JAKOB KNUDSEN

FREMSKRIDT

ROMAN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
1907

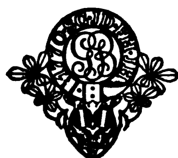
FREMSKRIDT

Christian Lindberg

JAKOB KNUDSEN

FREMSKRIDT

ROMAN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
1907

FR. BAGGES KGL. HOF-BOGTRYKKERI
KJØBENHAVN

I

Frøken Thyra var, for sit Vedkommende, helt færdig til at tage imod de Fremmede. Hun sad og spillede „Jomfruens Bøn“ paa Klaveret inde i den ottekantede Stue. Hun havde allerede Velkomstsmilet paa. Det var, mod hendes Vilje, et temmelig forlegent Smil, men hun kunde ikke faa det gjort anderledes. Det virkede paa hendes Ansigt som et stærkt Ovenlys, — næsten som om det skar hende selv i Øjnene. Det fremhævede hendes kraftige, rødmende Kindrundinger, og det bragte de øvre Dele af hendes Ansigt til ligesom at skygge for de nedre Dele, saa det saae ud, som om disse skammede sig i dunkel Undseelse. Igjennem denne Dunkelhed drog selve Smilelinjen sig hen. Den dirrede undertiden nervøst.

Hendes Fader var ogsaa parat. Men han gik helt ledig omkring i Stuerne. Hun saae af og til om efter ham. Han tog sig nu ikke nær saa godt ud i Spidskjole, syntes Frøken Thyra, som naar han havde sin nye, brune Landmandsjakke paa med Spændetamp bagi. Da kunde endogsaa hans Rundryggethed faa noget fornemt ved sig, der mindede om Baron de Nully paa Sandholt.

Nu var hans Figur ikke fri for at minde om en Lejetjeners. Men hans Ansigt saae godt ud; det fremhævedes blot saa underligt, fordi Kroppen, i Kjolens Slankhed, svandt ind og tog for lidt Plads op. Og saa var det, ligesom den graa, hængende Knebelsbart kunde være paasat, fordi der var saa voldsom rent og glat og barberet omkring den. — Han var vist en lille Smule bleg.

Han gik temmelig rastløs gjennem Stuerne, af og til snublende over Dørtærsklerne, optagen, som han var af sine Tanker, og i nogen Spænding. Han hostede ofte og greb nogle Gange efter sit Lommetørklæde, der var anbragt imellem Vesten og det mægtige, hvide Skjortebryst, — som for at pudse sin Næse. Men han tog sig hver Gang deri og lod Lommetørklædet blive siddende, idet han søgte at hjælpe sig paa anden Maade: ved at drage Vejret pludseligt og stærkt til sig gjennem Næsen. — Han gik med venstre Haand sort behandsket og holdende i dén Handsken til højre Haand, — ikke som om han frøs eller led af Ekzem, men simpelthen fordi han ved flere Lejligheder havde seet Proprietær Rosenbaum fra Agerup gaa saaledes med sine Handsker, og han ganske naturligt helst vilde følge Skik og Brug.

Det var dog i Længden irriterende med den Næse! — Han aabnede en Dør og sagde: „Maa'er! jeg troer, jeg har faaet noget Influense, — kan Du række mig et Lommetørklæde!"

Hans Kone kom frem — sikkert fra Sovekammeret. — Hun var langtfra færdig til at tage imod Gjæster. Hun var vel fuldt beklædet, men ganske

uden Skjørter, — og øjensynlig ilde berørt ved at skulle sinkes i sit Toilette. — „Det er ogsaa en Tid at gaa og blive snottet nu!“ henvendte hun sig til sin Mand.

„Ja, — hvad, det er jo Naturens Gang,“ svarede han i en lidt bebrejdende Tone.

„Jamen Naturens Gang den kunde nok — —“ sagde hun og forsvandt ind i Sovekamret, hvis Dør dog blev staaende aaben.

„Hvad kunde den, Syrene?“ spurgte hendes Mand. Han var i den senere Tid ophørt med at sige „Sørine.“

„Den kunde nok gaa i en lidt anden Retning,“ sagde hun gnavent-meningsløst og kom atter frem i Døren. „Her har Du et Haandklæde og kan tørre Din Næse i. Jeg har ikke Tid til at gaa i Kommoden nu.“ — Hun lukkede Døren skyndsomt.

Da hendes Mand havde afbrugt Haandklædet, stak han det lige ind ad Sovekammerdøren og lod det falde paa Gulvet, for ikke yderligere at forstyrre sin Kone; saa gav han sig atter til at vandre frem og tilbage gjennem Stuerne.

Han kunde jo nok see, at hans Kone aldrig kunde blive egentlig smuk — saadan i et Selskab. Dertil var hun baade for lang og for knoklet, og hun saae ogsaa for lidt mild ud. Men alligevel — naar hun kom i Klæderne, saa kunde det vist nok gaa. Og Thyra! — hun maatte da sikkert af alle kaldes en pæn Pige. Hun lignede ogsaa mere sin Fader. Og at Rosenbaum gjorde meget ud af hende, det kunde der jo slet ikke være Tvivl om!

Han var kommen ud i Gangen. Han stod og

støttede sig med Knoerne mod et lille Bord, der havde Plads lige under Vinduet til Gaarden. Mærkeligt nok, at Gjæsterne ikke begyndte at komme! — Der var ingen Vognrummel at høre. — — Derimod lød med Mellemrum de nyanskaffede Kalkuners Kaglen i den frostrene Januarluft og gav sit bevægelige, ligesom leddeløst vaklende Ekko ud over Gaardsrummet. — Det var virkelig en fornem Lyd! man kunde godt bilde sig ind, at man befandt sig paa Agerup.

Han saae ned mod Bordpladen, hvortil han støttede sig. Der laa en uaabnet Pakke ude fra Crome og Goldschmidt i Fjordby. Stod der ikke skrevet paa den med flotte Manufaktur-Sving: *Fru Proprietærinde Belldorff*! — He! — de Sataner! de havde virkelig fine Næser, at de allerede havde lugtet dét! — Rosenbaum gik jo og kaldte ham *Belldorff* — Christian Belldorff — i Stedet for Kresten Bøldrup, — og saa vidste de det straks! *Han* vidste sig dog fri, — han havde ikke sagt til et eneste Menneske, ikke engang til sin Kone, at han tænkte saa smaat paa at søge Navneforandring. — Ja, ja, men det var jo den allernemmeste Maade, — det var altid en Begyndelse, naar de Handlende ude i Fjordby gav sig til at kalde ham saadan. Og *Belldorff* — det var unægtelig ikke lidt kjønnere end Bøldrup. — He, he, ja, Rosenbaum var en Skjælm, en stor Ironiker, kunde man vel nok kalde ham, der var altid saa mange Løjer i Rosenbaum. For Resten jo en prægtig Mand! — og saa ligefrem — mod *ham* i hvert Fald.

Han hørte, at hans Datter standsede med Mu-

siken. Lidt efter kom hun ud til ham: „Fa'er, nu kommer vistnok Hans Nielsens fra Holtrup her østenfor. — De har den Hvidblissede og den Brune for Vognen."

„Har de en Hvidblisset og en Brun? Det erindrer jeg ikke."

„Veed Du ikke, at — —"

„*Jeg* veed det maaskee nok, — men det er af den Slags Ting, som en ung Dame ikke behøver at huske."

„Hvad mener Du?"

„Har de Kudsk?"

„Ja, de er tre paa Vognen."

„Naa. — Det var da godt. Jeg var næsten bange for, at Nielsen kunde finde paa selv at sidde og hale i Rebene — i Tømmerne herover." —

I det samme saaes Vognen udenfor Porten, som den i næste Øjeblik fyldte med Larm og Skygge, — og nu drejede den i stærkt Solskin over den rummelige Gaardsplads op for Døren.

„Løb ind og siig det til Din Maa'er, Thyra —" sagde Proprietæren. — Selv gik han ud paa Trappestenen forat tage imod.

„Goddav, Belldorff!"

„Goddag — æh — Nielsen!"

Det kom Bøldrup saa overraskende, saa han et Øjeblik ikke vidste, om „Nielsen" kunde være nok til Gjengjæld. Hellerikke Hans Nielsen kunde straks komme til Orde efter denne Kraftanstrængelse.

„Goddav — Belltrop!" sagde nu ogsaa Konen, Sidsel Nielsen. Det havde noget næsten lektieagtigt i Klangen.

„Er der ett kommen andre? — Vi er vist kommen for tidlig?“ stammede Hans Nielsen, idet han gik op ad Trappen.

Men nu overvældede Bøldrup ham, i sin Glæde, med vidtløftige Forklaringer af, hvor udmærket det netop var, at de var kommen i god Tid — — —

Hans Nielsen havde ganske vist talt med sin Kone om, at det nok var bedst, de sagde *Belldorff* til Kresten, for de havde hørt om, at der var nogle, der havde gjort det, og at de ikke var bleven afviist; alligevel var Hans Nielsen vist ikke kommen til det, hvis ikke Tanken om at skulle til *Middagsselskab* havde gjort ham lidt fremmed i Verden — netop i det Øjeblik. Der var noget næsten ugudelig fornemt ved det Ord „Middagsselskab“. Det var jo ikke en af de Lejligheder, som Vorherre havde skabt — som Julegilde eller Barsel eller Begravelse. Det var saadan ligefrem af egen menneskelig Magtfuldkommenhed at tage en almindelig Arbejdsdag og gjøre til Festdag og Hviledag. Men nu skulde jo i det hele Skridtet tages, Kresten han *vilde* jo sætte det igjennem, — ogsaa siden Rosenbaum var begyndt at komme her paa Højgaard.

„Kommer æ Borrevad Møller ogsaa?“ sagde han til Værten, da de var komne ind i Gangen.

„Jeg haaber det,“ svarede Bøldrup. „Jeg vil gjerne see ham her i mit Hjem.“

Han er kommen langt frem i det, tænkte Hans Nielsen. Sikken Maade at kan sige det paa!

„Han er jo en gammel Ven af Huset,“ sagde Bøldrup fremdeles uden at blinke. „Det vil være

mig en kjær Fornøjelse at have ham med ved saadan en Lejlighed.“

„Jæh — — Naar han nu kan finde sig i ’et.“

„Finde sig i’et? Hvad mener De — — hvad mener Du, Nielsen?“

„Nej, saamænd. — — Ja, alle dehér Forandringer mener A jo da.“

„Forandringer? Hvad er det for nogen Forandringer? ha, ha, ha. — Han er min gamle Ven. Jeg har Godhed for ham paa min Maade. — Befinder han sig ikke vel her, naa, Herre Gud! saa kan han eskarmotere sig. Det har enhver Lov til, det staar enhver frit for — —“

„Jæh — —“

„Enhver Tid har *sit* Ideal, ikke sandt. Borrevad Mølle kan ikke blive ved at være Idealet alle Dage. Den Borrevad Møller heller ikke.“

„Nej.“ — — Hans Nielsen mærkede, at Bøldrup var vokset et *meget* stort Stykke — blot siden sidst han talte med ham. Han følte det som noget faktisk, — enten det nu kunde kaldes glædeligt eller ej, — at Bøldrup var den nye Tids Mand. Saadan noget mærkedes jo alligevel mest paa Sproget. Og Bøldrup var jo ganske uovervindelig i Munden allerede. Derom var slet ingen Tvivl.

Hans Nielsen var i Færd med at trække sine brune Handsker af, som han havde anskaffet sig til denne Tur efter sin Kones udtrykkelige Raad. Men nu saae han, at Bøldrup gik med sin den ene sorte paa. Han lod da ogsaa sin venstre blive siddende. Derimod stak han den højre i Lommen, da det forekom ham saa besynderligt at holde den i Haanden.

Nu viste Fru Sørine Bøldrup sig. Hun var kommen i lyseblaa Silkekjole, og havde paa Issen en sort Kniplings-Kage, besat med Kulperler, og med et hvidt Kniplings-Underlag, hvorfra lyse, brede Silkebaand hang flagrende og velsignende ned over hendes noget spidse Skuldre. Hun havde et stort, skarpt Ansigt, kroget Næse og sorte, knækkede Øjenbryn. Man kunde gjerne tage hende for at være af gammel Natmands-Slægt.

„Naa, Goddag og velkommen, Fru Nielsen!“ sagde hun og gav Haanden til sin Gjæst.

Saa er det nu skeet! tænkte Sidsel. Endnu for tre Uger siden, da de sidst saaes, havde Sørine Bøldrup sagt „Sidsel“ til hende.

„Goddag Fru Bøldrup!“ sagde hun i sin Svimmelhed. Hun overskylledes i det samme af en svedperlende Rødme og mumlede „Fru Belldorff“, — men det var for sent; ingen hørte det.

Fru Bøldrup var ikke af Naturen udstyret med noget læmpeligt eller vindende Væsen; og nu, under disse uvante Forhold, slog hun paa Maa og Faa ind i en egen haard, karleagtig Maneer.

„Kom ind i Stuen og tag den med Ro, Fru Nielsen; nu har Du siddet og taget den med Ro saa længe derude i Vognen,“ sagde hun.

„Ja, — En faar Hvile nok paa saa'en en Dag,“ sagde Sidsel, der følte sig helt udmattet af Spænding.

„Aak ja, naar man er i Besøgelse, saa er det de andre, der maa arbejde for En.“

Sidsel smilede anstrengt. Men det var vel Straf til hende fra før.

Frøken Thyra gav hende Haanden: „Det var rigtignok grusom maarsomt, at De kom, Fru Nielsen; vi var saa bange, at De skulde være forhindret.“

Ja, hun var en sød Pige. Sidsel følte sig meget trøstet ved hendes Venlighed.

Imidlertid havde Proprietær Bøldrup ført Hans Nielsen ind i Dagligstuen, og gik nu, stort gestikulerende, op og ned med ham ad Gulvet, — ikke langsomt, saadan som ogsaa Bønder kan flytte sig lidt, mens de fører staaende Samtale i en Stue, nej, paa en helt ny Maade, i Stormmarsj frem og tilbage. Hans Nielsen forekom det lige saa fremmed, som om de kunde have hoppet paa eet Ben rundt i Værelset, mens de snakkede. Men det var jo altsaa: nye Tider, nye Skikke. Det ene maatte jo svare til det andet.

En ny Vogn rullede ind i Gaarden. Kresten Bøldrup ilede bort forat tage imod sine Gjæster. Paa Vejen gjennem Havestuen kom han i Tanker om, at han havde glemt at sige: „Hvorledes befinder Du Dig?“ ved Modtagelsen af Hans Nielsen. Nu skulde han dog ikke forsømme det denne Gang.

Op over Gaardspladsen kom en saakaldet „Føjton“ (Phaéton) kjørende. I Bagsædet sad Proprietær Kragelund og Hustru. Han var en ældre Mand; Skjægget graat paa Grund af Alderen, men foran helt brunt af Tobakssovs. — Bøldrup stod og betragtede ham fra Trappestenen. — Ja, han var jo ogsaa paa andre Maader en Gris, — men Søn af forlængst afdøde Provst, Konsistorialraad og Agronom Kragelund her af Sognet. Han var jo vel nok

stødt over, at han først her skulde mødes med Proprietær Rosenbaum. Det havde nok passet ham bedre, om denne, ved sin Ankomst til Sognet, straks havde gjort ham sin Opvartning!

Allerede midt i Gaarden rakte Kragelund Piben, som han havde siddet og bakket paa, i Vejret og raabte: „Godda—h! — Belldorff! Belldorff! Belldorff! ha, ha, ha, Godda—h!"

Bøldrup hørte allerede hans bekjendte „maan" i Stedet for „men" i sit Øre. — „Goddag, Kragelund, — hvorledes befinder Du Dig?" sagde han og rakte hjælpende sin Gjæst Haanden, idet denne vramplede ud af Fodposen, asthmatisk stønnende og stiv i Lemmerne.

„Tak, Belldorff! Tak, Tak!" — han klappede sin Vært paa Skuldren og sagde dæmpet: „A er saa bespændt af Vinde; jeg trænger til at komme af Overfrakken og være ene lidt."

„Du er den Gamle, Du er den Gamle," sagde Bøldrup, korrekt spøgefuldt, — — han maatte for hver Gang, han hørte dette „Belldorff" udtalt, undre sig — at det virkelig var bleven saa bekjendt. Hvilken forunderlig Magt over Gemytterne maatte der dog udgaa fra denne Rosenbaum! — Han vilde skyndsomst søge Navneforandring; der maatte smeddes, mens — —

„Kommer æ Borrevad Møller her?" spurgte Kragelund, idet han gik op ad Trappestenen.

„Jeg troer, Andersen kommer. Jeg haaber det."

„Det haaber A sgu ogsaa!" lo Kragelund. „Nu da Rosenbaum træder i Forbindelse med os andre

— med Dig — bliver Din Svigersøn, hvad, ha, ha, ha — —“

„Du tager ganske fejl, Kragelund. Maa jeg paalægge Dig en taktfuld Optræden —“

Kragelund lo ubændig. Han havde Bøldrup henne i en Krog af Entreen. „Nej, naturligvis, Belldorff, — maan — æh — jeg mener, te naar man vælger sig en ny Konge, saa er det bedst at faa den gamle afsat ved samme Lejlighed, ha, ha, ha, ha, ha — —“

„Det er en ganske maarsom Form, som Du har at udtrykke Dig i, Kragelund, — men, for Resten, gamle Møller Andersen det er min Ven — —“

Kragelund var nu kommen af Overtøjet: „Maan — æh — kan jeg gaa lidt ind i Dit Kontor? Der kommer vel ingen ligestraks?“

„Ja, det kan Du jo — æh — gjerne — —“

En ny Vogn holdt for Døren.

Der sad, foruden Kudsken, kun en lille Kone i den. Det var Hans Madsens Enke, Kristiane. Hun var, efter at have været fattigt gift og faaet mange Børn, bleven rigt gift og havde faaet mange Børn; nu var hendes anden Mand død, og hun havde endnu ikke kunnet besinde sig paa sin Lykke, at hun ved ham var kommet ind blandt Sognets „bedste“ Folk; desuden var syv af hendes Børn endnu ikke gifte; det gjorde hende saa meget mere ydmyg og ivrig efter alle pæne Menneskers Velvilje.

„Goddag! — det glæder mig at see Dem, Fru Madsen, hvorledes befinder De Dem?“ lød det nu rent mekanisk til hende med Bøldrups Stemme.

Hun blev ganske fortumlet ved Spørgsmaalet og

gav en lang Forklaring fra sig, mens hun holdt sin Vært i Haanden: „Jo, Tak, Bøldrup, naar blot A kan holde mine Ben hele. Men det er jo en Gang om Maaneden i Almindelighed, saa begynder de at blive ressen*), og saa skal A være saa forsigtig, saa forsigtig, ved det A har saa'en en tynd Hud paa mine Ben. For gaar den i Stykker — —"

„Ja, det er beklageligt — med saa'en Svagheder, som man er betynget med." — Det var Bøldrup tiltalende at føle, hvor uendelig højt han dog i Henseende til Takt stod over saadan en lille Kone.

„Ja, — saa maa A ligge med Blyvands-Omslag den ene Uge efter den anden —"

„Her er Plads til Overtøjet, hvis De vil hænge det op — — —"

Ude i Gaarden kom der nu ikke længere een Vogn ad Gangen. Man spændte fra rundt om paa Gaardspladsen. — Da Proprietær Rosenbaum fra Agerup svingede op for Døren i sin Jagtvogn, med Kusken i Liberi højt til Vejrs foran, og ham selv henslængt i det lave Bagsædes ene Hjørne, — kunde Bøldrup ikke komme løs fra en anden nyankommen Gjæst, hvem han lige havde gjort det usalige Spørgsmaal: „Hvorledes befinder De Dem?" Jens Lauridsen fra Volstrup havde endogsaa grebet hans Haand og tvang ham til at beføle de Gigtknuder, som han havde faaet ved Knæleddet. Det var jo næsten umuligt at bruge denne Høflighedsvending til Folk paa et saadant Dannelsestrin,

*) ressen = hovne.

tænkte Bøldrup, dertil var de egentlig endnu altfor raat optagne af sig selv.

Endelig slap han fra Jens Lauridsen, men Rosenbaum var allerede inde i Entreen.

Bøldrup saae sin Kone staa og trække Vadskebjørns-Pelsen af Rosenbaum, da han kom derind.

„Deres Frue behandler mig rent som et Barn!" raabte denne, da han fik Øje paa Værten. „Goddag, kjære Belldorff!"

„Kald paa Stuepigen, Syrene!" sagde Bøldrup.

„Nej, nej, nej!" raabte Rosenbaum. „Nu er det jo i Orden — —"

„Ja, vi mangler jo lidt Takt endnu. Men det kommer. — Hm. — Det glæder mig at see Dem, Rosenbaum. Hvorledes befinder De Dem?"

„Tak, brillant! Og De seer jo ogsaa storartet ud."

Ja, see dér kunde man da være høflig, uden at blive hængende i det, tænkte Bøldrup.

Han førte nu sin Gjæst ind i Dagligstuen og tog sig en Stormmarsj med ham frem og tilbage over Gulvet. Bøldrup lo og slog ud med Armene. Han fortalte om den nye Kapellan, som man kunde vente til Sognet. Den forrige var jo rejst, og deres gamle, apoplektiske Sognepræst var jo nødt til at skulle have sig en anden. Denneher skulde nok komme fra Skanderborg. Han var nok meget radikal og gal efter Popularitet. Han vilde maaskee kappes med den Borrevad Møller om det aandelige Regimente her i Solbjerg Sogn, ha, ha, ha!

„Hvad har De gjort ved Deres venstre Haand?" spurgte Rosenbaum under Marsjen.

Idet samme saae Bøldrup, at Rosenbaum havde

bare Hænder. Han blev bleg et Øjeblik og svimmel, men brød saa ud i en skraldende Latter: „Det er en Selvforglemmelse! Gaar jeg med Handsker paa Hænderne — paa venstre Haand! Den fejler ikke det mindste, ha, ha, ha, ha!"

Han syntes — eller han haabede — at han var sluppen forunderlig godt fra det, — hvis ellers blot Rosenbaum troede ham; han kunde nu ikke lide det Smil, hvormed han spurgte, om Haanden fejlede noget. — Bøldrup fortsatte med sine Meddelelser om Kapellanen, — men skottede samtidig til det øvrige Selskab i Stuen. Jens Lauridsen stod virkelig derhenne med sort, strikket Vante paa venstre Haand. — Men Hans Nielsen havde trukket sin brune Handske af. — Bøldrup blev rød. — Gid de andre dog ikke havde opdaget hans Fejltagelse!

Men nu maatte han ud. Han saae Borrevad Møller kjøre ind ad Porten.

Ejler Andersen var selv Kudsk. Og han havde virkelig endnu ikke faaet Fjervogn! saae Bøldrup. Han havde endnu den samme sære Kassevogn med Fjere under hver Agestol, som han havde kjøbt af Militæret i 1864. — Ja, han var en Orgenal! mumlede Bøldrup ved sig selv. — Og saa kjørte han i Skridtgang helt nede fra Porten, blot fordi Gaardspladsen skraanede en lille Smule op mod Hovedbygningen. Der var hellerintet Forlæder paa Vognen! Man saae hele den store, graa Fodpose, hvori Andersen og hans Kone havde deres Ben! Og der var Halm i Bunden af Vognen!

Møller Andersen — eller *Borrevad*, som han af de fleste kaldtes — gjorde et hilsende Sving med

Pidsken, da de var komne op i Nærheden af Trappen. Bøldrup gik ned og knappede Fodposens Rem af Agestolen paa den Side, hvor Madam Borrevad sad. Denne hilsede paa ham og takkede for Ulejligheden, saaledes at man kunde mærke, hun meget nødig vilde forsømme noget i Retning af Høflighed, men tillige med en Antydning af, at han gjorde hende for meget ud af det, — omtrent som en lille fin og tarvelig Præstekone kunde hilse paa en overanstrængt Proprietær. Hun var ogsaa netop Præstedatter.

Borrevad henvendte sig straks til Gaardskarlen, der kom springende: „See nu, for det første: *alt Seletøjet skal af Hestene!* De staar ellers og spolerer baade Tøjet og sig selv. Og for det andet: *ingen af dem i Baas med en fremmed Hest!*“

„Ja, det skal Karlen nok besørge,“ sagde Bøldrup. „Forstaar De, Peter, Hr. Andersens Heste skal staa hver for sig! — Goddag, kjære Andersen!“ han rakte Haanden frem mod sin Gjæst, der endnu sad i Agestolen. „Hvorledes befinder De — — —“

„Nej, nej, nej! — det forlanger jeg ikke!“ sagde Andersen, nærmest til Karlen. „Det er ikke sagt, der er Plads i Stalden til dét. Men jeg siger: kan mine Heste ikke faa hver sin Baas, *saa skal de begge staa i een,* — forstaar De dét? — de skal ikke staa sammen med nogen fremmed Hest.“

„Jov, ja,“ sagde Karlen, „vi har heller aldrig tre Bæster i een Baas.“

Borrevad rystede opgivende paa Hovedet.

„Lad De nu bare Karlen, kjære Andersen, — han skal nok — —“

„Goddag, Kresten Bøldrup!" sagde Borrevad og rakte sin Vært Haanden. „Nu gaar jeg selv, om fem Minutter, over og seer, hvordan Hestene er kommen til at staa. I Løbet af de Minutter kan der vel ingen Ulykker skee, — og det er nu engang umuligt i vor travle Tid at faa noget gjort begribeligt for Folk med Ord."

„Jamen det er jo urimeligt, at De skal, — maa *jeg* saa da ikke —?"

„Nej, nej, — lad nu bare mig gjøre det, som det passer mig bedst."

„Selvfølgelig — —"

Borrevad og hans Kone var nu komne ind i Forstuen. Værtinden var kommen til og hjalp Madam Borrevad med Overtøjet. Dennes Stemme var i Virkeligheden hele Tiden en mild og bestemt Anklage mod Omgivelserne for Overdrivelse og Urimelighed, — uden Ord, det laa blot i Stemmeklangen. — Borrevad stod og syslede med sit Overtøj, der nu var bleven anbragt paa Knagerækken, og som han jo nu skulde forlade, — som om dette Tøj var den sidste Rest af Fornuftighed, hvormed han tog Afsked, før han styrtede sig ind i al denne Galskab.

Nu præsenterede tilmed Værten Hr. Rosenbaum for ham: „Den nye Mand, der er kommen her til Sognet, Hr. Proprietær Rosenbaum til Agerup, — jeg formoder, at Hr. Andersen i hvert Fald har hørt ham omtale."

„Naa, det er Hr. Rosenbaum," sagde Borrevad og nikkede betænksomt. „Ja, ja."

„Glæder mig at see Dem, Hr. Proprietær Andersen."

„Ja, Tak. Det er der jo for Resten ingen saadan Grund til."

„Hvorledes befinder De Dem?" blev Rosenbaum ved.

„Aa jo. — Men lad mig sige det straks: *Proprietær* skal De ikke kalde mig. Det er jeg ikke vant til."

„Saa. Men det er jo dog en større — — Det er blevet mig sagt, at Borrevad Mølle var en Ejendom paa 20—30 Tdr. Hartkorn."

„*Sekston*. Seksten Tdr. Hartkorn. Men, som sagt — —"

„Gud bevares, naar De ikke ønsker det — —"

„Men *De* er nok — *Proprietær*, efter hvad jeg hører. Hvorlænge har De saa været det?"

„Fire Maaneder, ha, ha, ha — —"

„Naa, ikke længer!"

„Siden jeg kom her og nedsatte mig paa Agerup."

„Og ellers er De kjøbenhavnsk Grosserer-Søn?"

„„Ellers"! ha, ha — — Ja, jeg har ellers ogsaa været Forvalter paa en Herregaard ved Holbæk i to Aar."

„Hm, hm. Ja, det skulde De vel ikke lære meget af."

„Hvorfor dog ikke?"

„Men nu vil det jo snart vise sig. Agerup er en god Prøvesten for en Landmand. — — Jeg skal ud at see til mine Heste — —"

Rosenbaum vendte sig og saae Bøldrup staa lige bagved.

„Han er en Orgenal,“ sagde denne. „En stor Orgenal, ikke sandt? Men han er min Ven. J sætter Pris paa ham.“

„Jeg synes, De sagde forleden, at han havde haft en Slags ledende Stilling her i Sognet?“

„Ja, han har haft en vis Indflydelse. Og har for Resten endnu. Han er jo ogsaa Sogneraadsformand. Men — æh —“

De var komne igjennem Døren til Dagligstuen. Her stødte de paa Frøken Thyra, der stod og underholdt to ældre Koner. — Bøldrup fjernede sig straks.

Rosenbaum bukkede for Frøkenen og begyndte, med flirtende Lattersprudden, en Samtale om et Væddemaal, hun ikke havde villet indgaa med ham, sidst han var her. Han drejede dertil paa sin lyse Knebelsbart, — der for Resten var noget tynd. Hans Overlæbe og Næsebor kunde nok tyde paa Kjertelsvaghed, — eller maaskee det blot var sammensyet Hareskaar. Han snøvlede, naar han lo. — Frøken Thyra bukkede helt forover af Latter og Forlegenhed. Det saae ud, som om hun kunde slaa Knude paa sig selv, for saa at vende Ansigtet mod ham i anden Omdrejning. Hun blev frygtelig ophedet i Hovedet, men hendes Forlegenhed gjorde hende ikke mindre talende. Tværtimod, det, at hun fik Sveden ud, syntes kun at gøre hende mere udholdende, — ligesom det gaar med Høstfolkene i Sommervarmen.

Bøldrup sendte et Blik hen til dette Par og sagde højt: „Maaske de ærede Herrer vilde behage at tage Damer til Bords. Det gaar aldeles tvangfrit. Kun

maa ingen af de Gifte vælge sin egen Kone, ha, ha, ha!"

Det var meget besynderligt for de fleste, at skulle tage Kvinderne under Armen. Ja, havde det været til Dans! Men at gaa hen og sætte sig til at spise paa dén Maade! — Naa, men der var jo ikke andet for. — Bøldrup saae, at Jens Lauridsen nu trak sin strikkede Vante af. Uha! Mon der skulde være flere, som først nu kom ud af Vildfarelsen? — — —

Bøldrup sagde højt: „Aa, Proprietær Rosenbaum! jeg vilde gjerne see Dem heroppe ved denne Bordende!" — Rosenbaum kom og førte godt nok Thyra med sig.

„Hør, skal vi nu dog ikke lade være med den Slags," hørte Bøldrup der blev sagt henne ved Døren. Det var Borrevad, der var kommen ind. — Bøldrup søgte forgjæves at finde paa en passende Modbemærkning — spøgende og dog afgjørende, — da han saae, at Mølleren faldt til Føje og tog Sidsel Nielsen til Bords.

Der indtraadte nu en Pause i Selskabet — i Henseende til *Snakken*. Thi den gamle Natur havde dog saa megen Magt over de allerfleste af Gjæsterne, saa de umulig kunde snakke, samtidig med at de spiste, i hvert Fald ikke mens de stillede den første, voldsomme Appetit. Tilmed kom og gik Retterne saa underlig gesvindt, saa man maatte passe meget paa. Og Portionerne var ikke store. — Først fik man Suppe, — grumme mørk var den. Men der var ingen Rødder, og heller ikke Risengrød at

komme i eller saadan, hvad man ellers kunde være vant til.

Jens Lauridsen sad og havde lige faaet den Slant i sig, der havde været paa hans Tallerken. Han tænkte paa, hvor han skulde række hen med den forat faa den fyldt igjen, — jo da naar Turen kom til ham. — Men saa lige i det samme kommer der en Pige og tager Tallerkenen fra ham, uden — forsaavidt han kunde høre — at spørge ham om nogen Ting. Ja, havde han ikke i Forvejen vidst, at der *skulde* vise sig mange nye Ting i Dag, — Skik og Brug, som han ikke før havde kjendt, men netop nu skulde til at lære, — saa havde han da holdt dette ligefrem for en ringe Behandling; dettehèr var jo næsten, som at række Tungen ud af Vinduet og faa — — — Han afbrødes i disse Betragtninger, ved at Værten sagde ned mod ham: „Lauridsen, vil Du drikke et privat Glas med mig?“

„Jah — — men æh —“ Han saae, at Bøldrup hævede sit Glas op mod sit Øje. — „Hvordan skal A snart komme op til Dig, Kresten? — Maa A — —“ Jens Lauridsen lagde sig til Siden frem foran sin Dame og de nærmeste Personer hinsides hende — deriblandt Borrevad — og rakte sit Glas frem i Retning af Værten.

„Blot saadan! blot saadan!“ sagde denne, tog sit Vinglas ned fra Øjet, drak og hilste med det.

Jens Lauridsen hilste ogsaa, men spildte Vinen paa Dugen, da han havde glemt at drikke af Glasset forinden.

Borrevad rystede paa Hovedet og udstødte et meget hørligt: „Aa, ja!"

Derefter kom Kalkunsteg. Og den var god. Og Jens Lauridsen forsynede sig stærkt i første Omgang, da man jo sletikke kunde vide, om det kom anden Gang. Men hvad kunde dét saa hjælpe? — for inden han var halv færdig med sin Portion, kom de og vilde have Tallerkenen. Og han turde ikke holde paa den, da han saae, de andre Gjæster gav deres fra sig. — Ja, det var da en underlig Maade at behandle Guds Gaver paa! — For Stegen den var sgu god nok, — havde der da bare været Tid til at fortære den!

Længere nede ved Bordet sad den lille Enke, Hans Madsens Kristiane. Hun var nu saa glad over, saa godt som det da gik. Hun havde troet, det havde været meget værre at følge med ved alt det nye. — Skraas overfor hende sad Madam Kragelund — *Fru* Kragelund jo da — aak ja, *Kragelund-So* kaldte Folk hende jo gjerne; men det var nu da ellers en rar Kone.

„Vil De drikke et privat Glas med mig, Fru Kragelund?" hviskede den lille Enke, helt ængstelig ved sin egen Dristighed.

„Ja, det veed da Vorherre jeg vil, Kristiane!" svarede den anden, og de klinkede.

Aa ja, det var nu morsomt at *kunne* saadan!

„Hvordan befinder De Dem?" — forsøgte Kristiane sig videre.

„Jo, Tak, godt!" sagde Fru Kragelund. Hun sad og brugte Kniv til Saucen.

Men nu blev der budt Vand omkring i smaa

Skaaler. Der blev sat en Skaal hos hver af Gjæsterne. Samtidig blev der netop budt en Budding om, og man gjorde sig jo sine Tanker derved. Dog nu kom der rød Sauce, saa man *behøvede* i hvert Fald ikke at spise den med Vandet til. — Men da den lille Enke var bleven tørstig, tog hun alligevel et Par Slurker deraf. —

Oppe ved den øverste Bordende rejste Værten sig — for anden Gang. Først havde han hilst paa sine Gjæster i al Almindelighed.

„Der er en Skaal, som jeg paa dette Tidspunkt gjerne vilde have Lov til at udbringe," sagde han nu, „fordi — at der er en Mand tilstede her for første Gang ved dette Middagsselskab, — ligesom det jo vel kan siges med nogen Ret, at det er det første egentlig talt Middagsselskab, som i det hele holdes her hos os i Sognet. Det er jo ikke — Retterne, det kommer an paa. — Der er sikkert spist langt bedre Mad her i Sognet tidligere —"

„Det er umuligt!" afbrød Hr. Rosenbaum.

„Jo, — — men, som sagt, det er ikke Retterne, ikke Maden, saah — æh — — Men dette er nu et *Middagsselskab*, lad det saa være nok saa tarveligt. Men vi har sikkert alle en Følelse af, at dette er noget nyt, som er ved at vokse frem her i Sognet. Og dette vilde jeg have Lov til at konstatere. — Og det er første Gang, Hr. Rosenbaum er til Stede ved et Middagsselskab —"

„Nej, — dét er det sgu ikke, ha, ha, ha!"

„Her i Sognet. Jeg refererer det ganske bestemt her til Sognet. — Der var en Tid, hvor Hr. Proprietær

Rosenbaum fra Agerup holdt sig tilbage fra vi andre. Han sad paa Agerup — ene —"

„Ja, det er ett godt, te Manden er ene, hi, hi, hi," sagde Kragelund.

„Jeg mener blot: *eensom* — i dén Forstand. Altsaa han følte vel ingen Trang til at komme sammen med vi andre ifølge de Traditioner, som han førte med sig fra Kjøbenhavn. Naar han kom sammen, saa søgte han sammen med de bekjendte Proprietærer i Nabokommunen, Baron de Nully og Fick paa Skovlyst. Men der kom det Tidspunkt, da dette Forhold ændredes til det bedre — eller lykkeligere — formaalstjenligt — formaalstjenli-*gere*, — da han følte, at der ogsaa slog andre — Pulse omkring ham, og det her i Sognet, Solbjerg Sogn. Og det traf sig da saa glædeligt — kan jeg sige for mit Vedkommende — at han først fandt Vej her til Højgaard og blev *vor kjære Gjæst*. — — Det har vi godt af, mener jeg, at en saadan *ny* Mand, virkelig ny, ikke den gamle Gaardejer om og om igjen, træder til hos os og frembringer nye Impulse eller endnu bedre: *Typer*. Vi skal til at *være* noget anderledes, ikke saa meget til at *gjøre* anderledes. — Det var det første, som Proprietær Rosenbaum sagde til mig: at han traf saadan nogle underlige Typer herovre. Ja, det slog mig. Det var dette, som skulde forandres. — Jeg seer saadan paa det, at idet Proprietær Rosenbaum er traadt i Forbindelse med os, saa skal vi til at begynde en ny Tid. Jeg synes, vi skulde til at være helt anderledes. Ja, det er min Mening. Jeg synes, jeg har følt et stort Savn ved

det gamle. Jeg er aldeles ikke, som min Fader var, det kan ikke hjælpe, jeg maa have nogle nye Former. Og derfor hilser jeg Hr. Rosenbaum med Glæde i vores Midte. Skal vi udbringe hans Leve. Han længe leve! Hurra!"

Alle rejste sig, undtagen Borrevad, og raabte med. Man søgte at klinke med Hr. Rosenbaum. Men Bøldrup sagde kort: „Her klinkes ikke."

Man satte sig lidt betuttet ned, men ingen var fortrydelig. Et Middagsselskab var jo nu engang noget for sig. Efterhaanden blev man ogsaa optaget af noget andet. Man saae hen mod Borrevad, der sad og fløjtede dæmpet. Det gjorde han altid, naar han var misfornøjet i Selskab; man havde nok ogsaa mærket det *under* Bøldrups Tale. — Han mødte de mange Øjne med enkelte, hvasse Sideblikke. — Pludselig skjød han Tallerkenen noget fra sig og sagde: „Jeg raabte ikke Hurra før, og drak ikke den Skaal med, som blev udbragt. For i mine Øjne er det, som nu skete, ikke andet, end at en Galskab, som længe har ligget og ulmet og oset her i Sognet, nu paa een Gang slog ud i lys Lue. Ja, anderledes seer jeg ikke paa det. Det nye, som Kresten Bøldrup vævede om der skulde ske, det var jo nemlig simpelt hen dette, at nu vil man ikke længer være Bønder, men nu skal en Person som denne Rosenbaum paa Agerup til at være Mønstret, hvorefter man vil danne sig. — Jeg har længe vidst det, at det engang maatte komme omtrent saadan. Og jeg skal ikke her tale vidt og bredt derom, — blot sige dette: hvis den Ting gaar igjennem, da vil om faa Aar alle Sol-

bjerg Sogns Storhanser være spillet fallit, og alle Husmænd og Tjenestefolk i Solbjerg vil være Socialister, Fagforeningsmedlemmer!"

„Tillad mig — —" sagde Værten.

„Ja, der behøves ikke Aar dertil. I har jo, siden Teglværket blev bygget, hver Dag gaaet og frygtet for Udsendinge fra Fagforbundenes Bestyrelse i Kjøbenhavn, der skulde komme og organisere Landarbejderne her i Sognet —"

„Tillad mig, Hr. Andersen — —."

„Aa, tillad mig først, Kresten Bøldrup, at bede om mit almindelige og velkjendte Navn. Dette Navnebytteri, som nu er blevet Mode — —"

„Meget vel, Hr. Borrevad — — jeg — æh — meddæh — jeg har det Indtryk, at det er et andet Sted, hvor det har oset og ulmet i lang Tid. Intet kan ligge mig saa fjernt som at ville fornærme Hr. Borrevad, — han er min Ven, jeg sætter Pris paa ham, og tilmed er han i dette Øjeblik min Gjæst. Men jeg troer alligevel, at der er noget, som altid har ulmet hos ham, og det er Tanken om, at han vilde være som en Slags Konge for os allesammen her i Solbjerg Sogn — —"

„Hør, hør, hør!" raabte Kragelund, og efter ham mange af de andre, „ha, ha, ha! bravo, bravo!" — Der blev en forfærdelig Spektakel. — Saa gjorde Værten en afværgende Bevægelse med Haanden, og man huskede med Forskrækkelse, at man jo vedblivende var til Middagsselskab. Der blev pludselig stille.

„Hvad jeg har *villet* i saa Henseende, kan ingen vide," sagde Borrevad, skjønt Bøldrup blev staaende

oprejst og øjensynlig vilde fortsætte, „for jeg har ingen Ting sagt derom. Men naar en Mand handler rigtigt paa eet eller andet Omraade, saa faar han ofte Magt, fordi adskillige vil efterligne ham; men de, som ikke handler ret, føler sig naturligvis generede af hans Magt, og finder saa paa, at han vil gjøre sig til Konge. I behøver blot at handle dumt her i Sognet og styrte jer selv i Ulykke, saa viser I tydeligt, at min Magt er forbi."

„Jeg synes, dette lyder arro — arrogancisk —"

„Arrogant!" kom Hr. Rosenbaum Værten til Hjælp.

„Maan — æh — maa jeg sige Møller Andersen — Ejler Borrevad — et Ord," raabte Kragelund og rejste sig halvt, idet han støttede Hænderne mod Bordkanten. „De har selv voldt alle Ulykkerne her i Sognet, Ejler Borrevad. De har forstyrret det pæne og gode Forhold imellem Husbond og Tyende, og imellem de bedre og de ringere Klasser. De har sat onde Tanker i de Smaa og i Tjener-Klassen. De lader Deres Tjenestefolk og Daglejere have fri Adgang til Deres Stuer, naar De holder Oplæsninger og Andagtsøvelser. Hvad troer De saa, Tjenestefolkene forlanger andre Steder? Der bliver raabt og skreget, at de vil have den samme Mad som vi andre, de vil have Kakkelovnsvarme og være i de samme Stuer. — Men det er, fordi De vil være den første, Ejler Borrevad, De vil sige, hvordan det skal være, De vil have et stort Parti paa Deres Side. Derfor lader De ogsaa Deres egne Børn gaa og arbejde sammen med Folkene. Hvad skal saa vi andre gjøre? Vore Børn vil ikke gaa

paa den Maade, og det skal de heller ikke. — Og De har givet Deres Folk større Løn, end De *dengang* behøvede. For ti Aar siden, da forlangte der ingen Tjenestekarl mere end 250 Kr., men De gav 300. Hvad blev saa Følgen? Nu er der ingen Karl, uden han forlanger 325—350 og sommetider mere endnu. Nu klager vi over Teglværket og Teglværksarbejderne. Men det er Dem, der har *begyndt* paa at ødelægge Forholdene her i Sognet, det er ikke Teglværket!"

Der blev en Pavse. Det lod ikke til, at Borrevad vilde svare. Og nu havde Værten ogsaa sat sig. Man befandt sig tillige imellem to Retter. — Det tildrog sig derfor *alles* Opmærksomhed, da Proprietær Rosenbaum udstrakte sin ene Haand og stak Fingrene ned i den Glasskaal med Vand, som stod foran ham. Bøldrup gjorde straks efter det samme, hvorpaa de begge tørrede sig i deres Servietter. En Gaade var ganske vist for mange løst herved; men turde man følge de to Herrer efter og gjøre ligesom de? Det saae jo dog forskrækkeligt ud at sidde og to sine Hænder paa Bordet, hvor man spiste!

Kragelund var lidt generet af sin egen Tale; han vilde gjerne have noget at tage sig for. Han gav sig derfor nu til — ligefrem at vadske sine Hænder i sin Skaal. Derpaa drejede han sig rundt med Overkroppen og stænkede dem af paa Gulvet, — tørrede dem saa med sin Serviet. — Og nu kom den ene efter den anden af det øvrige Selskab, — de holdt mere eller mindre grundig Haandtvæt.

„Jeg vil sige det rent ud," begyndte pludselig

Borrevad: „jeg *skammer* mig ved at sidde og see paa mine Bordfæller i dette Øjeblik. Hvis det ikke var for at efterligne en Mand som Hr. Rosenbaum fra Agerup, og hvis man ikke ved saadant noget vilde opnaa at lave sig et særligt Væsen, der kunde skille fra det Gamle og fra de Smaa i Sognet, — saa vilde det her i Huset og overalt her paa Egnen blive kaldt *Svineri*, rent ud *Svineri*, at sidde og vadske sine Hænder ved Bordet, under Maaltidet. Jeg troer, Ingen vil vove at nægte det — —"

„Jeg seer ikke, at det kan kaldes Svineri, at vadske sig, hvor og naar det —" sagde Værten —

Men Borrevad afbrød ham: „Det er ilde, naar man er bleven saa høflig og velopdragen, saa det eneste, man ikke viser skyldig Ærbødighed, det er *Sandheden*. Frækkere Usandhed kan ikke siges end den, at jeg skulde have fordærvet Forholdet mellem Smaa og Store her i Sognet. Jeg tør sige, at havde *jeg* ikke været, da havde dette Forhold nu været ligesaa ødelagt hér i Solbjerg, som det er i Sognene her rundt omkring. Her er dog endnu en Del Gaardmænd, som byder Husmændene med til Gilde, og som spiser sammen med deres Tjenestefolk og i det hele lever i den Stil. Deri følger de kun gammel, god Skik og Brug, men de følger vel tillige mit Exempel, — for I andre har jo ikke ladet jer forhindre af Skik og Brug fra at holde op dermed. Og hvad er Følgen? Følgen er den, at I Halvproprietærer tillige bliver baade Halvmennesker og Halvaber, ødelagte af Skaberi i Bund og Grund, mens Husmænd og Tjenestefolk bliver mere og mere til rene Dyr, —

uden aandelige Interesser og uden Æresfølelse. Fuldkommen uordholdende er de allerede, upaalidelige er de ogsaa ved Arbejdet, naar man ikke gaar og vaager over dem, og de begynder jo ogsaa at *rapse* snart her, snart der. — Det er heldigvis endnu ikke fra Borrevad Mølle, jeg kjender noget af alt detteher. Men det er fra Solbjerg Sogn, ja, det er! Og det skal nok sæde, at for hver Gaardmand, der bliver et dovent, fornemt og skabagtigt Halvmenneske af en Proprietær, da bliver der to Husmænd forvandlede til Løgnhalse, Kjæltringer og Tyveknægte. Det er altid fra oven, Elendigheden begynder. Naar de Store bider Hovedet af Skam, saa mister de Smaa Æren. Det sees her, og det seer man allevegne!"

„Jeg synes," — sagde Værten, — „det var kun et ganske tyndt Slør, som Borrevad udbredte over dette, at han syntes at mene, at vi, som sidder her ved dette Bord, vi havde bidt Hovedet af Skam, eller vi var dovne og skabagtige —"

„Jeg synes sgu, sletintet Slør der var!" raabte Hr. Rosenbaum.

„Jo, — jeg mener, der var; men det var meget tyndt, altfor tyndt. Og selv i denne Form mener jeg, at hans Udtalelser skal mødes med en skarp Protest. Man kan ikke tale saadan i anden Mands Hus og som hans Gjæst. Man kan ikke tale saaledes om sin Vært og om sine Med-Gjæster!"

„Sandheden kan man sige naarsomhelst. Den skal altid nok bide!" sagde Borrevad. „Vil man have en god Husmands- og Tyendestand, fri for Socialisme og anden Elendighed, da maa man ikke

skille sig fra dem; man skal dele Ære med dem; og har man selv et aandeligt Liv, da skal man ogsaa dele det med dem. For det er noget, der *kan* deles. Æren og det aandelige Liv det bliver kun des stærkere, jo flere man er fælles derom. — Men det har I ikke gjort, I, som her er samlede. Derfor skal I anklages — og det lige i Synet! — Men der er en anden Ting, som man lige saa lidt maa forsømme, for det aandelige er ikke nok; det naturlige skal ogsaa tages med: man skal give sine Folk i Løn, hvad der er ret og billigt, enten saa andre gjør det, eller ikke. — Det har I heller ikke gjort, og gjør ikke endnu!"

„Gjør vi ikke!" raabte Kragelund rasende. „De giver Jens Fjordhus 300 Kr. om Aaret, Borrevad. Jeg giver min Avlskarl 325, og det er der mange andre, der gjør."

„Det troer jeg ikke," sagde Borrevad. „Og i hvert Fald: man skal give, hvad der er ret og billigt, hverken mere eller mindre."

„A siger," raabte Kragelund, „jeg kan ikke være tjent med dethér. Han nægter at tro det Fakta, som A nævner! A kan ikke være tjent med, te en enkelt Mand skal sidde her og kalde os for Halvmennesker og Abekatte, og forhaane og fordreje og besudle vos, det kan A ikke være tjent med, Proprietær Belldorff! Jeg maa rejse mig og gaa min Vej, forlade Bordet. Ellers saa maa —"

„Kjære Kragelund! for min Skyld — —" sagde Værten. „Vi har jo alle maattet taale Overlast i denne Stund — men lad os nu — —" Han gik

ned og talte dæmpet med den Fornærmede. Denne lod sig saa vidt forsone, at han blev siddende.

Godt var det med Maden. Havde man ikke haft den at holde sig til, kunde man nær have glemt, at man stadig var til Middagsselskab.

Enkelte havde lagt Mærke til, at Hans Nielsen var ved at tale. Men det var saa utydeligt, — man hørte kun sommetider Ordet „privat". Efterhaanden hævede han dog Stemmen, saa flere kunde forstaa ham: „— — — at naar han er saa privat mod vi andre, saa kan vi andre ogsaa have Lov til at tale privat til ham. A veed ett, om han selv — om Ejler Borrevad veed af det, men saa veed A det da i hvert Fald, for A har seet det flere Gange, naar A har været ude at fodre af om Aftenen, — ja, — A veed snart alligevel ett, om at A kan nævne det — —"

„Hr. Borrevad behøver De sgu ikke at skaane," lo Proprietær Rosenbaum, der nu ogsaa var bleven opmærksom paa Taleren, „og vi andre kan vel ikke tage Skade deraf."

„Ja — det kan jo være," fortsatte Hans Nielsen, „at — æh — det er, fordi vi skal dele alting med de Smaa — heller da vores Ære og vores Liv, heller hvad var det? — Det er kanskee det, Morten Borrevad har i Sinde, naar han ved den Tid gaar forbi min Gaard ned til Lars Thomsens i Kjæret — eller da Lars Engmands, vi kalder ham — æh — hm — Det — æh —"

„Jeg veed ikke, hvad det er, Hans Nielsen staar og mumler om," sagde Borrevad i en Tone, hvis

Uvilje ikke helt kunde skjule, at han var bleven optagen af det sagte.

„Ja, det er Deres Søn Morten, Ejler Borrevad, — A mener, om der skulde være nogen ved Lars Thomsens, som han kunde være som saadan en Slags Sjælesørger for — —“

Nu lo mange. Det var et uventet godt Udtryk, Hans Nielsen dér havde fundet paa.

„Jeg forlanger, at De straks siger tydelig, hvad De mener!“ sagde Borrevad i en meget truende Tone. — Saa saae han hen til sin Kone.

„Ja, A mener ingen Ting ondt,“ sagde Hans Nielsen, der blev mere kry for hvert Sekund, Opmærksomheden var henvendt paa ham. „Det er jo kuns godt, te de Store og de Smaa de kan komme ud af det med hinanden og komme i med hinanden, og andet er det vist ett, Morten han driver paa —“

„Jeg kan høre paa den beskidte, letfærdige Tone, hvori Hans Nielsen taler, og som ganske svarer til den Maade, hvorpaa Forholdet mellem de unge Karle og Piger behandles i Sognets nye Proprietær-Kredse, at det maa være noget Kjæresteri, han sigter til. Men jeg kan da sige ham, at det existerer kun i hans egen Indbildning. Og jeg kan sige Værten, at nu gaar jeg fra Bordet og kjører hjem. Der er Grænser for, hvad man vil taale. — — Maa jeg bede Folk rejse sig her, saa jeg kan komme frem!“

Kragelund stod op paa den anden Side af Bordet og strakte sin højre, knyttede Næve frem efter

Borrevad, der langsomt bevægede sig henimod Udgangen:

„De er en uforskammet Person, Borrevad!" raabte han. „De skal ikke slippe herfra, uden at faa at vide, hvad De er. De er en tølperagtig Person. De skal ikke komme her og beklikke vores unge Damer og Herrer. A troer, A tør svare for, te De skal aldrig mere komme i vores Kredse —"

„Her paa Højgaard kommer Hr. Borrevad i hvert Fald ikke mere," sagde Værten. „Det vil sige — —"

„Det var ret, Belldorff!" raabte Kragelund afbrydende. „Det havde A sgu knap nok ventet af Dig. Ud med den Karl! Han skal ikke komme imellem vos for Eftertiden!"

„Nej, jeg troer ogsaa, jeg herefterdags vil udelukkende holde mig til menneskeligt Selskab," sagde Borrevad, der nu snart var naaet forbi de mange Gjæster, som maatte rejse sig fra Bordet, for at han kunde komme frem mellem dem og Væggen.

„„Menneskeligt Selskab!" — javist!" raabte Kragelund. „De tænker paa Deres smaa Gaardmænd og paa Husmænd og Tjenestefolk! Det varer sgu ikke længe med dem! De bliver sgu snart kjede af gamle Borrevads Regimente! Saa'en en gammel Kommandant! Det taaler Folk ett i vore Dage! — Saa kan De sidde dér ene med Deres Kone og Deres Børn, ja, — og saa Lars Engmands Kirsten, naar hun engang bliver Mortens Kone, ha, ha, ha!"

Borrevad gik ud af Døren til Entreen tilligemed sin Kone, der var kommen lidt før der ned.

Bøldrup stod et Øjeblik og betænkte, om hans nye, fine Dannelse, efter det Forefaldne, bød ham eller forbød ham at følge Borrevad ud. — Efter nogen Vaklen skyndte han sig ud i Entreen. Her søgte han forgjæves at komme til at hjælpe Borrevad Tøjet paa. „Det gjør mig ondt med denne triste Afslutning,“ sagde han. „De har været min Ven, Borrevad, jeg sætter Pris paa Dem — —“

„Da har jeg aldrig sat Pris paa Dem, Kresten Bøldrup, det vil jeg ærlig tilstaa,“ svarede Borrevad, der ønskede at slippe for Værtens Hjælp med at faa fat i Karlen og Hestene. „Jeg fortryder, at jeg tog imod Deres Indbydelse, og kan godt gjøre Dem en Undskyldning dérfor. Jeg har dog altid vidst, at De var en Nar. Hvorfor skulde jeg saa komme?“

Han opnaaede selvfølgelig, hvad han vilde. Kresten Bøldrup drejede rundt paa Hælen og gik med faste, energiske Skridt ud af Entreen ind i Spisestuen, idet han trak Døren til efter sig med et passende heftigt Smæld.

II

Det var den sidste Aften i Marts. Ejler Borrevad kom gaaende oppe fra Solbjerg By hjem til Borrevad Mølle. Han havde været til Sogneraadsmøde, der altid holdtes i en Stue i Forsamlingshuset.

Borrevad følte sig oplivet. Dér kunde han da endnu sætte sin Vilje igjennem! De fem af Sogneraadsmedlemmerne var ligefrem valgte efter hans Raad, de to var noget vaklende, den ottende, Kresten Bøldrup, skulde jo nok være hans Modstander, men i Dag havde han da været meget medgjørlig. Bøldrup var atter kommen med Undskyldninger for det Gilde paa Højgaard.

Borrevad havde altid nogen Tilbøjelighed til at snakke højt med sig selv. Men aldrig mere end naar han gik fra Sogneraadsmøde. Og hver Gang Tankerne saadan kom over ham, standsede han i sin Marsj med et Ryk, satte Haandtaget af sin Stok mod Siden af Laaret, og saae frem for sig.

„Ah ja! — op og ned og ud og ind og frem og tilbage! — det er deres Væsen, den Slags

Folk! — Hm!" sagde han. Da han saa havde stirret frem i Luften en Tid, udstødte han paa een Gang et eget klingert Knyst gjennem Næsen, — og gik i meget hurtigt Tempo videre.

Han kom ud for det Sted paa Vejen, hvor en Bivej gik ind til Teglværket. Her fulgte det af sig selv, at han maatte standse. Tankerne kom myldrende over ham, hver Gang han saae dette store Bygningskompleks dér midt ude paa Marken. Han stillede sig brat til Støtte mod Stokken med Haandtaget af den anbragt helt bagomme.

„Ja! — saadan nogle Grosserer-Labaner i Kjøbenhavn, de skyder et Hundredtusind Kroner sammen, og sender en snottet Kommissionær herover forat see paa Sagerne. Saa kjøber de Mads Pedersens Gaard. En, to, tre: sælger nogle Parceller fra den, ligesom man snitter en Pind til med sin Kniv, saa den passer En. Men paa Hovedlodden smækker de disse fire, vældige Kasser op og denne Skorsteen, som staar og spyer Kulrøg ind i Himlen og ud over Jorden!"

Han gav atter et Knyst igjennem Næsen, saa det sang i den tynde Frostluft. Og saa af Sted igjen! Han havde korte Ben, men et gesvindt og udmærket sikkert Fodskifte for en Mand paa 62. — — Atter standsede han med et Ryk: „Og saa! og saa! — — saa sender de et Par Snese kjøbenhavnske, svenske, polske, tydske Bøller herover, der har, eller faar, et Hundrede Børn! — Den Besætning kan saa Solbjerg Sogn have at trækkes med! Give dem Underhold, naar disse Grosserer-Labaner ikke længer har Brug for dem! — Og

saa skal man lade Sognet gjennemsives af al den Socialisme og Utilfredshed og Raahed og Hjemløshed og Maskin-Fordærvelse, som vædsker og flyder af dem! — Ah! — — — Ja, ja, Verden er ikke *meget* fornuftig, nej, den er ikke, den er ikke *meget* fornuftig! — Hvad Skade vilde Kopper eller Kolera gjøre herovre i Sammenligning med saadan et Teglværk!“ — — — Pludselig kom han til at tænke paa den Snak om Morten. *Hvis* der var noget om det, saa maatte sligt, ogsaa hos Morten, komme fra al denne Samfundsforstyrrelse, hvor man mistede Sansen for al levende Sammenhæng, for, hvad der *hørte* sammen og derfor kunde *gro* sammen. Naa, — men det var nu da sikkert Løgn. Mortens *Hæderlighed* i Forholdet nærede han sletingen Tvivl om. Men det var saamænd Løgn det hele, der var sletintet derom!

Han løb videre. Snart var han langt forbi Teglværket. Vejen gik opad. Da han var naaet til Toppen af Vejbanken, standsede han, fordi han var bleven svedt og forpustet, og saae tilbage mod Teglværket. Han mumlede stakaandet: „Det er dog godt, Bakken er imellem, saa man hverken kan see Røgen eller Skorstenen nede paa Møllen!“

Terrænet skraanede nu langsomt nedad mod Borrevad-Dalen. Dog saaes denne sletikke endnu. Den er een af de paa Fjordby-Egnen saa almindelige „Gruer“, Aa-Dale, der skjærer sig stejlt og brat ned i det forholdsvis flade Landskab.

Det var meget stille i Aften. — Ude i Sydvest stod Aftenrøden, og naar man saae til den Kant, kunde det synes helt lyst endnu. Men vendte man Blik-

ket nedad langs det faldende Jordsmon, da mærkedes det, at Skumringen var langt fremskreden.

Netop fordi det var saa fuldkommen stille, kom Borrevad til at tænke paa Jernbanen, som nu i to Aar havde gjort Uro dernede i Dalen. I den senere Tid havde den dog kunnet været ude af hans Tanker — ja, i flere Timer ad Gangen. Men denne Stilhed — manede den straks frem. — Nu kom der ogsaa nogle stærke, hvide Lys tilsyne i Blaa-Taagen under Aftenrøden; det var Lygterne i Stationsbyen. Ja, ja: det var da ogsaa et Held, *dem* kunde man hellerikke see, naar man var nede paa Møllen. Det var blot Toget, man havde dér, — løbende til de bestemte Tider paa Bakkesiden ligeover for Møllen, — hinsides Dammen og et skraanende Vælddrag.

Vejen, han gik ad, blev nu stejl og trak sig paaskraa hen langs Dalsiden. En blaa Dunkelhed laa over Borrevad-Gruen, i hvis Bund Dammen og Aaen skinnede frem. Nede i Møllehuset var der Lys, og over Ladens Rygning kunde han ogsaa see, at de havde tændt Lys nede i Dagligstuen paa Gaarden.

Ja, dét dérnede, det havde han heldigvis ikke andet at sige om end, at *dét var godt!* Hvilken Velsignelse var det ikke! Et Sted, hvor der ikke var Uro eller Blandethed, — og hvor man selv var Herre, saa man havde Magt til at holde Uroen og Blandetheden borte! — — Nu var det i Aften den sidste Oplæsningsaften for i Vinter. — Hm. — Han kom atter til at tænke paa Morten og Kirsten. Men det maatte jo være Snak. Han vilde paa ingen

Maade tale til Morten derom. — Den bitte Tøs, — hun gik jo ogsaa ligesaa meget paa Møllegaarden, som hun var hjemme. — Nej! —

Han kunde kun skjelne Grænsen mellem Dalsiden histovre og saa Himlen — paa de mange Stjerner, som nu dér var komne frem. Heroppe fra kunde man se Orion, den kunde man ikke see noget til nede fra Møllen. — Ja, Himmelmørket var dog ogsaa ligesom mere gjennemsigtigt end Dalsidens Jordmørke derovre. — — Der hørtes en fjærn, men stærk og hvæsende Lyd; det var, som om den paa een Gang fyldte hele Luften. I næste Øjeblik forsvandt den. — Nogle Sekunder stod Borrevad og lyttede forundret, — saa rystede han ærgerlig paa Hovedet: at han endnu kunde lade sig overraske af den Lyd! Det var jo Syv-Toget, — men endnu langt borte i Dalen, der bugtede sig helt ud til Fjordby. Det var Dalsidens Bugtninger, der spærrede for Lyden eller slap den løs. — Nu lød det pludselig, som om det hvæsede lige ud af det nærmeste Mørke paa den anden Side af Gruen, men Borrevad saae alligevel intet Lys fra Toget, og Lyden forsvandt da ogsaa godt nok igjen. — Saa kom der en Buldren i Jorden og en svag Dirren, — og i næste Øjeblik foer Toget selv ind paa Scenen med ét Brag af Dampen, og løb som en mægtig Ild-Raket langs Dalsiden ovenfor Møllegaarden — ud, bort — bag den næste Svingning af Gruen, kun efterladende en hvid Spøgelse-Hær af Dampskyer, der i Skumringen trak hastig hen over Mølle-Dammen og Gaarden, ind mellem Træerne i Haven og op langs Bakkesiderne.

Strængt, fremmed, farligt! — tænkte Borrevad eller følte han; der var noget, der mindede ham om Prøjserne i 64. Men flot saae det ud, og uundgaaeligt var det jo. Men hvad skulde der blive af Verden tilsidst! Hvor vilde den blive hæslig efterhaanden, afskyelig at leve i, — undtagen for dem, der holdt mere af Maskinkraften end af Livets egen Syslen.

Det var dog mærkværdigt, saa længe den Dampsky blev staaende nede bag Granerne i Haven! — Alle Tog-Dampene var jo ellers nu forsvunden igjen af Borrevad-Gruen, der var kun en egen flov Lugt af Olie og kogt Vand tilbage. — Han gik derhen ad. Men det kunde da umulig være Damp! — Naa! — nu vidste han det! Det var Vadsketøj, der hang paa Snorene deroppe paa Blegepladsen. Ja, ja, — hans Kone havde jo Storvadsk baade i Dag og i Morgen.

Hvorlænge nu dét mon skulde holde sig: at de saadan kunde lade Tøjet hænge ude om Natten hernede paa Møllen. Det var det eneste Sted i hele Solbjerg Sogn, hvor man endnu kunde det. Det var jo absolut det gode Forhold, man stod i, til Smaafolk, den Anseelse, man havde blandt dem i Sognet, — der voldte det, — maaskee ogsaa noget hans Kones Godgjørenhed. — Og for 30 Aar siden var der ingen her i Sognet, der *tænkte* paa at tage Vadsketøjet ind om Natten, eller laase Døre, laase for Kister og Skabe! — Det kunde de takke sig selv for, disse Storhanser her i Solbjerg. Ja, det var dét: de havde brudt den selskabelige Forbindelse, Æres-Forbindelsen med Smaafolk, og derfor

havde de fleste af disse nu kun Æresfølelse overfor hinanden indbyrdes, — forsaavidt de overhovedet havde nogen. Overfor de Store gjorde mange Smaafolk sig nu uden Betænkning baade til Tyve og Kjæltringer. — Man kunde da ogsaa blive gjennemled ved Livet, naar man tænkte paa saadanne Dumrianer som Kresten Bøldrup, saadan et skikkeligt Fjols som Hans Nielsen og alle de andre Storbønder i Solbjerg: at de dér af den tommeste, barnagtigste Lyst til at gjøre sig vigtige kunde opgive et sikkert og roligt Udkomme, et fremkommeligt Forhold til deres Arbejdere og Tjenestefolk, opgive deres menneskelige Værdighed som Bønder, ja, selve deres Menneskelighed! At Mennesker ikke brød sig mere om sig selv! Man kunde jo blive svimmel ved at tænke paa en saadan Taabelighed! — He! — Man skulde i Sandhed ikke blive ydmyg af at leve i saadan en Verden. Han kunde i fuldeste Alvor sige — her til sig selv — at han foragtede af Hjertet alle de Personer i Solbjerg Sogn, som ellers rangerede paa Linie med ham i social Henseende; han satte sig selv ligesaa højt over dem, som han satte et Menneske over en Efterligning af et Menneske! — At kalde saadan nogen for *Dyr*, det var jo at fornærme hele Dyreverdenen! — Nej, blandt de smaa Gaardmænd og Husmændene var der dog Mennesker endnu, — saalænge det varede!

Ak ja, det var ikke nyt for ham, dette, at staa mutters alene, lænet til sin Stok, og blive mere og mere gjennemrasende. Det kom der jo vel sag-

tens ikke meget ud af. Nu var det nok bedst, han gik ind! — —

Mon hans Kone skulde være ude ved Tøjet? Han standsede og saae derhen. Det saae ud, som om der blev taget ned af een af Snorene. — Saa vilde han da hen og snakke med hende først. — Han drejede fra Vejen, der førte ned til Porten, og gik med en Sti langs Havediget. — Det var da for Resten en besynderlig Tid at tage Tøjet ned paa. Vejret var jo udmærket, og Tøjet kunde umulig være tørt endnu. — Eller skulde det være kommen saa vidt, at hans Kone ikke længer vilde lade sit Tøj hænge ude om Natten? Det havde hun dog aldrig sagt noget til ham om.

Han befandt sig stadig udenfor Diget, men var kommen forbi Træerne og saae ind over Blegepladsen, hvor intet andet hindrede Udsigten end Tøjet, som hang til Tørre paa Snorene. Dérinde saae han en Mandsperson — ganske tydelig imod det hvide Linned — der stod og tog Tøj ned og vistnok stoppede det i en Sæk, — det kunde han ikke tydelig see. Var dette sidste Tilfældet, var det udenfor al Tvivl, at han havde en Tyv for sig; men selv om det maaskee var en Kurv, vedkommende stod og lagde Tøjet ned i, var det dog højst usandsynligt, at det skulde være en af Gaardens Karle. At tage Tøjet ned var jo da en Bestilling, som Karlene aldrig blev sat til.

Det var tydeligt, at Personen ikke havde seet ham. En utrolig Frækhed og Ro var det, hvormed han stod og arbejdede. Han maatte kjende den

Tryghed, man nærede paa Borrevad Mølle overfor Tyveri.

Borrevad hørte nogen gaa oppe paa Vejen, der drager sig langs Bakkesiden ovenfor Møllen. — Øjeblikkelig besluttede han at see at faa fat i den eller dem, som gik deroppe, — for — gribe Tyven kunde han næppe ene, og selv om han kjendte ham, havde han jo ingen Vidner. — — Han gik derop og ventede et Øjeblik; saa kom en Husmand Niels Rust og hans Kone gaaende, — de boede en halv Fjerdingvej fra Møllen. Borrevad sagde dem hviskende Besked, og de fulgte sagte med ned til Diget. Lige da de kom der, traadte Konen lidt forkeert og stødte mod en Steen, og i næste Øjeblik hørte de en Lyd som af en hurtig Bevægelse indenfor Diget. Da strøg Borrevad paa een Gang en halv Snes Tændstikker, som han havde holdt parat i Haanden til det samme.

Der lød et Brøl henne fra Tøjet.

„Ja, nu har jeg seet Dig, Octavianus," sagde Borrevad i en rolig Tone, „saa nu kan det kun blive til Skade for Dig selv, hvis Du løber. — — I saae ham jo ogsaa?" vendte han sig til Husmandsfolkene.

„Ja, ja," sagde de begge.

Borrevad strøg atter en Tændstik. — Han derovre forsvandt ind imellem Tøjet.

„Nej, kom nu her over Diget, ud til mig," sagde Borrevad, „og lad os tale roligt om det, Du har haft for."

Der blev intet svaret.

„Kom nu hurtig!" sagde Borrevad utaalmodig.

„Kommer Du ikke, saa gaar jeg min Vej, og saa bliver Du meldt endnu i Aften. Det er ikke helt sikkert, at jeg melder Dig, hvis jeg faar talt med Dig, og Du selv straks tilstaar."

Nu kom der Lyd inde fra bag de hvide Linnedstykker. Det lød nærmest som en meget stærk Snue, der pludselig bryder løs med Hiven og Siven, Snorken og Gurglen.

„Vil De ett melde mig, Borrevad?"

„Tilstaar Du, at Du vilde stjæle af Tøjet her?"

„Ja —"

„Godt. Nu har I begge hørt det," sagde Borrevad til Husmandsfolkene. „Saa vil jeg bede jer om at gaa og lade mig være ene med Octavianus her. Og I skal ikke sige detteher til nogen. Jeg kommer ned og taler med jer i Morgen."

Niels Rust og hans Kone sagde Godnat og gik atter op paa Vejen — hjemad.

„Skal A komme over Diget?" spurgte Octavianus, da de var gaaet.

„Det kan være det samme nu. Vil Du løbe, saa løb kun. Nu er jeg jo sikker nok paa Dig. — — Men fortæl mig: var det Din Mening at sælge Tøjet? — Ja, Du har vel ingen at bjerge det til uden Dig selv?"

Atter Snøften og Hiven. Nu snød han ogsaa Næsen.

„Din Moder er jo død, og Din Fader er vel i Amerika?"

„Det var *Saten*, der fik mig til det," lød det nu fra den anden Side af Diget.

„Jo, det kan være ret nok. Men det var jo ikke

forat gjøre Satan en Fornøjelse, at Du stjal. Hvad vilde Du bruge Tøjet til?"

Men nu hørte Borrevad en skrabende, dunkende, glidende Lyd, og et Øjeblik efter mærkede han, at Octavianus var kommen over Diget. Han saae den mørke Skikkelse lige foran sig. Men straks efter segnede den ned, — og i det samme følte Borrevad sig grebet om sine Knæ og mærkede den andens Pande imod sin Mave.

Han troede et Øjeblik, at Karlen vilde prøve paa at vælte ham om og maaskee forsøge at prygle ham. Men snart indsaae han, at dette ingenlunde var Meningen. Det var tværtimod en Bønfaldende, han havde for sig.

„De maa ett melde mig, Borrevad, De maa ett gjøre mig ulykkelig. A vil tjene Dem for sletett, hvis De vil la'e mig gaa fri, og De vil ha'e mig paa Gaarden."

„See saa, slip mig nu, Octavianus! — Rejs Dig op! — — — Jeg troede saamænd, det var Dig omtrent ligegyldigt, enten Du blev meldt eller ej. Det glæder mig at mærke, at der dog er *nogen* Ære i Livet paa Dig endnu. Saa er ikke al Ting forbi. — — Jeg skal ganske vist have en Anden-Karl til Maj, og har ikke faaet fat paa nogen endnu. — Men der er det ubehagelige ved det, at saasnart jeg blot *begynder* at forhandle med Dig om sligt, saa maa jeg med det samme helt opgive at melde Dig. Og det er dog meget tvivlsomt, om det er rigtigt, — for Resten ogsaa, om jeg kan bruge Dig. — Du gaar vel ellers oppe paa Teglværket?"

„Ja."

„Ja, det er et daarligt Sted. — Og din Barndom har du tilbragt paa Fattiggaarden — —"

„Aa jo, Borrevad, lad mig komme til at tjene i Møllen. Det er saaen et anseeligt Sted, saa kan A ogsaa komme i bedre Tjenester bagefter. A vil tjene der for sletett."

„Ja, men det er jo ikke sagt, at jeg er tjent med at have Dig engang for *sletett,* som Du siger. Hvem der har stjaalet een Gang, lader det sjældent blive derved. Du har vel allerede stjaalet flere Gange før?"

„Ja."

„Det glæder mig, at Du ikke lyver," sagde Borrevad forundret, — men havde i det samme den Tanke, at den anden kunde sige det af Udspekulerthed. I næste Øjeblik forekom dette ham dog altfor indviklet kunstigt, og han fortsatte: „Hvis Du vil lade Dig fæste maanedsvis, og Du foreløbig vil tjene for 10 Kr. om Maaneden, og lade *mig* om at bestemme, *om* Du skal have mere, og *naar* det da skal være, — saa kan Du komme til Maj. Saa vil jeg lade det bero med at søge en anden Karl."

„Tak, Tak!" udbrød Octavianus og greb efter Borrevads Haand, som han dog ikke fik fat i. Derpaa kastede Octavianus sig atter paa Knæ.

„Lad være med den Falden om!" sagde Borrevad. „Op med Dig! Du maa ikke tro, at det er mig til Behag. — Og det vil jeg sige Dig, at saasnart der skulde komme noget i Vejen med Dig,

paa den ene eller den anden Maade, — saa lader jeg Dig rejse til nærmest paafølgende Maanedsdag."

„Ja, ja," sagde Octavianus med Graad i Stemmen og snøvlende Næse.

Borrevad stod lidt tavs; saa sagde han: „Du kan følge med ind. Det maa godt blive bekjendt, at jeg har fæstet Dig, med det samme. Saa kan Du faa noget at spise og høre paa Oplæsning i Aften."

„Tak, Tak!"

„Men det er sandt: vi maa jo have Tøjet hængt op paa Snoren igjen, ellers bliver Tyveriet vel opdaget alligevel."

Borrevad kom nu med Besvær over Diget, og de gav sig i Forening til at hænge Tøjet paa Plads.

„Hvor har Du faaet Sækken fra?" spurgte Borrevad.

„Det er en Korn-Sæk, A tog inde i Loen."

„Her paa Gaarden?"

„Ja."

„Hm. — Ja, der er nok egenlig ikke megen Fornuft i tage Dig i sin Tjeneste." — Borrevad faldt, under Arbejdet, i Tanker over, hvordan det egentlig kunde være, at han havde fæstet Octavianus. Var det for Nemhedens Skyld, — at han havde en Karl dér lige med det samme? — Var det for den lave Løns Skyld? — Var det for at hjælpe Mennesket? — — Han vilde være tilbøjelig til at mene, at det nærmest var af den Grund. Ja, han vilde. Men man skulde jo for Resten være forsigtig med at dømme i slige Sager, og dømme om sig selv.

Nu steg de atter over Diget, — for ikke at møde nogen ved at gaa om ad Laagen, — gik saa om bagved Laden til en Luge, igjennem hvilken Octavianus angav at have hentet Sækken. Han gik derind med den.

Da han var kommen tilbage, sagde Borrevad til ham: „Hvordan har Du egentlig faaet det besynderlige Navn? Betyder det nogen Ting?"

„Det skal betyde, te A var den Ottende."

„Den ottende af Din Moders Børn?"

„Ja."

„Hm. I var født udenfor Ægteskab allesammen?"

„Jo."

„Ja, — det er vanskeligt, det er vanskeligt. Men nu faar vi see!"

Saasnart man har passeret Ladelængen, og kommer ind ad Gaardsleddet paa Borrevad Møllegaard, har man Suset af Mølle-Hjulene ind ad Aabningen mellem Østerhuset og Stuelængen. — At føre Octavianus ind i denne Lyd, der for Borrevad var som Lyden af selve Hjemmet, havde noget næsten beklemmende ved sig. I Lyset fra Dagligstuen, der gjennem de lave Vinduer faldt ud over Gaardspladsen, saaes den tynde, nye Aften-Is paa Vandpytterne i Gaarden, lige trukken til, med Isblomster paa Overfladen.

„Nu kan Du lade Træskoene staa her paa Stenen udenfor Døren," sagde Borrevad.

„A har Sko paa," svarede Octavianus.

„Hm, hm. Naa, til det Arbejde gaar man i Sko,“ mumlede Borrevad halvt for sig selv. — Nej, det blev vist umuligt, detteher! — Nu skulde man vel saa ogsaa til at laase Yderdøren om Natten her paa Borrevad Mølle. Det havde man aldrig gjort før. Laase Klædeskabe og Kister, — og det for et enkelt Menneskes Skyld! — — —

I det samme aabnede Octavianus selv Døren til Dagligstuen og traadte ind. —

„Godaften!“ hørte Borrevad sige med sin Kones Stemme. „Hvem er det?“

„Det er Octavianus Madsen fra Teglværket. Borrevad har fæstet mig til Anden-Karl til Maj.“

„Godaften,“ sagde Borrevad straks efter til sin Kone. Derpaa vendte han sig til Octavianus: „Det er ikke Skik her i Borrevad Mølle, Octavianus, at Gjæsterne saadan gaar ind paa egen Haand, naar Manden er til Stede og kan føre dem ind. — I det hele, jeg er bange, at det sletikke gaar at have Dig her i Møllen. Du passer for lidt sammen med os andre.“

„Aa jo, Borrevad, prøv mig nu en Maaned!“ sagde Octavianius i ynkværdig bønfaldende Tone. „En Maaned det har De jo lovet mig!“

„Har Du fæstet den Karl nu fornylig?“ spurgte Madam Borrevad.

„Ja. — — Aa, jeg skal fortælle Dig senere, hvordan det hænger sammen.“

„Har Du fæstet ham kun for en Maaned?“

„Ja. — Men det maa der ikke tales om, — jeg mener, at det kun er for en Maaned. — Ja, ja, jeg

kan ikke forklare Dig det *nu*, Kirstine, her kommer og gaar jo Børnene og de andre."

„Det er rigtignok en underlig Historie! Og naar Du *har* lovet ham det, hvor kan Du saa tage det tilbage igjen?"

„See saa, see saa! — Siden, siden!" sagde Borrevad. „Og altsaa: at det er for en Maaned, tales der ikke om!"

Madam Borrevad gik lidt efter ud i Kjøkkenet.

„Ak ja!" sagde Borrevad og aandede ud. Han var ærgerlig, dels paa sin Kone, hvad han godt følte var uden Grund, dels fordi hans Ærgrelse havde forhindret ham i at sige Nej til Octavianus nu straks, — for det havde han vist været ganske nær ved. — Nu maatte han beholde ham en Maaned i det mindste. Det kunde ikke godt være andet. Og det var jo umuligt nu at forklare de andre Folk paa Gaarden, hvorfor det *kun* skulde være en Maaned.

Octavianus havde taget en Avis paa Dagligstuebordet, som han stod og saae i. — Ja, — hvilken underlig, ubeskeden Aktivitet hos en Gjæst, en Fremmed! tænkte Borrevad. — Fyren savnede almindelig Bonde-Opdragelse, det var tydeligt nok!

Et af Børnene, den tiaarige Margrethe, kom ind og lagde Voksdug paa Bordet til Aftensmaaltidet. Frem og tilbage gik hun efter Brød, Smør, Ost o. s. v. og tog paa hver af disse Ture den Fremmede saa grundig i Øjesyn, som det lod sig gjøre i Forbifarten. Hun undrede sig over, at hendes Fader ikke talte til den Fremmede. Han gik op

og ned ad Gulvet. Den Fremmede sad nu paa en Stol i Nærheden af Bordet med Avisen foran sig.

Borrevad vidste ikke rigtig, hvad han selv fejlede. Han havde en Fornemmelse, ganske som om han ved et Maaltid kunde have nydt noget forkeert, uden at vide, *hvilken* af Retterne der havde voldt hans Ildebefindende.

Den tolvaarige Niels viste sig. Han førte en Del Lugt med sig fra Stalden, hvor han, udenfor Skoletiden, havde sin meste Beskjæftigelse. Han satte sig plat ned paa en Stol og betragtede den Fremmede. Egentlig havde han ventet at finde Avisen ledig, nu havde han altsaa intet at tage sig for før Spisningen.

„Hvad har I haft i Dag med gamle Petersen i Skolen?“ spurgte hans Fader pludselig.

Drengen saae lidt forundret paa ham: „Vi har haft det sædvanlige: Regning, Stil og Læsning og Vers, — ja, og saa Bibelhistorie og Danmarkshistorie.“

„Hm. Ja, husk nu paa, Niels, at Du ikke tager hans Historie-Undervisning for andet end det, den er: Examens-Kunster, Examensforberedelser. Saa tager Du vel ingen Skade deraf.“

„Jeg synes, det er godt nok med de Aarstal,“ bemærkede Drengen.

„*De* kan ikke skade, — naar Du saa kunde være fri for andet *Indhold* end det, Du faar herhjemme.“

Efterhaanden samledes Familien. Morten Borrevad kom ind. Han var i Frakke; men man kunde see paa Modsætningen mellem den og saa Vest og Benklæder, at han tilbragte sin meste Tid i Skjorte-

ærmer. Frakken var meget bedre holdt end det andet. — — Han havde et Par kjønne, mørke, venlige Øjne. Men han saae undersøgende og med et lidt mistroisk Smil hen til Octavianus, der havde lagt Avisen fra sig og betragtede med flakkende Blik de Partier af Stuen, hvor der ikke var Mennesker. Mortens Moder maatte sikkert have sagt ham et og andet om den Fremmede.

Marie Borrevad bar nu Themaskinen ind og satte den paa Bordet. Derpaa sagde hun „Værsgod!“ til Selskabet.

Hun var en velvoksen, ikke svær, men fuldbarmet Pige. Hendes Ansigt havde et blidt, men tillige meget alvorligt Udtryk. Man kunde ogsaa nok see, at hun var noget ældre end Morten, — vel en seks og tyve.

Straks efter hende kom Madam Borrevad atter ind i Stuen. Og nu tog alle Plads ved Bordet.

Octavianus var svært om sig, tog flere Stykker Brød ad Gangen og havde dem staaende smurt omkring sin Tallerken, tog Ost og Kjød uden nogensomhelst Opfordring, og viste i det hele, at han var vant til at spise ved Borde, hvor den, der kom bagefter, ingenting fik. — Men ved Siden heraf var han øjensynlig stærkt optagen af at vise sig saa ærbødig og forekommende som muligt. Bad man ham række sig noget, var han ivrig som en Hund for at bringe det, om end ikke saa behændig. Han væltede flere Ting under Maaltidet, bl. a. Morten Borrevads The, og blev saa næsten hundsk ulykkelig derover. „Aa, A vilde ikke have

gjort det for aldrig dét!" sagde han i en yderst smertelig Tone.

Samtalen ved Bordet vilde ikke rigtig gaa. Borrevad var i Almindelighed ellers den, der førte an. Men han sad i Aften og var utilfreds med, at de andre ikke sagde noget. De to ældste plejede jo da gjerne at have et og andet at snakke om med deres Moder. Var det saa en Misbilligelse, de udtrykte ved deres Tavshed? — Naa, det kunde jo ogsaa være, at de ikke ret vidste, hvormeget de maatte sige — om det nylig hændte.

„Ja, man veed vel," sagde han nu, „at jeg har fæstet denne Karl hér fra 1. Maj!"

„Ja —" sagde Morten og Marie lidt efter hinanden.

„Saa slipper jeg foreløbig for at avertere i „Højskolebladet" om en Karl. Her i Sognet kjender jeg for Øjeblikket ingen, der er ledig og passer mig."

„Skal han saa gaa i Anders' Plads?" spurgte Morten.

„Selvfølgelig."

„Hvad mon Jens Fjordhus vil sige til det?"

„Det kan være ganske ligegyldigt, hvad Jens Fjordhus siger derom. For han har ingen Ting med den Sag at skaffe. Han har som Avlskarl at arbejde med de Folk, som jeg stiller til hans Raadighed og dermed Basta! — Vil han ikke det, saa kan han rejse!"

„Ja —"

„Ja, ja, — derom er intet videre at sige."

Octavianus sad under denne Samtale med spillende Øjne, ja, næsten med spillende Tunge. Men

han kunde ikke bruge den her — endnu. Han *kunde* for faa Ord, følte han, der passede paa dette Sted. Og han var for vel begavet til at buse paa med hvadsomhelst. — Borrevad selv sad midt i sin Irritation og spekulerede over, hvad Pokker det dog var, som gjorde ham saa ømfindtlig; — havde han baaret sig forkeert ad paa een eller anden Maade? — eller var det blot de andre, der tog saa besynderligt paa denne Sag?

Saasnart han havde sagt: „velbekomme!" gik han op i sit Kontor forat stoppe sin Aftenpibe.

Selskabet sad jo saa tilbage med den Fremmede i sin Midte, men uden nogen videre Forbindelse med ham. Morten havde nok Lyst til at spørge ham ud om et og andet, men kunde ikke straks blive enig med sig selv, om han skulde sige „Du" til ham; — Børnene i Borrevad Mølle plejede at være dus med Gaardens Folk.

„Var det Fa'er, der talte til *Dem* om at komme her til Maj?" sagde han endelig; den anden var jo da ikke Tyende endnu, om han ogsaa var fæstet. „Eller tilbød *De* ham Deres Tjeneste?"

„Nej, — — jo, det var mig, der bad ham — spurgte om — æh —"

„Nej see! — jeg troede, sletikke det var bekjendt endnu, at Anden-Karlen her skulde rejse. Vidste De det?"

„Nej, det gjorde A vel ett, — men A tøtt, A vilde godt — —"

„Saa talte De maaskee til ham, da han var oppe i Solbjerg til Sogneraadsmøde?"

„Nej," — sagde Octavianus, — og nu skyllede

endelig Blodrødmen over hans Ansigt. Han havde siden Mortens første Spørgsmaal kjæmpet med den og trængt den tilbage ved at skyde Øjenbrynene tilvejrs, fylde Lungerne med Luft og paa anden Maade ligesom holde sit Hjerte paa Afstand. Men nu var der ingen Raad længere; han mærkede, hvordan endogsaa Øjenlaagene svulmede op og gjorde hans Øjne hede og fugtige.

„Hvor traf De ham da?"

„Her — — udenfor Gaarden."

Idetsamme gik heldigvis Døren op, og Jens Fjordhus, Avlskarlen, traadte ind. Saa holdt Morten op med at spørge. — Det var i Anledning af Oplæsningen, Jens Fjordhus kom. — Han boede ikke paa Møllegaarden, men havde sit Hus lige i Nærheden. Han havde tjent der, lige siden han var Dreng; han var gift og havde halvvoksne Børn. — Han var en tætbygget Mand af Middelhøjde. Hans Frakke, af blaat Vadmel, var luvslidt og medtaget, men dog ogsaa, tydelig nok, vant til bedre Dage end Bukserne, vant til at ligge og hvile ved Enden af Ageren, mens han pløjede eller harvede. Bukserne derimod havde været med til det værste; de var ganske stive af indtørret Ler og Jord.

Han havde noget skrævende i sine Bevægelser, som gav sig tilkjende, baade da han steg over Dørtrinet, og ligesaa da han vendte sig for at lukke Døren. Da dette var besørget, gjorde han atter Front, tog sin Træpibe frem af den indre Frakkelomme og sagde: „Godaften!" — med en Stemmeklang, der tydelig angav, at han ikke var fremmed her i Stuen. — Men i næste Øjeblik opdagede han

Octavianus henne paa Bænken. Og Virkningen paa ham var præcis den samme som den, Synet af en fremmed Hund indenfor Porten gjør paa Gaardens egen Hund, — naar de da begge saavidt betvinger deres Nysgjerrighed, saa de holder sig paa Afstand fra hinanden — og ikke gjøer.

Han gav sig til at stoppe sin Pibe med Tobak, som han syntes at have liggende løst i Frakkelommen, — men af og til drejedes hans Hoved uimodstaaeligt om til den Side, hvor han havde den Fremmede. — Endelig kom det: „Hvad er Du saa for en Karl?“

„A har arbejdet oppe paa Teglværket.“

Morten tog Ordet og fortalte Jens Fjordhus, at Octavianus var fæstet af hans Fader til Andenkarl i Borrevad Mølle nu til Maj.

Jens Fjordhus smagte paa denne Meddelelse, men svarede ikke derpaa. Efter en Pause sagde han derimod: „Hvem er det egentlig, Dine Forældre er?“

„Min Moder hedder Mette,“ sagde Octavianus.

„Er det kanskee Bitte-Mette?“

„Jah — —“

„Naa, ja, saa behøver man jo ett at spørge mere. Hun kan gjøre det ud baade for Fader og Moder.“

„Hvem var *Din* Fa'er, Jens Fjordhus?“ sagde Morten pludseligt og skarpt. — Jens Fjordhus' Fader var fordrukken og havde hængt sig i Drukkenskab.

„Hvem min Fa'er var? — Aa, A tøkkes vi har kjendt hinanden saalænge, Morten, saa det skulde Du ett have nødig at spørge om.“

„Jeg mener: hvad han var for en Mand?"

Det trak stærkt op til et Svar fra Jens Fjordhus' Side, — men i det samme kom Borrevad atter ind ad Døren. — Nu var ogsaa omtrent alle de, der plejede at være til Stede ved Aften-Oplæsningen i Borrevad Mølle, komne. Foruden alle Børnene og Tjenestefolkene fra Møllegaarden og Møllen var der godt en Snes andre Mennesker fra Sognet, dels Tjenestetyende, dels hjemmeværende unge Karle og Piger; enkelte gifte Folk var ogsaa med. Der var nok en fyrretyve Mennesker i Stuen nu.

Borrevad nikkede til Forsamlingen og tog Plads for Enden af Bordet. Dette var baade bredt og langt, en Plade var sat ind i det midt paa. Ved Bordet sad mest Kvinderne med deres Haandarbejde — ved Lyset fra Hængelampen. Langs Væggene, i Halvmørket, havde Mandfolkene Plads. De eneste af dem, som havde Lov til at ryge, var Jens Fjordhus og to andre gifte Mænd. Tilladelsen hertil var given af Borrevad ved en Lejlighed, hvor han havde fundet det tjenligt at indskjærpe Forsamlingen, at fordi En havde Lov til at gjøre en Ting, var det ikke sagt, at alle skulde have Lov dertil: Ligheden uden Grænse var kun en Frugt af dum Misundelse.

Der var een Mandsperson, som havde Plads ved Bordet med sit Arbejde — foruden Oplæseren selv: Det var Niels Borrevad. Han sad med Blyant og Vidskelæder og arbejdede i sin Tegnebog. I Aften brugte han ikke Fortegning. Det var saakaldet „Fantasi", han lavede.

Borrevad lagde sin Bog paa Bordet. Det var

„Valdemar den Store og hans Mænd". Saa satte han en grøn Læseskjærm om sit Hoved. Niels syntes, den lignede en Hjelm, og at hans Faders Øjne blev saa skarpe derinde i dens Skygge.

Borrevad lukkede Bogen op og var ved at blade om til Stedet, hvor der skulde begyndes, da Jens Fjordhus — paa dette ganske upassende Tidspunkt — ytrede: „A troede ett, te vi skulde have uvedkommendes Personer med ved dehér Lejligheder."

Borrevad lagde Hovedet tilbage og saae hen paa ham under Læseskjærmen: „Hvad mener Jens Fjordhus?"

„A troede, te En skulde kunne være i Fred her paa Gaarden."

Borrevad tog Skjærmen af: „Vil Jens Fjordhus sige *ganske kort*, hvad det er, han ønsker eller ikke vil have, — og ellers tie stille dermed til efter Læsningen."

„A troede, det var mig, der var Avlskarl her i Møllegaarden, og ett Ejler Borrevad."

„Deri har Du ganske Ret, Jens; Ejler Borrevad er nemlig Husbond her paa Stedet; det er Du derimod ikke."

„A er den, der skal arbejde med Anden-Karlen, — A skal staa til Ansvar! — A skal være ansvarlig for det hele —"

„Naa saadan!" sagde Borrevad, — og tilføjede straks efter: „naar Du gjør et forsvarligt Arbejde for den rigelige Løn, som Du faar, saa har Du intetsomhelst andet Ansvar —"

„Det er ett sandt!"

„Er det ikke sandt?“

„Hvis Anden-Karlen gaar hen og tromler i Nørremarken, lige efter at der er saaet, og saa det halve blæser hen med det samme, — hvem faar saa Skylden for det?“

„Det gjør den, som har gjort det, eller den, som har befalet ham at gjøre det!“

„Jamen det befaler A ham ett,“ raabte Jens Fjordhus, der kun havde ringe Interesse for det Abstrakte, „for det forbyder A ham!“

„Hvis Du forbyder ham det, saa forbyder jeg Dig at være Avlskarl et Øjeblik længer paa Borrevad Mølle!“

„Hvis det bliver ved at blæse, som det nu gjør om Dagen, — og tørre, saa kommer der aldrig en Spire op, dersom Tromlen skal gaa lige efter Harven.“

„Det taler vi ikke om nu. Nu skal der læses!“ — Borrevad lagde Haanden fladt i den opslaaede Bog paa Bordet for ligesom at stryge den helt aaben —

„Min rigelige Løn!“ mumlede Jens Fjordhus. „Vi faar ett større Løn her end andre Steder i Sognet —“

Borrevad strakte Haanden ud i Retning af den Talende, betydende ham Tavshed —

Men Jens blev ved: „Og saa vil De endda have en Teglværksarbejder her paa Gaarden! Det er jo derfra, de store Lønne kommer i Gang. Det bliver saamænd værst for Dem selv.“

„Jeg giver mine Folk, hvad ret og billigt er,“ sagde Borrevad heftig. „Jeg har altid sagt, at det er ikke nok med det aandelige, det naturlige skal

ogsaa med. Og jeg vil see det, inden jeg troer det, at andre giver lige saa stor eller større Løn. I hvert Fald: hvad der er ret og billigt, vil ordentlige Folk altid være tilfreds med. — Kan vi saa faa Lov at begynde, Jens Fjordhus?"

„Nu har A haft det godt her paa Møllen. See, saa kan vi andre jo ett være tjent med, te der kommer saa'en nogen fremmed' nogen ind med — saa'en nogen fremmed' Bisser" — han skottede hastig hen efter Octavianus. „Saa bliver der jo ingen Ting ved at være her, — saa bliver det jo helt fremmed for vi andre — —" Jens Fjordhus's Tone var mindre stridbar ved denne sidste Udtalelse.

Borrevads Stemme lød ogsaa mildere: „Før noget kan blive hjemligt, maa det *have været* fremmed, — det kan ikke undgaaes. Alle de, som nu kommer her i Borrevad Mølle, de har jo været fremmede engang — —"

„Nej, det er Løgn!" sagde Jens Fjordhus.

„Er det Løgn? — Jeg plejer ikke at lyve!"

„Ja, Usandhed er det da. A kan ett huske den Tid, te A har været fremmed i Borrevad Mølle. Nu er A 44 Aar."

„Vil Du da have alle dem jaget ud, som ikke nogensinde har været fremmede her? For femten—tyve Aar siden var der ikke en eneste med ved disseher Oplæsninger af dem, som nu er til Stede, undtagen Mo'er og Marie og Morten og gamle Else — og saa netop Jens Fjordhus!"

„Nej, A vilde ett have dem væk allesammen, —

men der er da ogsaa Forskjel paa fremmede Folk, — de er ett lige fremmede — —"

„Vi hørte sidst," afbrød nu Borrevad, idet han vendte sig til hele Forsamlingen, „om dette tredobbelte Bryllup i Fjenisløflille, som blev afbrudt ved Meldingen om, at de vendiske Sørøvere var der igjen, som saa mange Gange før. Saa hørte vi om Begyndelsen af Ledingsfærden mod Arkona og om Buris, der havde planlagt et Overfald paa Kong Valdemar, naar han drog hjem fra Rygens-Toget. — Og saa har vi nu den sidste Sang tilbage, — og det er jo saa meget passende, at vi kan slutte dermed den sidste Marts og saa ende for i Vinter:

Kongen ved Arkonas Havn
staar i Sejrsglansen — —
— — — — — — — — —"

Der var, under hele Oplæsningen, ikke en eneste unødig og vilkaarlig, forstyrrende Lyd i Stuen; men i den hovedsagenlige Stilhed hørtes derimod en Del uundgaaelige Lyde: saaledes Lufttrækket igjennem de mandlige Tilhøreres Næser; — de Mennesker var saa lidet vante til at være ganske stille, saa at deres Aandedræt, under denne vaagne Hvile, kom til, imod deres Vilje, at ligne Søvnens en hel Del; saa var der Lyden af Kvindernes Strikkepinde eller af Sytraaden, der droges gjennem Tøjet; ligeledes hørtes det, naar Niels under sin Fantasi-Tegning skulde bruge Vidskelæderet. Endelig var der de Lyde, som foraarsagedes af de privilegerede

Tobaksrøgere. Midt i et Afsnit af Digtet gik Piben stadig ud for Jens Fjordhus, da han ikke kunde ofre Rygningen tilstrækkelig Opmærksomhed; naar saa man var naaet til Ende dermed, strøg han en Tændstik; men det varede kun kort Tid, saa glæmte han atter at bakke.

Først ved Slutningslinjerne af Bogen viste det sig, at der *kunde* blive helt dødsstille i Stuen:

— Men mange Dage siden er rundne:
Fast syv Aarhundreder er forsvundne.
De store Aander er farne hen —
I Muld sank Valdemar og hans Mænd.
De Lys udsluktes fra hine Dage;
Dog end er herlige Glimt tilbage:
Hvad Danmark var, kan det atter blive:
Endnu er Fædrenes Aand i Live.
Men naar den slumrer i kraftløs Stund
Og glæmmer Livet i døsig Blund:
Da rejs Dig atter fra Altergraven,
Du høje Aksel med Bispestaven!
Advar os for Udslettelsens Dom,
Og viis os, hvorfra vor Frelse kom!
Da stig af Graven til Kamp igjen,
Henfarne Konge med Dine Mænd!
I Eftermælets de lyse Klæder
I straale for os med Oldtidshæder!
I ryste Sjælen og vække Aanden!
I styrke Hjertet og ruste Haanden
Til dansk og stor og til herlig Id,
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid!

Kvindernes Haandarbejde var sunket ned paa Bordet eller i deres Skjød tilligemed deres Hænder, Niels var holdt op at tegne, og Jens Fjordhus's Læber stod helt skjæve, fra sidst hans Pibe havde hængt i Mundvigen.

Octavianus havde under Aftnens Læsning i Begyndelsen siddet „smukt stille,“ saadan som han kjendte det fra Sogneskolen. Men senere, da han saae, hvor optagne de andre blev, — havde han sletikke kunnet regne Situationen ud, — han havde fundet det helt pudsigt, og der havde en Tid, uden at han vidste det, staaet et forundret-interesseret Smil paa hans Ansigt. Men nu til sidst, da det efterhaanden blev saa højtideligt, havde han tydeligt indseet, hvad det var, det hele skulde ligne, — thi det var dette, han en Stund havde været uklar over; — da derfor Læsningen sluttede, sad han andægtig, saaledes som han havde seet det paa gamle Koner i Kirken. Havde han ejet et Lommetørklæde, vilde han utvivlsomt have taget det i Haanden.

Borrevad havde slaaet Bogen sammen med et lille Smæld, straks han var færdig. Dernæst sagde han et fornuftigt afsluttende: „Ja!“ — Men nu sad han noget ene og hjemløs, da der hos alle de andre var indadvendt Højtid i Sindet, og han selv ikke havde Overlegenhed nok overfor sin egen, ved Bogen vakte Stemning til enten at være den bekjendt og give den Udtryk, eller til straks at bryde ind hos nogen af de andre med Hverdagssnak. — Endelig tog han dog Mod til sig og sagde

til den mest værgeløse i Selskabet: „Naa, hvad er det saa, Niels sidder og tegner i Aften?“

Niels saae op mod sin Fader uden at kunne sige noget, men troede sig nødsaget til at skubbe sin Tegnebog over til ham.

Borrevad tog Bogen: „*„Fantasi.*“ — Hm, hm. — „*Vi læste den sidste Sang i Valdemar den store* $^{31}/_{3}$.“ — Og hvad er det saa, dér staar: „*Jeg er tolv Aar.*“ — Hvorfor har Du nu skrevet det, at Du er tolv Aar?“

„For saa er der jo ikke saa længe til, at jeg er voksen,“ sagde Niels.

Der var ingen af de andre, der smilede eller saae hen til de to samtalende. Man syntes, at det var en Skam imod Niels, saadan at spørge ham ud i dette Øjeblik, og paa den anden Side tilgav man den Gamle, da man forstod, det blot var af en Slags Forlegenhed ved Situationen, at han sad og spurgte.

„Er Du saa glad ved, at Du snart er voksen?“

„Nej,“ hviskede Niels og saae op et Øjeblik, men skyndte sig straks at vende Ansigtet ned imod Tegnebogen, som han nu havde faaet tilbage.

Men nu havde Jens Fjordhus taget sig sammen. Det lignede jo hellerikke noget for en gift Mand, Avlskarl, 44 Aar, at sidde saadan og hænge. Han tog nogle betænksomme Sug af sin udgaaede Pibe og sagde: „Nu den bitte Knud, som dér blev hyldet til Konge i Ringsted den Dag, han blev vel egenlig ogsaa Konge i Eftertiden?“

„Saa vidt jeg veed,“ svarede Borrevad, lettet ved endelig at finde en Dør aaben; „for hvis jeg ikke

husker meget fejl, saa var det ham, som senere blev kaldt Sjette Knud eller Knud den Sjette, og som vi hører noget om i „Valdemar Sejer.“

„Ja, for han var vel egentlig — æh — som en Slags Broder til Valdemar Sejer?“ sagde Jens Fjordhus for ikke at komme til at udtrykke sig altfor bestemt.

„Om de havde forskjellige Mødre, det tør jeg ikke sige,“ svarede Borrevad, der ikke vilde være mindre nøjagtig eller forsigtig, „men Sønner af Valdemar den Store var de sikkert, og jeg troer ogsaa, de begge var fødte i lovligt Ægteskab.“

„Jo, saamænd,“ sagde Jens Fjordhus. „Men — æh — nu tøkkes man jo lige godt, te det var en ringere Tid, te de kom til at leve i. Saa man vilde jo hellere have levet i Valdemar den Stores Tid.“

„Ganske vist, — men *vi* lever jo hellerikke i Valdemar Sejers Dage,“ svarede Borrevad. Han følte det vistnok lidt under sin Værdighed at gaa saa ganske op i det Skildrede som Jens Fjordhus.

„Nej, men nu til næste Vinter, saa skal vi vel til at begynde paa „Valdemar Sejer“?“ sagde denne. Han kjendte Gangen i Oplæsningernes Rækkefølge omtrent lige saa godt som „Driften“ paa Borrevad Møllegaards forskjellige Marker.

„Til næste Vinter,“ sagde Borrevad alvorlig. „Ja, ja, — det skulde jo da gaa meget mærkeligt til, om vore Oplæsninger her paa Møllen ikke skulde begynde igjen til den Tid ligesom tidligere. Men ellers veed man saamænd ingen Ting om, hvad Fremtiden, endogsaa den nærmeste Fremtid, kan

bringe. Niels frygter nu for, at Barndommen snart er til Ende for ham; men vi kan alle frygte, og det til enhver Tid, at noget godt er snart til Ende, som vi hidtil har glædet os ved. Der er egentlig meget, som kan tyde paa Forandringer: jeg er f. Ex. ikke sikker paa, hvorlænge det vil holde mellem Jens Fjordhus og mig —"

„Hm —"

„Ja, ja, — der er Grænser for al Ting. — Og selv om nu ingen af vore Børn gaar hen og tager sig en Kjærest lige stik imod vore Ønsker, inden man veed et Ord deraf" — Borrevad undgik omhyggelig at see den Vej, hvor Morten og Kirsten sad, — „saa veed vi derimod ikke, hvornaar vi har en socialistisk Organisation her i Sognet, udgaaet fra selve Hovedstaden. — Og saa disse Storbønder, med Hr. Rosenbaum og Hr. Belldorff i Spidsen! — Den sidste Rest af en sømmelig og forstandig Overklasse forsvinder jo her i Sognet."

„Aa, ja," sagde Madam Borrevad. „Alt det kommer jo nu ikke paa een Gang, og kommer vel hellerikke saa snart just."

„Det kan ingen vide! Det kan ingen vide! — Og een Ting er der da i hvert Fald, som snart vil skee og skee paa een Gang: at vi faar en ny Kapellan til Solbjerg!"

„Ja, faar han ikke mere at betyde end den forrige, saa bliver den Forandring da ikke stor."

„Jamen det er jo netop deri, Forandringen kan komme til at bestaa! — At den ny Kapellans Betydning bliver lige saa stor, som den gamles var ringe. Og saa veed man igjen sletikke, om det saa

vil betyde noget godt eller noget daarligt. Om et Par Maaneder har vi ham da rimeligvis."

„Naar vi selv holder det gaaende her paa Møllen, ligesom vi plejer," sagde Madam Borrevad, „saa bliver vi vel ogsaa nok ved at have det overfor andre Mennesker, som vi nu har det."

Der var en længere Tavshed.

Saa bemærkede Jens Fjordhus: „Vi kan jo da blive ved med de her Oplæsninger. Det er da noget, vi kan blive ved med!"

Gjentagelsen lød saa morsom tillidsfuld, saa de fleste saae smilende hen til ham.

„Ja, det har nu Jens Fjordhus Ret i, enten han saa tænker derpaa eller ej," sagde Borrevad, „at det er vore Oplæsninger og den Slags, — som vi har her paa Møllen, der skal holde os sammen og holde det gaaende. For alt andet, som man ellers sætter Pris paa, baade Penge og Magt og Myndighed og Vigtighed, det volder kun Splid, og jo flere der skal dele det, des mindre bliver der til hver enkelt; men Læsning — og naturligvis endnu meget mere: Bøn og Sang og sligt — det samler blot og glæder blot, og jo flere man er om det, des rigere en Part bliver der til hver Deltager. Saadan er det med alt aandeligt."

„A tykkes det er saa skjønt med det," sagde pludselig Octavianus, „A tykkes, det er saa dejligt med saa'en noget, — A tykkes ett, der er nogen Ting, det er saa skjønt saa'en at være med til." — Han sagde det i hastigt Tempo, ligesom remseagtigt, og uden at turde see paa nogen, mens han sagde det. Han var kommen til at tænke paa en

Synds-Bekjendelse ved et Frelsermøde i Fjordby og mente, at nu havde han endelig Nøglen til Stillingen. — „A tykkes aldrig, A har været saa glad. A tykkes, naar man kunde være saaen et Sted, saa gjorde det da lige meget, enten man fik lidt eller meget i Løn. Det kunde aldrig gjøre det mindste, det tykkes A ett.“

Alle var efterhaanden kommen til at see hen paa ham. Ogsaa Borrevad saae til ham, forundret og uden at sige noget, og ligesom med en noget forlegen Mine.

Lidt efter sagde Madam Borrevad — ikke til nogen bestemt: „Jeg troer nu, det kommer allermest an paa, at vi ikke faar fremmede Mennesker herind paa Møllen, der ikke passer til os — —“

„Ja, det kan vi vel nok forhindre,“ sagde hendes Mand.

„Ja, — men hellerikke Mennesker, der *lader*, som om de hørte til her, og endogsaa vil gjøre sig bedre end de andre — —“

Borrevad sad nogle Sekunder og fløjtede sagte hen for sig og trommede med Fingrene i Bordet.

„Skal vi saa synge en Aftensang og gaa til Ro,“ sagde han.

III

I Morgen, den 15. Juni, skulde det aarlige Sommermøde være i Borrevadlund, — en lille Skov paa Skraaningerne ned mod Mølledalen, — hvor Borrevads gamle Ven, Højskoleforstander Holm, altid plejede at være eneste Taler. Han skulde komme i Dag, henimod Aften, med Toget til Thorsted Station og saa være i Møllegaarden om Natten. — Det var altid for Ejler Borrevad saa stor en Glæde at modtage sin Ven, og selve Mødet var ham en saa vigtig Begivenhed, saa han gik gjerne i en vis Spænding nogen Tid i Forvejen, og der kunde let indtræffe een eller anden Smaating, som kunde bringe ham ud af Humør, just fordi det var ham saa overmaade magtpaaliggende at faa alt ordnet og bragt til Side, der i nogen Maade kunde forstyrre en glad og stille Vært-Stemning hos ham.

Idag — som han sad her kort før Middag i sit Kontor — følte han dog tydeligt, at han næppe kom igjennem alle sine Vanskeligheder og Fortrædeligheder, inden han skulde ned og tage imod sin Gjæst paa Stationen. Dertil laa de for meget

i Forhold, som han ikke kunde forandre i saa kort Tid. Den eneste Udvej var vel den, om han, ved at være sammen med sin Ven, kunde komme til at see roligere eller lysere paa det hele, — han længtes egentlig grumme meget efter at komme til at tale med ham om disse Sager. — Aa, det var mest den nye Kapellan og hans Væsen, der syntes ham lidt underligt og voldte ham nogen Bekymring. Han var kommen her til Sognet for en fjorten Dage siden, — ja, det var jo nærmere tre Uger allerede, — og havde endnu ikke været nede paa Borrevad Mølle. Det kunde jo dog have været ret rimeligt, om ikke for andet, saa fordi Borrevad var Sogneraadsformand. Men han havde, som sagt, ikke været der, — nej, det havde han ikke. Naa, det var jo for Resten ligegyldigt. — Men det var kjedeligt, hvad man saadan hørte om hans hele Optræden, dér, hvor han kom fra, nemlig Skanderborg. — Og een Ting var jo da ligefrem taabelig — og ukorrekt: han havde nu for et Par Dage siden, i Anledning af en gammel Kone, Ane Jenster i Kjæret, henvendt sig til et af Sogneraadsmedlemmerne — den ene af de to, som Borrevad ikke var helt sikker paa — og havde sammen med dette Sogneraadsmedlem været nede hos Konen og snakket med hende og de Folk, hun boede hos — Niels Rust's — om Alderdomsunderstøttelse til hende! — — Han vidste nu i det hele ikke, hvad det var for et Væsen med Kapellanen og denne Jens Lindskov — Sogneraadsmanden. Han havde jo nok haft en Anelse om, at Jens Lindskov gik og lavede til med et eller andet i de senere Aar,

uagtet det saamænd ikke var uden Grund, naar Kresten Bøldrup havde kaldt Jens Lindskov for en af Borrevads Kreaturer; det var jo kun 10 Aar siden, da gik Jens Lindskov her paa Borrevad Mølle og mugede under Køerne i Stalden. — Men naturligvis — alt det kom jo ikke Sagen ved. — Derimod maatte Borrevad absolut ned i Kjæret og tale med Ane, nu straks i Dag, og inden Holm kom; dels var det vel ligefrem hans Pligt som Sogneraadsformand at forhøre sig om, hvordan det havde sig med denne Historie, dels vilde han let komme til at gaa og forstyrres af Tanken derpaa, og det vilde han ikke for sin egen og for Holms Skyld.

Han havde allerede givet Octavianus Ordre til at sætte Enspænderstængerne paa Stadsvognen og lægge Tøjet paa den gamle Brune i Stalden. — Octavianus havde jo nu været paa Møllegaarden siden Majdag. — Jens Fjordhus var ikke hjemme i Dag; han var i Morges kjørt efter Tørv et Par Mil borte; ellers spændte han gjerne for, naar Borrevad skulde ud. — —

Nu lukkede Octavianus Døren til Kontoret op og skulde sige — — —

„Ja, det er godt," sagde Borrevad, „saa sætter Du hende for, saa snart vi har spist."

— — skulde sige, at Stadsvognen var ikke i Vognporten.

„Hvad er det for Snak!" raabte Borrevad og sprang op fra sin Stol. Saadan som han for Øjeblikket befandt sig, kunde hans Sind slaa Gnister selv ved en let Berøring. — „Jeg og Morten satte

den selv derind igaar, da jeg havde været i Ungtved. Den staar midt i Porten, foran de to Arbejdsvogne."

„Ja, *de* er der, men *den* er der ett."

Uden at sige mere gik — eller næsten løb — Borrevad ud af Kontordøren, puffende Octavianus tilside, — igjennem Salen, igjennem Entreen, uden at tage Kaskjet paa, og ud i det blændende Solskin.

Man skulde undre sig over, at den aldrende Mand kunde bruge Benene saa hurtigt; men det var vistnok det parenthetiske ved denne Tur ud til Vognporten, dette, at han lige skulde have den gjort, inden han kunde lade sin retfærdige Harme rase ud over Octavianus, — der satte ham i saadan Dampfart, — maaskee ogsaa det, at han alligevel ikke var helt sikker paa, om Karlen mulig kunde have Ret.

Denne fulgte varsomt bagefter. Men da han var naaet over i Gaardsleddet, hvorfra man kunde see hen til Vognporten, var Borrevad allerede kommen ud af den igjen.

„Vognen er der ikke! Men hvad skal det betyde? — Faa fat i Morten. Han maa jo vide det!" raabte Borrevad.

„Morten har været ovre i Møllehuset hele Formiddagen, for de er jo ved at — —"

„Men saa du selv! Hvad har Du taget Dig for? Du maa jo have seet, hvor den er bleven af!"

„Nej, A var jo ogsaa i Møllen til for lidt siden, De sendte Bud efter mig. Men saa maa vel Jens Fjordhus have taget den til at kjøre efter Tørv."

„Jens Fjordhus! — til at hente Tørv i! — er Du gal, Dreng!“

„Ja, han *er* jo da kjørt efter Tørv. Og hvis han saa ett har brugt de andre Vogne — — De to, som han *kunde* bruge, staar jo inde i Vognporten, og den tredje kan A løbe om og see, om den staar ovre bag Laden, for der stod den igaar.“

Octavianus løb allerede derom.

Nej, dettehér gik ikke, tænkte Borrevad, hvis han virkelig havde — — Det var i sig selv saa urimeligt, og desforuden stred det imod hans udtrykkelige Befaling at bruge Vognen til andet end — — Ja, *hvis* ikke Jens Fjordhus vilde ydmyge sig, som han aldrig før havde ydmyget sig, og bede om Forladelse, saa maatte det være forbi! — — Han gik dér og snakkede om, at den Vogn ikke var pæn nok til Stadsvogn! — — man skulde see: det var ikke blot for Nemheds Skyld — det var ligefrem paa Dril, paa Trods, han havde taget den Vogn! — —

„Jo, Arbejdsvognen staar godt nok omme bag Laden, som den stod igaar.“ — Det var Octavianus's Stemme henne fra Gaardsleddet.

Borrevad stod og nikkede, men sagde ingenting.

Octavianus var kommen hen til ham og betragtede ham ængstelig-ærbødigt: „Aa, at Mennesket ogsaa kunde gjøre det!“ sagde han dæmpet, — saaat det *kunde*, om fornødent, gjælde for Enetale. „Paa den Maade *skal* den da blive ubrugelig til at kjøre i Stads. Og saa pæn en Vogn, som det endda var! — endskjønt han gik altid og lastede den.“

„Ja, det er saadan, det hænger sammen,“ sagde

Borrevad. „Han vil vise, hvad han regner den for — —"

„Jamen, det er da forskrækkeligt!"

„Og hvad han regner *mig* for! — Men nu skal han snart faa at see, at han har regnet forkeert!"

„Aa ja! — Men, Borrevad, De kan da ett nænne til at jage ham væk. Det er De da for god en Mand til!"

„Jage ham bort! Hvad kommer det Dig ved?"

„Nej — —"

„Pas paa, hvad Du siger, Du, Octavianus! — Der er nogle, der mener om Dig, at Du er baade sledsk og upaalidelig og gjør Dig selv bedre, end Du er."

„Jamen A mente ett, De skulde gjenne ham væk."

„Øh! — Vrøvl! — Jeg troer ogsaa, Du er for dum til at være upaalidelig! — Men tag Dig i Agt, at Du ikke faar mig til at tænke for meget paa den første Gang, vi to taltes ved! — I Almindelighed er jeg ret godt tilfreds med Dig!" —

Det var især den Maade, hvorpaa Octavianus tog imod Irettesættelser, som faldt i Borrevads Smag. Ingen Modsigelse, ingen Undskyldninger, — han saae sky til Siden, og denne Skyhed klædte hans Øjne. —

„Gaa saa over paa Møllen igjen til Dit Arbejde!" sagde Borrevad kort, og begav sig tilbage til sit Kontor.

Han var vistnok under almindelige Omstændigheder straks gaaet ned til sin Kone og havde talt med hende om en saa vigtig Begivenhed som den med Jens Fjordhus og Stadsvognen. Men han blev

ved at gaa op og ned ad Gulvet i sin Stue. — Der var en Tanke, som havde grebet ham lige nu, da han talte med Octavianus: om ikke han dér alligevel havde Manden, som kunde afløse Jens Fjordhus? Ja, ja, — de kunde have saa meget imod ham, som de vilde, de andre, — hvad kunde de sige ham paa? *Sledsk* kaldte de ham! Ja, han talte unægtelig bedre for sig end Jens Fjordhus, og der var hverken Vrangvilje eller Selvraadighed i det, han sagde. Men mærkede man da *under* dette noget andet hos ham, der ligesom gjorde det til Løgn? Var han ikke Tjenstvilligheden selv Dagen lang, og gjorde han sine Ting ringere end de andre Folk paa Gaarden? — Og vilde det dog ikke være en Herlighed engang at faa en Avlskarl, der flinkt og uden Vrøvl udførte det, man paalagde ham, — selv om han maaskee ingen *særlig* Dygtighed havde. — —

Hans Kone aabnede Døren ind til Kontoret og bad ham komme ned og spise til Middag.

Han saae lidt paa hende. „Naa, Du har vel ikke hørt det?"

„Nej, hvilket?" sagde hun næsten forskrækket.

„Jeg troede, maaskee Octavianus straks havde udbredt Nyheden. — Jens Fjordhus har taget Stadsvognen og er kjørt til Farring Mose. Kl. 2 kommer han, efter al Sandsynlighed, hjem med et Læs Tørv i den."

Madam Borrevad stod et Øjeblik ligesom raadvild og saae sig søgende omkring. Paa een Gang vendte hun sig mod sin Mand: „Aa, Ejler, Du tager da ikke Octavianus til Avlskarl i Stedet?"

„Hvor falder Du paa det?“ sagde Borrevad, virkelig overrasket over hendes Gjætteevne. „Jeg har jo ikke sagt et Ord derom!“

„Nej, men jeg er jo bange for, at Du efter detteher ikke vil beholde Jens. Og det er naturligvis ogsaa galt, hvad han — — Skjønt jeg troer rigtignok — —“

Morten kom ind fra Entreen, vadsket og pudset til Middagen.

„Jeg *har* hørt det af Octavianus,“ sagde han, da Forældrene begge saae til ham.

„Ja, ja, — ja, ja“ vendte Borrevad sig atter til sin Kone, „om jeg beholder Jens Fjordhus eller ej, det beroer ganske paa, hvordan han tager imod min Irettesættelse for, hvad han har gjort. Er der virkelig Udsigt til, at saadan noget ikke vil gjentage sig, og at der i det hele skeer en Forandring i hans Væsen overfor mig, saa beholder jeg ham. Jeg skulde dog vel ligesaa godt som I andre kunne see, at det er kjedeligt at bryde med et Menneske, som man er saa stærkt sammenlevet med —“

„Jeg vilde *aldrig* bryde med ham,“ sagde Morten.

„Ja,“ — Borrevad rystede utaalmodig paa Hovedet, — „det er Din Fejl!“

„Han vil aldrig gjøre os noget ondt med sin gode Vilje.“

„Noget *ondt* med sin *gode* Vilje! Nej, saamænd!“ — Borrevad vendte sig bort fra Sønnen. — „Men selv om det nu gik i Stykker med Jens Fjordhus, Kirstine, — hvor falder Du saa paa, at jeg skulde tage Octavianus i Stedet? Du har jo ikke det mindste at støtte Din Formodning til.“

„Ja, saa vil Du dog altsaa ikke?“

„Det har jeg lige saa lidt sagt. — Men siig I mig derimod, *hvad* det er, I har imod ham. — Men siig det tydeligt og kort!“

„Ja, — jeg synes nu, det er urimeligt,“ sagde Morten, „at have et Menneske gaaende i Gaarden, som Mo'er har saa lidt Tillid til, saaat hun for hans Skyld laaser Skuffer og Skabe og Døre, — noget, hun aldrig før i sine Dage har gjort.“

„Det kan være Mo'ers Fejl. Og *er* Mo'ers Fejl. Jeg tør trygt garantere, at det er det sidste Tyveri, Octavianus forsøger sig paa, det, deromme paa Blegepladsen.“

„Det kan godt være,“ sagde Morten. „Jeg troer for Resten hellerikke, han stjæler for det første. Dertil er han for ivrigt optaget af andre Ting. Men der er da ogsaa baade flere og værre Maader at narre paa.“

„Ja, dér har vi det: hans Upaalidelighed! Men hvorfor kan I aldrig nævne et eneste bestemt Tilfælde, hvor hans Handlinger har været i Uoverensstemmelse med hans Ord?“

„Det veed jeg ikke,“ sagde Morten. „Men saa meget er vist, jeg kan ikke nævne et eneste Øjeblik, hvor hans Væsen og Manerer og det hele — har været i Overensstemmelse med — ja, med Sandheden.“

„Vaas!“

„Nej, det er sandt.“

„Skal vi saa spise,“ sagde Borrevad og gik i Forvejen.

Familien i Borrevad Mølle spiste sammen med Tjenestefolkene om Middagen ved det lange, smalle Bord langs Vinduerne inde i Spisestuen. Kun naar der var Fremmede i Besøg, blev der i Almindelighed dækket særskilt for disse og for — i hvert Fald Borrevad og hans Kone oppe i Salen. — Men til daglig sad Borrevad for Enden af Spisestue-Bordet. Hans Kone sad tilhøjre for ham paa Sidebænken, og Døtrene ligeledes oppe i hans umiddelbare Nærhed. Dernæst kom Tjenestepigerne og de af Karlene, som havde det renligste Arbejde; — nede omkring den modsatte Bordende sad de, som — trods de anvendte Tvætninger — lugtede værst af Stald og Mødding. — I Slutningen af Borrevads Faders — Kammerraad Andersens — Tid, da Møller-Privilegiet endnu bestod og netop gav de allerstørste Indtægter, havde Familien en halv Snes Aar spist for sig selv. Men da Borrevad blev gift og kom til Styret, havde han hurtig forandret dette, uagtet hans Kone var Præstedatter. Han havde mærket, at denne Spisen hver for sig frembragte en Spaltning, en Fremmedhed imellem dem selv og Folkene, som hverken Oplæsning eller Morgen- eller Aftenandagt kunde overvinde *alene*. — Det var fra den Tid, hans noget skjødesløst formulerede Valgsprog eller Mundheld stammede: at *det kunde ikke nytte, det blot var aandeligt, det skulde ogsaa være naturligt.* — —

Om Jens Fjordhus's Brug af Stadsvognen til Tørvekjøring blev der ikke talt ved Bordet. Og der blev talt meget mindre end sædvanligt, thi man kunde see paa hinanden, at alle vidste, hvad der

var skeet; alle var tydelig nok ogsaa klare over, at dette kunde faa meget vigtige Følger. — Ligesom Eftermaden var sat paa Bordet, lød der tung Vogn-Rullen udenfor Gaardsleddet. Alle saae hurtigt til Vinduerne — undtagen Borrevad selv. Men det var ikke Jens Fjordhus. Ingen sagde noget. —

Straks efter Bordet gik Madam Borrevad op til sin Mand paa Kontoret. Han havde endnu ikke faaet sat sig til noget Arbejde, — stod og saae ud ad Vinduet mod Haven. — Da hun kom, fik han travlt med at sætte en Vindueskrog paa.

„Du har vel ikke i Sinde at sige det *nu* til Octavianus, at han maaskee skal være Avlskarl, — hvis nu det gaar galt med Jens?"

„Nej, hvorfor skulde jeg det? Det er der jo aldeles ingen Grund til."

„Ja, — jeg vidste jo ikke." — Hun blev staaende.

„Var der andet, Du vilde?" spurgte Borrevad.

„Aa, — det var blot: hvordan har det sig med Octavianus's Løn? Hvad faar han i Løn? De andre snakker om det og spørger ham, fordi han aldrig vil sige det rent ud, — eller maaskee det netop er for at faa dem til at spørge, at han —"

„At han hvad? At han hvad?"

„Ja, — gaar og snakker dunkelt og gaadefuldt."

„Jeg vil haabe for ham selv, at han lader være med alt sligt. Jeg vil haabe, at han afviser al Nysgjerrighed paa det Punkt. Hvis ikke, bliver *jeg* nemlig nødt til at tale klart om ham, og saa er hans Dage rimeligvis talte her paa Gaarden."

„Jamen *faar* han da mindre Løn end de andre?"

„Selvfølgelig! — Det sagde jeg til ham straks,

da han bad om at faa Tjeneste her. — Hvor kunde jeg være tjent med at give en Tyv samme Løn som en ærlig Karl?"

„Hvor meget mindre faar han?"

„Han er altsaa kun fæstet maanedsvis, og saa skal han foreløbig have 10 Kr. om Maaneden. De andre Karle faar jo 20—25."

„Er det da lovligt?"

„Lovligt! — At jeg giver een Karl 20 Kr. og en anden Karl 10 Kr., eftersom det er aftalt mellem os! Hvordan i al Verden skulde det kunne være ulovligt?"

„Aa, jeg synes ikke om det. — For det var jo dog som at benytte sig af hans Tyveri til at sætte hans Løn ned."

„Hør, Kirstine! Lad os ikke vende op og ned paa al Ting, saa kommer vi tilsidst selv til at staa paa Hovedet for at være med. Er det at benytte sig af hans Tyveri! — *Han* benytter sig af min Godhed, saa han ikke blot faar mig fra at melde ham, men faar mig til at tage ham i mit Brød, løbe den Risiko og finde mig i den Ubehagelighed, som det er at have en Tyv gaaende i sit Hus!"

„Ja, dét er en stor Ubehagelighed. — — Men hvordan skal han skjule, at han faar mindre Løn? Du vil jo da ikke have, at han skulde lyve og sige, han fik det samme som de andre?"

„Det har jeg ingen Ret til at blande mig i. Det er for hans Forhold til de andre, at Tyveriet maa skjules, ikke for min Skyld. Men han kan jo simpelthen sige, at han ikke ønsker at nævne, hvad Løn han faar."

„Det vil De andre saamænd ikke lade sig nøje med. De gaar vist ogsaa og gjør sig Tanker om, at der maa være noget i Vejen med ham."

„Ja, — det er i saa Fald værst for *ham*. For hvordan skulde han kunne ønske, at gjøre de andre nysgjerrige? Du sagde — —"

„Jeg tænkte, forat skade Dig."

„Ah Snak! — Hvordan skulde det — —"

„Jo, for er det dog ikke Din Gjerrighed, som dér er løbet af med Dig?"

„Min Gjerrighed! — Du taler virkelig om min Gjerrighed, som om den var en ganske utvivlsom og fastslaaet Ting!"

„Ja — til Dig selv —"

„Til mig selv, til mig selv, ja! — *Jeg er ikke gjerrig*, Kirstine! Det ærgrer mig, hver Gang Du siger det eller slaar derpaa. For jeg er ikke gjerrig. — Gaver og Foræringer eller Stads og Fjas — nej, det ynder jeg ikke at give Penge ud til, det er meget sandt. Men jeg har gjort det, som en gjerrig Mand aldrig vilde gjøre: jeg har for ti Aar siden forhøjet mine Folks Løn med imellem en Fjerdedel og en Femtedel, blot fordi jeg fandt, det var rimeligt og billigt; de havde det for knebent med den Løn, de fik. Jeg finder, naar jeg selv skal sige det, at det er langt mere prisværdigt, at være honnet mod dem, der arbejder for En, end at høste Ros og Ære ved Gaver og Veldædighed."

„Aa ja, det er sandt. Det var jo Forstander Holm, der fik Dig til det."

„Jo. Men det var skam mig, der bekostede det."

„Men nu kan Du rigtignok heller aldrig glemme dét, Du den Gang gjorde."

„Den Gang! Jeg gjør det jo den Dag i Dag, hver Gang jeg udbetaler Løn."

„Ja, men nu giver de jo ligesaa stor Løn alle andre Steder."

„Det er ikke sandt, det vil jeg ikke høre. I hvert Fald ikke af Dig, Kirstine. Det er den Dag i Dag en udmærket Løn, jeg giver. Jeg er vis paa, der er ikke eet Sted her i Sognet, hvor de faar den større."

„Nej, større, — men ligesaa stor!"

„Hellerikke ligesaa stor. Det troer jeg ikke. — — Hvad er det? — Kommer der en Vogn?"

„Den kommer hérind. — Det er dén!"

„Hm." — Borrevad vendte sig og gik hen mod den anden Ende af Værelset, — bort fra Døren, hvor hans Kone stod.

„Aa, Ejler!" sagde hun. „Hvor megen Uret han har, — jeg vil alligevel finde det urigtigt af Dig, hvis — —"

„Af *mig!* — hvorfor ikke af *ham?* Det kommer jo an paa, hvordan han opfører sig!" sagde Borrevad; men hans Kone hørte det vist ikke, — hun lukkede Døren i det samme og gik.

Ovre ved Vesterlængen holdt Jens Fjordhus med den gamle Stadsvogn fuld af Tørv. For hvem der ikke vidste, hvad det var for en Vogn, kunde der ikke være noget underligt i at see den saaledes

læsset, thi der var intetsomhelst, man kunde kalde „Stads“ ved den, naar Sæderne var tagne af. Men derfor var det jo lige enestaaende, hvad her var skeet, — og i hvert Fald en lige stor Opsætsighed fra Jens Fjordhus's Side. — Der var ogsaa flere, der med Spænding iagttog, hvad der nu vilde skee, end man saadan kunde see udefra. Omme i Rullestuen stod Morten og lyttede. Skulde hans Fader opdage ham, kunde han nok give et andet Ærinde som Grund til Opholdet her. —

Jens Fjordhus havde taget Hammelrebene af og løst Koblerne; nu stod han foran Hestenes Hoveder og var ved at spænde Linerne op. — Han var en bomstærk Karl, men slet ikke vant til afgørende Situationer: han rystede noget paa Hænderne.

Han hørte Lyden af Hoveddøren i Gaardsrummet bag sig, og ventede nu om et Øjeblik at høre den kjendte, klare, lidt skjærende Røst nær ved sig.

Nu vilde han alligevel ønske, han ikke havde gjort det. Og *hvorfor* havde han gjort det! Det var jo egenlig ubegribeligt.

Han fik dog sin Husbond at *see*, før han *hørte* ham.

Borrevad var gaaet forbi ham hen til den Nærmers Side og lagde nu sin Haand op i dens Manke.

„Nu skal jeg spænde Hestene fra og sætte dem ind,“ sagde Borrevad. „Vil Du saa straks gaa om og hente den Arbejdsvogn, som staar ovre bag Laden, — og trække den her hen.“

„Hvad skal den være til?“

„Det kan foreløbig være det samme. Vil Du blot gøre det.“

Jens Fjordhus slap Linerne, stod et Øjeblik stille, men gav sig saa paa Vej — ud ad Gaardsleddet, om bag Laden. — Det var vel nok tildels et Ønske om, at Sagen maatte ordnes i Fredelighed, der lod ham efterkomme denne uforstaaelige Ordre saa villigt, men det var maaskee dog ogsaa en Følelse af, at det næppe blev ved dette; at der nok blev givet ham yderligere Lejlighed til at vise, hvor meget eller hvor lidt han var til Sinds at *lystre*.

Borrevad tog alt Tøjet af Hestene ved Vognen og lod dem gaa bare hen til Truget og til Stalden, hvor han satte dem ind og gav dem Foder.

Da han traadte ud i Gaarden igjen, kom Jens Fjordhus skramlende med den tomme Arbejdsvogn ind ad Leddet, trækkende den ved Stjerten.

Ved at see ham komme saa trolig i dette vilkaarlig paabudte Arbejde steg der en Lyst op i Borrevad til at gaa over og spørge ham, om de saa skulde tilgive hinanden, hvad ondt de havde haft i Sinde. Men samtidig vidste han naturligvis, hvor urimelig en saadan Opfordring vilde være netop fra den fornærmede Parts Side.

„Hvor skal A saa hen med den?“ spurgte Jens Fjordhus højt og standsede.

„Derhen! paa Siden af Stadsvognen. Nej, paa denne Side, nærmest Tørvehusdøren!“

Jens Fjordhus havde jo kjørt Stadsvognen hen i Nærheden af Vesterhuset, hvor ogsaa Indgangen til Tørvehuset var. Den holdt i den sædvanlige Afstand fra Døren, naar det var Meningen at bære

Tørvene ind kurvevis. Der *kunde* dog nok kjøres en Vogn ind mellem den og Husvæggen.

Jens Fjordhus saae paa Afstanden mellem Stads-Vognen og Væggen med en betænkelig Mine, dernæst saae han paa Borrevad. — Detteher blev jo nok galt til sidst, tænkte han, men nu vilde han alligevel blive ved, saalænge det ikke laa klart for Dagen, hvad hans Husbond havde i Sinde.

Da Arbejdsvognen var trukket frem jævne med den anden, sagde Borrevad: „vil Du saa læsse alle Tørvene over i Arbejdsvognen. Jeg skal bruge Stadsvognen. Jeg skal ud at kjøre.“

„Hvad, — saa er det da nemmere at bære Tørvene ind med det samme. De gaar jo i Stykker, naar de skal to Gange læsses om.“

„Det tager længere Tid *nu*. Du gjør, som jeg siger. Jeg har ventet efter Vognen i to Timer allerede.“

„Hvad Fanden skal de over i den anden Vogn for? Saa kan A jo smide dem paa Jorden.“

Jens Fjordhus gik hen og løftede Stjerten op paa Arbejdsvognen, lænede sig forover og skjød den tilbage, saa Passagen atter blev fri mellem den læssede Vogn og Tørvehusdøren.

„Træk den tilbage straks! Gjør, som jeg siger!“ raabte Borrevad.

„Det er der jo ingen Mening i. Det er jo helt urimeligt,“ sagde Jens Fjordhus og lod Stjerten falde til Jorden.

„Det er det samme. Du har gjort een urimelig Ting i Dag *mod* min Befaling. Nu kan Du saa gjøre en urimelig Ting *efter* min Befaling!“

„A vil ett være Djer Dreng!"

„Gjør det nu! eller Du har Din Afsked som Avlskarl her paa Gaarden!"

„Hvad er det for nogen Kunster!"

Borrevad stod lidt og saae paa ham: „Altsaa, — *Du er opsagt.* Men Du bliver i Din Plads til November, saadan som Du er fæstet."

„A bliver her ikke til Aften! A spiser ikke min Unden*) i Borrevad Mølle i Dag!" raabte Jens Fjordhus nu i fuldt Raseri, fægtende som en beruset Mand med Armene.

„Du bliver her til den Dag, jeg har sagt. Det vil Øvrigheden sørge for."

„De vil kanskee sig nægte mig min Løn!"

„Nej, den kan Du faa straks, ogsaa for den Tid, der er tilbage. Saa veed jeg, Du gjør din Pligt uden Øvrighedens Mellemkomst." — Borrevad tog sin Tegnebog frem og aftalte femten Tikronesedler.

Jens Fjordhus stod pustende og saae derpaa.

Borrevad gik frem imod ham og rakte ham Pengene: „En uforskammet og uregjerlig Tølper, det har Du tilstrækkelig viist, at Du er. Men din Redelighed tvivler jeg ikke paa."

Jens Fjordhus var nu ikke blot vred, men ogsaa noget rørt. Desuden virkede det underligt og fremmed paa ham at staa og vifte med 150 Kr. i sin fægtende Højre: „De skulde have været meget mere klog, Borrevad, saa kunde A have bleven her alle mine Dage. A kunde have bleven i Borrevad

*) Unden = Middagsmad.

Mølle fra Vuggen og til min Grav, naar De ett havde været saa dum."

„See saa, vil Du saa læsse Tørvene af paa Jorden og feje mig Stadsvognen ren!"

„Men skal A rejse til November, saa rejser A ikke alene!"

„Da maa de saa ret snart sige op, de, som vil afsted," sagde Borrevad spottende. „De kan ikke vente længer dermed end til den 1. August."

„Jamen det har de ogsaa talt om. Ja, de har. De fleste af mine Medtjenere, de vil sige op forinden den 1. August, hvis de ikke faar noget mere i Løn."

„End nu ikke med at gjøre Dig til Løgner, Jens Fjordhus! Dine Medtjenere vil lige saa nødig fra Borrevad Mølle som Du. Og de kan ingen Steder faa bedre Kaar."

Jens Fjordhus sagde intet, men gik hen til Bagenden af Stadsvognen og gav sig til at læsse Tørv af med stor Heftighed.

„Saa siig mig da, hvem det er af dine Medtjenere, der vil sige op inden August. Det maa jeg hurtigst mulig have sikker Besked om."

Jens Fjordhus svarede ikke. Han blev ved at styrte Tørv ned paa Jorden uden at see op fra sit Arbejde. — Han mumlede — og det lød næsten, som om han havde Graad i Stemmen: „For saa'en en Pjalt Vogns Skyld!"

Borrevad stod et Øjeblik og saae paa ham. Saa vendte han sig brat om og gik ind ad Hoveddøren paa Huset.

Da han gik igjennem Salen, stod hans Kone der: „Har Du virkelig sagt ham op?"

„Til November. — Det kunde ikke være andet." — Han fortsatte sin Vej ind i sit Kontor.

En halv Times Tid efter kjørte Borrevad ned til gamle Ane Jenster i Kjæret. — Da han kom hjem derfra, gik han straks ned til Stationen for at tage imod Højskoleforstander Holm. —

Toget var noget forsinket. Borrevad gik frem og tilbage paa Perronen, mens han ventede. — — Ja, det Besøg af Holm skulde han da tydelig nok ikke have noget ud af. Og han, som for nogle Dage siden havde gaaet og tænkt, at det skulde blive saa særlig fornøjeligt denne Gang! Havde tænkt, at de skulde rigtig mindes den Tid, for tredive Aar siden, da de først var mødtes, da han i det hele, gjennem Holms Tale, havde lært Højskolen og dét til dén Side at kjende.

Nej! — kunde han bare simpelt hen holde Tankerne fra alt dettehér forbandede Væsen, som i Dag plagede ham, saa han ikke skulde gaa og falde i Staver og synes ugjæstevenlig, naar Holm kom, saa maatte dét nok kaldes godt for denne Gang! — Og alligevel havde han nok hemmelig en Del Tro paa endnu, at det skulde hjælpe, naar han først kom til at snakke rigtig med Holm. —

De hilste kun ganske flygtigt og formelt paa hinanden, da Holm steg ud af sin Kupé. Der var

jo saa mange Mennesker tilstede. — De talte ogsaa kun det nødvendigste, mens de gik gjennem Stationsbyen. Først da de var komne op paa den sandede Vejbanke, der skiller Borrevad-Gruen fra den Sænkning, hvori Stationen ligger, sagde Holm:

„Naa, hvordan gaar det saa med den nye Præst? Det er jo en tre Uger, siden han kom, efter hvad De skrev.“

„Jeg har saamænd ikke seet ham endnu.“

„Saa!“

„Nej, han synes at ville begynde ved en anden Side. Maaskee ogsaa *blive* dér. Det veed man jo ikke.“

„Men hvorfor skulde han ville det?“

„Tja, — han kan maaskee have vejret, at jeg har haft en Del med Ledelsen af Sagerne her i Sognet at gjøre, — og nu mener han vel, at jeg ikke saadan godvillig vil give den fra mig. Saa vil han vel begynde at pille ved det og løse op paa nogen Afstand fra selve den formentlige Haardeknude.“

„Har De nu bestemt Grund til at mene noget saadant om ham?“

„Aah — — Men jeg kjender en Del til den Slags herskelystne Naturer.“

„Ja, for er De ikke selv noget af en Herskernatur?“ sagde Holm i en venlig Tone.

„Man veed det ikke,“ svarede Borrevad, tydelig overrasket, og ligesom bragt lidt ud af Balance. „Man veed det jo ikke, saadant noget. Men jeg troer det, oprigtig talt, ikke.“

„Ja, ja, jeg veed det jo hellerikke — —“

„Nej, — men Kapellan Heymann er kjendt i — Skanderborg, hvor han jo kom fra, som en Mand, der — — naa ja — danner Parti, staar i Spidsen for Parti, udelukker og indlader o. s. v. o. s. v.“

„Er det en bøs, striks Herre!“

„Nej, nej, — nej, nej, — smilende, smilende, venlig — *skal* han være. Jeg kjender ham, som sagt, ikke. — Han skal endogsaa sige „Du“ til alle Mennesker, — om det nu virkelig kan passe.“

„Det er underligt, man aldrig har hørt noget om ham. Hvad Slags Mand — — Er han indre-missionsk, højkirkelig — —?“

„Nej, nej: Social-Grundtvigianer — jah! — Social-Grundtvigianer! *siger* de her i Sognet, — jeg har ikke hørt det Navn før. — Georgeianer eller Socialist er han nok ogsaa; ingen Fattigdom — Guds Retfærdighed paa Jorden. Jeg gad vidst, om det ikke er saadan noget, som De engang — og meget træffende — kaldte for „Mejerist-Kristendom“. Han holder „Kringsjå“. En af vore Karle holdt det ogsaa engang. Det er et Tidsskrift, ifølge hvilket der intetsomhelst Gammelt eksisterer mere, det er altsammen glemt for længe siden, paa Grund af de nye, kolossale Opfindelser.“

Der var en lille Pavse.

„Ja, ja, kjære Borrevad. Pas nu paa, De ikke bliver altfor stejl og stædig overfor saadan noget. Man maa ikke glemme, at Tiden er en Strøm. Hvem der ikke *svømmer*, han er sletikke med i Tiden. De, der *„staar fast“* i Tiden, det er blot dem, der er gaaet paa Grund.“

„Stejl og stædig! — Jamen jeg har sletikke taget

nogensomhelst Stilling dertil. Ikke trodset nogen eller noget. Vil han ikke have med mig at gøre, saa kan han saa udmærket godt blive fri. Der er ingen, det er saa let at komme udenom, som netop mig."

„Ja, Tak! Det troer Pokker!"

Borrevad saae alvorlig og noget forundret paa sin Ledsager. De gik et langt Stykke uden at sige noget. Borrevad var næsten kjed af, at han var kommen ind paa detteher. — Han kjendte det for Resten godt, at der var Omraader, hvorpaa han og Holm kunde komme ind, naar de samtalede, Omraader, hvor det altid skurede paa, hvor Holm altid sagde imod eller ligesom passede paa ham. Og saadan var det jo tydelig nok nu. Men hvad skulde han tale om? Han kunde jo ikke faa sine Tanker bort fra disse Sager.

„Naa, der er jo Tilfælde," sagde han endelig, „hvor jeg ikke *kan* undgaa at blande mig i Pastor Heymanns Affærer, fordi det er min Pligt, og fordi han blander sig i Sager, jeg som Sogneraadsformand skal ordne, og som han ingenting har at gjøre med."

„Hvad er det da?"

„Aa, det er en gammel Kone, Ane Jenster. Hun havde nogle Skillinger, som hun forærede sin Datter og Svigersøn, ganske sikkert for at de saa skulde underholde hende de sidste Aar. Hun boer hos dem. — Nu har *de* saa sat i hende, at hun som den, der intet ejer og er gammel nok, kan forlange Alderdomsunderstøttelse. — Det vil vi selvfølgelig ikke have med at gjøre, — skjønt vi er villige til

at yde hende noget fri Fattigunderstøttelse, for det er ganske rigtig ingen stor Sum, hun kunde give sin Datter og hendes Mand for Underholdet. — Der har nu saa Kapellanen været nede, sammen med en Mand her i Sognet, Jens Lindskov, — som nok for Resten godt vil befri mig for Arbejdet som Sogneraadsformand, — og de har snakket med gamle Ane. Ha, ha, ha! Jeg var hos hende, nu umiddelbart før jeg gik herover paa Stationen — —"

„Ja, hvad saa?"

„Ane havde ikke forstaaet et Muk af, hvad Kapellanen havde præket for hende! Hun paastod, at han hele Tiden havde talt om Vorherre og saa om nogle Jord-Render. Men hvor de skulde graves, eller hvad de skulde være til, det kunde hun ikke blive klog paa —"

„Kan det ikke være Jord-Rente, han har talt om? Er han ikke Georgeianer?"

„Har de noget, der hedder saadan? Ja, det kan være. — Men Svigersønnen og Datteren havde da faaet saa meget ud af det, at den Gamle skulde have Alderdomsunderstøttelsen. Og det vilde Præsten hjælpe hende til."

„Det kan han vel ikke?"

„Præsten? — Han kan *snakke.* Det kan jo ingen forhindre ham i. Hvis derimod Jens Lindskov gaar og handler paa egen Haand i Sager, som kun det samlede Sogneraad kan afgjøre, saa skal han sættes ud af Sogneraadet."

„Det gjør mig ondt, Borrevad, at De skal komme

ind i slige Stridigheder med Præsten. Der forstyrres meget Godt derved."

„Aa ja!" sagde Borrevad med stærkt Udbrud. „Der *er* meget forstyrret her, og der vil blive meget mere. Jeg synes, det stiler mod et rent Ragnarok. Ja, det synes jeg."

„Naa, naa — saa galt er det vel ikke!"

„Jo, jeg er egentlig daarlig skikket til at tage imod saa kjær en Gjæst, for — æh — — Og jeg kan ogsaa mærke, mit Væsen virker lidt irriterende paa Dem — —"

„Nej, nej, — hvor kan det dog falde Dem ind?" —

„Jo. Og det er hellerikke sært. For det er ingenlunde blot dette med Præsten. Ham kjender jeg jo tilmed ikke endnu. Det er jo muligt, det ikke er saa galt. — Men — see, galt har det længe været med Forholdet mellem de Store og de Smaa her i Sognet, men nu seer det ud til at skulle blive meget værre. Nu skal det være i ren Baron-Stil. Og min Magt og Indflydelse til at hæmme det er aabenbart forbi. — Ja, nu troer De maaskee ogsaa, at *dét* er Herskerlyster hos mig —"

„Nej, nej, kjære Ven!"

„Ja, for det *er* det hellerikke! Det er en Ulykke — — det ender i Socialisme, det hele, paa den Maade! — Teglværket déroppe virker godt i den Retning, — man mærker ogsaa Paavirkning fra Kjøbenhavn og venter endnu mere — — Ak ja, — saa vil de faa Løn som forskyldt, de store — de store Dumrianer her paa Gaardene!"

„Ja, — Socialismen undgaar vi vel i hvert Fald ikke — en Overgang — —"

„Og det virker saa igjen paa selve Husstanden hjemme paa Møllen — Tjenestefolkene — højere Løn og *lige* Løn, man maa ikke give een mindre end en anden — —“ Borrevad havde nær sagt for meget; han standsede, men mærkede tillige, hvor ømt dette Punkt var i hans Sind; han vidste ikke selv, at hans Kones Ord: *„er det da lovligt?“* havde naget ham saadan. — „Højere Løn!“ fortsatte han. „Og saa Ulydighed ligefrem. Jeg har i Dag maattet sige min Avlskarl op, Jens Fjordhus. Jeg veed ikke, om De husker ham.“

„Jo, jeg troer nok. — See, see!“

„Ja, han har været paa Gaarden næsten i 30 Aar.“

„Blot De saa ikke derved kommer til at ofre noget aandeligt, for at bevare Orden og Lydighed og andre, gamle, fordelagtige Ting.“ — —

Man var, efter en længere Tavshed, kommen til Leddet ind til Møllegaarden. Pludselig standsede Borrevad, som det var hans Vane, naar han kom til at tænke paa noget nyt, og stillede sig til Støtte mod Stokken: „Saa fører han med sig, Kapellanen, — hedder det sig, — to Mennesker, Mand og Kone, der skal være saadan nogle rene Vidundere at se paa. Kommer fra Skanderborg, men vil bygge sig en Villa og bo lige ved Siden af Kapellanboligen. Foreløbig boer de nok *i* Kapellanboligen. De gaar med bare Ben, fortælles der, — jeg har ikke seet dem, — og med Santhaler bundet under Fødderne. — Jeg veed ikke eengang, hvad det vil sige.“

„Skulde det ikke være Sandaler?“

„Jo, det er meget muligt." — — — Borrevad tænkte vistnok paa andre Ting nu: „Ak nej, ak nej, — er det dog ikke underligt, for man maa jo egentlig indrømme, at Verden bliver hæsligere og hæsligere at leve i. — Jeg synes ofte, at det saadan i det store og hele stiler imod den rene Elendighed og Undergang."

„Jeg kan forstaa, De mener nærmest i social Henseende. Men saa er det jo heldigt, at det aandelige *kan* leve — om end ikke lige godt — baade i Nedgang og i Opgang. I social Opgang bliver det ganske vist kraftigere, men ogsaa gjerne noget blandet og urent af de mange Deltagere. I Nedgangen klares det ofte hos de Enkelte og hæver sig over Nedgangen i Haab og Længsel." —

„Ja, maaskee."

„Det aandelige skal ikke kjæmpe mod Tidens sociale Nedgang i og for sig. Det aandeliges eneste Modstander er altid *Løgnen.*"

„Men *lyves* der da ikke ogsaa meget værre i vore Dage end tidligere?"

„Ja, — det veed jeg ikke. — Nu maa De jo først selv høre, hvad det er, Kapellanen siger."

De gik ind i Gaarden.

Ved Aftensbordet sagde Borrevad til Marie og Morten, om de vilde sørge for, at *alle* Folkene kom ind i Aften, da der var noget, han vilde tale med dem — eller rettere sagt, spørge dem — om.

Da de to Herrer noget efter sad ene oppe i Kontoret, sagde Holm: „Er Deres Familie meget kjed af, at Avlskarlen rejser?"

„Aa, de saae jo hellere, han blev. Det gjorde jeg saamænd ogsaa. Jeg er meget kjed af at skulle af med ham."

„I den Slags Ting seer jo Konen ofte klarere end Manden."

„Saa. — Jeg troer nu for Resten nok, min Kone kan see, at det har sine store Vanskeligheder med at beholde Jens Fjordhus. Men — æh —"

„De to ældste Børn synes jeg ogsaa var noget ude af Humør ved Bordet."

„Ja, — det kan nok være," sagde Borrevad lidt kort. — — —

Kl. 9 samledes Familien og alle Gaardens Folk — med Undtagelse af Jens Fjordhus — i Spisestuen.

Borrevad syntes at have lidt ondt ved at bestemme sig for, hvilken Aftensang der skulde synges. Han sad og bladede i Bogen. — Holm betragtede imens Selskabet, særlig Marie Borrevad, der sad lige overfor ham. — Han morede sig med, som han plejede, for sig selv at gjætte paa, hvilke Tanker eller Stemninger de Forskjellige i Stuen nu var optagne af. — Med Hensyn til Marie Borrevad kom han selv til at smile over sine Ideer, for de meldte sig saa hurtig og ligesom helt af sig selv: Hun var ved at føle sig trykket af sin Ugifthed, tænkte han; hun gav sin Faders Væsen Skylden for denne og for sin Isolerthed i det hele, og dog

var hun ivrigere end nogen af de andre sin Faders Barn.

Borrevad syntes at have fundet, hvad han søgte, men i Stedet for at nævne Numret paa Salmen, sagde han nu: „Jeg har *sendt Bud* efter jer i Aften, hvad jeg jo ellers ikke plejer. Grunden er for det første den, at jeg vil omtale Jens Fjordhus's Opsigelse fra sin Stilling som Avlskarl heri Møllegaarden. — Ja, — det kunde ikke være andet. Der kan *til Stadighed* ikke være mere end een Vilje her i Gaarden. At der skeer Sammenstød, kan aldrig undgaaes. Men naar disse Sammenstød foranstaltes med Vilje og Overlæg, saa kan de ikke taales. Jens Fjordhus er kjørt i Mosen med Stadsvognen *alene* for at trodse min Vilje. Det er der vel ogsaa kun een Mening om herinde?"

„Ja, — Stadsvognen tager vel nok ogsaa nogle flere Tørv end de andre Vogne," ytrede Morten.

„Aa, nej, det gjør den da ett," sagde Octavianus hæsblæsende, „det er der slet ett Tale om. Den tager ett nær saa mange som de andre."

Der blev en lille Pavse efter disse to Udtalelser.

„Men det er ikke ene eller mest for at fortælle jer, at Jens Fjordhus er sagt op, at jeg har ladet jer kalde," fortsatte saa Borrevad. „Hovedaarsagen er noget, som han ved samme Lejlighed udtalte, nemlig: at de fleste af jer, hans Medtjenere, skulde have i Sinde at forlange højere Løn, og hvis I ikke fik den, da at opsige jeres Tjeneste her paa Gaarden til November Flyttedag. — *Er det sandt?*"

„A har da ett i Sinde at sige op," sagde Octa-

vianus, „det er da sikkert og vist, og A troer heller ett, de andre — —“

Der gik en lille Tid i Tavshed.

„Det er altsaa *Usandhed,* hvad Jens Fjordhus dér har sagt?“ spurgte Borrevad.

„Ja, det *behøver* det jo ikke at være,“ ytrede Holm halvt spøgende; „selv om det ikke er de fleste, saa kunde der jo være enkelte, som havde det i Sinde. Ikke sandt?“

„Han sagde „de fleste“!“

„Ja, ja — —“

„Er der da *nogle,* faa eller mange,“ sagde nu Borrevad i præciserende Tone, „som har i Sinde at sige op inden den 1. August? — Saa lad mig høre det nu!“

Han ventede denne Gang et Par Minutter. Men ingen svarede.

„*Altsaa:* Jens Fjordhus har løjet, ligefrem og uden Afkortning *løjet,* da han sagde, at der var nogle af hans Medtjenere, som vilde sige op inden den 1. August?“

„Nej, det synes jeg ikke er afgjort,“ sagde Morten dæmpet. „For selv om ingen ligefrem har bestemt sig til at sige op, saa kan der jo godt have været nogen, som har tænkt derpaa og ogsaa snakket derom.“

„Jamen saa skal de sige det straks! Jeg forlanger at vide det øjeblikkelig!“ raabte Borrevad ganske ubehersket og sprang op fra sin Stol. — Han stod et Øjeblik og stirrede forbitret paa Folkene. Men der var fuldkommen Tavshed.

„Siig det saa!“ raabte han.

„Men det er de jo ikke pligtige til, Ejler,“ sagde Madam Borrevad. „Naar de siger det inden første August, saa er det jo tidsnok efter Loven.“

„Efter Loven, ja. Men ikke efter Ret og Billighed. Jeg behandler og jeg lønner mine Folk efter Ret og Billighed, saa forlanger jeg en tilsvarende Behandling af dem!“

„Den Løn, der er ret og billig til een Tid, er det jo ikke til en anden,“ sagde Morten dæmpet og halv ængsteligt. „Det maa jo rette sig efter, hvad — —“

Borrevad satte sig ned og trommede en Stund utaalmodig i Bordet med Fingrene. — „Det er meget sandt, og det har jeg sagt saa tit, at det er ikke nok med det aandelige, det skal ogsaa være naturligt. Men naar man faar, hvad der er ret og billigt, og hvad Ens aandelige Liv kan trives ved, saa skal man ikke forlange mere; for derved kan man meget let forstyrre det aandelige Liv.“

„Men saa burde man jo egentlig hellerikke holde op med at *give* — mere og mere,“ sagde Holm, „saalænge Ens aandelige Liv ingen Skade tog derved.“

„Selvfølgelig!“

„Ja, jeg mener ogsaa: man bør til enhver Tid give, hvad der almindelig gives; og hvad der skeer derudover, det bør gjøres i Tavshed. Omtales det, saa ødelægges Gaven med det samme.“ —

Borrevad gav sig efter nogen Tids Forløb til at fløjte sagte. Da det havde staaet paa et Par Mi-

nutter, sagde han: „Vi kan synge: „Den lyse Dag forgangen er“.“

Under Sangen havde Morten en ubehagelig Fornemmelse af Slaphed, — han vidste ikke rigtig, om det sad i Stemmebaandene eller inde i Brystet.

IV

Det lille Egekrat Borrevadlund groer op ad Dalens nordre Side en ti Minutters Gang fra Møllegaarden. Borrevad og Holm spadserede ene derhen næste Dag Kl. 3. Alle de andre Folk paa Gaarden *var* gaaede eller kom først senere.

De talte dog ikke sammen. Holm tænkte vistnok paa sit Foredrag, Borrevad paa Mødet i det hele. Det var den eneste offentlige Sammenkomst i Solbjerg Sogn, som han helt selv ordnede og raadede for. Han var nok Formand i Foredragsforeningen, som han havde været det lige siden dens Oprettelse; men dér havde han en Bestyrelse ved sin Side, og maatte tage noget Hensyn til, hvad den ønskede: nemlig at smage paa hele Landets aandelige Produktion — eller dog, hvad man her ansaae for den hele. — Her ved Sommermødet i Borrevadlund var han derimod eneraadende. Det holdtes paa hans Grund, han bekostede det hele, og havde Folk ikke Lyst til at komme, saa kunde de jo blive borte. —

De to aldrende og lidt svære Mænd blev en Del forpustede og hede af at krydse op ad den ret

stejle og uregelmæssige Sti, som førte igjennem det nys udsprungne Egepur, op bagved Talerstolen. Endelig dukkede de frem her, og Borrevad saae, at Forsamlingen var mindst ligesaa talrig som ellers. Han følte sig selv lidt overrasket ved, at dette gjorde et saa behageligt og beroligende Indtryk paa ham. Naa, det var jo ogsaa særdeles heldigt Vejr i Dag. Det var vel hellerikke umuligt, at enkelte kunde være komne for at se den nye Kapellan, som formodentlig maatte være til Stede.

Jo, ganske rigtigt! — Borrevad havde jo ikke seet ham før, — men fra Talerstolen, hvor Borrevad nu stod, fik han hurtigt Øje paa en lille lyshaaret, førladen Mand, der sad og snakkede meget livligt med de Nærmeste dérhenne yderst til højre, nogle Bænke tilbage fra Talerstolen. Det kunde ikke være andre end ham. Borrevad kjendte jo heller ikke de Mennesker, som han sad og talte med. Det maatte vel være dissehér to fra Skanderborg. Deres Fødder kunde han ikke see, men de saae egentlig ogsaa underlige nok ud i Hovedet. Magre og tynde som en Ulykke var de. De skulde nok ogsaa leve af bare Plantestof, blev der sagt. — Jo! — Jens Lindskov snakkede ogsaa godt nok med derhenne! —

Ret længe ad Gangen kunde Borrevad ikke betragte denne Gruppe; men som han stod dér og søgte at danne sig et Skjøn om, hvorvidt Tilgangen nu snart var standset eller ej, kunde han nok af og til lade Blikket strejfe den. — De fleste andre i Forsamlingen sad eller stod derimod ganske

ugenert og betragtede disse Fremmede, for saa vidt da Udsigten tillod det.

Der var ikke nogen egentlig Vej, der førte ned til den aabne Plads der paa Skraaningen, hvor Mødet holdtes. De ankommende dukkede frem her og der mellem de lave Egetræer og satte sig saa enten paa Bænkene eller paa Grønsværet, som skraanede ned imod disse.

Endelig skjønnede Borrevad, at man kunde begynde. Han tog sin sorte, bløde Hat, som han gik med ved højtidelige Lejligheder, af Hovedet og sagde: „Det er i Aar énogtyvende Gang, at vi har Højskoleforstander Holm herovre for at tale til os ved vort Sommermøde. Det er jo ikke saa kort en Aarrække at see tilbage paa. Men jeg troer, jeg kan sige, at vi er endnu gladere ved at skulle høre ham i Aar, end vi var for de mange Aar siden, da han talte her første Gang. Saadan er det i hvert Fald for mig og mine. Jeg byder baade ham og Forsamlingen et oprigtig ment Velkommen!"

Han satte sig ned paa en lille Bænk, der stod oppe paa selve Talerstolen eller Tribunen, til Siden. Her opdagede han straks, at der var en Aabning i Løvværket, som Talerstolen var smykket med, hvorigjennem han havde en bekvem Udsigt over den højre og forreste Del af Forsamlingen, ogsaa over Gruppen, hvor Præsten sad. — Det var ikke sandsynligt, at man dérnede fra kunde see ham; i hvert Fald ikke tydeligt.

Holm havde foreslaaet en Sang. Han ledede den selv. Borrevad sang ogsaa med, men hans Blik

strejfede ofte den nævnte Aabning med Udsigt over Forsamlingen.

Naa, jo! Han var sikkert af den rette Slags, den lille Præstemand dernede! — Han sad ganske fornøjeligt og kastede Brystsukker til nogle Smaabørn, der laa paa Skraaningen et godt Stykke til Siden for ham. Og alle der omkring ham sad og betragtede ham og smilede henrykt og fandt det yndigt! — — Hvilken utrolig Uforskammethed af saadan en Folkeyndest-Fisker! — Her paa en fremmed Mands Ejendom, ved et Møde, som denne Mand afholdt, og hvor Kapellanen blot var med, fordi denne Mand gav ham Lov til at være med! Og saa sidde og gjøre, hvad han kunde, for at ødelægge Mødet, spolere Sangen, — henlede Opmærksomheden paa sig selv og vinde Yndest! — — Ja, selvfølgelig: det var det eneste korrekte at befale ham at holde op med de Narrestreger eller ogsaa at gaa sin Vej! — Men saa var Mødet naturligvis forstyrret med det samme. — Hm! — tænk, at Folk allerede var *saa* fordærvede, — for det var de, det følte han! — saa at de, i Stedet for at finde sig moralsk vederkvægede ved, at saadan en Nar blev afklapset, vilde rejse sig i Harme mod den, som forsvarede den gode Orden, — og krænkede forlade Mødet! — Ak ja! blot der var Sjov ved noget, blot der blev traadt Hegn ned, saa var Folk henrykte!

Præstens to Venner sad ligefrem og snakkede med og grinede til ham. Det var dog nogle forfærdelige Kindben, de begge to havde i deres magre Ansigter. Ret to venlige, huldsalige Dødningesmil

var det, hvormed de betragtede deres Ven, Kapellanen. — — Naa, — men han kjendte dem jo ikke. Det var jo muligt, de var bedre, end de saae ud til. — Borrevad tog sine Øjne til sig og lyttede til Taleren. — Ja, — nu var Begyndelsen af Talen da gaaet ham rent forbi!

„Men lige saa nødvendigt det er, forat et Barn skal komme til Verden, at det maa have en Moder,“ hørte han Holm sige, „lige saa nødvendigt er det, forat overhovedet noget skal skee, at det maa have en forsvarlig *Aarsag*. Og jeg paastaar, at det er ingen virkelig Aarsag til at elske eller hjælpe Mennesker, dét, i og for sig, at de er fattige. Det har aldrig nogensinde været en tilstrækkelig Aarsag. Hvor det har syntes saa, har altid tillige andre Aarsager gjort sig gjældende. — Jeg veed nok, at en uhyre Mængde Mennesker nutildags har deres Levebrød af at prædike Kjærlighed til de Smaa, de Mange, blot *som* Smaa og Mange. Der er baade Foredragsholdere og Prædikanter og Journalister og Politikere. Men det er jo ogsaa noget helt andet, at *prædike* om en Ting, end at *udføre* den. Der kan tjenes store Penge paa at prædike om noget, som man selv ikke udfører, ja, som sletikke lader sig udføre. Derfor bliver den Lærdom saa udbredt, at man kan elske Mennesker, blot fordi de er fattige. Skjønt intet er umuligere. Jeg kunde lige saa godt prøve paa at faa mig selv til at elske Mennesker, blot fordi de gik med ombøjede Manchetter.

Nej, jeg kan elske mine Nærmeste og overhovedet dem, jeg personlig kjender. Men skal jeg elske og hjælpe Mennesker, som jeg aldrig har seet, da bliver

det ikke for deres egen Skyld, men for en eller anden Sags Skyld, til hvis Fremme de er mig uundværlige. Og denne *Kjærlighed til en Sag,* — som kan gribe og fylde mit Hjerte og bevæge mig til at øve godt mod de Mange, selv om jeg aldrig har seet dem, — det er ikke den Luft- og Løgneballon, som gaar over Verden under Navn af „Menneskekjærlighed“, men dét er Fædrelandskjærligheden, Kjærligheden til det Land, det Sprog, det Racepræg, som jeg har fælles med mine Landsmænd, og som gaar til Grunde, hvis jeg ikke holder sammen med dem, og vi hjælper hinanden. Denne Kjærlighed kan ogsaa bringe mig til at hjælpe de Fattige som Klasse, hvis Landet, Folket, det Hele trænger til det, — ikke derimod for de Fattiges egen Skyld. Jeg er ganske vist Bondeven, men ikke for de enkelte Personers Skyld, — derimod af Kjærlighed til det danske. — Men nu Kristenkjærligheden, vil maaskee nogle sige — —“

Borrevad var atter bleven optagen af Gruppen derovre til Højre. — Taabelig Maneer! — saadan som han sad, det lille Menneske derovre! Snart gloede han op imod Taleren med et Par Øjne, der skinnede af Livlighed, men som tillige mindede om nystøbte Tinknapper, — snart vendte han pludselig Hovedet til højre eller venstre mod sine to skanderborgske Venner og gav ligefrem et lille Hop i Sædet af lutter Interesserthed. Det saae ud, som om han spurgte dem, hvad de syntes om det eller det i Talen. Ofte syntes hans eget Ansigts-Udtryk begejstret-bifaldende. Det forsonede Borrevad en lille Smule med hans Bevægelighed. — Saa, nu

slog han Armen om Skulderen paa sin Ven og lo ham ind i Ansigtet! — Folk deromkring hørte sikkert ikke et Muk af Talen; de sad alle og gloede ufravendt paa Trekløveret. — — Denne Tanke voldte, at Borrevad selv holdt op med at see derhen.

„Nu kunde man jo paastaa," hørte han Holm sige, „at det var ligegyldigt, enten det var Løgn med denne alleomfattende, indholdsløse Menneskekjærlighed eller ej; — naar man dog fik Folk til at gjøre noget godt ved at prædike den, saa burde man ikke undlade dette. Men hertil maa svares, at en usand Forkyndelse volder altid Forvirring, og de gode Handlinger, der fremkaldes ved en falsk Forkyndelse, bliver hurtig til hykleriske Handlinger, der har et ganske andet Formaal end det foregivne. — Derfor, lad os holde op med denne Kalden paa en Menneskekjærlighed, der sletikke existerer; lad os holde os, dels til den Kjærlighed, der har sin Grund i Slægtskab eller personligt Kjendskab, dels til Fædrelandskjærligheden, — og taler vi til Troende, ja, da kan vi jo tillige nævne Kristenkjærligheden som en virkelig Magt — —"

Borrevad vendte pludselig Hovedet til Siden; han havde nær kommanderet: „vær stille!" — uden at undersøge, hvor Uroen kom fra. Han fik dog sig selv standset i Tide; han opdagede, at det virkelig var Præsten, der talte til sin Sidemand, saa højt, saa Borrevad kunde høre fynsk Klang i hans Stemme, og han syntes, han kunde skjelne Ordene: „hørt saa mange Gange før!"

Borrevad havde rejst sig og stod og saae henimod Præsten. Folk lagde Mærke dertil; Præsten kastede

ogsaa et Blik hen imod ham, og Samtalen derovre blev uhørlig, — men fortsattes hviskende med stor Iver og med livlige Gestikulationer. Jens Lindskov stod bøjet over Præsten og lyttede smilende. — Borrevad havde sat sig igjen, men kunde ikke mere faa sine Tanker bort fra det Væsen derhenne; — — da en lille Tid var gaaet, hørte han Holm foreslaa en Sang. Han maatte altsaa have sluttet sin Tale. —

Efter Sangen traadte Borrevad frem paa Tribunen for at sige nogle Ord til Slut; men i det samme saae han, at Kapellanen hoppede op paa Bænken, hvor han havde siddet, — ligesom en Trold, der springer op af en Æske, — og stod dér og slog ud med Armene og sagde noget, som Borrevad havde ondt ved at høre:

„Maa jeg? maa jeg?“ hørte han dog. „Bare lidt, bare lidt, — jeg skal ikke sige meget. — — Maa jeg, Borrevad?“ hørte han tilsidst ganske tydelig.

„Ja—h,“ sagde han. Han var lige ved at sige, at det kunde han ikke tillade, da dette ikke var noget Diskussionsmøde. Men det blev kun til dette langtrukne „Jah“ — — og imidlertid var den anden allerede et Stykke inde i sin Tale.

Borrevad hørte ikke ret meget deraf. Dels var han stærkt optaget af sine egne stridende Tanker, dels hørte han daarligt paa Afstand. Saa meget fik han dog fat i, at den anden først kjørte en Tid med Ordene „Kristelighed“ og „Folkelighed“. Og mod Slutningen sagde han Gang paa Gang: „men nu kommer vi med *vores* til!“ — Han sagde det saa tit og saa ubehagelig lystigt, saa det ligefrem irriterede ved sin Klang.

Hvad det var, han vilde komme med, hørte Borrevad ikke. Det var derfor *noget* paa Maa og Faa, at han, efter at Præsten havde endt sin Tale, ytrede: „Her behøver vist ikke at *komme noget til,* det troer jeg ikke. Jeg har alle mine Dage — eller i hvert Fald de sidste 30 Aar — sagt, at det var ikke nok med det aandelige; det naturlige skulde ogsaa tages med. Efter det har jeg indrettet mit Hjem og Livet i mit Hjem, saa vel hvad Arbejdet som hvad Fritidens Brug angaar, Folkenes Behandling og vor egen Levevis. Og naar jeg har faaet saadan fat paa de Ting, saa kan jeg for en ikke ringe Del takke den Mand for det, som vi nu har hørt tale. — Jeg vil ogsaa nu takke ham paa mine egne og Forsamlingens Vegne, og jeg vil haabe, at vi endnu i mange Aar maa blive ved at see ham herovre til vore Sommermøder."

Saa godt som hele Forsamlingen rejste sig op. Nogle faa blev siddende, vistnok fordi de ikke kjendte denne Skik med at rejse sig. Men at Jens Lindskov blev siddende, tænkte Borrevad, det havde dog sikkert en anden Grund. De to Fremmede, Kapellanens Venner, lettede sig hellerikke. Pastor Heymann derimod var paa Benene og rakte endogsaa begge sine Hænder i Vejret.

Saasnart Holm og Borrevad var gaaet ned af Talerstolen, kom han styrtende hen til dem. Hans Ansigt var ligesom omgivet af Støj og Glans, af Smil og leende Snak. Han pustede meget gjennem Næse og Mund, naar han talte.

„Goddag, Borrevad — Ejler Andersen Borrevad — jeg har jo sletikke faaet hilst paa Dig endnu.

Goddag, Holm, og Tak for i Dag, Tak, begge to, for i Dag! — Ja, det var re'nok morsomt og glædeligt at faa høre saadan et Snakketøj, hm, hm, hm, hm!" — Han havde en egen Maade at smaalee paa, som vi Danske ikke har nogen rigtig Betegnelse for, men som Tydskerne kalder: *zu schmunzeln*. — „Og det er jo rigtig god, gammelgrundtvigsk Tale. Ja, det trænger vi re'nok til, det trænger vi *ogsaa* til. — — I det hele taget," — blev han ved, da Borrevad ikke sagde noget, — „det er nok et rigtig godt og velsignet Stykke Arbejde, Du har gaaet og udrettet her i de mange, lange Aar. Det hører jeg jo fra alle Sider — hm, hm, — af Dine Børn, hva'? — Ja, for det er jo Dine Børn, alle disse mange Mennesker, vi seer her omkring os i Dag."

„Hvordan er — *De* tilfreds med Lejligheden deroppe i Kapellanboligen?" sagde Borrevad endelig.

„Naa!" udbrød Præsten og skjød Øjenbrynene forundret i Vejret, uden at dog det glade Smil veg fra hans Ansigt. — „Ja, *Plads* kan jeg jo sagtens faa nok af — i min Ensomhed. Men jeg troer ogsaa, der kan blive ganske venligt, naar jeg faar Stuerne — — æh —"

Borrevad vendte sig til sin Datter Marie, der kom og bragte ham, hviskende, en eller anden Besked.

„Ja, det er godt," sagde Borrevad til hende.

„Naa, det er maaskee *Deres* — siden det endelig skal være — Datter, den unge Dejlighed dér?"

„Det er min Datter, ja!"

„Goddag, Frøken! Det glæder mig at see Dem."

„Saa —"

„„Saa!“ Maa jeg ikke ha'e Lov til det? Eller forundrer De Dem derover, ha, ha, ha?“

„Aa, jeg mente sletikke noget med det. Men det gjorde De da hellerikke.“

„Gjorde jeg ikke? ha, ha, ha. — — Og De er jo ejendommelig, Frøken Borrevad, ha, ha, ha. Skulde jeg ikke glæde mig, hvor jeg seer Ungdom og Skjønhed og Ejendommelighed forenet. Jo, det gjør jeg re'nok!“

Han saae sig smilende om, nydende Tilværelsen og søgende Samtale-Hjælp hos de Omstaaende. Men denne udeblev.

„De spurgte mig, hvorledes jeg fandt mig tilrette oppe i Kapellanboligen,“ fortsatte han saa selv, idet han atter vendte sig til Borrevad. „Jo, som sagt, — og helt ensom er jeg jo hellerikke foreløbig deroppe. Jeg har mine to gode, brillante Venner hér boende hos mig.“ — Han tog Fru Olesen om Skulderen og greb ligeledes fat i hendes Mand. — „Ja, det kan De tro, Borrevad, det er to rigtige Kjærnetropper, disse herre, det er nogen, der er Liv i, — og *som der er Hoved paa!* De kan være vis paa, det er ingen Grev-Moltke-Pære, hun gaar med øverst oppe, hende her, hm, hm, hm!“ — han klappede — eller næsten dunkede Fru Olesen paa Ryggen. „Og de vil nu bygge sig en Hytte oppe ved Siden af Kapellanboligen, og saa vil de minde mig om min Skanderborg-Tid, saa godt de kan, — holde den levende for mig. Ikke sandt, Amalie! — og Hjalmar! I to gamle!“

Fru Amalie saae op paa ham med et venligt Smil, derved blottende hele sit naturlige Gebis, der

ganske lignede et for stort, kunstigt Tandsæt, — og med et Udtryk, der kunde betyde: „Du uvorne, prægtige Dreng!“ — Men hun sagde: „Viggo er saa bange for, at han ikke skal faa nok at gjøre her i Solbjerg, at han ikke rigtig skal kunne faa fat i Folk.“ — Hun traadte sig — yndefuldt-forlegen — med den ene, bare Sandal-Fod ovenpaa Tæerne af den anden. — Borrevad saae hvast til hende.

„Nej, Amalie!“ sagde Præsten. „Ikke nu, ikke længer. — Ikke, siden jeg har lært Jens Lindskov at kjende og Bødkerens og Lars Jensens og — og gamle Ane Jenster, ikke at forglæmme! — Det er en sød, gammel Kone! — Aah—ja! at jeg virkelig skal have Lov til at leve og virke mellem alle jer kjære Menneskebørn, ja, det er en forunderlig Guds Lykke!“ — — Atter saae han sig straalende om efter Hjælp; men han maatte selv til det igjen: „Ja, — og saa, siden jeg har faaet at vide, at gamle Borrevad er sletikke saa slem, hm, hm, hm, hm, — han er sletikke saa forfærdelig slem!“ — Han bredte Armene leende ud imod Borrevad.

„Hvem har De faaet det at vide af?“

„Af hvem jeg har faaet det at vide? — Jah — — Det har jeg faaet at vide af Jens Lindskov, — af Deres egen, gode, kjære Ven, Jens Lindskov.“

„Hm. Hvad mon han saa mener dérmed? Maaskee at jeg ikke er saa *farlig*, som De — eller han — før har troet. Ja, ja, — det vil jo nok vise sig med Tiden.“

„Hva'? hva'? hva'? — Hvad er det for noget? Hvad mener De med det?"

„Ja, det skal De nu ikke bryde Deres Hoved med."

Nu — indtraadte der endelig en lille Pause. Der skulde Tid selv for Pastor Heymanns glade Gemyt til at absorbere denne Bitterhed.

Forstander Holm kom til Hjælp: „Ja, De havde nok en stor Kreds at tale til der i Skanderborg?"

„*Nu* havde jeg det, — men ikke straks. At begynde med var det skam ofte drøjt i Skanderborg. *Den røde Dengsemand* fik de mig jo døbt ligestraks. Og det var jo ikke blot for den røde Farve her oveni, hm, hm, hm" — han lettede paa Hatten. „Det var dérinde og hérinde," — han pegede paa Hoved og Bryst, — „de mente, at jeg saae altfor gloende ud. „Den lille Socialist" hed jeg i Højrebladet og i Moderatøren."

„Og det var De maaskee sletikke?"

„Naa, naa, naa, naa! — Socialist kan man jo ikke godt være, naar man først har lært *den store Amerikaner* at kjende. Men jeg holder meget af Arbejdere, ja, jeg gjør — jeg holder egentlig meget af alle Mennesker, hm, hm, hm, hm! — — — — Hør, nu vil jeg være Gaadegjætter," sagde han pludselig og vendte sig til Siden: „Den Dame dér henne, det er ingen anden end Fru Borrevad. Ja — hvis det nu er rigtigt, saa kalder jeg det godt gjættet."

„Ja, *hvis* det er rigtigt!" sagde Borrevad.

„Jamen er det da ikke det?"

„Aa, det kan jo gjerne være."

„Naa, seer man dét!“ udbrød Præsten og rakte Haanden.

„Hvordan kunde De saa vide det paa Forhaand, Pastor Heymann?“ sagde Madam Borrevad.

„Jo, Frue, — saadan maatte netop Konen til en Mand som *Deres* Mand see ud, — naar han da skulde være lykkelig gift. Og det har jeg hørt, at han er, hm, hm, hm!“

„De gjættede nu for Resten ikke helt rigtigt.“

„Saa! — er han ikke helt lykkelig gift?“

„Det var jo ikke det, De gjættede paa. — Men jeg er ikke *Fru* Borrevad.“

„Aah — De er *Madam!* Ja, det har jeg ogsaa hørt nævne. Aah, hvor det er sødt, hvor det er yndigt. Jeg mener, hvor det er hjemligt. Man faar saadan Lyst til at blive Søn af Huset!“

„Ja, det kan De jo nu ikke blive!“

„Jamen jeg mente ikke *Svigersøn*, ha, ha, ha, ha, ha, ha — — Saa dumdristig maa De dog ikke tro jeg er, saa jeg skulde vove blot at *spøge* med — at fri til den unge Dejlighed dér — — endnu!“ — Han saae Marie Borrevad leende op i Ansigtet. — „Nej, jeg mente *figurlig Søn* —“

„Det veed jeg ikke engang, hvad er,“ sagde Madam Borrevad.

„Billedlig Søn — i billedlig Forstand, hm, hm, hm, — maa jeg heller ikke have Lov til det?“

„Saadant noget kan man vel hverken forbyde eller give Lov til.“

„Hør, De er den bedste af dem allesammen, Madam Borrevad!“ raabte Præsten og slog Armene vidt fra hinanden, som han vilde omfavne hende.

— Selvfølgelig var dette ikke hans Mening, og Madam Borrevad opfattede det jo heller ikke saadan. Men hun saae dog saa afvisende paa ham, saa han pludselig følte sig slap i Smiletøjet og et Øjeblik hang med Næbbet. — —

„Naa, — nu troer jeg, jeg skal hen at see, om Folk har fundet sig Siddepladser til Spisningen," sagde Borrevad.

„Det er dog ogsaa næsten for meget for saadan en ældre Mand," sagde Præsten forat komme ud af sin Tavshed, „at De skal gaa og tage Dem af alle mulige Ting."

„Aa, det er jeg jo nærmest til som Lundens Ejer," svarede Borrevad.

„Det plejer hellerett at være saa vanskeligt for Folk," sagde Jens Lindskov. „Folk de plejer at sætte sig ned, dér, som de staar."

Borrevad saae bistert til Jens Lindskov, idet han gik. Han ærgrede sig selv over dette Paafund med at inspicere. Jens Lindskov havde Ret i, at det plejede at gaa uden nogensomhelst Hjælp. Men han befandt sig meget ilde sammen med denne besynderlige Spirrevip af en Præst. Han følte sig i Grunden værgeløs overfor ham, for hvordan skulde man komme saadan een ind paa Livet. Med *alvorlige* Ord kunde det jo aldrig skee. Og Borrevad følte sig ude af Stand til at spøge med ham.

Saa vandrede han da omkring og saae paa Folk, der havde lejret sig i Græsset eller paa Bænkene med deres Madkurve. Ja, det gik saamænd af sig selv! Der var ingen Hjælp fornøden! — Og nu gad han ikke engang tale til Folk. Han kunde

virkelig sletingen Ting finde paa at sige til dem, selv naar han vilde tænke sig om. — Og han troede, Jens Lindskov holdt Øje med ham. Han havde tydelig nok forstaaet, hvorfor Borrevad fjernede sig, og morede sig nu over at see ham gaa saa raadvild omkring. — — Borrevad standsede paa en lille Forhøjning i Jordsmonnet og saae ud over Forsamlingen. — Histhenne stod endnu Holm og hans Kone og snakkede sammen. Men Præsten og hans to Skanderborg-Venner havde næsten omringet Marie, — see, hvor Præsten lo og slog ud med Armene! — — Borrevad følte sig i Øjeblikket ganske afmægtig overfor dette Menneske. Ingen Ting kunde han stille op imod ham. Han maatte rolig vente paa, hvad den anden fik i Sinde at foretage sig. — — Ih, med den Menneskekærlighed, *han* udfoldede! Man vilde jo rende efter ham, hele Sognet! Tilmed var der maaskee nok *noget* kjønt ved ham. Det var jo ligefrem, som der stod Solskin omkring ham, naar han saadan lo og snakkede. — Om der skulde være noget herskesygt hos ham selv, Borrevad? Holm havde jo talt om det; Kirstine havde ogsaa sagt det engang. — Men, paa den anden Side, *saa* herskesyg var han da hellerikke, saa han ikke skulde ønske Præsten al mulig Fremgang, hvis det virkelig var noget godt og ægte, han vilde. — Nej, men det var hæsligt at see saa kjønne Ting som Kjærlighed, Mildhed, Lyshed fremstillet og efterlignet paa den Maade! For det *maatte* være Efterligning, det kunde ikke være ægte! Men lige mægtigt og uimodstaaeligt — og uovervindeligt syntes det alligevel, det Væsen!

— — Borrevad havde i sin Afmagt ligefrem en Fornemmelse af Tyndhed eller Indfaldenhed i Kinderne, ligesom naar man er sulten. Han fik Vand i Munden!

Det var bedre, han gik hjem. Saa kom han vel ogsaa til at see lysere paa det hele! — Nu vilde han gaa hen og spørge Holm, om han vilde med hjem til Møllen. Saa fulgte de andre — Familien — vel ogsaa med.

Lidt efter stod Borrevad derhenne hos dem og ventede blot paa et passende Øjeblik til at tale til Holm. — I det samme kom Præsten styrtende hen til ham, — brydende ud fra sin egen Gruppe.

„Borrevad! — maa jeg erobre Deres Datter over paa mit Parti, hvis jeg kan? Maa jeg bringe Deres Barn til at gjøre Oprør imod sin Fader? ha, ha, ha, ha!" — Han lo og pustede, smilede, blæste og hivede, — saa hoppede han tillige paa en egen lammeagtig Maade, naar han saadan blev ivrig.

„Det plejer at være af den Slags Ting, som man ikke spørger om, før man gjør det, og da hellerikke faar Lov til," svarede Borrevad, og syntes i det samme, det lignede noget, som hans Kone for lidt siden havde sagt. — Han maatte næsten beundre Præsten: Han spillede jo med Ild og Gløder, som om det var det uskyldigste Legetøj! —

„Maaskee vi skulde gaa hjem nu?" vendte han sig straks efter til Holm.

„Vil De hjem allerede, Borrevad?" spurgte Præsten.

„Det kan vi godt," sagde Holm.

„Følger Du med, Mo'er?"

„Aa, jeg synes nok, jeg har Lyst til at blive lidt endnu," svarede hun efter et Øjebliks Betænkning.

Det var Borrevad nu vis paa, at hun *ikke* havde. Og han syntes ogsaa, han kunde see paa hendes Øjne, at hun fandt det urigtigt af ham at gaa.

Men nu hilste han med Hatten paa de Omkringstaaende. Nu gik han uigjenkaldelig ned ad Skraaningen mellem Egepurret — sammen med Holm. — Ja, det var naturligvis urigtigt, det havde hun jo nok Ret i! — Hm, — hvilken Sejr for Præsten! tænkte Borrevad. — Der var ingenting skeet, og dog hvilken Sejr! — skjønt det jo var ham umuligt at sige, hvori den bestod. — Her flygtede han hjem fra sit eget Sommermøde! flygtede ene sammen med Taleren, som han selv havde valgt og tilkaldt, flygtede ned fra — ned over sin egen Jord, mens Sejrherren stod deroppe og skogrede og skabte sig!

Et Par Timer efter rejste Holm med Toget. Borrevad fulgte ham paa Stationen. — Da han sagde Farvel paa Perronen, havde han et Par Gange seet lyst og overlegent paa Situationen, et Par Gange atter følt sig meget trykket — alt uden at tale til Holm derom. — Nu var han, paa Hjemvejen, kommen til det Resultat, at det hele *maatte* dog bero paa en tilfældig Stemning, for der *var* jo sletingen Ting skeet. Men han var meget forundret og helt træt af at tænke. Gang paa Gang sagde han i Tankeløshed til sig selv: at nu havde han holdt Sommermøde i Borrevadlund i 21 Aar, men aldrig var noget saadant hændt ham før i Dag!

V

Sommeren gik med sit vekslende Vejr henover Borrevad Mølle — og med sit vekslende Arbejde. I Sammenligning med dette dagligt Skiftende og Tilbagevendende kunde de omfattende Begivenheder og Forhold i Sognet i ugevis komme til at staa i Baggrunden, halvvejs glæmte. Og naar Ejler Borrevad sammen med sin Husstand holdt Morgen- og Aften-Andagt Sommeren igjennem, da vendte han sig altid bort fra en Mængde Tyngende og Mørkt i sit Sind, — fordi han følte, der var intet godt og intet evigt derved. Han havde en Formodning om, at hans Kone vilde kalde noget af dette Tyngende og Mørke for Herskesyge og Gjerrighed, og det vendte han sig paa den Maade ogsaa bort fra. Derimod vilde han ingenlunde indrømme for sig selv, at disse uheldige Egenskaber havde nogen væsenlig Indflydelse paa hans Forhold til Præsten eller Jens Fjordhus eller Octavianus eller Jens Lindskov eller, kort sagt, saadanne bestemte Personer. —

Han begyndte allerede at længes efter Vinteraftnerne, naar de skulde sidde samlede som før i

Møllen. Da kunde det ganske vist stikke ham i Hjertet, den Tanke, at Jens Fjordhus ikke skulde være med dér mere. — Men man kunde jo da ikke lade sig byde hvadsomhelst af ham! — — Der var da ikke een af Folkene, som havde sagt op til November. Jens Fjordhus vilde ingen faa med sig, naar han rejste. —

Borrevad havde, foruden denne, haft et Par Smaasejre i Sommerens Løb, som det gjorde ham godt at tænke paa. Jens Lindskov havde han givet en alvorlig Irettesættelse ved næste Sogneraadsmøde — efter Festen i Borrevadlund, — for hans egenmægtige Optræden overfor Ane Jenster.

Og Jens Lindskov havde maattet ydmyge sig og love, at sligt ikke skulde skee oftere.

Saa havde ogsaa Pastor Heymann været nede i Møllen paa Visit, ligeledes kort efter Sommermødet. Han havde truffet Borrevad ene hjemme, og de havde saa siddet og snakket sammen — om i og for sig ligegyldige Ting. Men Borrevad havde, til sin Beroligelse, mærket, at naar han havde Præsten alene for sig, saa var *han*, Borrevad, den stærkeste. Præsten havde flere Gange, under Samtalen, gjort Forsøg paa at slippe ind i sin egen løbske Gangart, men Borrevad havde ved sin Alvor tvunget ham til at være rolig og haft Magten over ham hele Tiden. — For Resten havde Pastor Heymann i Sommerens Løb holdt et Par Møder med de Unge i Sognet og nok talt om Henry George og om Guds Retfærdighed paa Jorden. Naa ja, — Vrøvl var det jo nok, men man havde jo ingen Magt til at forhindre Manden i at vrøvle. —

Der var en Ting, som Borrevad havde megen indvortes Ulejlighed af i denne Tid. Det var dette Væsen med Octavianus's Løn. Ikke at nogen talte til ham derom; nej, havde han blot haft nogen at strides med, saa havde han jo været fri for at have sig selv til Modstander i Sagen. — Denne var paa en Maade klar nok, syntes han. At have en Tyv i sit Brød var ikke nær saa stor en Behagelighed som at have en ærlig Person; altsaa fulgte det af sig selv, at Tyven fik mindre Løn end den ærlige. Men det var dette forbandede Snak, som hans Kone havde sagt, straks da hun hørte om Sagen: om det var *lovligt?* — og: at han jo dog havde *benyttet sig* af Octavianus's Tyveri til at sætte hans Løn ned. — Han vidste saamænd ikke, *naar* han havde hørt det Ord *„Pengeafpresning“*; men det var dukket op i hans Erindring og stod nu dér og skar ham i Øjnene, saasnart han saae til den Side. — Men det var jo dog ellers ganske urimeligt: det var jo Octavianus selv, der havde tryglet *ham* om at komme til at tjene i Møllegaarden, der var jo ikke Tale om, at Borrevad havde opfordret. — Derimod var det vel nok muligt, at han havde meldt Octavianus, ifald denne sletikke var kommen til at nævne dette om at tjene paa Møllen. Ligeledes maatte Borrevad tilstaa — netop for sig selv, og han talte jo ikke med andre derom — at det havde været ham tiltalende at faa et Tjenestetydende paa saa billige Vilkaar. — Det var Tanker, disse, som Borrevad stadig affærdigede som betydningsløse, men som ikke desmindre tog Behaget af adskillige Dage for

ham. — — Fra 1. August begyndte han at give Octavianus fuld Løn — 23 Kr. om Maaneden. — Men saa gik han i nogle Uger og vidste ikke, hvad han skulde gjøre med de Penge, han havde sparet paa Karlen siden 1. Maj. Give Octavianus dem tilbage, det *vilde* han ikke. Det var der jo dog sletingen Mening i! — Men han havde helleringen Glæde af at beholde disse 39 Kroner selv. Gang paa Gang, naar han saae paa een eller anden af sine Ejendele, kom han til at tænke, at den kunde saadan omtrent være de 39 Kroner værd. Og straks syntes han, at Tingen ikke rigtig var hans egen. Det var, ligesom hans stærke, varme Ejendomsfølelse overfor det altsammen — her paa Møllen — svækkedes ved disse Tanker, blev valen, forstyrredes, hver Gang den ret kraftig vilde ytre sig hos ham.

En Dag godt ind i September, — samme Dag som der skulde være Høstgilde i Møllen, — gik han over til Niels Rusts og forærede Ane Jenster de 39 Kroner. Hun blev ude af sig selv af Taknemmelighed; — dels vidste hun jo godt, at det var noget Fixfaxeri, det, hun og hendes Svigersøn og Datter havde lavet, da hun fraskrev sig sin Formue til Bedste for dem; dels fandt hun det jo da saa mageløst, at Borrevad kunde glæmme dette Væsen med Jens Lindskov og Præsten, som hun jo ogsaa havde været med paa. Borrevad forbød hende at tale til nogen om disse 39 Kroner, hvad hun ogsaa med grædende Taarer lovede. Men det var hun da saa sikker paa, kunde umulig være hans Mening. Hun fortalte det, straks han var

gaaet, til sin Datter og Svigersøn, der ligesaa ufortøvet bragte det videre.

Der spistes Frokost Kl. 12 i Borrevad Mølle den Dag, der holdtes Høstgilde. Thi om Eftermiddagen Kl. 4, lige før Dansen begyndte, indtoges Gildes-Middagen.

„Det er meget kjedeligt, at vi skal over til det Bryllup i Hverreby i Dag," sagde Madam Borrevad til sin Mand, da de sad inde i Dagligstuen efter Frokosten. Der var, foruden dem, kun Morten i Stuen.

„Ja, det kan jo ikke være andet," svarede Borrevad, „det vilde være en grov Uhøflighed. — Men tilmed, hvad skulde jeg sige til Folkene i Eftermiddag ved Gildesbordet. Jeg kunde jo ikke tale om det Aar, der er gaaet, uden at nævne Jens Fjordhus's Afskedigelse, — og det er der jo ingen Fornøjelse ved, især naar han sidder som Deltager i Gildesmaaltidet."

„Nej, det bliver det saamænd aldrig en Fornøjelse at tale om, — endnu mindre, naar han *er* rejst," sagde Madam Borrevad.

„Ja, det kunde jo ikke være andet; det troede jeg næsten, vi var enige om. Det kan det i hvert Fald heller ikke nytte at spilde Ord paa."

„Jeg er vis paa, at han vilde love Dig Lydighed, ubetinget Lydighed, — naar Du blot vilde spørge ham, om han hellere vilde blive," sagde Morten.

„Det kan være, han vil love det, men han vilde ikke holde det. For han *kan* det ikke. Han har ødelagt det Forhold."

„Aa nej, det er netop det, jeg synes: at *Forholdet* mellem ham og os er akkurat som det altid har været. Selv om han har lagt sig nogle slemme Vaner til, som det vil være vanskeligt nok at faa grundig forandret."

„Der seer Du selv," sagde Borrevad.

„Aa, naar jeg endda blot var sikker paa, at Du saa ikke fæstede Octavianus i Stedet," sagde Madam Borrevad.

„Det skal Du ikke være sikker paa. Det er meget muligt, at jeg tager Octavianus til Avlskarl. Jeg er kommen til at sætte mere og mere Pris paa ham siden Foraaret. Fra 1. August har jeg ogsaa givet ham fuld Løn, fordi han fortjente den."

„Ja, — naar Du ikke selv kan mærke det, saa er der jo ingen Ting at gjøre."

„Mærke hvad?"

„At han bliver ved at være os lige fremmed. — Jeg er da ogsaa vis paa, at han kan blive os paa alle Maader utro, saasnart der kommer noget i Vejen, — saadan at Du selv vil komme til at fortryde, at Du har holdt paa ham."

„Ja, det kan ikke nytte at gaa efter Anelser. Man maa see paa Handlingerne og paa det Praktiske. Saa skal det personlige — eller det aandelige, hvad man vil kalde det — med Guds Hjælp jo nok komme."

„Jeg synes, det kunde være lige saa rimeligt, at tage de Ting i omvendt Orden. — Det troer jeg

ogsaa, Du selv har nævnt ved Lejlighed," sagde Madam Borrevad. — — „Netop nu, da vi slet-ikke veed, hvordan vort Forhold til Folk i Sognet i det hele kan blive, — synes jeg, der var saa meget mere Grund til at sørge for, at vi bevarede Sammenholdet paa selve Gaarden."

„Hvorfor var Du kjed af, at Du og jeg skulde hjemmefra i Dag?" spurgte Borrevad afbrydende.

„Aa, man veed da ikke saa bestemt, hvad der kan skee, — f. Ex. mellem Jens Fjordhus og Octavianus. Jeg troer nok, at Jens gaar og tænker paa, om det ikke er Meningen, at Octavianus skal være hans Afløser."

„Han hytter sig nok!" sagde Borrevad smilende. „Og Morten er jo da i hvert Fald hjemme."

„Der er blot een Ting, der trøster mig," sagde Madam Borrevad, da hendes Mand rejste sig forat gaa udaf Stuen.

„Og det er?"

„At Jens Fjordhus bliver boende her i Nærheden, saa han da *kan* komme igjen, naar Du engang bliver kjed af Octavianus."

Borrevad lukkede Døren efter sig uden at svare.

Frokosten var intet Gildesmaaltid. Men fra Kl. 2 begyndte Gjæsterne at vise sig i Gaarden. Det var alle de Mennesker, som paa een eller anden Maade havde gjort Arbejde paa Borrevad Mølle i Løbet af det sidste Aar. Deltagerne i Høstarbejdet var vel

nok dem, for hvem Gildet egentlig gjordes, — men det var en Selvfølge, at ogsaa f. Eks. Sypigen, der i Perioder var paa Gaarden, kom med; ligeledes Folk som Snedkeren, Mureren, Smeden, Tækkemanden, Brøndgraveren, — hvis han havde været der fornylig, — Skorstensfejeren, Manden, der skar Grisene, o. s. v. o. s. v.

Alle kom de i det ærværdigste, adstadigste, blaasorte Vadmelstøj, og med den alvorlige Hensigt at danse, spise og drikke, saalænge de orkede.

I den søndre Ende af Østerlængen laa der et Værelse, som kaldtes Sogneraadsstuen. Den var egentlig den sidste Rest af en Aftægtslejlighed fra Borrevads Faders, Kammerraadens Tid. Senere var den bleven brugt til Sogneraadsmøder, dengang disse holdtes paa Møllen, — nu havde Pigernes Dragkister og Skabe deres Plads langs Væggene derovre. Men eengang om Aaret anvendtes den som Danselokale ved Høstgildet. Selv naar Pigernes Møbler flyttedes ud, var det kun et meget lille Lokale til Dans. De Dansendes Masse blev altid tæt i denne Stue næsten som en Grød, og Bevægelsen deri blev som en Boblen og Røren omkring, der ogsaa nok kunde minde om en Grød-Gryde. Men man befandt sig vel derved og varmede jo hinanden. Den lille Bilæggerovn, som stod derinde, og som ikke kunde flyttes ud, var derfor blot til Ulejlighed. Utallige var de Stød og Buler, som de Dansende hvert Aar fik mod dens Kanter og Hjørner, og mod en Jernskrue-Tap, der stod til Vejrs et Par Tommer lige ved Overranden af den.

Flere af Gjæsterne — naar baade Mand og Kone

deltog i Gildet — havde deres Børn med. Disse var allerede før Festmaaltidet begyndt at danse i Sogneraadsstuen, da der ikke senere kunde blive Plads til dem dér. — Men de Voksne gik omkring og underholdt sig med hinanden i hungrende Mad-Stemning, — og smagte hyppig paa det gode Øl, som det paa Borrevad-Mølle endnu var Skik at brygge til Høstgildet.

Det beklagedes meget mellem Gjæsterne indbyrdes, at Ejler Borrevad og Madammen skulde ad By i Dag. Han plejede jo altid at komme og gjøre saadan en pæn Tale ved Gildesbordet. Men de kom jo da hjem tidlig paa Aftenen, hed det sig.

Jens Fjordhus vandrede rundt mellem alle disse Mennesker uden at sige ret meget. Han havde sit Kjælebarn, en treaars Dreng, bitte Peter, ved Haanden. — Saa godt som ingen talte heller til ham. Ikke fordi man skyede ham, — tværtimod, han havde sikkert alles Sympathi, — men fordi hverken han selv eller de andre magtede de modstridende Følelser, de bitre Modsætninger, som for Øjeblikket huserede i hans Sjæl. Det var jo dog noget rent Uoverkommeligt, dette, at han gik her endnu som Avlskarl paa Borrevad Møllegaard, som Vært altsaa egentlig ved dette Gilde, — og saa dog: opsagt til November, i Virkeligheden udenfor det hele. Dette var ikke blot smerteligt, men der var noget besynderligt, næsten naturstridigt i Øjeblikkets Situation, som atter og atter *overraskede* Jens Fjordhus og tvang ham Vand frem i Øjnene.

Der var vistnok ingen af de Fremmede, som egentlig dadlede Borrevad for hans Optræden overfor

Jens Fjordhus, for man vidste nok af egen Erfaring, at denne var ikke lidt umedgjørlig; men man følte, at en tung og overmægtig Skjæbne her gjorde sig gjældende, og man greb ret hyppigt til Ølkrusene for at neddæmpe eller slippe bort fra denne knugende Følelse. — Det rent overvejende og gjennemgaaende Resultat var da ogsaa, at Stemningen steg og steg, jo nærmere man naaede hen imod Spisetiden.

Nu kom Octavianus trækkende med Enspænder-Øget ovre fra Stalden. Vognen stod henne ved Vesterhuset. Man gjorde sine Overvejelser, om dette nu kunde regnes for en Slags Forbigaaelse overfor Jens Fjordhus, at Octavianus skulde sætte Hesten for Stadsvognen. — Jens Fjordhus selv sad udenfor Vinduet til Dansestuen med fri Udsigt hen til Vognen, og hvad dér foregik, — hvilken han dog ikke benyttede sig af. Han sad med den højre Albu støttet mod sit Laar; med den anden Haand ragede han sin lille Søn i Haaret.

Borrevad kom gaaende fra Hoveddøren hen til Vognen med nogle Sager — Pibe, Pidsk, Fodpose, et Dækken — som han lagde fra sig i Sædet. Octavianus var nu ved at sætte Hesten ind i Stængerne.

„Det Hæs dérhenne ved Laden,“ sagde Borrevad, „maa vi see at faa ind allerførst paa Vinteren, Octavianus. Det staar ikke godt. Man kunde gjerne risikere, at det væltede.“

„Det var Jens Fjordhus selv, der satte det,“ sagde Octavianus.

„Kan nok være.“

Borrevad gik atter ind i Huset.

Der var flere af de Fremmede, der stod henne i Nærheden af Dansestuen, som hørte denne Ordveksling. Saa Jens Fjordhus maatte vel ogsaa nok have hørt, hvad der blev sagt. — Man skottede hen til ham.

Noget efter skubbede han sin Søn til Side og rejste sig. Han gik i en stor Bue frem i Gaarden, med Øjnene stadig fæstede paa Hæsset, men saaledes at han samtidig nærmede sig Octavianus.

Da han var naaet nær hen til denne, sagde han: „Mente han, at det Hæs stod skjævt?“

„Ja,“ svarede Octavianus.

„Det kan være muligt,“ sagde Jens Fjordhus, — som først nu syntes at gjøre denne Opdagelse. „Men saa er det ikke den eneste Ting, der staar skjævt her i Gaarden.“ —

Disse Ord blev sagt med et eget, næsten prædikenagtigt Sving, som Jens Fjordhus var bekjendt for, naar han var vred. — Han gjorde aldrig Vers, men han brugte ofte Skriftsproget — i Lidenskab; da kunde han ogsaa sige „miig“, „Diig“, „siig“. Selv Ordstillingen kunde paavirkes af hans Vrede, saa han anvendte poetisk Inversion.

Han blev staaende henne hos Octavianus, og der var flere blandt Tilskuerne, der meget frygtede, at der skulde skee noget. Det samme gjorde sikkert Octavianus. Men da der var gaaet et Par Minutter, drejede Jens Fjordhus om og gik langsomt tilbage til Bænken ved Vinduet.

Borrevad og Madammen viste sig noget efter rejseklædte, og gik hen til Vognen. Hun bar over

Armen et Klædnings-Stykke af sort Silke, der var baade smukt og gammelt og almindelig kjendtes under Navn af „Sjeniljen“. Dette Stykke vilde hun tage paa, umiddelbart før hun stod op paa Vognen, og Octavianus sprang da til, — saaledes saae det i hvert Fald ud for de fremmede Tilskuere, — og vilde hjælpe hende det paa. Men hun drejede sig hurtig med Ansigtet mod ham, saa han ikke kunde faa fat. — Det var noget, som blev stærkt drøftet blandt de fremmede Husmandsfolk, at Madammen syntes altsaa ikke at ville have det mindste med Octavianus at gjøre. Man fandt, at det kunde egenlig godt ligne Madammen, for han var uden al Tvivl en skidt, det var Octavianus.

Idet Borrevad modtog Linerne af Octavianus, bøjede han sig ned imod ham og sagde dæmpet noget, som man sletikke kunde høre, hvad var. Men ogsaa herover anstillede man forskjellige Gjætninger.

Da Borrevad var kjørt, gik Octavianus over i Stalden, skjønt man ikke kunde forstaa, hvad han dér skulde have at gjøre. Men det var vist for Resten ganske klogt af ham at holde sig lidt til Side i Øjeblikket.

Jens Fjordhus vendte sig paa Bænken om mod det aabne Vindue til Dansestuen. Hans lille Søn stod paa Bænken og saae paa de mange Børn, som dansede derinde paa Gulvet. Et helt Kvarter igjennem var Jens Fjordhus's blaa Vadmelsryg ubevægelig at see udefra, og over den hans røde, nysbarberede Nakke, hvor September-Vinden puslede i hans tætte, solblegede Haar. Dette Syn mindede,

i sin triste, agtpaagivende Vedholdenhed, om en Hund, der uden Tak ligger i Marken og passer paa Frakker og Tørklæder, med Snuden henad Jorden, og mens Vinden leger i dens Haarvækst. Det syntes i hvert Fald Niels Borrevad, som stod i dyb Vemod og saae derpaa.

Da ringede Marie — Datteren — paa Klokken ved Bryggersdøren, og alle saae hen til hende — den Guds Engel, som hun altid var, men nu under disse Omstændigheder og denne Handling jo i flerdobbelt Grad. Mange stod og bevægede Benene paa Stedet, da man jo godt vilde frem nu, og dog af Pænhed ogsaa vilde holde sig tilbage. Men da der saa var nogle, som uforbeholdent gav sig til at buse paa, maatte man jo skynde sig, thi ellers vilde de andre uundgaaelig komme først.

Saaledes varede det da utrolig kort Tid for disse, siden i Morges med Flid og Overlæg forsultede, Husmandsfolk at komme til Bords, — ligesaa utrolig *kort* Tid, som det samme vilde have taget *lang* Tid for Folk af Gaardmandsklassen.

Og her kom nu Jens Fjordhus skridende, — og man veg ærbødig tilside for ham, — thi det var jo som den, han *endnu* var: *Avlskarl i Borrevad Møllegaard,* at han tog Plads for Enden af Hovedbordet og gav sig til at øse Kjødsuppen op. Han sad ene paa denne forholdsvis rummelige Plads. Hans Kone derimod ved et helt andet Bord, og Peter hos hende. Thi Jens sad altsaa hér ikke som Ægtemand eller som nogetsomhelst andet, men han sad her i Embeds Medfør. — Ved dette Maaltid havde nemlig Husbond og Madmo'er ikke siddet tilbords,

selv om de havde været hjemme. De plejede kun, under Spisningen at komme og hilse paa Gjæsterne.

Pladsen tilvenstre for Jens Fjordhus, øverst paa Langsiden af Bordet, stod en Stund tom; thi den tilkom egentlig Andenkarlen — altsaa Octavianus. Men da denne henimod Slutningen af Tilgangen til Bordet sneg sig ind ad Døren, gik han hen til et mindre Bord og tog Plads ved Siden af en af Pigerne i Møllen, gamle Else. — Jens Fjordhus saae et Øjeblik skarpt derned, — men nu maatte for en Tid alt tabes af Syne — hos ham som hos alle de Spisende — for den hede Mad-Taage, der lagde sig over Forsamlingen, og hvori alle andre Interesser og Indtryk forsvandt. Det var et saa heftigt Æderi, der nu opstod, saaat det i sig selv virkede berusende; men hertil kom jo den uhindrede Adgang til Brændevinen, der i Flasker, og til Øllet, der i Kovser stod langs nedad Bordene.

Det varede dog ikke længe, inden de alvorlige Tanker igjen begyndte at røre sig hos Jens Fjordhus, — skjønt de naturligvis ikke imidlertid havde vundet i Klarhed. Tanken om Stillingen i det hele taget, men ogsaa særlig Tanken paa Octavianus, som han sad dernede ved det andet Bord ved Siden af gamle Else. — Mærkeligt var det, hvor netop dette sidste optog Jens Fjordhus mere og mere, alt som han spiste og drak, — maaskee fordi dette var det eneste i Øjeblikket, som gjennem umiddelbart Sanseindtryk mindede ham om — alt det andet. — Han syntes, det var saa skammeligt i Grunden, ret et Tegn paa Verdens Falskhed i

det hele taget, at gamle Else vilde sidde dér ved Siden af Octavianus. — Ikke paa nogen Maade saadan at forstaa, at Jens Fjordhus nogensinde i sine Dage skulde have været forelsket i gamle Else, — nej, nej, — saa var hans Kone, Karen, da ogsaa et ganske anderledes Fruentimmer ligefrem paa den Maade. Nej, men han og gamle Else havde jo tjent paa Borrevad Mølle sammen lige fra Begyndelsen, baade mens hun var Barnepige for Marie og Morten og for Niels og Margrethe, og siden da hun blev saadan en Mellemting — ikke Kokkepige, men ellers — Stuepige eller hvad det var, det kaldtes. Og at hun saa kunde gaa hen og finde Behag i saadan En som Octavianus, ja, ja! — for det kunde jo enhver see, at han gjorde Kikser til hende, og ogsaa, at hun havde taget imod det hele Sommeren. At hun kunde glæmme alle de Aar, hun havde været her paa Møllen, og — alt det! Men det var de Kvindfolk, naar de ikke kunde blive gift, saa gjorde de tilsidst noget Galskab, lige meget hvad det saa kunde falde ud til. Den gamle Mær! — at hun kunde slaa alle de Aar og Dage af Hovedet forat tænke paa saadan en sølle fremmed, forløben Hund som Octavianus! — Og Jens Fjordhus saae i Erindring ud over de næsten 30 Aar, han og Else begge havde været i Møllen. Da saa i det samme Tanken brød frem i ham, at han selv skulde forlade alt dette om nogle faa Uger, da drev det ham til øjeblikkelig Handling ganske med samme Uimodstaaelighed, som om han kunde have faaet Ondt af Drikken. — Jens Fjordhus rejste sig ved sin Bord-

ende, og trods Spiselarmen og Mad-Raseriet saae dog alle forskrækket-interesserede op imod ham, da han raabte — halvvejs i Skriftsproget: „A lyser min Forbandelse over Diig, Else Rasmussen, — for det Du har glæmt Din første Kjærlighed — — og Du har taget saa'en en Dreng til Dig — — Troer Du, der skulde være nogen Fornøjelse ved at komme ind i det! — Aa, Else, nej, nej! — Du kan sgu ingen Ting begynde paa mere, — det er Du for gammel til, — det er umuligt at begynde paa nogen Ting for vos to!"

Her følte han sig overvældet af Bevægelse og stod en Tid lænet med begge sine Hænder mod Bordpladen. — De fleste vendte sig atter til Maden.

„Men dér sidder Morten Borrevad og Kirsten Thomsen!" fortsatte han pludselig og pegede ned mod den modsatte Bordende, hvor ganske rigtig de to nævnte Personer havde taget Plads ved Siden af hinanden. „De kan begynde forfra igjen. Ja, de kan begynde forfra igjen. Aa — —h! lur Morten! — han har hans Moders dybe Natur!" — — De sidste Ord overraskede og slog Taleren selv saa stærkt ved deres Skjønhed og Særegenhed, saa han satte sig ned.

Alle følte naturligvis, at det ikke længer lod sig forud beregne, hvad Jens Fjordhus fremdeles kunde foretage sig; men den samme Følelse havde de fleste nu med Hensyn til sig selv, — og Gildet havde saaledes faaet virkelig Festlighed over sig.

Tobaksrøgen slog nu ud fra Mændene, og den blev efterhaanden saa stærk, saaat man, for ikke at kvæles, drev fra Bordet og ud i det fri.

De yngre af Selskabet ventede kun ganske kort, før de gik over i Dansesalen, hvor nu ogsaa de to Musikanter havde taget Plads — hver i sit Hjørne ved Bilæggerovnen. — De ældre derimod gik sig længere Ture under aaben Himmel. — Det var godt Vejr. — Mange af Konerne tog et Løb hjem forat see til Børnene.

Jens Fjordhus gik ud paa Bygstubben i Engtoften og lagde sig dér. Ligesaa tydelig kunde han jo høre Musiken, og mærke, hvor de snakkede inde i Gaarden, og dog var det saa eensomt at ligge her og see Tobaksrøgen drive afsted imod den blaa Himmel, som Solen nu, omkring Kl. halvseks, var ved at forlade. — Aak, saa stille og enligt alting var, mumlede han og ræbede højt. — De lille Blomster de stod her og tittede til ham, skjønt der var ikke mange af dem nu. — Ja, han kunde jo sagtens faa Føden, udenfor Borrevad Mølle, det var ikke det, det drejede sig om. Men hvad Glæde kunde der blive ved Føden, og ved Livet i det hele taget, naar han ikke længer skulde være der. Ja, han havde bitte Peter og de andre; men det var jo snart sørgeligt at have noget at skulle glæde sig ved, naar det ikke kunde blive der, — saa var det næsten meget bedre, om han kunde have lagt sig til at dø. — — Mon det da ogsaa virkelig kunde være Ejler Borrevads Mening, at han skulde væk? Han syntes jo selv, at han var rede til alting, naar han bare kunde faa Lov til at blive her. Han vilde godt glæmme alt, hvad Borrevad havde forseet sig imod ham. Det troede han da han vilde. Det var ogsaa sært, at han ikke

ligesaa godt kunde bøje sig for Borrevad, for det var jo dog saadan, at han regnede slet ikke, hvad han selv gjorde eller foretog sig, naar han ikke havde Borrevads Dom for, at det var godt gjort. — Eller ogsaa, at det var skidt, — men saa blev han jo gal paa Borrevad. — Men naar Borrevad nu om kort Tid ingen Ting mere sagde om hans Arbejde, — ja, saa *var* det jo helleringen Ting! — — Nej, men Borrevad maatte til at gaa i sig selv og beholde ham, — det maatte han til, det kunde ikke være andet.

Om han troede det selv, eller ej, var vist meget vanskeligt at afgjøre; men han befandt sig bedre end før. Det var maaskee nærmest Ensomheden, der gjorde ham godt.

Oppe i Randen af Møddingstedet stod der et Træskur paa fire stærke Pæle. Dér gik han ind. Ja, — tænkte han, da han havde siddet der noget, — hvor fandtes der mon i al Verden et Vandhus som dette! — Han havde jo været inde enkelte Steder i Solbjerg Sogn. Hvor saae der ikke ud! — Og hér! — Han klappede med Haanden oven paa Kassen. — Han kunde lægge sin Pande mod denne Fjæl, om det skulde være, saa renskuret og skrubbet var her allevegne. Men det var jo, fordi der var *Orden* paa Borrevad Mølle, ja, dér var Ordenlighed og Renlighed indtil de inderste Kroge. Og det var jo ogsaa Borrevads Skyld — — og Madammens og Børnenes! — For der var jo nok maaskee mange Gaarde, hvor der var *nogle,* som vilde være renlige. Men hvad kunde det hjælpe, naar det ikke kom fra Ejeren selv og saa gik helt

ned igjennem. Saa var der jo ingen Myndighed. — — Men hvorfor var han saa saa egensindig, Borrevad? Det var hverken Madammen eller Børnene, — ja, ja, Marie maaskee, Marie, — hun lignede Faderen. Og Egensindighed vilde Jens Fjordhus ikke finde sig i! — — —

Da han kom ind i Gaarden igjen, var Dansen i fuld Gang i Sogneraadsstuen. Han gik hen udenfor Vinduet og stod og saae over en Mængde Børn, der hang i Klase i Karmen, — ind paa de Dansende. — Over disse Hoveder derinde, der kjørte rundt imellem hinanden, stod der et gyldent Aften-Sollys under Loftsbjælkerne, helt mættet, ja, ligefrem tykt af Støv. —

Tømreren, Mads Thomsen, kom gaaende ind ad Gaardsleddet, med en Skygge saa lang foran sig, saa den allerede naaede tværs over Gaardspladsen, hen til Jens Fjordhus ved Vinduet. Efterhaanden som han nærmede sig denne, krøb Skyggen op ad Taget paa Østerhuset, sænkede sig saa mere og mere, og var tilsidst ikke større end Manden selv, der nu stod ved Siden af Jens Fjordhus og saae paa det samme som han.

Mads Thomsen var en Mand, der maatte have overkommet en Del Besynderligheder i sine Dage, — paa Dybbøl *havde* han da nu været med: han forstod altid, og uden Tøven, at uddrage den tørre Virkeligheds Kvadratrod af selv de mest fantastiske eller dog usædvanlige eller festlige Situationer. Som nu i Dag, Høstgildets store Dag, — han havde taget det hele fuldkommen rationelt. Han havde arbejdet indtil Kl. $3^1/_2$ i Dag, og arbejdet uden

Afbrydelse eller Hvil af nogen Art, fordi han vidste, at Kl. $3^1/_2$ kom den store Afbrydelse. Af samme Grund havde han ikke spist til Middag i Dag hjemme, men blot et Livfuld Mælk og Grød i Morges tidlig. Han havde faaet ligesaa meget bestilt i Dag, som alle andre Dage, og med mindre Omkostning, thi ikke blot han, men ogsaa hans Læredreng — for Resten Jens Fjordhus's 14aarige Søn Jørgen — fik omtrent hele deres Forplejning i Dag heromme paa Møllen. — Nu havde han og Konen været hjemme efter Festmiddagen; hun havde malket deres to Køer, og han havde arbejdet videre paa dét Skab, — og nu kom han altsaa hér igjen. Omtrent ligesom man kunde tænke sig f. Ex. en belgisk Skolelærer, hvis Skole havde været beliggende saaledes — i Tid og Rum, saaat han en Dag i de forskjellige Frikvarterer kunde gaa udenfor og trække frisk Luft og tillige see paa, hvordan det skred med Slaget ved Waterloo.

„Du staar og betragter de Dansendes Rækker, Jens Fjordhus, — ja,“ sagde han paa sin altid filosofisk-tilskueragtige Maade.

„Ja, nu er den Dag snart forbi,“ svarede den Tiltalte.

„Jæh — — Dagen gaar med raske Fjed. — Du holder Dig udenved det, Jens Fjordhus.“

„Aa, A troer egentlig, A skulde ind og danse en Tur med gammel Else. A tykkes, hun bliver vel længe ved med Octavianus.“

„A troer mestendels, Du skulde lade det være, Jens Fjordhus. En skal ett danse, naar En er bevæget i sit Sind.“ —

Men Jens Fjordhus gik, og Mads Thomsen indtog hans Plads ved Vinduet.

Derinde rasede Slaget ved Waterloo videre, men der var jo egentlig altfor lille Plads til det.

Mandfolkene havde alle lagt Frakkerne og arbejdede i Skjorteærmer; — naar ikke Kvinderne blev knust derinde, da beroede dette blot paa deres Legemers sejge Blødhed og Elasticitet. Smedens Søn Lars Dalgaard var en Slags Anfører i Dansen. Naar man skulde til at kjæde, hørtes hans opmuntrende: „Ssj, ssj, ssj, ssj!“ — Hans Dame var den meget halte Sine Sypige. Hun kunde bedre end nogen anden følge den raske Danser. Hun hug sig med sin spidse, fremstaaende Hage fast over hans Skulder og satte saa fra med det længste Ben hveranden Gang.

Nu saae Mads Thomsen gjennem Støv-Taagen, at Jens Fjordhus's Skikkelse dukkede frem i Døraabningen. Dette vilde paa ingen Maade kunne være skeet saa hurtigt, hvis ikke man i Trængslen udenfor Døren havde veget til Side for Jens Fjordhus — som Avlskarl og som skjæbnemærket Mand.

Da Octavianus og gamle Else, som var paa Gulvet endnu, under Omdrejningen kom udfor Jens Fjordhus, lagde denne sin Haand paa hendes Arm og sagde: „Kan Du nu danse en Tur med mig, Else?“

„A skal danse færdig!“ sagde hun og vilde rive sig løs.

„Den bliver ett længere denhér Gang!“ raabte Jens Fjordhus, gik et Par Skridt efter Parret ind i Danse-Mylret, og trak saa Else baglæns fra hendes Danser, idet han med begge Hænder greb hende om Livet.

„Saa, saa, — saa, saa, — saa, saa, — som det da kan skabe sig!“ sagde Mads Thomsen advarende udenfor Vinduet, men det var der nok ingen andre end Børnene, der lagde Mærke til.

Inde i Stuen standsede de Dansende fortumlede og stirrede paa Gruppen henne ved Døren: Jens Fjordhus og Else nemlig, — thi Octavianus havde trukket sig ind i den kompakte Mængde i Stuen.

„Vil Du udlevere Octavianus til mig!“ raabte Jens Fjordhus.

„Hvad siger Du, Jens?“ klynkede Else.

„A forlanger, te Du skal udlevere ham til mig, Else. Med Dig har A ingen Ting at gjøre!“

Skjønt disse Ord jo var meget meningsløse, gjorde de dog stor Virkning paa de Forsamlede. De følte Octavianus røre sig inde blandt dem som noget fremmed, noget bandlyst.

„Det er ham, der skal staa mig til Regnskab! Lad mig faa Hold i ham?“ sagde Jens Fjordhus og slap Else.

Hun styrtede straks ind imellem de andre, og disse trak sig nu samlede tilbage mod Væggen, men stødte samtidig Octavianus frem, saa han kom til at staa bar overfor Jens Fjordhus, — trykkende sig op ad den tætte Masse bag ham, i hvilken han ikke mere kunde presse sig ind.

„Saa skal vi til at have at vide,“ sagde Jens Fjordhus og stod nu med skrævende Ben lige overfor sin Modstander, „hvad det var, Ejler Borrevad hviskede til Dig, da Du gav ham Tømmerne i Haanden før! — Det var noget om mig, det kunde A see paa Dig med det samme.“

Octavianus svarede intet.

„Kan vi nu faa det at vide!“ raabte Jens Fjordhus, saa den lille Bilæggerovn bag ham dirrede. Samtidig bøjede han sig frem imod Octavianus.

„Du skal holde Dig fra mig!“ sagde denne, „ellers bliver Du jaget af Gaarden med det samme!“

„Jaget af Gaarden! — Har han sagt det?“

„Ja!“

„Var det dét, han sagde? Var det dét?“

„Ja, det var!“ svarede Octavianus, — og man lod ham af Barmhjertighed slippe et Lag ind i Mængden. — Man ventede vistnok Jens Fjordhus's Angreb ligestraks. Men denne trængte til at sige mere. — Nu havde han jo dog sit Bytte sikkert nok. Han spærrede Døren for Stakkelen, saaledes som han gik hér frem og tilbage.

„Naa, A skulde jages af Gaarde, for det om Du fik Dig nogen Klø. Saa skulde Du kanskee sig være min Eftermand. Saa skulde Du tage Magten fra mig og sparke mig ud af Gaarden, hvad!“

„Kan vi ett faa de to skilt ad?“ lød atter Mads Thomsens tørre, manende Stemme henne fra Vinduet.

Men ikke een hørte det; thi Jens Fjordhus raabte i det samme, saa det kunde sprænge Trommehinder, — talende til sin Modstander i Skriftsproget og i en rasende, ligesom grædende Prædiketone: *„Aldrig skal Du min stive Nakke bøje, og aldrig skal Du miig paa Røven sætte!“* — — Han strakte Armene med de knyttede Næver fra sig til Siden, ophidset af sine egne Ord, drejede sig ravende helt omkring og gjentog, ikke stærkere, — thi det var

ikke muligt, — men næsten endnu lidenskabeligere: „Aldrig skal Du min stive Nakke bøje, og aldrig —“ etc. — I det samme hug han sin højre Haand ned paa Bilæggerovnen og fik en hæslig Skramme af den opstaaende Skruetap paa dens Overside.

I det Øjeblik Octavianus saae Blodet dryppe paa Gulvet, foer han forbi Jens, ud af Døren, masede sig igjennem Mængden der uden for — —

Jens Fjordhus saae sig et Sekund forvildet omkring, — saa satte han i et Spring samme Vej. Heldigvis havde Folk faaet sig trukket noget til Side. Nu var det blot, om den gamle Træsmøge mellem Bryggerset og Østerlængen kunde holde. Den var lige slaaet skraldende i efter Octavianus paa hans Flugt østen om til Møddingen.

Jo, det gik. I næste Øieblik dækkede den ogsaa for Synet af Jens Fjordhus. Hele den store Forsamling stod tilbage og følte sig ganske ene og forladt. — Man maatte efter, — ud gjennem Smøgen, — ud der østen omme, hvor de store Begivenheder afgjordes, og Historien blev til.

Mads Thomsen, som aldrig tabte Overblikket, kunde see, at det vilde tage Tid for saa mange, altfor ivrige Mennesker at komme igjennem den smalle Smøge. Han vilde hurtigere kunne naa Maalet ad en anden Vej, skjønt den var betydelig længere. Han gik helt op til Stalddøren, igjennem Østerhuset, — og stod saa — til sin egen Overraskelse — midt paa Valpladsen. Octavianus var nemlig ogsaa trukken imod Nord paa sin Flugt; han og Jens Fjordhus jog rundt nordenfor Møddingen dels om en Vogn, dels om et gammelt

Halmhæs. Mads Thomsen fandt det derfor ikke raadeligt at træde frem af Staldbygningen. Han aabnede blot den østlige Halvdør og saae herfra til.

Faa Øjeblikke efter satte Jens Fjordhus lige tværs op over Halmdyngen forat slaa direkte ned paa sin Modstander. Dette vilde ogsaa være lykkedes ham, hvis ikke Octavianus havde benyttet sig af Fjendens lidt hemmede Bevægelse i Halmen, — og med nogle lange Spring helt havde forladt Terrænet nord for Møddingen, bevægende sig derefter i strakt Løb ned forbi Stalddøren, langs den østre Staldmur.

For Enden af denne havde nu hele Forsamlingen inde fra Gaarden taget Opstilling. Man begyndte allerede at rykke til Side, thi nogle Alen efter Octavianus kom Jens Fjordhus selv i den vildeste Fart, — og skulde dette Løb fortsættes lige ud, da maatte de to kjæmpende sprænge midt ind i den forsamlede Mængde. — — Da skete det uventede, at Octavianus pludselig forsvandt — for Øjnene af alle Tilskuerne og af sin Forfølger — ind paa hint Træskur, der stod midt for den østre Staldmur, i Randen af Møddingstedet. — I næste Sekund var Jens Fjordhus ved Døren, ruskede som en Rasende i Ringen paa dens Yderside, men Octavianus havde allerede faaet sat Krogen paa indvendig — —

Jens Fjordhus gav sig til at gaa — eller næsten løbe — frem og tilbage foran Døren, aandende langt ud, forat komme til Vejret igjen efter Anstrengelsen. Han vidste tydelig nok ikke i Øjeblikket, hvorledes han skulde føre Kampen til Ende.

„Kunde det nu ett være nok, Jens?“ lød atter Mads Thomsens knirkende Stemme. Han kom langsomt gaaende fra Stalddøren ned langs Muren.

Jens Fjordhus saae ham sletikke.

„Var det ett det retteste at standse nu, forinden der skeer uoprettelig Skade?“ sagde han med samme Resultat. Saa trak han sig lidt tilbage og saae atter til.

Men nu sagde Jens Fjordhus ned mod den forsamlede Mængde, hvor han ogsaa havde opdaget sin Kone: „Kom her, Karen, og pas paa, te han ett slipper ud. Saa henter A et Brækjærn!“

„Aa, lad være, Jens, — kom nu ind, Du, før der skeer en Ulykke,“ svarede hun med Graad i Stemmen.

„Ja, Jens,“ sagde Morten Borrevad, som lige nu var bleven tilkaldt, og et Øjeblik havde staaet og betragtet Situationen, „jeg har gaaet og haabet paa, at Fa'er tilsidst skulde komme i Tanker om at beholde Dig. Men paa denhér Maade maa jeg da helt opgive det Haab.“

Det var vistnok de Tanker, som Morten ved sine Ord satte i Bevægelse hos Jens, der voldte, at denne, i en Slags Fortvivlelse, foretog en sidste Kraft-Anstrengelse. — Han gjorde sig lav, fattede om det ene Hjørne af Skuret med sin Arm og prøvede paa at vælte det hele om paa Møddingen. Han var meget stærk, og han lettede virkelig nogle Tommer den ene af de fire Pæle, hvorpaa Huset stod, og som tillige udgjorde dets fire Hjørner. Alligevel var det vel kun lidet sandsynligt, at han skulde kunne vælte hele Fæstningen.

Han rettede sig og trak Vejret efter det voldsomme Tag.

„Det er en stor Synd af Dig, Jens, og vil slaa ham ihjel!" lød en grædende Kvindestemme blandt Tilskuerne. „Aa, Du kan aldrig glæmme det, hvis Du bliver en Morder!"

„Hold Din Kjæft, gammel Else!" svarede Jens Fjordhus forbitret. „Du skulde snakke om at glæmme efter alt det, Du har glæmt! Du kan blive lukt ind til ham, saa skal A vælte jer begge to!"

I det samme kom bitte Peter rendende hen imod sin Fader. Denne blev rørt og tog ham op paa Armen. Men Drengen blev ved at sige noget, som Faderen ikke straks forstod: „Fa'er, han gaar nejenud, han kommer nejenud, Fa'er!"

Saa snart Jens Fjordhus fattede, hvad Drengen sagde, satte han ham i største Skynding ned paa Jorden, — men i samme Nu sprang eller styrtede et Menneske frem paa den anden Side af Skuret, — og det *maatte* jo være Octavianus, ikke for nogen Ligheds Skyld, men simpelt hen fordi det ikke kunde være nogen anden — — — Han løb — op over Møddingen, bort — henad Mølledammen til — —

Jens Fjordhus stod et Øjeblik og saae efter ham, — saa raabte han: „Troer Du, A vil tage mere ved Dig, Din Moghund! Troer Du, A vil røre ved Dig med den yderste Ende af min bitte Finger efter alt det, som Du har været igjemmel, Din Møddingprins! Løb Du ad Helvede til!"

Saa bukkede han sig ned, tog atter bitte Peter paa Armen, og gik rolig, men uden at see enten

til højre eller venstre, ind imellem Folk, ind ad Smøgen til Gaarden. — Hele Forsamlingen fulgte efter. Nu skulde man jo til at fortsætte med Dansen.

Men til alles Overraskelse viste det sig, da man var kommen ind i Gaarden, at Enspændervognen holdt ovre ved Vesterhuset. Madammen var der ikke, men Borrevad selv stod derhenne og syntes at tage noget ud af Vognmagasinet i Agestolen. — Aa, hvem mon havde sat Hesten ind? Skulde han selv have gjort det? Mon han havde været her noget? Mon han vidste, hvad der var passeret?

I Stedet for at gaa ind at danse, stod hele Forsamlingen sammentrykket der i Hjørnet af Gaarden, nede ved Smøgen, og alle vendte Ansigtet mod Vest, over mod Borrevad.

Endelig drejede han sig om fra Vognen, — han syntes at have fundet det, han søgte, — stod et Øjeblik og saae over imod Hjørnet ved Smøgen, — og gik saa lige derhen.

„Er Jens Fjordhus til Stede?“ spurgte han.

Jens Fjordhus traadte frem med bitte Peter paa Armen, — han sagde ikke noget.

„Jeg *har* allerede hørt, hvad Du har taget Dig for, og dét endda fremstillet paa den aller læmpeligste Maade. Følgen deraf er den, at Du nu ikke skal flytte til 1. November, men at Du bliver *sat paa Porten* straks. Hvis Du selv synes, at Du skal have Lønnen for de halvanden Maaned, der er tilbage, saa kan Du beholde Pengene, som Du jo *har* faaet.“

Jens Fjordhus satte bitte Peter ned, og tog med

en truende Bevægelse et Par hurtige Skridt henimod Borrevad — — men standsede dog.

„Hvis Du nu eller senere,“ fortsatte denne, „som den galsindede Person Du er, falder paa at ville give mig Prygl, — saa vær saa god. Jeg slaar fra mig, naar Du er der, men jeg træffer ingensomhelst Forsigtighedsregler forat undgaa Dig. Hvis Du derimod ikke forføjer Dig ud af Borrevad Mølle øjeblikkelig, saa lader jeg Sognefogden hente, — saa kan han tage sig af Dig.“

Det var bogstavelig, som om Jens Fjordhus's Lemmer Led for Led slappedes ved Borrevads Ord. — Han tog bitte Peter ved Haanden og gik med ham over Gaarden, ud af Gaardsleddet. — Først da begyndte hans Kone at løbe efter ham. Hun havde straks sletikke forstaaet, hvad der foregik. —

Borrevad var imens gaaet ind ad Hoveddøren.

Ude i Gaarden stod den øvrige Gildes-Forsamling, — i Førstningen alle stille og tavse. Saa begyndte de at bevæge sig, og skilte sig derved hurtig og bestemt i to Klynger: de Fremmede og Gaardens egne Folk. De første trak efter nogen lavmælt Snakken over i Sogneraadsstuen og begyndte atter at danse. De sidstnævnte gik derimod ind i Bryggerset og Borgestuen og syntes sletikke at have Lyst til at fortsætte Gildet.

Henne ved Vadsken i Bryggerset stod gamle Else og hylede dæmpet, snart med Lommetørklædet, snart med Forklædet til Øjnene. Men der var ingen, der talte til hende, endsige søgte at trøste hende i hendes Sorg. Det var tydeligt, at hun regnedes for at staa paa Fjendens Side. — Og mod

Borrevad faldt der mange, vrede Ord. De fleste sagde aabenlyst, at hvis den Bortjagelse skulde staa ved Magt, saa rejste de til November. —

Efter et Par Timers Forløb begyndte dog ogsaa Gaardens Folk at danse, — det var der jo i Virkeligheden ingen Grund til at lade være med. De drak ogsaa senere Kaffe og deltog i Spisningen af den store Kringle. Det, mente de selv, var nærmest forat trøste Morten og Marie, der gik og saae saa bedrøvede ud. — —

Om Aftenen sad Borrevad og hans Kone ene inde i Dagligstuen og drak The. Der blev ikke talt ret meget. — Lige før han rejste sig, sagde Borrevad: „Ja, Du skal see, det bliver strænge Tider, — naar selv en Mand som Jens Fjordhus kan glæmme alt, hvad han har haft af Godt, baade til Legem og Sjæl, her i Gaarden, glæmme det blot for at rende efter sine egensindige Nykker og Luner, følge sin Ulyst mod at tjene og lyde. — Det ligger i Luften, den Slags, i vore Dage. Det er det, der kaldes Udvikling, Fremskridt!"

„Aa, kjære Ejler, jeg synes Du selv ofrer alt for meget paa Din — — ja, — Din —"

„Herskelyst! ikke sandt?" sagde Borrevad heftig. „Ja, jeg kan tænke det! Hvorfor ikke ogsaa Gjerrighed?"

„Nej, *Gjerrighed* kan hér jo vel ikke være Tale om — —"

„Ja, da kan her ligesaa lidt være Tale om Herskesyge!" sagde Borrevad og vendte sig i Døren. „Der maa jo dog være Grænser for, hvad man lader sig byde. — — Ja, hvorfor svarer Du ikke?"

„For jeg veed virkelig ikke, om det behøves — at der er Grænser."

„Hm!"

„Ja, jeg mener: Vorherre forlanger det ikke af En."

Borrevad slog Døren temmelig haardt i.

VI

Der var indtil Middag næste Dag kun to Mennesker oppe i Borrevad Mølle, nemlig Husbond og Madmoder. Pigerne og Røgteren havde været oppe i Morgenstunden for Malkningens og Fodringens Skyld. Men de var gaaet til Sengs igjen. Dette var gammel Skik og Ret for Folkene i Møllen Dagen efter Høstgildet.

Borrevad og hans Kone havde saa godt som ikke talt sammen hele Formiddagen. Hun gik med det bestemte Indtryk, at han ved Middagsbordet vilde meddele et eller andet vigtigt, som han under almindelige Omstændigheder vilde have talt med hende om nu forinden. —

Ved Middagsbordet var der sletingen Fremmede tilstede. — Det var kun lige de løbende Forretninger, der varetoges paa Borrevad Mølle Dagen efter Høstgildet. — Derimod sad alle Gaardens Folk omkring Bordet. Der manglede blot Jens Fjordhus. Men han hørte jo ikke mere til disse.

Der var fuldkommen Tavshed ved Bordet lige fra Begyndelsen, hvilket tydeligt tilkjendegav hver

Enkelt, hvis han ikke vidste det i Forvejen, at der *var* skeet, og rimeligvis *vilde* skee, usædvanlige Ting, som vedrørte alle de Tilstedeværende.

Da man var færdig med Formaden, sagde Borrevad: „Det er bedst, jeg siger jer Besked om, hvordan Sagerne skal ordnes her i Møllegaarden efter Jens Fjordhus's Afrejse. Fra i Dag af er Octavianus Avlskarl, og Morten hjælper ham dermed, indtil han kan klare sig selv. Imens overtager jeg Mortens Bestilling i Møllen."

Der var Tavshed *efter* denne Udtalelse, som der havde været det *før*. Alle beskjæftigede sig med Eftermaden, som nu blev sat omkring — stegt Flæsk. — Kun blev der fra alle Tjenestefolkene — undtagen Octavianus — sendt mere eller mindre stjaalne Blikke hen til Kresten Jensen, den ældste af Karlene. — Han sad ogsaa og famlede saa sært med sin Kniv og Gaffel, næsten som om han ikke saae godt, — og pludselig blev han ganske bleg, vendte Ansigtet i Retning af Borrevad og sagde: „Er det saa Meningen, te Jens Fjordhus skal blive ved at være gjennet hen paa den Maade, og Octavianus skal gaa i hans Sted?"

„Hvorfor spørger Kresten Jensen derom?" spurgte Borrevad. „Det er jo, hvad jeg lige netop har sagt."

„Ja, for saa skal A sige fra vos alle sammen, te saa — — ja, undtagen fra Octavianus og gammel Else og Ane Kokkepige — men alle vi andre — te saa vil vi rejse til den 1. Maj, — hvis vi ett kan faa Lov at komme af Sted nu til den 1. November allerede."

„Aa, nej dog!“ sagde Madam Borrevad dæmpet, men ligefrem i klagende Tone.

„I kan ikke faa Lov at rejse før til 1. Maj,“ sagde Borrevad. — „Maa jeg spørge: er det for Jens Fjordhus's eller for Octavianus's Skyld, at I saadan har bestemt jer til at rejse?“

„Det er for dem begge djeres Skyld,“ svarede Kresten Jensen.

„Det er altsaa Kresten Jensen,“ sagde Borrevad, „og Mads her i Gaarden, og Røgteren og Røgterdrengen, og Niels og Hans Peter i Møllen, og desforuden Lene og Sine Bryggerspige — de vil rejse til næstkommende 1. Maj. — Aa, for at undgaa Misforstaaelse: vil ikke alle de, der vil bort til 1. Maj, rejse sig op her ved Bordet!“

Alle de nævnte rejste sig, — Røgterdrengen græd, og Sine Bryggerspige kunde slet ikke staa ret, hun krummede sig helt ned over Bordet. — —

Herefter var der atter Tavshed, indtil Spisningen var endt. Men den tog for Resten kun ganske kort Tid.

Da Folkene var gaaet, sagde Borrevad til Morten: „Vidste Du, at de vilde sige op?“

„Ja, — de talte jo om det i Nat.“

„Og Grunden er hvilken?“

„I Nat var det mest Jens Fjordhus's Bortjagelse, de var vrede over. De vidste jo endnu ikke bestemt, om Octavianus skulde være Avlskarl i Stedet, og tilmed — —“

„Hvad tilmed?“

„Aa ja, jeg sagde, at ham behøvede de ikke at

være bange for, — for han kom sikkert bort til 1. Maj, om ikke før."

„Hvor kan Du sige saadant noget?"

„Fordi jeg troer det."

„Ah ha! — fordi Du troer det. Naa! — hjalp det saa noget?"

„Nej, for de andre troede det ikke. De troede, han blev."

„Naa, dog."

„Aa ja, Fa'er. Men derfor synes jeg, Du skulde sige ham op straks. Det er dog muligt, at de saa betænkte sig."

„Hør nu, Morten! — Pas lidt paa, hvad Du siger, og hvordan Du opfører Dig overfor Din Fader. For det første paastaar Du, at jeg om kort Tid vil være kjed af Octavianus. — Du paatager Dig altsaa at dømme om mig og paa mine Vegne. Og for det andet forlanger Du, at jeg skal handle, ikke efter min egen, men efter Din Dom om mig selv og Octavianus. Jeg synes, det er at gaa noget for vidt. I alt Fald var det mere praktisk, om Du skaffede nogle virkelige Beviser mod Octavianus — —"

„Ja, — lad mig saa nævne noget da, skjønt jeg ikke har villet sige det før. Octavianus kommer til Pastor Heymanns Møder — dissehér om Henry George, og han er nok bleven Pastor Heymanns Yndling fremfor nogen af de andre Unge i Sognet. — Ja, — for *mig* er *dét* sletintet Bevis imod Octavianus, — derfor har jeg ikke villet nævne det før. Men for Dig er det vel Grund nok til — — ja, maaskee til straks at kassere ham."

Borrevad gik et Par Gange hurtig op og ned ad

Gulvet. — Morten skottede hen til ham: „Fa'er, *vil* Du saa ikke sige ham op, — og tage Jens Fjordhus tilbage?"

„Fordi Octavianus hører Pastor Heymann!" raabte Borrevad forbitret. „Jeg kjender jo sletikke Pastor Heymann. Det er jo muligt, han er en meget skikkelig Mand. — Og hvad hans Lærdom angaar, saa har jeg hørt, han siger, — eller denne Henry George sige: at alle skal *arbejde*. Ja! — *for saa vidt* kan man da ikke have noget at indvende imod den. — Og for Resten: saasnart jeg siger til Octavianus, at han har at holde sig borte fra disse Møder, saa holder han sig borte derfra. — Ja! — Nej, det er saa langt fra, at Du kan sværte Octavianus for mig med Pastor Heymann, saaat tværtimod: jeg maa sige, jeg faar bedre Tanker om Kapellanen, fordi han straks har seet, at der var noget usædvanligt ved Octavianus."

Morten tog sin Kaskjet og gik ud i Gaarden. Lidt efter rejste ogsaa Madam Borrevad sig og gik.

„Troer Du virkelig, der er noget ved Præsten?" spurgte Marie Borrevad sin Fader, da de var blevne ene i Stuen, — og saae forundret og grublende paa ham.

„Ja, hvorfor ikke! Hvorfor dog ikke!" svarede Borrevad hurtigt og heftigt. „Men jeg kjender jo saa godt som ingen Ting til ham." — Saa skyndte han sig ud af Døren op til sit Kontor.

Om Eftermiddagen sad Madam Borrevad og Marie inde i Dagligstuen ved deres Haandarbejde. Men det lod ikke til, at det just var Arbejdet, der mest optog dem. Sytøjet og Hænderne sank ned i Skjødet med kortere eller længere Mellemrum. — Men ogsaa da var det hver sit, de beskjæftigede sig med. Madam Borrevad tænkte paa de vigtige Begivenheder igaar Aftes og i Middags, og paa alt det, som de vilde komme til at drage efter sig. — Marie var bleven underlig berørt og sat i en besynderlig Stemning, som holdt sig endnu, ved de halvt-sympathetiske Ord, som hendes Fader havde udtalt om Pastor Heymann. — Denne havde gjort en Del Indtryk paa hende den Dag ved Sommermødet ved sit Væsen i det hele og ved sit Galanteri, der var hende saa ganske uvant, — men han var tillige og straks bleven hende helt uvedkommende paa Grund af den absolute Uvilje, som hun havde mærket hos sin Fader — og da ogsaa hos sin Moder og Morten — imod ham. — Hvormeget han betød for hende, anede hun ikke før nu, da hendes Faders Ord ligesom tog en Skillevæg bort, og der strømmede hende en stærk, varm Stemning imøde, — der maatte komme fra *ham,* Heymann, men hvis Styrke hun med Forundring fornam derpaa, at ogsaa Octavianus blev hende til en vis Grad sympathetisk. — „Den unge Dejlighed“ var Heymann bleven ved at kalde hende den Gang ved Sommermødet, ogsaa efter at hendes Fader var gaaet hjem. Hans Væsen og saa Blæsten den Dag var gaaet saa underlig i eet for hendes Erindring, den varme Sommerblæst, der havde ligesom kastet

sig ind til hende og taget saa stærkt og blødt i hendes lyse Sommerdragt.

Han var jo den eneste „bedre Herre“, tænkte hun — og smilede ved Udtrykket, — der nogensinde havde seet den Vej, hun var. De unge Herrer her i Omegnen de vidste paa Forhaand, at paa Borrevad Mølle havde de intet at gjøre, — det havde hendes Fader, med sit Væsen og sine bekjendte Meninger, sørget for, at dér var vinket af. —

Hun syntes *bagefter*, at hun lige havde siddet og tænkt: *hvis Pastor Heymann nu kom!* — — da hendes Broder Niels løb hen til Vinduet udefra, pressede sin Næse flad imod Ruden, og sagde med en Stemme, der summede mod Glaret: „Præsten kommer her udenfor Gaarden, han er her om et Øjeblik!“

Madam Borrevad gik hen til Vinduet og sagde til Drengen: „Hvor veed Du, om han kommer herind, Niels. Han kan jo ligesaa godt — —“

„Jo, jo — dér — —“ sagde Niels og pegede og løb i det samme bort fra Vinduet.

Dér kom han — ind ad Leddet — gik hen forbi de to Tørveskruer ved Vesterhuset — —

Det var ogsaa kjedeligt med de Flyvegriller, hun kunde faa, tænkte Marie: lige idet hun nu saae ham, var det, ligesom det kaldte ham *en lille Bolle*. Det var han jo dog sletikke!

Lidt efter hørte hun ham røre sig ude i Entreen. Det skrabede mod Væggen. Det var nok sit Tøj, han hængte op. — Madam Borrevad gik nu derud. Straks da hun aabnede Døren, kom der en Bølge af frisk Luft og fremmed Snak ind i Stuen. Det

lød paa en Maade, som om han talte med Brystsukker i Munden, en lille Smule læspende, og noget af Lyden gik vist igjennem Næsen. Og stadig Latter i Stemmen — —

„Vilde Præsten tale med min Mand?“ hørte hun sin Moder sige derude.

„Ja, ja, ja, — ogsaa med Familien. Maa jeg ikke det? Med jer allesammen, I kjære Mennesker. Maa jeg ikke nok have Lov til det?“

„Jo — værsgod!“

Nu traadte han ind i Dagligstuen, gnidende sine smaa, runde Hænder og seende sig om, opad mod Skilderi-Højden af Væggen.

„Nu skal jeg hente min Mand,“ sagde Madam Borrevad og gik henimod Døren.

I det samme opdagede Pastor Heymann Marie, der stod op henne ved Vinduet.

Han *løb* hen til hende og fattede et Øjeblik hendes Haand med begge sine: „Godda—eh! Frøken Borrevad! — og jeg seer Dem ikke! — — Det var dog voldsom fornøjeligt, at jeg træffer Dem hjemme! — Vi har jo ikke talt sammen lige siden Sommermødet derude i Krattet —“

„Nej —“

„Hvor De var henrivende dejlig den Dag i Deres lyse Sommerkjole! — Ja, det er ikke, fordi De ikke ogsaa er dejlig i Dag. Men — æh — det er paa en anden Maade.“ — Her blev han dog ligesom forlegen, da han et Øjeblik kom ud af Farten i sin Snak. „Hm, hm, hm, hm,“ lo han.

„Det er saadan Deres daglige Opholdsstue her?“

tog han fat igjen. — Madam Borrevad var nu gaaet.

„Ja, det er Dagligstuen," sagde Marie.

„Ja, hvor De saadan til daglig opholder Dem. Hm, hm, hm, hm. Jeg synes ogsaa, den ligner Dem. Saadan alt dette — disse — —" Han saae sig begejstret om, uden dog at nævne bestemte Lighedspunkter.

.Saa var der Pavse.

„De havde Høstgilde igaar. Ja, det hører man. Det gik jo saa fornøjeligt."

„Naah — det vil jeg da ikke sige."

„Ikke det, ikke det? Ja, jeg har sletikke hørt — — Naa! — Der er da ikke — —? — Jeg synes, De seer lidt alvorlig ud. — Der er da ikke skeet noget? — Jeg kommer da ikke til Ulejlighed? For saa vil jeg — —"

„Nej, sletikke! — Naa, nu kommer Fader!" — —

„Goddag, kjære Borrevad!" — Præsten løb ham i Møde — ud af Døren. — „Hvordan har De det? Det er forfærdelig morsomt at see Dem!"

„Værsgod at gaa ind igjen!" sagde Borrevad. „Sæt Dem ned dér. Saa har De ikke Lyset i Øjnene."

Præsten tog Plads, uroligt hoppende i Sædet; han saae sig om med alle konversationelle Muligheder i sit smilende Ansigt og med halvaaben Mund, som om han lyttede efter et kommende Samtale-Emne — —

„Ja, tænk Dem nu om, hvad De vil sige. Det gjør ikke noget, om det venter lidt," sagde Borrevad. „Vi har jo vel ikke saa travlt."

„Ha, ha, ha, ha — — ja, hvad var det nu, jeg vilde sige — — Nej, nu kan jeg virkelig kun huske eet eneste, og det veed jeg ikke, om jeg maa tale om —"

„Saa, — det var mærkeligt."

„Aa, det kan vel heller ikke gjøre noget. — De har haft Høstgilde igaar. — Deres Frøken Datter sagde, at — æh — at — der indtraadte nogen Forstyrrelse — —"

„Ja, det er ingen Løgn," sagde Borrevad. „Forstyrrelsen blev saa stor, saa jeg maatte jage min Avlskarl af Gaarde, — og saa alle mine andre Tjenestefolk har sagt deres Pladser op i Dag."

„Hvad for noget! Nej da! — Har Octavianus Madsen ogsaa sagt sin Plads op?"

„Nej, — det er til Dels for hans Skyld, hele Spektaklet er kommet."

„Aa, — Misundelse fra Avlskarlens Side — —"

„Har Octavianus sagt dét til Dem?" spurgte Madam Borrevad skarpt.

„Ja, — nej, men det har jeg jo næsten kunnet tænke mig til. Jeg har truffet Octavianus Madsen ved Lejlighed i Sommer og talt noget med ham," sagde Præsten; og idet han lagde Haanden paa Borrevads Knæ, tilføjede han: „Tænk! jeg synes ogsaa saa godt om ham."

„Ja, De skal nu ikke sige „ogsaa", naar min Kone er i Stuen," sagde Borrevad, „for hun ynder ham ikke."

„Saa—h? Fru Borrevad! — Og jeg holder saa meget af ham!"

„Ja, jeg veed ikke, hvad det er, man har imod ham,“ ytrede Borrevad.

„Det er da ikke længere siden end i Middags, at der i det mindste var een Ting, som Du selv var utilfreds med hos ham,“ sagde Madam Borrevad.

„Hvad var det?“ spurgte hendes Mand.

„Ja, jeg vilde ønske, Du selv kunde have seet det Ansigt, Du satte op ligestraks, da Morten fortalte Dig, at Octavianus gik til Pastor Heymanns Møder med de Unge. — Det lod jo da ogsaa paa Dig, at Du vilde forbyde ham det. — Ja, jeg synes hellerikke, at *alting* pludselig skal være godt og vel, blot fordi Du og Præsten nu er enige om at holde paa Octavianus.“

„Tænk, er De utilfreds med de uskyldige Smaamøder, jeg har holdt i Sommer, kjære Borrevad?“

Borrevad sad og trommede med Fingrene i Bordet, med hældende Hoved og seende til Siden.

„Det veed De vist godt, Pastor Heymann, at min Mand i hvert Fald *har* været utilfreds dermed. Han har jo flere Gange udtalt baade til den ene og den anden, at De prædikede Splittelse og Opløsning og Styrelse fra neden af — —“

„Nej, nej, det vidste jeg ikke det mindste af — *saadan*. — Ja, jeg vidste nok, at — — —“

„Siig mig, Pastor Heymann,“ tog nu Borrevad Ordet, ligesom begyndende helt forfra, „er det sandt, at De holder paa den Sætning, at *alle* skal arbejde, og at hvem der ikke vil arbejde, han skal hellerikke have Føden, og at hvem der arbejder *lidt*, han lønnes lavt, hvem der arbejder *meget*, faar des højere Løn?“

„Ja, — ja, det er jo — — Seer De: Henry Georges Tankegang er jo denne, at — —“

„Det er ligegyldigt, hvis Tankegang det er. Men det holder De paa?“

„Ja — — jo — —“

„Det er godt; saa er der Mulighed for Forstaaelse med Dem. Saa er det ikke *rent* galt, hvad De siger. — Og saa foreslaar jeg Dem, at De foreløbig holder op med Deres Møder, og i Stedet for kommer her ned paa Møllen og snakker med mig. Det kunde De maaskee lære noget af. For jeg har i mange Aar holdt Møder med de Unge her i mit Hjem. — Og naar der saa var gaaet et Par Aar, saa kunde De maaskee selv tage fat igjen, — rimeligvis paa en lidt anden Maade end nu. — Hvad siger De saa til det?“

„Ja, ja, ja. Jamen det er jo netop — —“

„Jeg mener, at naar dét kunde blive Følgen deraf, saa maatte det kaldes et heldigt Træf, at De og jeg begge *holdt paa Octavianus,* som min Kone før sagde.“

„Ja, det var jo kun en *lille* Enighed at begynde med, men det kan maaskee blive til en stor Overensstemmelse, hvad?“ — —

„Jeg mener ogsaa,“ sagde Borrevad, „det var bedst, at De først blev klar over, enten De vil blive her i Sognet eller ej, før De optræder som social Profet. Man har jo dog ikke Lov til at komme til et Sted og lave Paastyr og Anstalter, og saa ganske ansvarsløst rende derfra, naar man troer at kunne tjene et Par Skilling derved.“

„Nej, men jeg bliver her virkelig ogsaa for bestandig. Det er da min Mening foreløbig."

„Saa," sagde Borrevad overrasket; — „den gamle Sognepræst fortalte mig nylig, at De allerede to Gange havde søgt Embede i Sommerens Løb."

„Ja — naa — ja, — men det er blot saadan forat *have* søgt, for Fremtidens Skyld. Nej, men det gjør jeg hellerikke mere. Kan jeg ikke blive her paa anden Maade, saa troer jeg nok, jeg — vi — laver Valgmenighed her i Solbjerg, hm, hm, hm."

Borrevad sad en Stund og saae stille paa sin Gjæst.

Denne tog fat paa noget andet: „Men er De og jeg da virkelig de eneste to Mennesker, der holder paa den stakkels Octavianus Madsen — — Hvad siger De, Frøken Borrevad? Kan De heller sletintet godt see hos ham?"

„Jeg kjender ham ikke. Men jeg synes, at naar Fa'er sætter saa stor Pris paa ham, saa maa der da være *noget* ved ham."

„Naa, naa, naa, — seer vi det. Saa kom der jo virkelig en Tredje i Forbundet — „eine Dritte im Bunde" maa det jo hedde paa Tydsk, hm, hm, hm. Ja, det var re'nok det morsomste af det altsammen. Jo, for jeg trænger natu's til at komme i Lag med Mennesker her i Sognet, — og særlig netop med Dem hernede paa Møllen —"

„Da er det mærkeligt, at De ikke før har gjort Forsøg paa at komme i Lag med os," sagde Borrevad.

„Ja, — — nej, det er ikke saa underligt. For alle Mennesker sagde: ja, see det er Sognets Kjærne-

tropper dem dernede paa Møllen, hm, hm, hm, hm, men de er ikke saadan at komme i Lag med. Ja, det sagde man netop. Og saa blev jeg jo bange for at komme stikkende her —"

„De opdagede maaskee, med andre Ord, at De alligevel ikke helt kunde komme udenom mig," sagde Borrevad.

„Ja, — nej, det kunde jeg nu *sletikke*, hm, hm, hm. Nej, jeg følte saadan et Savn — — —"

Der blev en Pause, — som Præsten dog skyndte sig at faa afsluttet:

„Hør, hvor det er morsomt, Frøken Marie, at De er paa Deres Fa'ers og mit Parti. Det kan jeg sletikke glæmme, hm, hm, hm." —

Der kom ingen Hjælp. — Han rykkede saa i Ilden med den sidste Reserve: „Og maa jeg nu have Lov til at aabenbare, hvad der var den allernærmeste Anledning til, at jeg gik herned netop i Dag? — Det var nogle Blomster!"

„Nogle Blomster?" sagde Marie vantro.

„Ja, — som jeg ikke har seet, men som jeg gjærne vilde have Lov at see."

Madam Borrevad tænkte, at dér røbede han sig endelig. Marie mente, at han sagde det af Flovhed. Borrevad, at nu pjattede han igjen for at dække over sit „diplomatiske" Ærinde.

„Det var Amalie Olesen, — De veed, den lille Dame, som er fulgt hertil med sin Mand og boer hos mig foreløbig, — — begge; — hun saae forleden, da hun gik forbi Haven, saadan nogle dejlige Georginer. Og nu kiggede jeg efter dem, da jeg før kom her ad Vejen, men jeg kunde ikke opdage

dem. Og jeg holder saa meget af disse skjære Efteraarsfarver, hm, hm, hm, hm, — Georginen, det er rigtig min Blomst!"

„Det var da morsomt!" sagde Marie. — Aa, hvad er nu Løgn, og hvad er sandt af detteher? tænkte hun. — „Ja, jeg holder ogsaa saa meget af Georginer. Jeg har to store Bede hernede i Haven. Det er vel saa dem, Fru Olesen har seet fra Vejen, — hvis hun da virkelig — —"

„Saa har vi nu to Ting, vi er enige om, Frøken Borrevad," sagde Præsten: „Octavianus og Georginerne, hm, hm, hm! Jeg holder nu ogsaa meget af dem, fordi Henry George — De veed, den store Amerikaner — Navnet — jeg gaar altid med en Georgine i Knaphullet, naar jeg kan faa fat i en."

„Naa, det er for Amerikanerens Skyld, De holder af Georginerne," sagde Marie.

„Næh — ogsaa Farverne! Der er saadan en Efteraarsstemning, hm, hm, hm. — — Men hvis jeg maatte have seet disse Blomster, — og hvis De vilde have foræret mig een til at anbringe hér, Frøken Borrevad, — saa havde jeg re'nok ikke gaaet forgjæves i Dag, hm, hm, hm, — og saa havde jeg et Minde at tage med mig hjem."

Marie havde rejst sig. Hun var forlegen — og dog saa lykkelig. Det var helt nyt for hende, det, hun her oplevede, Situationen, — men hun syntes, hun havde læst derom. — „Ja, vil Du vise Præsten Blomsterne, Mo'er?" sagde hun.

„Nej, men Marie dog! det er der da ingen nærmere til end Du. Det er jo Dine egne Blomster."

„Har De selv plantet dem, Frøken Marie?" sagde

Præsten. „Ja, saa maa De jo natu's være den kyndigste Foreviser. — Skal vi gaa derned med det samme?" —

Da Borrevad og hans Kone sad ene tilbage i Stuen, sagde han: „Ha, ha! — Saa turde man alligevel være kommen i Tanker om, at man ikke kan slippe helt udenom Borrevad Mølle, naar man vil erobre Solbjerg Sogn. — Det er ganske morsomt!"

„Jeg troer simpelthen, det er Marie, han er forelsket i," sagde Madam Borrevad.

„Marie! Nej, nej!"

„Hvorfor skulde det være umuligt?"

„Aa, Visvas!"

„Du saae ikke, hvordan han teede sig den Dag i Lunden."

„Hvorfor i al Verden skulde han saa kun have været her een Gang siden da, — og det uden at see Marie?"

„Han kunde jo være bange for Dig."

„Naa, ja, ja, — det kunde jo ogsaa være, han midt i sin Forelskelse dunkelt følte, at en Forlovelse med Datteren var den allersolideste Alliance, ha, ha, ha! — Han er nu for Resten vist ikke saa gal, som jeg fra først af troede."

„Da synes jeg ikke godt, jeg kunde faa værre Svigersøn!"

„Aa jo, aa jo! det kunde Du vist sagtens. — Men alt sligt — ogsaa hvad Mand han er — vilde det jo være Maries og ikke vor Sag at dømme om." — Borrevad gik op i sit Kontor.

Præsten havde talt saa meget om Amalie Olesens Sværmeri for Georginer, mens han og Marie gik derude i Haven, saa hun havde fundet det rimeligt at spørge, om Fru Olesen da ikke ogsaa havde Lyst til en Dag at komme ned og see hendes Blomster.

En halv Snes Dage efter kom saa Fru Olesen. Hvor hun var ubehagelig ivrig! Hvor hun i det hele saae ud! syntes Madam Borrevad. — Og hvor det var sært og fremmed at see Borrevad ret velvilligt spøgende i sin Optræden overfor hende! At virkelig nu denne Ydmyghed fra Præstens Side, at han syntes at bøje sig for Borrevads Magt, kunde gjøre de Mennesker til en vis Grad sympathetiske for ham!

Der var intet, der kunde være Kirstine Borrevad mere umuligt, end at tvivle om sin Mands Kjærlighed; men netop fordi denne Kjærlighed for dem begge var saa selvfølgelig, fordi den var som en Kulør, der farvede *alt* i Hjemmet, ja, begges Tilværelse, — kunde den saa let træde i Baggrunden, saa de kun *lagde Mærke* til alt det, som stak af imod denne Grundfarve. Lige siden den Dag, da Octavianus kom ind i Huset, — for et halvt Aar siden, — havde der — været noget i Vejen. De havde jo egentlig aldrig siden den Dag *„spillet i Kulør“* med hinanden, som Borrevad plejede at kalde det, naar han var godt tilpas.

Og nu skulde man, foruden al denne Uhygge i Hjemmet, — Folkene, som gik dér og havde sagt op o. s. v. — nu skulde hun saa see saadanne vildfremmede Udlændinge, sjælelig talt, i sit Hus

som denne Kapellan Heymann og nu Fru Amalie Olesen! — Det var dog godt, hun havde de to yngste Børn, — som hun fortalte Bibelhistorie. — Marie forstod hun snart ligesaa lidt som Borrevad. —

De sad og drak Kaffe sammen med den Fremmede i Dagligstuen.

„Naa, De har dog faaet Strømper paa igjen," sagde Borrevad til hende.

„Ja, men det er rigtignok ikke mere end fjorten Dage siden," svarede Fru Olesen og lo med sine store, gullige Tænder. „Jeg synes, jeg har paa Fornemmelsen, at De ikke kan lide den Fodbeklædning, Hr. Borrevad?"

„Fodbeklædning! — det var en underlig Benævnelse for ingen Ting at have paa Fødderne!"

„Jo — Sandaler —"

„Jeg synes, det virker forstyrrende. Og jeg synes, man skal volde saa lidt Forstyrrelse som muligt."

Madam Borrevad glædede sig ved engang igjen at høre et fornuftigt Ord af sin Mand.

„Jeg synes nu nok, vi sommetider kan trænge til noget Forstyrrelse," svarede Gjæsten.

„Ja, — den Slags kan der jo snakkes frem og tilbage om i lang Tid," sagde Borrevad i afbrydende Tone.

Lidt efter sagde Fru Olesen: „Jeg er nu kommen herned forat gjøre *noget* Forstyrrelse, — det kan jeg ikke nægte."

„Hvor?"

„Her paa Møllen."

„Jeg troede nærmest, De var kommen forat see min Datters Georginer," sagde Madam Borrevad.

„Ja, det er jeg *ogsaa*. Men for den Sags Skyld havde jeg ikke behøvet at komme allerede Kl. 2. — Nej, jeg vilde spørge, om ikke Frøken Marie maatte og vilde følge med mig hjem i Eftermiddag. Jeg har rigtignok ingen Georginer at vise hende, men jeg har mange Potteplanter, og — jeg synes saa forfærdelig godt om hende — — Maa jeg have Lov til at sige det i Deres Paahør, Frøken Borrevad?"

„Jeg synes næsten ikke, De har seet min Datter," sagde Madam Borrevad.

„Saadan noget føler man jo ligestraks. Det gjør *jeg* da. — — Hun skal nok blive fulgt hjem!"

„Det behøves saamænd ikke," sagde Madam Borrevad. „Hvem skulde ogsaa — —"

„Min Mand og jeg eller — — jo, hun skal nok komme godt hjem."

„Ja—h — —"

„Har hun selv Lyst?" sagde Borrevad muntert og raskt, — „saa er den Sag jo afgjort."

„Jo, — det vil jeg da gjerne," sagde Marie lidt nølende.

„Aa, hvor det var morsomt!" udbrød Fru Amalie. „Det har jo paa en vis Maade været saadan lidt ensomt for mig herovre, — men nu — — — Men saa skulde vi ikke vente ret længe. Saa synes jeg, vi skulde gaa ud i Haven nu lige efter Kaffen og see Deres Georginer, — og saa gaar vi til Solbjerg med det samme — ikke?"

„Behøver De at see de Georginer?" sagde Madam Borrevad.

„Ja — joh — det — —"

Straks efter sad Borrevad og hans Kone ene tilbage i Dagligstuen.

„Hør, jeg blev saa bange!“ sagde Madam Borrevad, saasnart Havestuedøren var lukket efter de to Damer. „Sæt, at hun gik Præstens Ærinde! — Hvis han havde i Sinde at fri til Marie, naar hun kom derop!“

„Ja, hvad saa?“

„Nej, det mener Du da ikke! *Saa* megen Part, som Du har haft i at gjøre det hyggeligt og godt herhjemme, saa maa Du da ogsaa have nogen Forstaaelse af, *hvordan* det vilde blive ødelagt!“

„Ødelagt! Det er virkelig ingen Ødelæggelse for Marie at blive gift! Tværtimod, det vil være en Ynk, hvis hun ikke bliver det. Det er jo noget, Du ogsaa selv Gang paa Gang har sagt.“

„Har jeg?“

„Har Du ikke mangfoldige Gange helt eller halvt bebrejdet mig den Opdragelse, jeg gav Pigebørnene, fordi den skulde skille dem fra deres Ligemænd —“

„Jamen det var da ikke, fordi — —“

„Det var *ogsaa* fordi, Du mente, at Pigebørnene paa den Maade kom til at gaa og blive Pebermøer.“

„Ja, da vil jeg tusinde Gange hellere have, at de skal være Pebermøer alle deres Dage, end at de skal blive gift paa den Maade! — — Aa, Ejler, der *maa* virkelig være noget galt med Dig, siden Du kan blive saa forblindet, — bare fordi — — Jeg vilde ønske, at Forstander Holm engang kom herover, jeg er vis paa, han vilde give mig Ret.“

„Ho, ho, ho! — Er det ogsaa Gjerrigheden, — eller er det maaskee Herskelysten, det er galt med?"

„Det er mit Alvor, Ejler!"

„Nej, Sagen er den, at Du seer for kort omkring Dig, lille Kirstine. Du kan sletikke see udenfor Hjemmet."

„Ens Datters Giftermaal det er da virkelig en Ting, der hører Hjemmet til. Det skal da ikke foregaa af Hensyn til noget langt ude — langt borte."

„Naar Marie vil have ham, saa er dermed det hjemlige Hensyn taget."

„Aa, det vilde Du sletikke sige under andre Omstændigheder."

„Og naar det hjemlige Hensyn er taget, saa kan man godt see længere ud. Jeg troer, det vilde være til Gavn for hele Stillingen i Sognet, om det skete."

Madam Borrevad rejste sig pludselig, gik hen og tog sin Mand om Halsen og brast i Graad: „Aa, Ejler, jeg troer, det vil blive saa ulykkeligt. Det er slet, slet ikke forat sige Dig imod. Aa, jeg er saa bange — — Du er saa underlig med dét, at man sommetider sletikke kan komme til at — — Skal vi ikke tage hen og tale med Holm?" —

Borrevad mærkede, at hun var angst. Han kom ud af Stridshumøret og bort fra det Øjeblikkelige. Forholdet blev det gamle, tilgrundliggende: *Ejler og Kirstine.* Hans Stemme blev helt ungdommelig-alvorlig: „Troer Du virkelig, det skulde være farligt? Vi kan jo godt vente — opsætte — hvis der — —"

„Aa, det er jo ikke sagt, vi kan dét heller. Nu kan vi jo da ikke sige Nej til Turen i Dag, lige

efter at vi har sagt Ja. — — Aa, det er saa sjælden, at jeg kan faa Dig saadan, Ejler!" — hun trykkede sit Hoved ind mod hans Bryst. „Og imens kan der skee saa meget forkeert. Vi er jo allerede kommen ind i en hel, stor Forvirring — —"

„Jeg vil jo godt indrømme, at der er ingenting, der saadan er helt sikkert her i Verden, Kirstine. — — Andet end at vi to holder af hinanden. Men det kan jo ikke gjøre al Ting godt — —"

„Jeg kan ikke forstaa, at Du ikke, saadan et Øjeblik som lige nu, kan see, at Du er inde paa — — at Du lader Dig lede af noget, som ingen Ting har med Dit egenlige Væsen at gjøre —"

„Jeg er naturligvis heller ikke — *sikker*, Kirstine. Men jeg har det dog saadan, at jeg maa lade det gaa — – Jeg maa foreløbig blive ved paa denne Maade — ogsaa da med god Samvittighed. Er det saa galt, ja, saa maa man jo siden give Lærepenge."

„Er det virkelig nødvendigt! — Det er dog underligt. — Men saa vilde jeg da i det mindste ønske, at det ikke gjorde os uvenlige mod hinanden."

„Ja, det er sandt!"

„Aa, jamen det kan jo ikke undgaaes. Det kan jeg ogsaa mærke paa mig selv. — — Jeg synes ikke, jeg har mærket til den Slags Vanskeligheder nær saa meget før. Hvad er det, der har forandret sig saadan? — saa de er kommen."

„Jeg troer ikke, *jeg* har forandret mig."

„Det kan jo være, at der ikke før har viist sig

Modstand her i Sognet eller herhjemme mod Dit Regimente."

„Ja, lad os antage, det er det! ha, ha, ha!"

„Aa, ja, see nu har vi begge straks igjen den kjølige, spottende Maade! — Hvad skal det dog blive til!"

„Det var ikke min Mening at spotte. — Aa, men det er sandt. Det er ikke nemt. Vi faar jo bie paa bedre Tider, — og bede imens, som vi hidtil har gjort." — —

Nu kom Marie og den Fremmede ind i Havestuen igjen. De snakkede meget livligt. Madam Borrevad blev helt ærgerlig paa Marie. — Een Ting var det med Borrevad. Men at den Tøs ogsaa kunde blive saa sær! — Aa, man maatte jo see at indrette sig paa, at Livet var vanskeligt.

Der var saadan en Hast i begge de to Damer for at komme af Sted, saa der skulde rigtignok være grebet stærkt ind, tænkte Madam Borrevad, om man vilde have standset *dem!* Det varede da ogsaa kun ganske kort, saa havde de Tøjet paa, sagde Farvel og gik.

Hvis nogen for Marie Borrevad vilde have nævnt den Tanke, at Fru Amalie kunde være i Forstaaelse med Præsten om at faa hende derop; at han skulde være forelsket i Marie, maaskee vilde følge hende hjem, maaskee kunde tale til hende om sin Kjærlighed, — vilde hun være blevet i højeste Grad

forskrækket. Alligevel var det i hendes Følelse altsammen. — Hun fornam det ogsaa i Dag som et ængstende, blødt og nærgaaende Tryk af Blæsten mod hendes Dragt, — mens hun og Fru Olesen spadserede derop til Solbjerg. Det gjorde hende saa varm, skjønt hun samtidig, med sine rent udvortes Sanser, mærkede, at det var en frisk, næsten kold Septembervind. — Og hun havde aldrig været saa forventningsfuld — siden den Tid, da hun endnu følte sig rigtig ung.

Alting blev saa besynderlig dobbelt i Dag: hun kunde godt see og sige til sig selv, at Amalie Olesen dog var skrækkelig grim, som hun gik dér ved Siden af hende. Alligevel syntes hun paa en Maade, at hun var overmaade tiltalende. Ja, det var rent til at blive tosset af! — Men Fa'er havde jo dog ogsaa talt meget venlig til Fru Amalie i Dag, — skjønt han tidligere havde rakket hende forfærdelig ned.

Kort før de gik ind i Haven omkring Kapellanboligen kom der en stærk Angest over Marie. Hun havde præcis den samme Fornemmelse, som da hun engang var med til at kjøre løbsk. Hestene *havde* Magten, men Vognen og Alting holdt endnu, — og hun havde siddet med Livet i Hænderne og vidst, at med den Fart *skulde* der skee en Ulykke. Og de var jo da ogsaa endt i Grøften. — Aa ja, — men man *kunde* ikke blive betænkt nu, man *kunde* ikke faa Tid til ret at blive alvorlig, for saa gik man jo imens glip af *de* Øjeblikke. Og Tiden var pludselig bleven saa vidunderlig kostbar, ja, uerstattelig.

Nej! — — han var dog virkelig en underlig lille Bolle! — Dér stod han jo ude paa Trappestenen! — Hun skjulte for sig selv, at han *ikke* syntes overrasket, kun glad. — Og i næste Nu saae hun sletikke Konturerne af ham mere, hun saae eller følte kun den leende Glans af Glæde, som han udstraalede og som omgav ham, — som udgjorde hans Væsen i dette Øjeblik — for hende. — — — Naar, naar, naar var Ulykken der? for dettehér *skulde* jo da gaa galt, tænkte hun, — og dementerede naturligvis straks denne Tanke for sig selv.

„Ja, dét var re'nok morsomt, dét var re'nok morsomt, at Du kunde finde paa saadan noget, Amalie!“ hørte hun ham sige. „Kom ind, I kjære Mennesker! — Det var dog rasende morsomt!“ blev han ved og firmede rundt i Entreen. „Olesen! Olesen! Kom ud! Kom ud! — Seer Du, hvem der kommer hér? — hvad? — hm, hm, hm, hm!“

Olesens lange Hejreskikkelse traadte frem af en Dør til Entreen. Han gik, trods den fremrykkede Aarstid, endnu med Sandaler paa sine magre, storaarede Bonde-Fødder. Han var velhavende Gaardmandssøn fra Horsens-Egnen, Student, havde studeret Filologi, aldrig som Brødstudium, men for forskjellige „Sagers“ Skyld, nu sidst i Anledning af Georgeismen. — Han saae spørgende paa den Fremmede med et kritisk Smil, der vist egentlig stammede fra hans Universitets-Periode, men som nu kun gjaldt Folks Uforstand med Hensyn til det social-grundtvigiansk-georgeistiske.

„Her kan Du tro, vi har faaet en rigtig Pige,

et rigtigt Menneske op til os!" sagde Præsten og lo ham op i Ansigtet.

„Ja, det var jo rart," sagde Olesen, velvilligt-tvivlende og fjern, som om det var en Dame fra Samoa, der blev ham præsenteret, — dog hellerikke fjernere, thi han ansaae (maaskee med Rette) Frøken Borrevad og en Samoa-Dame for at kjende akkurat lige lidt til Henry George.

„Ja, Du skal ikke være pligtig til at være inde hos os, hvis Du hellere vil blive ved Din Oversættelse," sagde Præsten. „Vi skal nok underholde vor Gjæst ogsaa uden Din Hjælp."

Olesen styrede dog med ind i Dagligstuen.

Amalie tog Plads paa en lav Stol, vendt lige imod Marie Borrevad, og lagde begge Hænderne paa hendes Knæ.

Marie var ikke nem at faa en Samtale i Gang med.

„Det kan nu godt være, De vil blive overrasket her," sagde Amalie til hende.

„Hm. Hvordan mener De?"

„Ja, at De synes, vi er da nogen sære nogen. — Men det skal De ikke bryde Dem om, det er blot, fordi vi er saa optagne."

„Ja, det kan De tro, Frøken Borrevad," sagde Præsten: „Amalie det er et Menneske, der er med. Man skal staa tidlig op forat komme før hende."

„Og naar jeg saa siger Dem," fortsatte Amalie, „at de andre er akkurat ligesaa optagne som jeg, saa kan De nok forstaa, at vi maa have travlt heroppe."

„Hm. — Ja med hvad? — — Der kan da ikke

være saa forfærdelig meget at bestille her i Huset — for *Dem*, naar De ogsaa har Pige."

„Nej, — men med at faa Rede paa vore egne Tanker. Trænger De ikke ogsaa sommetider til det? — Uh! mine Tanker er tit i saadan en Uorden. — Og med, hvordan vi skal faa hjulpen alle de stakkels Mennesker, der har alt for meget at bestille, og faar alt, alt, alt for lidt for det."

„Ja, det kjender jeg vist sletikke."

Olesen klukkede af indvendig Latter. Ikke særlig over Maries Ord, men fordi de bragte ham til at tænke paa Folks Uforstand i det hele.

„Jo, det kjender De saamænd rigtig godt, Frøken Borrevad," sagde Pastor Heymann. „Det er jo netop saadan noget, De i mange Aar har gaaet og haft travlt med dernede paa den dejlige Mølle. Og det er derfor, vi saa gjerne vil have fat i Dem dernede, fordi vi synes sletikke, vi selv rigtig kan faa begyndt her i Sognet."

„Er det derfor?" sagde Marie skuffet — og blev rød, hun vidste ikke selv af hvad Grund. — Forat sige noget ligegyldigt, bemærkede hun: „Jeg troer, Fa'er bilder sig ind, at han endnu giver højere Løn til Folkene end andre Steder, men jeg troer sletikke, det passer mere. Det er der da nogle, der siger."

„Naa, — jamen det er sletikke det —" sagde Amalie. „Men han har Evne til at faa fat paa de Unge, og tale med dem, saadan at de kan faa Rede paa deres Tanker — ogsaa om de økonomiske Livsvilkaar."

„Han taler da ikke med dem om dét. Det kunde

jo hellerikke nytte, naar de alligevel ikke faar mere i Løn."

„Ha, ha, ha!" lo Præsten.

„Ja, jeg mener saamænd, at Fader giver sine Folk en rigtig god Løn, det er ikke paa den Maade — —"

„Aa, men det er saa ligegyldigt!" sagde Amalie.

„Det er sletikke Lønnen, det kommer an paa *endnu*," sagde Præsten.

„Lønnen synker ligestraks i Jorden under de nuværende Samfundsforhold," sagde Olesen, saaledes som man nævner en isoleret Sandhed for en Uindviet, — der jo faar for lidt ud af den. „Jorden er alt det levende Arbejdes Grav."

„Det, som det gjælder for os om, det er at komme til at tale med Folk, faa fat i dem," sagde Præsten. „Der behøves sletingen Penge endnu. Menneskenes hele Syn paa *Værdierne* maa først forandres. Der er nok for os at gjøre med at *tale* derom, saalænge vi lever, tænker jeg."

„Saa faar de andre rigtignok det sværeste," sagde Marie.

„Hvad for andre?" spurgte Amalie.

„Ja, — naar vi er døde."

Det forstod man ikke. — Der blev en Pavse, som Marie troede hun var Skyld i. —

„Uh! der var noget, jeg saa gjerne vilde spørge Dem om, Marie Borrevad!" udbrød saa Amalie.

„Men hvad er dét da?"

„Skal vi ikke sige „Du" til hinanden?" — Hun lagde Hovedet helt paa Siden.

„Jo, det vilde jeg da forfærdelig gjerne," svarede

Marie meget inderligt, skjønt hun i Øjeblikket egenlig ikke følte Lyst dertil. Men hun syntes, hun skulde bøde paa sine selskabelige Mangler ved des større Venlighed i det lidet, hun sagde.

„Du! Du! Du!“ sagde Amalie og kyssede hende.

Præsten sad med et overanstrengt Smil i sit Ansigt, ligesom en Dreng, der seer sin Søster faa et Kræmmerhus Brystsukker, uden at han selv faaer noget.

„Nu har jeg naaet, hvad *jeg* vilde!“ sagde Amalie. „Det var egentlig det, jeg vilde have ud af Besøget i Dag — for mit eget Vedkommende da!“ — hun kastede et betydningsfuldt Blik hen paa sin Mand, som denne dog ikke forstod. Saa saae hun hen paa Præsten.

„Kom, Mand, saa skal jeg hjælpe Dig med Din Oversættelse, som Du bad mig om i Morges!“ sagde hun saa.

Marie blev helt forskrækket: „Oversætter De noget?“ spurgte hun paa Maa og Faa.

„Ja, min Mand oversætter det nye Testamente, — ikke det hele, men det, der angaar Henry George, — jeg hjælper ham med Renskriften.“

„Jamen saa vil jeg da hellere gaa,“ sagde Marie.

„Nej, Du, bliv nu dog. Det varer jo kun et Øjeblik!“

„Ja, hvis Du kun kan et Øjeblik, saa maa det hellere vente,“ sagde Olesen. „For saa vil jeg ikke afbryde mit textkritiske Arbejde, som jeg nu — —“

Amalie stod et Øjeblik raadvild. „Naa, ja, ja, men saa skal jeg ud at lave Kaffe. — — Gaa Du

saa blot ind og lav Textkritik," sagde hun til sin Mand.

„Jeg maa vel ikke hjælpe Dem — Dig — med det?" spurgte Marie hende.

„Nej, men hvad er det dog for noget med Dig!" raabte Amalie. „Troer Du, jeg vil have mine Gjæster ud at hjælpe mig med at lave Vegetarianer-Kaffe?"

Olesen var allerede forsvunden ind paa sit Værelse. — Nu gik Amalie ud i Kjøkkenet. Marie kunde jo nok endnu have smuttet efter hende; men netop fordi hun i sin Ængstelse følte, at der maaskee kunde være nogen Grund dertil, generede hun sig ved at følge.

Resultatet var da, at hun og Præsten i næste Øjeblik sad ene i Dagligstuen.

Marie kjendte jo sin egen Uformuenhed i Retning af Konversation, — men hun følte, at han hurtig skulde vide at faa en Samtale i Gang. Det var ikke dét, der ængstede hende — — —

Men han sagde ingen Ting. Han sad og drejede og undersøgte sin ene Haand en lille Tid, dernæst saae han op paa hende, næsten som om han kunde have spurgt om noget og nu forgjæves ventede paa Svar. Saa betragtede han atter sin Haand, — og pludselig sagde han: „Ja, — det var re'nok morsomt, at De kom!"

Nu mærkede hun til sin store Overraskelse, at *han* var forlegen. Saa kunde hun vist gjerne løbe sin Vej, tænkte hun, — hun følte sig mere modig. — Men i næste Øjeblik brast det ud af ham: „Aa, Marie!" — —

Det lød helt skyldbetynget, syntes hun. — — — Aa, det var dog forfærdeligt! dér laa han paa Knæ for hende! — — Hun sprang op. — Han greb hendes Haand — paa Knæ, som han laa:

„De maa ikke gaa! De maa ikke gaa! Marie, hører De! Aa — aa!" klynkede han.

Det klang saa ynkværdigt, saa det virkede beroligende. Hun blev staaende.

„Sæt Dem ned, Marie!" tryglede han. „Aa, lad os tale sammen!" Han flyttede sig paa Knæerne om paa Siden af hende. „Aa, De maa ikke gaa!"

Han syntes i den aller yderste Nød, — ligefrem grædende sagde han det. Og da hun vidste, hvor lidet frygtelig hun selv var, kom hendes Ord, til hendes egen Forundring, til at lyde tyssende, beroligende: „Nej, nej, — jeg skal ikke gaa. Men hvad er det dog?"

„Jeg elsker Dig, Marie, aa, saa frygteligt!" — Hun gjorde et Par Skridt hen imod Døren. — „Aa, hva', Du? Aa, hva'? aa, hva'?" bad han.

Hun kunde høre, at det lød sært. Og glimtvis fløj der saadan nogle underlige Forestillinger igjennem hendes Hjerne — midt i hendes Betagethed. Skjønt han ikke rørte ved hende, kom hun til at tænke paa et lille, brægende, diende Lam, der hopper om sin Moder og puffer og støder og vimser med Halen. —

Det hele havde kun varet nogle Øjeblikke. Nu sagde hun: „De skal lade mig gaa! Jeg kan ikke tale med Dem nu! De skal lade mig gaa!" — Og saa løb hun, blussende rød, ud af den Dør, igjennem hvilken Amalie for lidt siden havde fjernet sig.

Hun kom ikke ud i Kjøkkenet, men i en Gang foran dette. Amalie havde imidlertid seet hende, — dog ikke hendes Forvirring endnu, for der var noget mørkere i Gangen.

Marie følte sig ganske raadvild. — Mon dog ikke Amalie *var* i Forbund med Præsten?

„Hvad er der, kjæreste Marie?“ spurgte Amalie, og nærmede sig.

Hvordan *skulde* man slippe bort fra hende — blot et Øjeblik. „Aa, De — — Du — vilde da ikke sige mig — — — —“

„Jo, jo, jo, jo, sødeste, kjæreste Marie! — — — —“

Da man kort Tid efter sad ved Kaffebordet, maatte Amalie ene bære den Del af Konversationen, som bestod af Flerstavelses-Ord. Saasnart det paa nogen Maade kunde lade sig gjøre, sagde Marie Farvel og gik. Hun afslog saa bestemt alt Følgeskab, saa at Fru Amalie opgav det. Præsten havde sletikke turdet tilbyde sit.

Paa Hjemvejen var det først Følelsen af livsvarig Ensomhed, der faldt over hende, — hende, der kun kjendte til Livet som Hjemliv og Familieliv; saa var det Følelsen af at skulle visne og dø, skjønt hun var frodig og sund. Og saa steg det andet frem for hende: det at blive ligesom andre Mennesker, ikke være at beklage, — og han var jo dog en rar Mand, han var vist *meget* god, skjønt han var underlig. Hun tænkte sig tilsidst,

at de allesammen kom kjørende i en stor Vogn; hun sad i det bageste Sæde med den Mindste. Han kjørte selv — — — Aa, hvad *havde* det at betyde i Sammenligning med dette, om han ogsaa var lidt besynderlig — — —

Næste Dag kom der Brev fra Amalie med en Mængde Snak om, hvor dejligt de havde haft det. — Men i hendes Brev laa der en lukket Skrivelse fra Præsten, hvori han bad Marie svare ham paa det, han havde spurgt om igaar. — Hun sendte ham saa et langt Frem-og-tilbage-Brev, ligeledes igjennem Amalie, hvori der dog ogsaa forekom den Passus, at hun paa en Maade nok troede, at de kunde have blevet lykkelige sammen.

To Dage efter, ved Kaffetid, stod han saa i Dagligstuen i Borrevad Mølle, hvor Madam Borrevad og Marie og den lille Margrethe sad ved deres Haandarbejde. Marie var saa overmaade forlegen, og hendes Moder saa uvillig stemt, og Præsten derved i en saa pinlig Stilling, saa Margrethe kunde mærke det, — og, da hun var et meget blidt og venligsindet, lille Menneske, der ikke kunde døje at see nogen i Pine, — fortrak hun ganske stille ud af Stuen.

Pastor Heymann blev snart klar over, hvad han nok allerede sidst havde anet, at Madam Borrevad var ham en langt farligere, langt mere ubøjelig Modstander end hendes Mand. Hun var ganske uimodtagelig for gode Ord, — med Borrevad kunde man jo naa saa langt ved at snakke godt for ham.

Endelig kom Borrevad derind. Og da var det for

Præsten, som om Pokker tog ved ham selv. Han vidste sletikke, hvordan det Mod pludselig kom over ham, han snakkede løs: „Jeg vil saa gjerne sige jer noget, — som er saadan noget underlig noget, — men det er kommen saadan, — og saa synes jeg ogsaa, det er bedst at sige det: jeg er kommen til at holde saa meget af jeres Marie, ja, — — det er underligt, det er ogsaa *meget* underligt, — — det er — —"

„Ja, ja, nu kan det være godt," sagde Borrevad, „nu veed vi det altsaa."

„Jo, det er det, jeg syntes, at — —"

„Du siger da ikke ja, Marie?" sagde Madam Borrevad hurtigt.

„Jeg veed det ikke, Mo'er." Marie rejste sig, som om hun vilde gaa.

„Ak ja!" — sagde Borrevad. „Lad os nu foreløbig gjøre en Ende paa dettehér. For det er hverken nyttigt eller behageligt — — at sidde paa denne Maade. Nu gaar Pastor Heymann hjem straks. Og saa kommer han igjen i Overmorgen, og saa har Marie faaet sig betænkt til den Tid. Hun — og *hun alene* — maa afgjøre den Sag."

Der gik vistnok en Minut i Raadvildhed — uden at nogen af de andre tre i Stuen fik sagt noget af det, de — — vilde have sagt.

„Farvel!" sagde saa Borrevad til Præsten.

Denne tumlede op, snublede over en Skammel: „Ja, det kom jo saa underligt, dettehér. — — Farvel, Borrevad! — Farvel, Madam Borrevad, hm, hm, hm — — Farvel, Marie — Frøken — — Naada!"

atter snublede han over den samme Skammel og fandt saa ud af Døren. — — —

Henimod Aften, to Dage efter, kom han igjen. Men Marie var atter ubestemt.

Borrevad havde utaalmodig sagt Farvel til Præsten og forladt Dagligstuen. Madam Borrevad sad tilbage, nogenlunde beroliget, for hun syntes, det tegnede dog til at skulle gaa, som hun ønskede. — Marie sad i en Krog af Stuen, hvor der var helt mørkt, dødtræt af de to Dage, der var gaaet, og ulykkelig. — Præsten græd med Lommetørklædet for Øjnene.

Endelig stod han op fra Stolen, sagde kort Farvel, og gik ud i Gangen.

Men da rejste Marie sig, — hun generede sig sletikke for sin Moder; — *skulde* hun nu miste ham, saa maatte hun dog sige ham et sidste Farvel efter alt det, hun havde liidt for hans Skyld, — — og sige sin Lykke Farvel.

Og da hun derude i Entreen gav ham Haanden, — grædende tvangløst, saadan som hun syntes hun havde Ret til det i dette Øjeblik, — da sprang han frem imod hende, tog hende om Halsen og kyssede hende Gang paa Gang, ustandselig, under Jubel og Graad — —

Det var for hende, i hendes jomfruelige Uberørthed, der altid havde strakt sig ogsaa til Tanker og Følelser, — det var for hende saa overvældende, hvad her skete, saa hun ganske følte det, som om *han* havde taget, og *hun* givet alt i disse Kys, — og da det jo dog var skeet *med* hendes Vilje, var der heller sletingen Tvivl for hende om, at nu til-

hørte hun ham, enten hun var glad ved det eller ej. — Og der steg en stærk, men ligesom ganske hemmelig Glæde op i hende over, at nu *var* det saadan, nu havde hun intet Valg mere.

Inden hun havde faaet Tid at komme til Besindelse, — i deres Følelsers første Rus, — drog han hende med sig ind i Stuen igjen og sagde hendes Moder, at de var forlovede.

VII.

Hvordan Stillingen i sin Helhed egentlig var paa Borrevad Mølle, det kunde først give sig ret tilkjende, naar Oktober Maaned var mod sin Slutning og Sammenkomsterne om Aftenen i Dagligstuen — med Sang, Samtale, Oplæsning, fælles Hus-Andagt — begyndte. — Man gik ellers ikke om Dagen og nuslede med hinanden i Møllen. Man talte sjælden om andet end det Arbejde, man havde for. — Alligevel kunde Morten og hans Moder, — og Borrevad kunde det vel i Virkeligheden ogsaa, — allerede forinden godt mærke, at der var gaaet meget i Stykker. Folkene holdt stadig fast ved, at de vilde rejse til Maj. Og nu var det ikke blot det, at Jens Fjordhus var bleven *jaget* bort, de gav som Grund; hvis han ikke blev antaget til stadig at være paa Møllen, ogsaa *efter* November, saa vilde de ikke blive. — Noget i anden Række kom det, at Octavianus var Avlskarl; — dér forsikrede Morten dem stadig, at dét holdt saamænd ikke længe, — desuden indskrænkede han praktisk Avlskarlens Myndighed derved, at han selv overtog mange af dennes Hværv paa Gaarden. — Endelig hændte det jo ogsaa af og

til, at Karlene nævnte *Lønnen*, som de paastod gjennemgaaende var mindre nu paa Møllen end de fleste andre Steder. — Morten var ved at faa det samme Indtryk. — De sagde, at naar der ikke var mere ved at være paa Møllen, end det *nu* var Tilfældet, saa var der ingen Grund til at gaa der for ringere Løn, end man ellers kunde faa.

Den første Oplæsnings-Aften i Oktober, da man var samlede, viste det sig saa, at kun Octavianus, Røgteren og Røgterdrengen af Karlene paa Gaarden, ingen af Møllerkarlene, og af Pigerne kun gamle Else og Ane var mødte.

Derimod var omtrent de samme og lige saa mange som ellers af Folk fra Naboernes Huse og Gaarde til Stede.

Borrevad saae skarpt frem under den grønne Lysskjærm, efter at han havde slaaet Bogen op: „er det sagt til Kresten Jensen og Mads og til begge Møllerkarlene og til — Sine Bryggerspige og Lene, at der nu begyndes?“

„Ja,“ sagde Morten kort.

„Godt, godt! — — Saa tager vi fat *uden* dem: „Fra et lille, afrundet Cellevindu i den sydlige Fløj af Klosterbygningen i Sorø skinnede der en stjernelys Efteraarsnat i Aaret 1204 en stille, enlig Lampe gjennem de halvafbladede Linde ud paa Søen.““ —

Det var Begyndelsen af „*Valdemar Sejer*“. — Man var for Resten med denne Bog et godt Stykke henne i den periodisk tilbagevendende Række af Værker, som blev læst op i Møllen. Der begyndtes med Danmarks Oldtid og Oldsagn og Middelalder efter Edda, Saxo, Bjovulvsdrapen og Knytlingasaga,

saa først kom Ingemanns „Valdemar den Store“ og Romanerne, dernæst læste man islandske Sagaer og Snorre's Kongekrønike, og saa begyndte man forfra. Ind imellem fortalte Borrevad, hvad han selv havde oplevet eller huskede af Danmarks Historie.

Morten sad og tænkte paa Jens Fjordhus, der sidste Gang, da der læstes — i Marts Maaned — havde sagt, at det var dog en ringere Tid, man kom over i med „Valdemar Sejr“. Ja, for Jens Fjordhus *blev* det en ringere Tid, — og for de andre saamænd ogsaa. Det var maaskee et Spørgsmaal, hvem der havde lidt mest ved den Adskillelse. — — Hvor hans Fader — Borrevad — dog ogsaa var helt igjennem en Bonde! tænkte Morten. Ogsaa i den Henseende: at han havde saa ringe Forstaaelse af, *hvad* der var det store og gode hos ham selv, — eller i det mindste gjorde saa lidt for at bevare det. At han nu dér forat følge — sin Egenvilje og Herskelyst, var det vel — kunde ødelægge al den Herlighed, de havde haft med hinanden og med Folkene her paa Møllen! — Dér sad nu denne ækle, hykkelske Træl, som havde forstaaet at vinde hans Faders Yndest ved sin Underdanighed: Octavianus, — og dér sad gamle Else og vred Øjnene af Led forat betragte dette Vidunder! — De fleste af Folkene ikke til Stede! Og de, som var her i Aften, — de *saae* sletikke saadan paa Oplæseren, som de før havde gjort, — og det var jo ham selv, som havde ødelagt deres Blik! — — — Og saa var man endda fri i Aften for Pastor Heymann, som nu i over en Maaned havde rendt her næsten hver Dag. — Og Marie

syntes virkelig at tage ham for gode Vare helt igjennem! — Aa ja, hvad skulde det dog blive til! Det saae jo ud, som om der ikke var andet at haabe paa, end at det skulde gaa rent galt, — og saa blive godt derefter. — Naar han engang sagde, at han vilde have Kirsten Thomsen til Kone, blev det jo *saa* meget værre. Hans Fader vilde vist sætte sig derimod med Hænder og Fødder, — og det endda for „Naturlighedens“ Skyld! — Ja, *han* skulde rigtignok tale om Naturlighed, han, der tog mod Pastor Heymann som Svigersøn! — — Han kastede et Blik hen til Kirsten, der sad og syede ufortrødent, og kun med *meget* lange Mellemrum saae hen efter Morten. — Han saae paa sin Broder Niels, der atter var ved at tegne, ligesom sidste Vinter. Det var ham, der havde frygtet for, at hans Barndom snart skulde være til Ende. Ja, det var nok mere end den, der snart var ude! — — Ingen af dem, han hidtil havde seet paa, havde lagt Mærke til, at han betragtede dem. — Nu mødte han pludselig sin Moders Blik. — Hun tænkte vist paa noget ganske lignende som han. —

Da Pastor Heymann først havde faaet fast Fod i Borrevad Mølle ved sin Forlovelse, varede det ikke længe, inden han atter begyndte at holde Møder med de Unge i Sognet, skjønt Borrevad saa udtrykkelig havde fraraadet ham det. — Morten bildte sig nu ind, at Præsten med sin Forlovelse havde

haft den halvt ubevidste Bihensigt, at bruge den som Introduktion for sig blandt Borrevads gamle Tilhængere; — og for Olesens, og maaskee for Jens Lindskov, mente han, at dette havde været det eneste Formaal med at faa den i Stand, — ja, saa tillige i det hele at bryde Borrevads Modstands-Evne. Mortens Moder var ikke langt fra at være af samme Mening. — Det var ikke blot Møder, Præsten holdt, hvor han selv optraadte som Taler; han fik ogsaa indført Gymnastik blandt de Unge, først med en tilkaldt Lærer, senere under Octavianus's Ledelse. Denne blev i det hele mere og mere hans haandgangne Mand. Pigegymnastiken ledede af Amalie Olesen, der helt lignede en Kænguru, naar hun kom i Dragten. Præsten fik ligeledes en Ungdomsforening oprettet, hvor der afholdtes meget radikale Diskussioner under hans Forsæde. Og af denne Forening fremgik atter „Retfærdigheds-Foreningen", — hvis Medlemmer bar et Emblem (en Vægtskaal, gul paa rød Grund), som Amalie Olesen syede; — denne Forening var specifik georgeistisk og skulde kunne optage baade gamle og unge, rige og fattige, hvad den ogsaa i Førstningen gjorde. — Dog holdt de egentlige Storbønder — Kresten Bøldrup og hans Parti — sig absolut tilbage; de stillede sig straks fra først af i afgjort Opposition til den nye Kapellan og kaldte ham *„den bitte Røde"*. —

Pastor Heymanns Tilhængere, som nu blev mange, var virkelig for en stor Del Borrevads gamle Venner; man gik i Almindelighed ud fra, at naar Præsten var forlovet med Borrevads Datter,

saa var han og Borrevad ogsaa enige. — Der var dog adskillige, der havde paa Fornemmelsen, at Borrevad ingenlunde var veltilfreds. Man saae saa lidt til ham i dette Efteraar; udenfor Borrevad Mølle viste han sig egentlig kun i Sogneraadet.

Hellerikke i Møllen var nogenting klart udtalt med Hensyn til Forholdet mellem Borrevad og hans Svigersøn. Dog var Morten temmelig overbevist om, at naar hans Fader fandt sig i Tingenes Gang i Sognet, da var det, fordi han ikke var sikker paa, hvordan Stillingen vilde blive, naar Modsætningerne kom til Orde. Det havde overrasket Morten i højeste Grad, hvad hans Fader tav til overfor Pastor Heymann. For det første, at Octavianus nu ganske aabenlyst optraadte som Præstens Underanfører og ofte udeblev fra Læseaftnerne i Møllen, forat kunne varetage dette sit nye Hverv. For det andet, at de af Tjenestefolkene i Møllen, som ikke kom til Oplæsningerne, nu stadig gik i Præstens „Retfærdigheds-Forening“, — hvilket ogsaa nogle af de fremmede Unge gjorde, som plejede at komme i Møllen. Endelig, at Præsten en Aften, da Borrevad ikke var hjemme, og da *han* var dernede, havde sammenkaldt til Oplæsning, og givet sig til at tale om „*Guds og vores alles Jord*“ i Stedet for. — Tre Gange i dette Efteraar havde ogsaa hans Fader sagt Oplæsningen af, — skjønt han havde været hjemme. Det havde han næsten aldrig gjort i tidligere Aar. — —

En Aften i November, da man lige havde spist, befandt Borrevad og Morten sig ene tilbage i Dagligstuen. De talte ikke sammen. Borrevad læste i et Brev til Sogneraadet, — Morten stod og gjorde

sin Pibe i Stand henne ved Tobaksbordet. — Saa gik Døren op, og Pastor Heymann kom ind. Han var kold og frisk og opstemt fra Blæsten udenfor, — rød og fugtig i Ansigtet, geskæftigt brugende Lommetørklædet, mens han sagde: „Godaften“ og „Naa, her sidder I“, — og andre lignende Ting. Til alt dette svarede Borrevad kun: „Godaften. Sid ned!“ — og blev ellers ved at læse i Brevet.

Den anden gik rundt og saae sig om i Stuen. Det var jo egentlig ikke nyt for ham længere, hvad der fandtes derinde.

„Dog et dejligt Skatol, det dér — hm, hm, hm,“ sagde han og stillede sig op foran det. „Ja, den Gang lavede man solidere og kjønnere Ting, end man gjør nu!“ — Og efter en Pavse tilføjede han yderligere: „Ja, det gjorde man re'nok!“

„Ja,“ sagde Borrevad, uden at see op fra Brevet, „nu drejer det sig jo kun om at lave *meget* og *daarligt.*“

„Ja — ja! — Er det ikke sandt!“ Præsten syntes at grunde dybt.

„Baade mange daarlige *Ting* og mange daarlige *Mennesker*,“ tilføjede Borrevad.

„Jah — — *Mennesker?* — Kan man nu sige det dog? — Jeg synes egentlig, der er mange, rare Mennesker.“

„Men hvordan skulde det blive anderledes,“ sagde Borrevad. „Det gjælder jo ene og alene om at faa stablet saa mange Mennesker op paa Jorden, som lige kan mases sammen der. Man kan jo ikke see en Mark paa en Snes Tønder Land, uden man straks siger: Aa, sikken Masse Mennesker dér dog

kunde leve, naar det blev stykket ud i Lodder paa en halv Skjæppe, og der kom et Hus paa hver Lod!“

„Ja, naar de kunde brødføde sig og svare Jordrenten, saa synes jeg ogsaa, det var et dejligt Syn. — Det vil sige, jeg synes, de skulde have et Par Skjæpper Land hver.“

„Det bliver til Smaatteri og Useldom, materielt og især sjæleligt, naar Folk har det smaat selv og heller ikke hører levende sammen med noget Større. Det fører overalt til Smaalighed — baade udvortes og indvortes.“

„Ja — det kan jeg ikke — — Jeg synes, at jo flere smaabitte, selvstændige Hjem vi kan faa, des — —“

„Selvstændige! — Hvis *det hele* blev saadan, — de vilde jo være saa lurvet afhængige af hinandens Sladder og Skvalder, saa vi slet ikke kjender endnu nogen Ravnekrog, saa smaalig og saa sladdertvungen! — Nej, hæsligt vilde det være, hvis det skete. Det er det ene. — Og for det andet lader det sig sletikke udføre. Al Tale derom er ørkesløst Pjat!“

Pastor Heymann gik hurtigt og i Tavshed nogle Gange frem og tilbage i Stuen: „Jeg synes ikke, De har Lov til at sige dette, Borrevad, — for De stempler jo derved mig og min Tale som — —“

„Hvorfor er det ørkesløst, hvis De vilde stille Dem op og udraabe, at de Rige skulde give de Fattige det meste af deres Gods?“

„Jamen det er jo sletikke det, jeg gjør, — det er jo netop den store Misforstaaelse — —“

„Det vilde være ørkesløst af tre Grunde: fordi

de Fattige ønsker det, uden at det bliver sagt; fordi de Rige ikke vil gjøre det, ihvor meget det bliver sagt; og fordi De selv, Pastor Heymann, ikke heller gjør det, skjønt De snakker og væver og vrøvler derom i det Uendelige."

„Jamen det er jo slet ikke *Gaver*, vi ønsker — ikke Spor; — vi *forlanger* det som en Retfærdigheds-Handling."

„Saa De troer, de Rige snarere gjør det, naar de faar indprentet, at de sletingen Tak skal have derfor! — Nej, vil De fremme Gavmildhed, saa begynd De med at dele Deres eget Gods ud. Det behøves der ingen Diskussionsmøder eller Drøftelser eller Spekulationer til. Det kan skee straks!"

„Det vilde sletikke hjælpe noget! Kapitalen udnytter straks den private Godgjørenhed."

„De kunde jo lade være at omtale det."

„Jah — det kunde man natu's. — Nej, nej, — nej, det hjælper hellerikke —"

„Der er ganske sikkert ingen anden Ting, der hjælper, naar det drejer sig om at skaffe Penge, end det at lægge dem paa Bordet. Men det gjør tom Skvalder ikke. — Nu maa De have Godnat. Jeg har noget at bestille i Aften."

„Læser Du ikke i Aften, Fa'er? — hernede?" spurgte Morten.

„Nej."

Præsten havde samme Aften en lang Samtale under fire Øjne med sin Kjæreste, hvori han paastod,

at han paa mange Maader havde taget fejl af hendes Fader. Han havde troet, at denne var en Mand, der virkelig var gjennemtrængt af en kristelig Aand; men nu saae han jo, at det desværre vist var Egoisme, der var den bærende Kraft i saa grumme meget af hans Arbejde og hele Virksomhed. Han maatte for Resten ogsaa indrømme, at denne Opfattelse egentlig var temmelig udbredt i Sognet. Det var jo egentlig underligt, saa lidt saadan dybere Kjærlighed hendes Fader havde vidst at vinde sig blandt Folk i det hele.

Marie græd. Hun holdt jo meget af sin Fader. Men hun kunde sletikke forsvare ham. Og han var jo vistnok meget egoistisk. Det var hende i det hele noget ganske nyt med denne Kjærlighed til *en Mængde* Mennesker, ja, næsten til alle Mennesker, som hendes Kjæreste havde. Saa var hun heller ikke vant til at høre Ræsonnementer, vidste navnlig ikke, hvormegen smuktklingende Snak, som sletikke kommer Sagen ved, der kan anbringes i et Ræsonnement. Og hun følte sig tillige saa bundet til sin Kjæreste, baade ved sin Kjærlighed naturligvis, men ogsaa fordi hun i de sidste Uger var bleven saa forkysset af ham, saa hun, med sin strænge Opdragelse, syntes, det næsten var en Synd, hvis de nu ikke blev sammen. — — —

Juleaften var i Borrevad Mølle den store, men ganske stille og private Fest i Aaret. Det var Madam Borrevad, som — naar bortsaaes fra det rent religiøse — havde givet denne Fest i Møllen dens hele Præg. Men med Hensyn hertil var hendes

Følelse blevet hendes Mands, ligesaa fuldt som den var hendes Børns. — —

Den Aften tog man aldrig mod Fremmede paa Møllen; kun Gaardens egne Folk var samlede om Juletræet. — Det var Madam Borrevad en stor Glæde, da Pastor Heymann tilfældig ytrede nogle Dage i Forvejen, at han ikke kunde være til Stede i Møllen den Aften.

Fra Borrevad Mølle havde de særlige Juleskikke dér bredt sig til grumme mange Hjem i Sognet, og skjønt intet fremmed Menneske havde seet Festen i Møllen, var det ganske forunderligt, saa nøje disse Skikke alligevel var blevne efterlignede i de øvrige Hjem — i Henseende altsaa til Spise og Drikke, Træets Udsmykning, Smaagaver, Sang og Dans o. s. v. Men ikke blot dette: skjønt Stemningen paa den Aften i Møllen jo heller aldrig var oplevet af nogen Fremmed og endnu langt mindre end Skikkene kunde beskrives af de Tilstedeværende, var dog ogsaa den trængt ud til mange af de andre Hjem i Sognet og føltes af de Voksne som en Inderlighed, af Børnene som en Fryd, sikkert intet andet Øjeblik i Aaret havde Mage til. Og overalt kom man den Aften, selv om man havde nok saa meget at indvende mod Ejler Borrevad, til at tænke paa Borrevad Mølle.

Nu havde imidlertid Pastor Heymann og Olesens til denne Jul talt med Folk om, at man meget hellere skulde tænde eet stort Juletræ i Forsamlingshuset, end saadan at have mange Træer spredt rundt i Hjemmene, — for det var jo dog saa uhyggeligt, at ikke alle skulde være lige i det mindste ved

den Lejlighed. Og skulde det saa være nødvendigt for Pladsens Skyld, saa kunde man jo tænde Træet endnu en Gang imellem Jul og Nyaar. — Hvert Barn skulde saa i Aar have en lille Børnesangbog som Julegave og et stort Kræmmerhus Brystsukker. Saa skulde Pastor Heymann først holde en lille Juletale til Gamle og Unge, derefter skulde der synges Salmer og danses om Juletræet og drikkes Chokolade. Og saa tilsidst skulde Juletræet plyndres, fordi det var saa vanskeligt for en Voksen at uddele de resterende Godter ligeligt, saa der ikke opstod Misfornøjelse.

Det gjorde nok Madam Borrevad noget ondt med dette offentlige Allemands-Julegøgl. Men dels fandt hun, det sletikke kunde være anderledes efter hele den nye, maskinmæssige Maade; dels var hun ganske sikker paa, at den gamle Juleaften nok skulde komme igjen, naar engang, om ikke ret længe, den nye Maade var bleven forslidt. — Borrevad derimod forbitrede dette Væsen dybt, saa meget mere som han efter Omstændighederne ikke kunde tale til nogen derom. Og det var næsten, som om han, netop ved dette sidste, følte sig ramt i sin Kjærlighed til Kirstine; *hende* — næst Gud — skyldte han hele denne Juleaftens-Lykke, det følte han tydeligt. Derved blev det ligesom en Gjengjældelse, at hans Handlen imod hendes Ønsker i det sidste halve Aarstid nu skulde have til Følge, at *hendes* Værk i Sognet blev ødelagt, — dette Værk, som hun tilmed aldrig med et Ord havde omtalt som sit. — —

Ved Frokosten i Møllen Juleaftens-Dag sagde Marie, at hun maatte vel nok gaa op til Solbjerg

i Eftermiddag og hjælpe ved Træet i Forsamlingshuset og være der i Aften; hendes Kjæreste havde bedt hende derom.

„Det skal Du da gjøre, helt som Du vil, Marie," sagde hendes Moder.

Men Borrevad blev bleg. At det var kommet saa vidt! — Hm. — Hvad det Elskovsvæsen og Kjæresteri dog ogsaa var noget forfærdelig blindt og ubarmhjertigt noget — til at splitte og skille, hvad der hørte sammen! — Men længere tilbage i hans Sind sad hans egen Skyld og gjorde ondt.

Ved Julenadveren var endnu alle Gaardens Folk tilstede — med Undtagelse altsaa af Marie. Men da man en Time senere samledes om Juletræet i Dagligstuen, var af Folkene kun Ane og gamle Else blevne tilbage. Baade Røgteren og Røgterdrengen, som dog ellers plejede at være tilstede ved Oplæsningerne, var borte. Man kunde naturligvis ikke være i Tvivl om, hvor de var henne.

Da man skulde til at synge: „Et Barn er født i Bethlehem", under hvilken Sang man ellers plejede at gaa rundt omkring Træet med hinanden i Hænderne, sagde Borrevad: „Lad os lige saa godt blive siddende, saa kan vi bedre — —" og gav sig til at søge efter Salmenumret.

Men hans Kone havde rejst sig og stod henne ved Træet med Hænderne strakt lidt ud til Siden: „Jo, hvorfor skal vi ikke danse?" sagde hun.

Hendes Skikkelse og den Stilling, hun stod i, mindede ham saa stærkt og saa pludseligt om den Tid, da Børnene var smaa, — saa han tabte Fatningen et Øjeblik og maatte tage sit Lommetør-

klæde op og tørre sine Øjne, idet han rejste sig. Heldigvis gjorde det ikke saa meget, da de Voksne i Borrevad Mølle alligevel vanskelig undgik at græde noget den Aften.

Da man efter „Dansen“ havde sat sig igjen, og inden man tog fat paa den næste Salme: „Lad det klinge sødt i Sky,“ — gik Madam Borrevad hen til Bordet, hvor Gaverne laa, og tog en Rulle Tøj til en Kjole, som hun rakte gamle Else, idet hun sagde: „Her har Du nu Dit, Else; men vil Du saa ikke hellere gaa op til Juletræet i Solbjerg, — ellers kommer Du maaskee, naar det hele er forbi.“

„Jo, Tak! — — og Tak skal Madammen ha'e!“ sagde Else — ikke trykket-forlegent, — men netop, som om hun takkede Madammen, fordi denne forstod hende.

Madam Borrevad havde nævnt noget til sin Mand om, at hun troede, Else var en lille Smule forelsket i Octavianus. — Mon Kirstine da virkelig skulde billige dét? og finde sig deri? tænkte Borrevad efter at have seet den gamle Tjenestepiges Blik og hørt hendes Tak. — Ja, der var noget grænseløst ved Kirstine! — Han selv kunde ikke tro om Else, det gamle Kvindfolk, at det havde noget virkeligt at betyde, — men hans Vrede mod Octavianus slog ham pludselig i Møde, næsten som en udefra kommende Hede, — den Vrede, som nu i de sidste Uger var steget og steget i ham, uden at han selv ret vidste det.

„Var der nogen Grund til det?“ sagde han til sin Kone, da Else var gaaet ud af Døren.

„Aa,“ svarede hun, „jeg synes, det er saa dej-

ligt, at vi er fri for Fremmede i Aften. Om der saa mangler nogen, det synes jeg ikke kan gjøre saa meget, naar de selv helst vil dét." — Hun sagde det i en ganske ublandet glad Tone, der slog Borrevad. Nu bar hun sig jo nok ad igjen, tænkte han, som hun engang havde sagt, man skulde: at hun ganske lod Juleglæden om at gjøre det lyst i hendes Sind. Hun kjæmpede ikke selv med de forstyrrende, mørke Tanker.

„Vil Ane saa ikke ogsaa gaa?" sagde han.

„Nej," svarede denne kort.

„Ja, lad os saa da synge." —

Borrevad havde næppe udtalt disse Ord, da gamle Else kom styrtende ind igjen ad Døren fra Kjøkkenet: „Aa, der kommer saa mange Mennesker ind i Gaarden!" raabte hun glad. „Præsten han er med, han gaar med en Lygte i Haanden. Og der er mange andre med Lygter. De synger: „Her komme, Jesu, Dine Smaa!" — Kan De ett høre dem?"

Borrevad saae til sin Kone; men hun sagde intet. Det kom jo nok af, tænkte han, at hun følte *ham* som den skyldige i alt dette.

„Gaar de til Gangdøren?" sagde han hastigt til Else.

„Aak, det kunde A ett see, for de er jo saa mange. Hele Gaarden fuld. — Nu kan De da høre dem?"

Skingrende Drengestemmer skar igjennem. Det var den nævnte Salme. Nu hørtes der ogsaa Spektakel ude i Entreen. — Døren til Dagligstuen gik

op, og Pastor Heymann stod i den med en Lygte i Haanden og Sne paa sin Dragt.

„Hér har I os!“ raabte han leende. „Det er re'nok forfærdelig morsomt, detteherre! — Glædelig Juleaften! — kan man ikke ogsaa godt sige det? hvad? hm, hm, hm, hm!“

Han snurrede hurtig rundt mod sit Følge, der nu fyldte hele Entreen, skimtedes og hørtes i Mængde udenfor: „Mas ikke paa saa voldsomt derude, ha, ha, ha!“

Borrevad saae Marie, — fik ogsaa et Glimt af Octavianus og flere af de andre Folk fra Møllen.

Præsten vendte sig atter om og traadte et Par Skridt ind i Stuen: „Det var re'nok hyggeligt at see jer sidde hér. Det var ogsaa netop det, vi vilde, ha, ha, ha. Der var saa mange deroppe, der sagde, at de havde aldrig seet en Juleaften i Borrevad Mølle, — hvordan den tog sig ud, hm, hm, hm —“

„Ja,“ sagde Borrevad, — han talte med langt Ophold imellem Ordene i Begyndelsen, „men — et Hjem — det er nu engang ikke et Menageri. Og vi er ikke vilde Dyr, der ønsker at blive viist frem — enten for Penge eller for Morskabs Skyld!“

Der lød en noget raa, skraldende Drengelatter ude i Entreen og en Del Smaagrinen fra forskjellige Sider.

„Nej, nej, kjære Borrevad, natu's — —“ sagde Præsten. „Vi vil jo ikke — —“

„Skrub af!“ raabte Borrevad pludselig og gik med hurtige, rappe Skridt forbi ham henimod Døren til Entreen. „Herut af Huset med jer! Her holdes ikke Julemarked med Grin og Gøgl! — Husets

Folk kan faa Lov at blive, hvis de har Lyst. Alle I andre — paa Døren med jer!"

Paa et Øjeblik var Entreen tom for Mennesker. Folk *løb* — ikke blot Unge, men mange Ældre, som havde været med — bort over Gaardspladsen.

Borrevad var traadt ud i Gaardsdøren, men vendte nu tilbage.

„De bliver maaskee her?" sagde han til Præsten, som stod urolig og trippede i Døren til Dagligstuen.

„Ja — nej — nej, jeg maa hellere følge med. Der er jo flere Ting at ordne —"

„Som De vil. Godnat!" — Borrevad lukkede Døren efter ham. — — —

De var akkurat de samme i Stuen som før dette Optogs Komme. Marie maatte være fulgt med de andre, — Else var ogsaa borte.

„Jah!" — sagde Borrevad og aandede tungt og ujævnt ud. „Dette blev jo en stor Forstyrrelse. — Nu vil jeg gaa op i mit Værelse med det samme."

„Hvorfor det, Ejler?" sagde hans Kone. „Vi skulde jo til at synge: „Lad det klinge sødt i Sky." — Følgerne af denneher Forstyrrelse mærker vi da ikke stort til, før Julen er til Ende."

Det var Tonen, det blev sagt i, der gjorde, at Borrevad sank paa Knæ ved hendes Side, tog om hende, og hulkede ganske hørligt nogle Øjeblikke. Det var et meget usædvanligt Syn for de andre i Stuen, men — det var jo Juleaften. Det foranledigede da blot, at man kom til at synge usædvanlig mange Salmer, mange flere, end man ellers plejede at synge ved Træet.

Da man endelig holdt op, saae man lille Margrethe, der, ganske glemmende de andre, stod og befølte Gavepakkerne paa Bordet, som hun ikke turde lukke op, og som for længe siden skulde været aabnede. — — Da kom de alle til at lee, som der ikke havde været leet i Borrevad Mølle de sidste tre Fjerdingaar.

VIII

Følgerne af dette Juleaftens-Besøg i Borrevad Mølle og dets Afvisning blev meget afgjørende for Borrevads og Pastor Heymanns Stilling i Sognet. Hvis det hele havde været beregnet paa at tilintetgjøre Borrevads Popularitet, da maatte en saadan Hensigt siges i sjælden Grad at være naaet. — — Forbitrelsen mod ham blev almindelig efterhaanden. Alle de Unge og alle de Ubemidlede stod nu paa Kapellanens Side og desforuden alle Boelsmænd og mindre Gaardmænd, hvilke sidste følte sig poetisk tiltalte af hans Forkyndelse af obligatorisk Kjærlighed til de Fattige, af de Fattiges uafviselige Rettigheder overfor de Rige og af den *store* Menneskekjærlighed i det hele, — medens de nok kunde skyde de deraf følgende moralske Forpligtelser fra sig over paa de egentlige Storbønder. „Ja, — hvad kunde en Mand som Kresten Bøldrup ett udrette, hvis han vilde stykke sin Ejendom ud til Smaafolk,“ — var Jens Lindskovs og Ligestilledes stadige Omkvæd, naar Pastor Heymann havde holdt et af sine altopofrende Foredrag for dem.

Præsten nævnte i sine Foredrag vel ikke noget om den utrolige Hjerteraahed, Borrevad aabenlyst

havde viist overfor de Smaa og Hjælpeløse i Samfundet hin Juleaften, da de kom „ligesom med selve Ydmyghedens og Barmhjertighedens Konge imellem sig, det lille Barn Jesus," — men overfor sin Kjæreste brugte han netop disse Vendinger. Og Amalie Olesen talte i lang Tid ikke om andet baade til Unge og Gamle i Sognet. — Hun var i Løbet af det Fjerdingaar, der var gaaet, siden Præstens Forlovelse med Marie, bleven en meget højt skattet Person blandt Arbejderne og Husmændene. Octavianus paastod, at hun var deres Helgeninde. — Det var hende, efter denne Juleaftenshistorie, ikke vanskeligt at faa Smaafolk til at indsee, hvor fuldstændig Borrevad manglede Kjærlighed til de Fattige — og Sans for Frihed og Lighed og fremfor alt: *for Retfærdighed!* — Var der enkelte, som i saa Heneeende ytrede Tvivl, henviste Amalie blot til, at Marie Borrevad jo var paa Præstens Side og helt var enig med ham og med Amalie.

Marie kunde til Nød taale, at hendes Kjæreste sagde den Slags Ting (om hendes Fader) til hende selv privat. Noget af det syntes hun ogsaa hun maatte indrømme var sandt. — Men hun fandt det afskyeligt af Amalie, at hun saadan gik og prækede om det til alle og enhver, og hun kunde med stor Heftighed forlange af sin Kjæreste, at han skulde irettesætte Amalie, og, hvis hun ikke holdt op, afbryde alt Maskepi med Olesens. — Marie var paa ingen Maade jaloux paa Amalie, — dertil havde denne for meget Kamel- eller Kænguruagtigt i sit Væsen og Udseende, — men hun følte sig ganske vist dybt krænket, ogsaa personligt, over

den Fortrolighed, hendes Kjæreste viste Olesens, og den Respekt, han havde for deres Meninger. Og hun var sletikke altid sikker paa, om han ikke sladrede til Amalie om, hvad hun (Marie) sagde til ham. — Til andre Tider holdt hun dog forfærdelig meget af Viggo. Han var jo altid saa glad og veltilpas og saa kjærlig mod alle Mennesker — undtagen netop mod hendes Slægtninge. Ja, saa var der ogsaa Storbønderne, — dem holdt han hellerikke af. I det hele, dem, der ikke var paa hans Parti, kunde han vist ikke lide. Men ellers, — det var det underlige: han følte *paa Forhaand* dyb Kjærlighed til ethvert Menneske, blot fordi det *var* et Menneske. Det havde hun ikke kjendt hos nogen anden. — — Aa, saa var han jo ogsaa hendes eneste Tilflugt nu. Alt var bleven saa trist nu hjemme paa Møllen, syntes hun. Og hun var kommen til at staa udenfor det altsammen. —

Den allernærmeste og mest haandgribelige Følge af Borrevads Optræden den Juleaften var, at nu ogsaa alle de *fremmede* Deltagere i Oplæsningssammenkomsterne i Møllen udeblev — undtagen Kirsten Thomsen. De gik samtlige til Retfærdigheds-Foreningen. — Af Gaardens Folk var nu ogsaa Røgterdrengen forsvunden. — Havde det ikke været for den gode Kakkelovnsvarmes og for Karl af Rises Skyld, saa havde den gamle Røgter ogsaa tilbragt sine Aftner andetsteds, for han kunde nu saa tydelig see, at det var sandt, som alle sagde, at Borrevad han var en forfærdelig *Egoist.*

En Aften, kort efter Nyaar, ligefør Borrevad skulde begynde at læse, saae han sig om i Stuen, og sagde saa til sin Kone: „Hvor er gamle Else henne?“

„Jeg tænker, hun er ude sammen med Octavianus,“ svarede Madam Borrevad.

„Saa?“ sagde Borrevad, — men bemærkede saa ikke mere om den Ting.

Morten kom under Oplæsningen til at sidde i sine egne Tanker — i Stedet for at høre efter. Han kunde ikke siden sin tidligste Barndom huske, at de havde været saa faa ved denne Lejlighed. De sad nu her, otte Mennesker: Røgteren, Ane, Kirsten Thomsen, hans Forældre og de tre Søskende. Det var ikke mange! — Alligevel syntes han, det var mærkeligt, saa stærkt han følte Fællesskab i dettehér, og saa god en Tro han havde til dets Styrke i Fremtiden. Han syntes, han fornam det samme som overfor en Plante, der kan stækkes og stynes og hugges ned, men hvis Voksekraft derfor er akkurat lige stærk; — blot den faar Lov til engang igjen at være i Fred, skal den nok vokse sig stor. Det var det folkelige, danske Fællesskab, som jo al deres Læsning handlede om, og det evige Fællesskab, som kom frem i Aftenandagten, — det var jo højt hævet over, eller det laa dybt, dybt indenfor alle disse økonomiske Tvistigheder, som foreløbig havde splittet Forsamlingen ad. Ja, — for det var jo det kjedelige af det, at ogsaa hos hans Fader var det dog det økonomiske eller Magtbegjæret i hvert Fald, som voldte Ulykkerne, — fordi han ikke holdt det klar af det aandelige.

— — — Een Ting var nu ligefrem glædelig for Morten ved det, at de var blevne saa faa: Kirstens Nærværelse blev derved *paafaldende*, — den eneste fremmede, som var tilbage. Han syntes ogsaa, han kunde see paa sin Fader, at denne med Mishag lagde Mærke dertil. —

Noget efter Oplæsningens Slutning sad Morten og hans Moder ene tilbage i Dagligstuen. Da sagde han det rent ud til hende, at Kirsten var hans Kjæreste.

„Ja, det veed jeg da nok," svarede hun og kyssede ham. „Foreløbig er det jo næsten det eneste, jeg har at glæde mig ved. — Hvordan Din Fader seer paa det, veed Du vel ogsaa nok?"

„Ja, jeg forstod dét, Du engang sagde om, at han fandt det unaturligt, naar — —"

„Den Gang vilde jeg ikke nævne Navne. Men han paastaar jo, at det aandelige Fællesskab er ikke nok, og det var ikke naturligt for Dig at tage en fattig Pige af Husmandsslægt og uden gammel Bondeopdragelse. Det kan jo ogsaa være sandt nok, men blot ikke i dette Tilfælde."

Morten lo højt af Glæde: „Jeg troer nu, at Du, Mo'er, og Kirsten og jeg skal redde det hele, naar det engang er bleven rigtig galt!" sagde han.

„Ja, Du kan sagtens," svarede hans Moder bekymret. „Du er ung og kan begynde helt forfra et andet Sted, om det skal være. Vi gamle kommer vist ikke over dettehér, er jeg bange for."

„Jeg kan ikke begynde helt forfra," sagde Morten pludselig alvorlig. „Kommer I ikke over det, saa gjør jeg det saamænd heller ikke."

Næste Aften, da man var samlet til Oplæsning i Møllen, var gamle Else hellerikke til Stede.

„Hvor er hun nu henne?“ sagde Borrevad.

„Det er sikkert ligesom i Gaar,“ sagde hans Kone. „Hun er ude sammen med Octavianus.“

„Hvad vil det sige? Ude med Octavianus?“

„Det vil vistnok sige det, som Du tænker.“

„Jeg tænkte ikke noget. — — Ja, *nu* tænker jeg det. Men det maa ikke finde Sted!“

„At Else og Octavianus forlover sig med hinanden,“ sagde Madam Borrevad. „Men det kan vi da ikke forhindre.“

„Det troer jeg dog, jeg skal faa forhindret.“

„Jamen vi har da heller ingen Ret til det.“

„Vi har den Ret,“ sagde Borrevad skarpt, men ogsaa bevæget, „at vi har holdt meget af gamle Else. Det skulde dog vel give os Ret til at forhindre, at hun smider sig væk til den første den bedste — nej, nej, — til den *værste* Æsel, hun kunde møde paa sin Vej! — Nu siger jeg ham op i Morgen den Dag. Det kunde dog maaskee have *nogen* Virkning paa hende.“

„Aa ja, havde Du gjort det for længe, længe siden!“ sagde Madam Borrevad. „Men nu troer jeg saamænd ingen Virkning det vil have — hverken paa Else eller paa andre.“

Borrevad svarede ikke, men gav sig til at læse.

Borrevad havde i Virkeligheden i flere Uger gaaet med den Tanke, at han vilde sige Octavia-

nus op til Majdag. Men dels var det jo tidsnok, naar det skete inden Udgangen af Januar Maaned, dels trykkede han sig ved at gjøre det — overfor sin Kone og Morten. Nu kom dette med gamle Else som en udmærket Anledning. Det var dog paa ingen Maade blot et Paaskud for Borrevad; det oprørte ham virkelig i høj Grad — ganske som det i sin Tid havde harmet Jens Fjordhus — at Else, den af alle deres Tjenestefolk, naar maaskee netop undtoges Jens, som havde sluttet sig nærmest til Familien, — at hun kunde saaledes glemme sig selv og sin Fortid.

Straks efter Middagsbordet lod Borrevad Octavianus kalde op i sin Stue. — Borrevad sad og skrev ved sin Skatol-Klap, da Karlen kom ind ad Døren. Octavianus tog Plads paa en Stol og sad en Stund og betragtede sin Husbonds Ryg.

„Det er egenlig en hyggelig Stue, De har faaet Dem indrettet her, Borrevad,“ sagde han saa.

Borrevad blev saa forbavset ved denne Tiltale, saa han var ikke sikker paa, om det ikke gav et synligt Ryk i ham. Han mærkede pludselig, hvor lidt han maatte have talt med Octavianus i den senere Tid, — han vidste ogsaa godt, at han havde undgaaet ham saa vidt muligt. Han havde aldrig hørt eller ventet at høre Karlen sige noget saadant! Paa en Maade maatte det jo være en begavet Knægt: paa saa kort Tid i den Grad at kunne lære Pastor Heymann hans Væsen af! — Godt var det da, at han sad med Ryggen til Fyren, saa han ganske kunde ignorere det sagte.

Efter nogle Minuters Forløb vendte Borrevad sig

paa Stolen og sagde: „Det siges her i Huset af Folk, som baade *kan* vide Besked derom, og som jeg anseer for fuldkommen paalidelige, at Du og gamle Else gaar og spiller forlovede —“

„Ja, vi har fundet hinanden, det har vi. — De kalder hende *gammel*, Borrevad, — men —“

„Jeg kalder hende *gammel*, bl. a. fordi hun har tjent hos mig saa længe, saa hun utvivlsomt vil lægge nogen Vægt paa, hvad *jeg* mener om Dig —“

„A tvivler om, Borrevad, at De — —“

„Og naar hun saa slipper for at have Dig daglig gaaende om sig, saa er jeg vis paa, at det Væsen vil være til Ende fra hendes Side. Derfor siger jeg Dig nu op til Majdag. Jeg er forøvrigt ogsaa i mange andre Henseender utilfreds med Dig — —“

„A tvivler om, gode Borrevad, at De overhovedet forstaar Djeres Tid ret. Seer De nu: hvis De ikke i dette Øjeblik havde sagt mig op, saa vilde A og Else *af os selv* have kommet om nogle Dage og sagt vores Stilling op her i Møllen. A skal nemlig have den store Ære at meddele Dem, at A skal fra Majdag — eller egenlig hellere i Dag end i Morgen — være Gartnerkarl i Præstens Have og for Resten hjælpe ham i hans — æh — forkynderiske Virksomhed paa alle Maader. Og Else hun skal være hans Husholderske fra Majdag af og saa fremdeles, — hvis Deres Datter til den Tid vil beholde hende som Pige, og det vil hun vel nok. — — Ja, see det gav en anden Fremtidsudsigt, Borrevad, endsom der vistnok tegnede sig for Dem, da A traadte nys ind ad Døren dér.“

„Hvordan Din Fremtid vil blive, skal jeg ikke kunne sige. Men for gamle Else vil den sikkert blive den samme, som jeg havde tænkt mig, inden Du kom ind ad Døren. — Men jeg kan nu see, at der maa bruges skrappere Midler, end jeg først havde —"

„Vil De være Angiver, Borrevad?"

„Nu kan Du gaa. Jeg har ikke mere at tale med Dig om denne Gang."

„I saa Fald erklærer A det for Pengeafpresning."

„At presse Dig af med Else!"

„Det er en Forringelse af mine Fremtidsudsigter, forat De kan beholde hende i Deres Tjeneste — et paalideligt Tyende."

„See saa, gaa nu!"

Borrevad tog Octavianus ved Armen, skubbede ham ud af Døren og laasede den. — —

Hm! — hvordan den Æsel nu kunde finde paa det Ord „Pengeafpresning"? tænkte Borrevad. Ja, — hvordan var han selv i sin Tid kommen i Tanker derom? — — I det samme følte han det som en behagelig Kjøling eller Lysning i sit Indre, dette, at Octavianus sletikke havde tænkt paa sin Løn o. s. v., da han nu brugte dette taabelige Udtryk, men kun paa Else. At Borrevad vilde fratvinge ham Else! — Ja, det var kosteligt! Og dér kunde man da see, hvor urimelig den anden Tanke var, ellers skulde jo Octavianus nok have benyttet den straks! — — —

Næste Dag ved Middagsbordet, umiddelbart efter at Spisningen var til Ende, da alle ventede, at Borrevad skulde sige sit sædvanlige: „Velbekomme!" til

Selskabet og dermed hæve Taflet, — sad han et Øjeblik, som om han var faldet i Tanker, — men sagde saa: „Som nok alle herinde veed, har Octavianus og gamle Else forlovet sig med hinanden. Ja. — Men nu har Else tjent længe nok her i Møllen, til at vi kan kjende hende og vide sikkert om hende, at hun *kun* vilde vælge en hæderlig Person til sin Ægtefælle; vidste hun om en Karl, at han var uhæderlig, da vilde hun ikke gifte sig med ham — —“

Man hørte lige i det samme Døren fra Entreen til Dagligstuen gaa. — Borrevad ventede lidt. —

„Marie, gaa hen og see, hvem det er,“ sagde han.

Saasnart hun aabnede Døren ind til Dagligstuen, mærkede man, at den var helt fuld af Pastor Heymann: „Hva', hva'! — sidder I og spiser endnu, hm, hm, hm, — det var re'nok en Overraskelse!“

„Vi er ligestraks færdige,“ sagde Marie dæmpet.

„Naa, jamen saa bliver jeg herinde saa længe —“

„Kom kun hérind, Heymann,“ kaldte Borrevad. „Jeg var ved at sige noget, som til en vis Grad ogsaa angaar Dem.“

„Saah! — Velbekomme allesammen, hm, hm, hm!“

„Sæt Dem ned dér ved Vinduet! Maaskee det kan tage lidt Tid. — — Jeg omtalte i dette Øjeblik, lige før De kom, at Octavianus har forlovet sig med vores gamle Else. — Nu veed jeg imidlertid med fuldkommen Sikkerhed, at gamle Else aldrig vilde gifte sig med en uhæderlig Person, naar hun *vidste*, at han var uhæderlig. Og derfor skal hun nu vide, *at Octavianus er en Tyv!* —

— Naar han ikke for længe siden har været i Hullet, da er det alene, fordi jeg ikke har meldt ham."

„Og det har De Vidner paa, kjære Borrevad?" sagde Præsten.

„Det kan Niels Rust og hans Kone aflægge Ed paa, at han var i Færd med at rapse Linned heromme paa Blegepladsen en Aften sidste Marts Maaned."

„Det kommer jo helt utroligt, — — det kommer os saa overraskende," stammede Præsten, ligesom lidt leddeløs i Kjæbepartiet.

„Jamen, kjære Viggo Heymann!" sagde nu Octavianus med en utallig Masse Næse-, Svælg- og Strubelyd i Stemmen, „nu maa Du ett gaa fra, hvad Du har jo selv sagt saa tit, saa tit, te den fattige Mand, som er dreven til det yderste, og som er saa at sige husvild paa Jorden, ham kan det ett regnes til Last, om han — —"

„Nej, nej, nej, selvfølgelig, kjære Octavianus!" sagde Præsten og klappede ham paa Skulderen. „Det kommer jo altsammen *an paa* — det *kommer an paa* — — ja, ja, ja. Det er jo en Rovtilstand, som hele Samfundet befinder sig i i vore Dage. — Saalænge endogsaa Guds egen Jord forholdes Menneskene paa uretfærdig Vis, — saaddæh —"

Borrevad sad ligefrem med store Øjne og betragtede Præsten. Denne stod fremdeles med Haanden hvilende paa Octavianus Skulder:

„Men det *kommer jo an paa*, det kommer jo an paa, *hvorfor* Du gjorde det —" sagde han til

Octavianus. „Jeg maa jo ogsaa høre, hvad — æh — Folk siger — —"

„Marie er dog vel ikke indviet i dethér Væsen?" udbrød Borrevad pludselig.

„Nej, Fa'er," svarede hun. „Ja, jeg vidste nok, at Viggo ikke ansaae Tyveri for saa slemt — —"

„Hm. — Vidste Du saa ogsaa, at det er bestemt mellem Præsten og Octavianus og gamle Else, at de to skal op og tjene hos ham til Maj?"

„Nej!" sagde Marie forundret.

„Nej, — det har jeg re'nok ikke talt om, fordi — æh — fordi det —"

„Det er altsaa vedblivende Deres Mening," spurgte Borrevad Præsten, „at De vil have disse to op i Kapellan-Boligen?"

„Ja, hvis — hvis — æh — — De kan natu's nok tænke, kjære Borrevad, at det kun er betingelsesvis. Hvis Marie — — Ja, og saa — og saa — det maa vi da re'nok ikke glemme: det kommer jo ganske an paa, *hvordan* Octavianus — — og hvad Folk — vore Venner — hvordan de bedømmer det."

„Saa er der blot," sagde Borrevad, „at spørge Else om, hvad *hun* siger til dettehér. — Er det vedblivende Din Mening, Else, at Du vil — —"

Men nu brast gamle Else, der hidtil havde siddet sammenkrøbet og med Forklædet for Ansigtet, ud i en voldsom Hulken: „Nej, nej, nej! — A vidste aldrig, te han var en Kjæltring!" — Pludselig rejste hun sig og strakte sin knyttede Haand frem over Bordet i Retning af Octavianus: „Du har gaaet og narret mig, Din Tyv, Du har aldrig talt om, hvad

Du var for en En!" — — Hun kastede sig atter ned paa sin Stol, men sprang i næste Øjeblik op og ilede ud af Døren til Kjøkkenet.

„Naa, dér var da En, som endnu vidste, hvad en Forbrydelse vil sige!" sagde Borrevad.

„Der maa jo dog gjøres Forskjel," stammede Præsten.

„Det er meget sandt," sagde Borrevad. „Men saa skal der dømmes derom af en forstandig Mand. Det er dérpaa alene, alt „*kommer an*", som De siger! — Man skal ikke gaa hverken efter Theorier eller efter, hvad Folk mener!"

„Nej, nej — jeg vil jo ogsaa blot *spørge* — — *spørge* mine Venner." — Præsten havde fjernet sig noget fra Octavianus. — „Hvis det er saa at sige for sin Fornøjelses Skyld, at Octavianus har stjaalet — — men det kan jeg re'nok saa daarlig tro om ham —"

„Nej, nej, Viggo Heymann!" sagde Octavianus og drejede sig paa sin Plads om imod Præsten. „Nej, A var fortvivlet, A følte Trykket af hele min Proletar . . . . . . proletariske Stilling som aldrig før, dén rædselsfulde Aftenstund; — hele Samfundets Byrde laa paa mig tilligemed, — der var jo spærret for mig til alle Kanter, ikke den mindste Stump Jord, A kunde faa at dyrke, det var jo optaget altsammen i Forvejen. — Og saa var det, A greb til den fortvivlede Udvej, saavist som fortvivlede Forhold avler fortvivlede Handlinger. Ja, saadan var det, te A blev en Tyv!" — Han holdt Haanden for Øjnene.

„Ja," — sagde Præsten i en afgjørende Tone og

saae sig om. „Saa veed jeg ikke, hvad jeg skal sige, hm, hm, hm. Hvad siger I andre, som kjender ham? — Det er jo det, det kommer an paa saa meget."

Han havde seet hen paa Karlene ved Bordet. Der kom da ogsaa Trækninger i Krop og Ansigt hos Andenkarlen Kresten Jensen, og lidt efter begyndte han: „Ja, — det er ett saa'en at være Tyv, — omendskjønt Viggo Heymann har jo forklaret vos det og meget andet paa en rigtig god Maade. A personlig kunde jo nu ett være en Tyv, ligesaa lidt som Viggo Heymann kunde. — Men — æh — Octavianus han har nu gjort et stort Arbejde i dethér Efteraar iblandt vos — det maa vi ett glemme; — og han kan — — hvor fortvivlet han kan have været med hans dybe Følelsesliv, det kan vi andre maaskee ett gjøre vos et Begreb om, — og med Sorg over Samfundstilstanden. — — Og derfor saa er det en Skandale, te Borrevad vilde benytte sig af det til at forbyde ham at — — paa denhér Maade. Det har Borrevad tabt ved i mine Øjne, og det troer A ogsaa han har tabt i Alles Øjne — —"

„Skal vi saa lade det være godt med den Snak, Kresten Jensen!" afbrød Borrevad. „Men jeg vil med det samme have en anden Ting afgjort: for godt et Fjerdingaar siden erklærede I Karle — og Sine Bryggerspige og Lene, at I vilde af Sted til Maj, bl. a. fordi Octavianus skulde være Avlskarl her i Møllen. Nu vil I formodenlig rejse, fordi han *ikke* skal være det. — Vil I svare paa det?"

„Octavianus han har gjort et stort Arbejde sammen med Præsten i dethér Efteraar," svarede Kre-

sten Jensen, „saa nu vilde vi godt have bleven sammen med ham. Men hvis Borrevad vil tage Jens Fjordhus tilbages igjen, og saa han vil give vos en rimeligere Løn, saa kan vi godt blive endda, om ogsaa Octavianus han rejser.“

„En rimeligere Løn,“ sagde Borrevad. „Det skulde da være noget mindre, end I faar?“

„Nej, det skulde være noget mere, Borrevad, ja, det skulde. For det skulde være det samme, som Tjenestefolkene faar de fleste andre Steder her i Sognet.“

„Jeres Løn er stor nok, og Jens Fjordhus kommer ikke tilbage,“ sagde Borrevad. „Dermed er altsaa den Sag afgjort. — — Og Maaltidet er vel til Ende. Velbekomme!“

„Aa, Ejler,“ sagde pludselig hans Kone, der havde hørt paa hele Samtalen med spændt Opmærksomhed, „jeg vilde gjerne tale ene med Dig, inden Du erklærer den Sag for afgjort.“

„Dermed er den Sag afgjort!“ næsten raabte Borrevad og rejste sig fra Bordet. „Tjenestefolk, der er bleven Talere som Kresten Jensen, bryder jeg mig grumme lidt om at have i mit Brød, saa foretrækker jeg umælende Polakker og Svenskere, om det skal være.“

„Kresten var ikke bleven saadan, hvis Du havde beholdt Jens Fjordhus,“ sagde Madam Borrevad dæmpet.

„Resultatet er altsaa dette,“ sagde Borrevad, overhørende, og vendte sig i Døren: „*Tyven* Octavianus, Kresten Jensen, Mads, Niels, Hans Peter og, saa vidt jeg veed, Røgterdrengen, og desuden Sine

Bryggerspige og Lene *flytter til Majdag*. Røgteren, Ane og Else bliver her fremdeles."

„Jamen, kjære Borrevad!" udbrød Pastor Heymann, „De vil da ikke beholde et Menneske i Deres Brød, som De i samme Aandedræt stempler som Tyv?"

„Hvorfor skulde jeg ikke det? — *Tyv* er jo, efter Omstændighederne, en Hæderstitel, lader det til!"

„Og saa vil De angive ham for Tyveri, hvad? ikke?" sagde Præsten.

„Jeg angiver ham ikke, da jeg nu engang har taget ham i min Tjeneste. Kommer det til Øvrighedens Kundskab, er det, fordi han selv og hans Venner skal prale og agitere dermed og lave Martyrium deraf."

„Jamen, kjære Borrevad, det vil dog være altfor unaturligt — —"

„De faar ham nu engang ikke i Deres Tjeneste før den 1. Maj, Pastor Heymann. Det kommer De til at indrette Dem paa," sagde Borrevad og gik ud af Døren. — — — —

Præsten sagde Farvel. Marie fulgte ham ud i Gangen.

„Hvad var det, Du vilde her?" spurgte hun. „Vilde Du tale med mig?"

„Ogsaa det, ogsaa det, søde Mis! Det vil jeg altid. — Men det var for Resten Octavianus, jeg vilde — —"

„Jamen ham fik Du jo ikke talt med."

„Aa — nu kan det være det samme foreløbig — —"

„Skal nu ogsaa detteher bruges imod Fa'er?"

„Hvordan skulde det kunne bruges?“

„Aa, I bruger jo alting imod ham.“

„Nej da, nej da, — hvad er det dog for noget forfærdelig noget at sige!“

„Du skal nu ogsaa tage Dig i Agt, Viggo! Jeg *kan* ikke skilles fra Fa'er. Især nu da alting bliver saa elendigt for ham. Du *maa* ikke skade ham mere, end Du har gjort!“

„Saa, saa, saa, Mis, sikke noget, ha, ha, ha, — jeg har da ikke skadet Din Fa'er, sikke noget, Du!“

„Du skulde ikke fortælle detteher til Olesens. Det er ikke sagt, at Folkene herhjemme bringer det videre. Og det er jo hellerikke Fa'ers Mening, at — — —“

„Det maa Du ikke forlange, Mis! — *Du* kan ikke skilles fra Din Fa'er, men *jeg* kan da natu's hellerikke gaa med Hemmeligheder for mine Venner, som jeg deler det bedste med. Ikke sandt, min sødeste Ven! Farvel! — Kysse, kysse, hva'? — Hm, hm, hm, hm!“

Saa gik han, smilende og med Trutmund.

Det var en meget streng Tid for Marie Borrevad, denne. Morten og sin Moder kunde hun sletikke tale med. De ansaae hende tydelig nok som fortroldet foreløbig. — Sin Fader kunde hun lige saa lidt finde Trøst hos. Han gik vist og græmmede sig meget, forekom det hende, — han gik

vist og spekulerede paa eet eller andet. — — Et Par Dage efter det sidst omtalte Besøg kom Pastor Heymann atter ned paa Møllen. Hun blev ikke glad ved at see ham. Aa, nej, han kunde sommetider være hende ligefrem led med denne lammeagtige Vimsen omkring hende! — Han lod til at have noget bestemt, han vilde tale med hende om. Han fik hende ud at spadsere. De gik i Retning af Kapellanboligen.

Efter en hel Del nusset Snak i hans sædvanlige Maneer, udbrød han: „Tænk Du! Din Fa'er har forsøgt Pengeafpresning overfor Octavianus! Er det ikke forunderligt?"

„Jamen det er da naturligvis ikke sandt!"

„Jo, jo. Det kom frem, da Octavianus igaar fortalte os hele sin Historie. Jo, han har tvunget ham til at tjene sig for en ganske ubetydelig Løn, — for ellers vilde han melde ham til Øvrigheden. Ja, er det dog ikke underligt!"

Marie blev et Øjeblik svimmel af Angst eller af Ophidselse. Hun vidste jo, at Octavianus en Tid havde faaet mindre Løn end de andre Folk, og at hendes Moder havde været derimod. Og tillige slog den Tanke ned i hende, at *de* (hendes Kjæreste og Olesens) vilde anvende denne Beskyldning mod hendes Fader, og den vilde blive troet af alle, enten den saa havde det mindste paa sig eller ej.

„Det vil Du da ikke sige til nogen?" sagde hun, og syntes, hun troede det, idet hun udtalte Ordene.

„Ja, — men hvad kan det hjælpe, hvis nu Octavianus privat gaar og siger det?"

„*Ham* er der da ingen, der vil tro. Men hvis Olesens eller Du sagde det —“

„Octavianus har nu gjort et stort og godt Arbejde. Han har vundet megen Tillid og Kjærlighed blandt Folk. Og jeg troer egenlig, han fortjener det —“

„Pengeafpresning — er det ikke? — Det er jo strafbart?“

„Ja, jeg veed ikke — — joh — det er det vel — —“

Marie gik ligefrem og rystede af Angst og af Harme. Hun var ganske kold paa Hænderne. — Hun syntes, de stilede over Marken henimod Olesens Hus, som nu var færdigt og laa et Par Skridt fra Kapellanboligen.

„Vi skal da ikke dérind?“ sagde hun og pegede.

„Aa, hvorfor ikke? Det faldt mig lige ind. Jeg synes, det er saa længe siden, Du har talt med dem, de kjære Mennesker.“

Marie svarede ikke. Men hun tænkte uklart noget om, at det maatte vist ogsaa hellere komme til en Afgjørelse nu. — — —

Dérinde i Dagligstuen snakkede Præsten i lang Tid løs om ingen Ting. Marie og Olesen var tavse. Amalie gik og vandede Blomsterne, og *gav* imens, ved enkelte smilende Ytringer, den forstandigt Kritiske overfor Præstens elskværdige Barnlighed. Den Maade brugte hun ikke saa sjælden.

Endelig var hun færdig, satte Vandkanden ned paa Gulvet og stod og saae ud af Vinduet.

Uden at Marie paa nogen Maade kunde begrunde den Tanke for sig selv, sad hun og følte sig mere

og mere overbevist om, at det hele Tiden havde været Viggos og Olesens' Mening i Dag, at hun skulde føres derop og have deres Hensigter at vide og saa *vælge* mellem sin Fader og dem — —

Det kom derfor ganske som et Svar paa hendes Tanker, da Amalie pludselig vendte sig om derovre ved Vinduet, saae paa hende og saa gjorde nogle af sine barnlig-kejtede Kænguru-Hop over Gulvet hen til hende: „Ja, lad os saa høre, hvad Du siger til det, Marie?"

„Hvilket?"

„Det med Din Fa'er."

„Jeg vil ikke mere være forlovet med Viggo! — Farvel! — Jeg vil hjem. Jeg vil aldrig være sammen med jer mere!"

„Men Mari—eh!" raabte Præsten i en skoledrengeagtig-bedrøvet Tone, næsten som om han kunde have sagt: „Vil Du ikke lege med mere?"

„Det var netop saadan, de ønskede, at det skulde gaa!" tænkte Marie, idet hun løb ud i Entreen og tog sit Tøj paa.

Præsten kom efter hende og blev ved: „Men Mari—eh! Misse dog! Hm, hm, hm, — aa, jeg forstaar Dig da sletikke!"

Men hun skyndte sig ud af Døren og mere løb end gik hjem til Møllen.

IX

Marie sagde det straks, da hun var kommen hjem, at hun havde hævet sin Forlovelse. Borrevad var ikke til Stede, da hun fortalte det. Hendes Moder spurgte hende om Grunden, og hun sagde da, at det var, fordi Præsten og Olesens ikke havde andet i Sinde end at bekjæmpe og ødelægge hendes Fader. Og det var hun nu saa tydeligt kommen til at see, saaat hun ikke længer kunde finde sig deri eller være sammen med de Mennesker. — For Madam Borrevad var det en stor og en næsten ublandet Glæde, at det nu var forbi; hun havde jo altid seet paa den Forlovelse som paa noget fuldkommen urimeligt. — Det var for hende som at faa sin Datter igjen efter i lang Tid ganske at have maattet savne hende. Hun spurgte Marie, hvad der *nu tilsidst* havde voldt, at hun havde skilt sig fra det Selskab. Men skjønt Marie et Øjeblik var lige paa Nippet til at nævne det med Pengeafpresningen, — lod hun dog være; for *hvis* det nu var sandt, — — og det var jo dog muligt, at der alligevel ikke kom mere ud af det, — saa vilde hun da ikke blande sig deri, men lade sin Fader selv om det hele — ogsaa om at nævne det. —

Hun holdt sig nu til Modsætningen overhovedet mellem hendes Fader og disse andre i Solbjerg.

Borrevad sagde ikke noget videre til det, da han fik at vide, at Forlovelsen var forbi. Han var i det hele meget tavs i denne Tid.

Efter et Par Dages Forløb kom der Brev fra Præsten:

Kjære Misse!

Hvor kunde Du gjøre det? Jeg synes næsten ikke, jeg kan holde det ud. Og saa, kjære Du, at Du lader mig gaa i denne rædselsfulde Uvished. Ja, den *kan* jeg ikke bære! Og paa den anden Side, hvordan skulde jeg nu kunne komme ned i den kjære Mølle? Jeg veed jo sletikke, hvordan Du eller de andre vil tage imod mig. Nej, elskede Kjære! Du maa skrive til mig! eller komme herop! — Og *hvis* Du ikke skriver eller ikke kommer (men det er jo umuligt, det kan jeg ikke taale at tænke paa), lad os sige *i Løbet af tre Dage* i det allerhøjeste, ja, saa maa det være urokkeligt sikkert, at saa er alt forbi, — tænk: dette frygtelige Ord, *alt forbi.* Men det er det ikke. Du kommer i Morgen. Ikke? Hvad?

Din egen trofast elskende

Viggo.

Marie skrev ikke og kom ikke. Og dermed var saa „alt forbi“.

Der var saa meget, som endte nu. Marie syntes ofte, det var, som om alting skulde ophøre og gaa til

Grunde. Efterhaanden som Ugerne gik efter Nyaar, standsede Oplæsningerne helt i Borrevad Mølle. Der var jo saa faa med nu, og sletingen fremmede, og derved blev det mere føleligt, at der hvilede et Tryk over disse Sammenkomster, som der maaskee burde tales om, og som alligevel aldrig blev nævnt. — Marie undrede sig over, at Morgen- og Aftenandagten kunde holde sig under disse Omstændigheder. Hun tænkte, det var, fordi dér var noget, som stammede fra Himlen, hvorimod alt Menneskeligt det maatte visne og gaa under, saa sære og fremmede som Forholdene nu var blevne i Hjemmet.

Mellem Borrevad og hans Kone var Forholdet forsaavidt blevet bedre, blevet det gamle igjen, som deres Uenighed med Hensyn til Jens Fjordhus og Folkelønnen o. s. v. ikke længere hindrede deres Hjertelighed overfor hinanden. Men netop i saadanne Øjeblikke, som gjerne indtraf, naar de var blevne ene efter Morgenandagten, kunde hun undre sig over, at Borrevad dér kunde sidde og bede sit Fadervor og see Gud ind i Ansigtet uden at blive sig bevidst, hvilke Galskaber som Husbond han var inde paa, eller i hvert Fald uden at føle sig nødt til at rette derpaa. Hans Oprigtighed baade overfor Gud og overfor hende tvivlede hun ikke om; men det var dog forunderligt, syntes hun, saa blandet en Tilstand et Menneske kunde befinde sig i og dog — i saadan en Tilstand — modtage Besøg af den Højeste. Men det maatte vel være ligesaadan fat med hende selv, uden at hun i Øjeblikket kunde see det.

Hvad Borrevad selv angik, da syntes han, —

efter Samtalen med Præsten og Kresten Jensen og Octavianus den Dag ved Middagsbordet, — at alt var jo forgjæves overfor saadanne Mennesker. Det var jo paa en Maade godt, at han endelig var bleven klar derover, saa han ikke skulde gaa og spilde mere Tid paa Oplæsning og paa at drage Unge til sit Hjem o. s. v. o. s. v. Hvad kunde alt saadant noget nytte, naar en Vindhas som Pastor Heymann kunde vælte det hele i Løbet af nogle Uger eller Maaneder! — — Men det var nu ikke altid, han tog det saadan. Og da kunde han nok føle ikke blot Tomhed, men næsten Fortvivlelse og vel ogsaa Skyld. Men give det Navn — det kunde han ikke faa sig til. —

Igjennem gamle Else hørte Marie nu af og til om Rygter, der gik i Sognet: at Borrevad han skulde sættes af som Formand for Foredragsforeningen i Solbjerg, naar nu den aarlige Generalforsamling skulde holdes den 1. April. Saa skulde der i det hele skee store Forandringer, hed det sig. Der skulde være en Vært i Forsamlingshuset, som skulde bo deroppe i et Par Værelser, man kunde skille fra. Og det skulde være Octavianus. Saa skulde hellerikke Formanden og Kassereren være den samme Person, saaledes som det nu var Tilfældet, men Jens Lindskov skulde være Kasserer, og Præsten Formand. — Disse Rygter fortalte tillige i de dunkleste Vendinger om noget, som Borrevad havde *begaaet*, og hvis ikke andet kunde fælde ham, saa skulde hans Tilhængere, hvis han havde nogen, i hvert Fald nok forlade ham, naar de fik dét at vide. — Paa fri Haand var der saa Enkelte, der lavede det

til, at Borrevad vistnok havde taget af Foredragsforeningens Kasse; derfor var det nok, at der nu for Fremtiden skulde være en særskilt Kasserer. — Marie derimod tænkte straks, at det var naturligvis Pengeafpresningshistorien, — og der kunde undertiden falde stor Angst over hende i den Anledning. — Alligevel turde hun ikke tale til sin Fader derom. Hun syntes, det vilde være som en Slags Helligbrøde eller bespottelig Handling fra hendes Side; hun var nu da ogsaa ligefrem bange for at sige det til ham. Til sin Moder eller Morten kunde hun hellerikke tale derom. Skjønt de var meget venlige imod hende, havde hendes Forlovelse ligesom gjort hende selv fremmed overfor dem. — Al hendes Længsel samlede sig i denne Tid blot om at blive fortrolig med sin Fader. Det var det eneste, hun havde tilbage. Hun syntes sletikke, hun var andet nu end sin Faders Datter.

Madam Borrevad nævnte en Gang i denne Tid for sin Mand, at hun gjennem gamle Else havde hørt et Rygte, som foruden den megen aabenbare Ondskab, som det tillagde ham, tillige beskyldte ham for at have begaaet en hemmelig Brøde. — Borrevad maatte indrømme for sig selv, at han i første Øjeblik kom til at tænke paa Octavianus's Snak om Pengeafpresning; og med Glæde bemærkede han, at hans Kone sletikke gjættede paa dette — saalidt som for Resten paa andet. En kort Tid faldt det ham ind, om han skulde spørge en Prokurator, *hvad* man egentlig mente med „Pengeafpresning“. Man saa slog han det hen som altfor urimeligt.

Det kunde overraske ham selv i denne Tid, det Faktum, at han endnu sad inde med de fleste offentlige Tillidshverv i Sognet, da dog hans Modstandere saa tydeligt havde hele Stemningen for sig nu. Men han var da hellerikke i Tvivl om, at naar der til Efteraaaret skulde vælges en ny Sogneraadsformand, saa vilde han blive kasseret, ja, han vilde ganske sikkert blive sat ud af Sogneraadet. Han syntes allerede, han kunde mærke en „politisk" Tilnærmelse mellem Jens Lindskov paa den ene og Kresten Bøldrup paa den anden Side, der efter al Sandsynlighed havde dette til Formaal. — Og nu til April skulde han altsaa ophøre at være Formand i Foredragsforeningen. — Ja, ja! — godvillig fik de ham nu ikke til at gaa! — — — Han havde for Resten *ogsaa* paa Fornemmelsen, at der var stigende Uenighed indenfor hans Modstanderes Lejr: imellem Præstens Tilhængere indbyrdes; Heymann var vist i Virkeligheden flere af dem for radikal. Det var vist for en stor Del blot hans bedaarende, personlige Egenskaber, der holdt dem sammen. — Naa! — men mod ham, Borrevad, var de nu da vist enige nok!

Han havde haft megen Lyst til at faa Forstander Holm indbudt som Foredragsholder ved et Møde i umiddelbar Forbindelse med Generalforsamlingen og paa samme Sted, i Forsamlingshuset; det var ikke saa sjælden, at slige Møder var bleven afholdt ved denne Lejlighed. Men han vilde ikke tale til Bestyrelsen derom; han følte sig temmelig sikker paa, at den vilde svare Nej. Det var ikke, fordi han troede, at Holms Tilstedekomst vilde forbedre Chan-

cerne for hans Gjenvalg. Men han vilde gjerne have sit Sogns Beboere sagt ordentlig Besked, og det var han ikke vis paa, at han selv kunde saa godt. — —

Alle havde Stemmeret paa Generalforsamlingen i Foredragsforeningen, baade Tjenestefolk og Bosiddende, baade Mænd, Kvinder og ganske unge Mennesker, blot de var fyldt femten Aar. Det havde sagtens kunnet gaa, thi hidtil havde hverken Forsamling eller Bestyrelse haft noget at sige. Alting var bleven afgjort af Formanden.

For det Møde, som nu, den første April, skulde holdes, havde det den Betydning, at det blev en meget stor Forsamling, der mødte. Alle vilde overvære det Vidunder, at den Borrevad Møller blev *sagt imod* og — skulde styrtes!

Generalforsamlingen var sat til at begynde Kl. 3. — Nogle ældre og gamle Aftægtskoner, indhyllede i Tørklæder, var de første, som gav Møde. De tog Plads *langs Væggen* i den tomme, kolde Sal.

„Det er saa godt at have Rygstød," sagde en af de gamle Koner. „Og naar man ingen Ting har at bestille, saa kan man jo godt møde i ordentlig Tid."

„Jamen det giver Gigt at sidde dér med Ryggen til Ydervæggen," svarede en yngre, mere opvakt udseende Kone, der havde taget Plads lige foran Talerstolen.

„Mon det?" sagde den første.

„Og man kan hellerett saa godt høre, hvad der bliver sagt."

„Mon ett det?“ sagde den gamle og blev siddende. —

Saa kom de unge Gaardmandsdøtre, som gik hjemme og hellerikke havde saa meget at bestille. Nu blev der Snak og Leen i Salen.

En eller anden Aftægtsmand eller Jordemodermand viste sig nu ogsaa, — og Folk, der havde brækket en Arm eller et Ben, og som skulde være eet Sted.

Disse efterhaanden Forsamlede hørte nu en Lyd udenfor Huset, saa blød og saa dump, næsten som det kunde være et Vindstød, — men med Hovslag i.

Alle kom hen til Vinduerne, der vendte mod Ankomstsiden. Og der holdt ikke mindre end to lukkede Vogne derudenfor. Ja, det kunde jo ikke være andre end den Vogn, som man sagde, at Bøldrup paa Højgaard fornylig havde kjøbt, — og saa den anden, det maatte jo være Rosenbaums paa Agerup. — Jo, — nu kom de jo ogsaa ud af dem! Der var baade Bøldrup og Fru Bøldrup og Datteren. Af den anden Vogn kom der kun Rosenbaum ud, men det pulsede af Cigarrøg ud af Vognen efter ham.

Ja, nu kom de saa ind her i Salen. Sikken en Fornemmelse dét gav! — Hilse var der ingen, der tænkte paa. Det var næsten ligesom en Slags Andagt eller Betragtning, det hele. Sikken et Overskjæg — og ikke andet! — Bøldrup nu havde faaet! Det passede lige akkurat mellem Næsestregen og Munden, det var helt studset og trekantet. —

Rosenbaum havde jo detteher sære, snottede Overskjæg.

Bøldrup og Rosenbaum kom straks til Spadseren op og ned af Gulvet med Peltsene paa, — li'saa rask! Det var voldsomt, hvor Bøldrup kunde snakke. Det var sært, at Thyra ikke var bleven forlovet med Rosenbaum endnu. Men det kom vel nok. — See, nu lagde Bøldrup — eller *Belldorff* skulde man jo egentlig sige! — sin Pelts fra sig paa Gymnastik-Træhesten. Ja, det maatte jo ogsaa snart blive for varmt, saadan som han skulde fægte med Armene. —

Atter gyngede og fjerede det blødt af en fin Vogn i Smadderen uden for Døren, og straks efter fyldtes Forstuen af menneskeligt Spektakel. Det var Proprietær Kragelund.

„Er Mølleren kommen? Er Mølleren kommen?" hørte man ham raabe derude.

„Nej, han er ett," svarede en Gaardmand.

„Naa, ja, ja. Maan—æh — det skulde ikke undre mig, om det blev sidste Gang, han satte sine Fødder i dether Hus!"

„Ja, han er jo Sogneraadsformand endnu. Og de holder jo gjerne deres Møder histinde i Stuen."

„Ja — saa hér i Salen da," sagde Kragelund, idet han nu traadte derind. „Og i Stuen skal han sgu hellerett komme ret længe, he, he, he!"

Nu *drejede* netop Bøldrup og Rosenbaum under deres Vandring og saae den Indtrædende.

„Goddag, goddag, kjære Kragelund," sagde Bøldrup. „Glæder mig at see Dem. Hvorledes har De det?"

„Tak, Tak! Noget Uro i Maven. Men det gaar vel over, naar jeg — —“

„Man spaar, at det vil blive en varm Debat i Dag,“ sagde Rosenbaum og hilste ogsaa.

„Formodenligvis nok, ja.“

Gaardejerne Hans Nielsen og Jens Lauridsen kom lige efter hinanden ind ad Døren. Hans Nielsen havde brune Handsker paa begge Hænder, Jens Lauridsen en sort, strikket Vante paa sin venstre.

Og nu myldrede det ind. — Pastor Heymann kom frem af Mylderet, ligesom valsende, idet han nemlig drejede sig flere Gange rundt forat tale med dem bagved, Amalie og Hjalmar, Jens Lindskov og Octavianus, — og særlig med en ung, fremmed Dame, Emma Wüllner fra Kjøbenhavn, en Veninde af Amalie, der nylig var kommen paa et længere Besøg hos Olesens. — Bøldrup og Gruppen omkring ham drejede sig bort, men da Præsten opdagede det, gik han lige løs paa dem: „Goddag, goddag! det er forfærdellg morsomt at see jer engang imellem —“

„Det glæder mig ogsaa at see Dem, Hr. Pastor, — hvorledes befinder De Dem?“

„Det er jo ikke just saadan til Hverdagsbrug, man seer noget til jer — — — Og for Resten jo hellerikke paa Søn- og Helligdage, hm, hm, hm, hm,“ blev Præsten ved. „Ja, ja, det kommer nok, det kommer saamænd nok, naar vi bliver bedre kjendt — —“

„Det — æh — haaber jeg ogsaa, Hr. Pastor — —“ sagde Bøldrup noget forlegen.

Hans Nielsen stod tavs og beundrede Præsten.

Det var jo virkelig forbavsende! Det var jo egentlig næsten større, end baade hvad Belldorff og Rosenbaum de kunde. Sikken en Masse Vanskelighed og Surhed at komme igjennem eller komme udenom bare ved — — saadan en *Maade*. Jo, der var alligevel en forunderlig Begavelse til her i Verden, — jo, der var begavede Mennesker! — —

Borrevad bevægede sig langsomt frem i den tætpakkede Mængde ved Døren. Hans Nielsen kunde mærke, at det ligefrem gav et Sæt i alle de Kroppe, som stod op ad ham selv. *Han* kom for Resten ogsaa til at ryste. Det var sært nok. Men — men — men! Borrevad havde haft en stor Magt her i Solbjerg Sogn. Ja, ja, han havde. Og saa ved det, det nu skulde være forbi, — det var jo alligevel saa underligt.

Borrevad gik hurtigt frem, — da han var sluppen igjennem Trængselen, — sagte fløjtende, med enkelte næsten umærkelige Nik til højre og venstre. — Han saae et Glimt af Jens Fjordhus. — Han gik op mod Talerstolen. Oppe i Nærheden af denne løb Præsten hen paa Siden af ham: „Aa, hvor det er underligt at see Dem igjen, Borrevad, — — efter alt det dér. Ingen Svar fik jeg, — og var saa ulykkelig. — Og saa nu at see Dem igjen, — ja, dette vækker jo saa mange — — det river Saarene — — hm, hm, hm —“

Borrevad stod og aabnede en Pakke med Regnskabspapirer og sligt.

„Ja, Marie og Kirstine kommer vel ikke?“ sagde Præsten.

„Veed det ikke. — — Naa, saa kan vi vel begynde."

Han steg op paa Talerstolen.

„Som Formand byder jeg Forsamlingen velkommen!" sagde han. „Og skjønt vi ikke plejer ved denne Lejlighed at have nogen Ordstyrer, — fordi vi ikke plejer at have nogen Forhandling, — saa troer jeg, det er bedst, at der idag vælges een." — —

„Hør! hør!" blev der raabt.

„Selve det, at der er mødt en 3—4 Hundrede Mennesker i Stedet for den sædvanlige Snes, kunde jo tyde paa noget særligt, og jeg har da ogsaa hørt om, at der er noget saadant i Gjære. Vil Folk saa foreslaa en Ordstyrer!"

Der hørtes næsten kun to Navne blive raabt: *Pastor Heymann* fra det store Flertals Side og *Proprietær Belldorff* fra et Mindretals. Ja, saa var der enkelte, der raabte: *Bøldrup*. Denne selv sagde: *Proprietær Rosenbaum*.

Lidt efter steg saa Præsten op ad Talerstolens Trin — med det sædvanlige Solskins-Smil næsten som et Slør over sit Ansigt; — der var noget nedadstrømmende derved, som vistnok beroede paa den *hængende*, gyldne Hanekam, som Forhaaret dannede, de skjævt *nedadtrukne* Øjenbryn, det *verticale*, langhaarede Overskjæg: „Naa, — skal *jeg* ha'e Fornøjelsen, hm, hm, hm! — Ja, saa maa jeg vel have Lov til at bede Dem fortsætte, hvor De slap, kjære Borrevad!" — —

Borrevad, der blot var traadt et Par Skridt tilbage paa Talerstolen, kom nu atter frem: han aflagde Regnskabet for det forløbne Aar, der blev

godkjendt. — *„Saa er der Valg af Formand og to Bestyrelsesmedlemmer*. Det leder vel Ordstyreren.“

Borrevad gik ned og satte sig paa den forreste Bænk.

„Jeg synes, jeg føler Trang til at synge, inden vi begynder paa dette Valg,“ sagde Præsten. „Skal vi synge en rask Sang, for Eksempel det gamle Bjarkemaal: „Sol er oppe, Skovens Toppe“, — saadan en gammel Slavsang, hm, hm, hm. Jeg synes, jeg har li'som en Følelse af, at der er Kamp i Luften. Og skal vi saa blot ønske, at den maa blive ført aabent og ærligt, med blanke Vaaben. Saa gjør det jo ikke noget, hm, hm, hm, hm —“

Sol er oppe,
Skovens Toppe
Glimre alt som Gimles Tag — —

Han sang selv for. Det var væsenlig Folk, der tidligere havde været vant til at komme i Borrevad Mølle, som sang med.

„Ja, — det var dét! — Og saa var det dette Valg. Naa, men det er skam sandt. Det er jo næsten det allervigtigste: Vi skulde natu's vide, om de, som hidtil har beklædt disse Pladser — æh — Poster, — er villige til at modtage Gjenvalg. Det vilde jeg saa gjerne spørge De Herrer om, hm, hm, hm?“

De to afgaaende Bestyrelsesmedlemmer sagde ja.

„Og Borrevad? — Formanden?“ spurgte Præsten.

„Jeg vil gjøre, hvad jeg kan, forat sætte mit

Valg igjennem," sagde den Spurgte rolig. „Men det lykkes mig sagtens ikke."

Man hørte Kragelunds Latter.

„Ja, nu vil det jo snart vise sig, om det kan lykkes, hm, hm, hm, hm!" sagde Præsten og kastede et Straalesmil ned til Borrevad. — — „Men jeg synes, vi maa alle anerkjende den varme Interesse for Solbjerg Sogns Anliggender, som driver Borrevad til at stille sig paany som Kandidat til Formandspladsen. — — — Og — æh — saa maa jeg vel nu spørge Forsamlingen, om den vil gjenvælge Formanden og de to Bestyrelsesmedlemmer, eller om man vil foreslaa andre?"

„A foreslaar Pastor Heymann til Formand," sagde Jens Lindskov og rejste sig halvt op henne i Forsamlingen.

„A tillader mig at foreslaa Proprietær Belldorff," sagde Hans Nielsen.

„De Foreslaaede har vel Lov til atter at foreslaa," sagde Bøldrup. „Saa skal jeg gjøre Brug af denne min Ret og henlede Opmærksomheden paa Proprietær Rosenbaum fra Agerup."

„Er der flere? er der flere?" sagde Ordstyreren efter en Pavse. — „De to Bestyrelsesmedlemmer kan vel betragtes som valgte, da ingen andre er foreslaaede. — — Naa, — ja, saa skal vi blot have at vide, om de, der er foreslaaede til Formandsværdigheden, er villige til at tage imod den. — Jeg skal bare sige, at jeg selv er villig, og skal senere udtale mig om, *hvorfor* jeg er det, hm, hm, hm, hm."

„Undertegnede tager ikke mod Valg,“ sagde Proprietær Rosenbaum.

„Ja, i saa Fald erklærer jeg mig villig,“ sagde Bøldrup.

„Er der saa nogen, der vil forsvare eller forklare sin egen eller andres Kandidaturer!“ spurgte Præsten.

„De har jo selv sagt, at De vilde forklare Deres,“ sagde Borrevad efter en Pavse. „Saa begynd De blot!“

„Naa, ja, ja, — lad mig saa dét da! — Ja, — *forklare sin Kandidatur*, hvad betyder det egenlig? Jeg veed ikke engang, om man kan bruge det Udtryk. — Jo, jeg mener — og det er jeg natu's *nødt* til at mene, ellers var det jo urimeligt af mig, at stille mig selv op, naar vi *har* Borrevad til Formand, — jeg mener virkelig, at jeg har visse Betingelser til det Hverv, som Borrevad *ikke* har — *længere* i hvert Fald. — Jeg kan huske engang for ikke saa længe siden, jeg talte med Borrevad nede i den kjære, hyggelige Mølle. Og saa sagde han noget underligt noget: at det førte altid til Smaatteri og Usseldom, baade indvortes og udvortes, naar Smaafolk de blev helt selvstændige. De skulde høre ind under en stor Ejendom, ja, — saadan sagde han, — for først naar saadan en større Ejendom udbyttede dem, saa gik deres Kraft til noget Stort. Ja, nu husker jeg det ikke længer helt tydeligt, — men det var da Meningen af, hvad han sagde, hm, hm, hm, hm. — Ja, jeg troer jo vist, at det store Flertal af Folk, som her er tilstede, de behøver ikke at gjøres opmærksomme paa, hvor *frygtelig* Uret han har i det, han der

sagde. Og jeg troer jo for Resten, jeg tør tillægge mig selv en lille Smule af Æren for, naar Folk her paa Egnen har faaet Øjnene lidt op, saa de kan see saadant noget. — — — Det er saadan en frygtelig Uret, fordi — — — ja, fordi det er Uret baade mod Gud i Himlen og mod Menneskene paa Jorden. Tænk, hvor vilde det dog være en forunderlig Gud og Fa'er, hvis det havde været hans Mening, da han skabte Jorden, — at han saa li'som sagde til sine Børn, Menneskene: ja, *Luften* den maa I ha'e frit, værs'god, den maa I indaande gratis; — og *Havet*, ja, der maa I svømme og sejle, og der kan I tilfredsstille jeres Tørst — eller — æh — jeg mener, jeres Trang til — Fisk, saa meget I vil; baade *Luften* og *Havet* det er fælles altsammen, værs'god, jeg giver det til jer allesammen, og den ene skal ikke have mere Forret dér end den anden, hm, hm, hm, hm. *Men Jorden!* ja, det er en ganske anden Sag — hm, hm, hm, hm. Ja, saadan siger Vorherre jo da Gud ske Lov ikke, — naa, de, der kjender mig, misopfatter mig natu's hellerikke paa den Maade. Nej, for hvis han sagde saadan — hvad vilde det saa egentlig sige? Ja, det vilde sige dette, at han var simpelthen gal; — — hvis han sagde dette: at Jordrenten den skulde betales af de Smaa og de Fattige til de store Ejendomsbesiddere, i Stedet for at den skulde jo komme hele Samfundet til Gode, det Samfund, som een for alle og alle for een har skabt denne Stigning af Grundværdierne. Jeg siger dette, at hvis Vorherre sagde saadan, saa maatte han være gal, — jo, men mere end dette: for han

maatte være blottet for al Logik. Men nu er Vorherre, som bekjendt, *ikke* gal, hm, hm, hm, hm, men han er en fortrinlig Logiker, han er en større Logiker, end alle os her inde er tilsammentagne. — Og derfor saa siger jeg: det er Uret mod Gud at tillægge ham denne Tankegang, for det er en Fornægtelse af *Guds Retfærdighed paa Jorden*, — denne dejlige Tanke, som vi sletikke kan undvære. Han har villet ha'e, at *Luften* og *Ilden* og *Vandet* og *Jorden* — disse fire Grundstoffer — de skulde være fælles, *ubetinget fælles*, det ene Menneske skulde ikke skatte og skylde til noget andet bestemt Menneske af disse fire Stoffer — eller Elementer. Dette er Logik, fordi det følger af sig selv, ligesom 2 og 2 er 4. — — — Men saa er den Tale ogsaa Uret mod Menneskene. Hvorfor? Jo, fordi det, der strider imod Guds retfærdige Vilje, det *føles* altid som unaturligt af os Mennesker. Ikke maaskee naar vi bliver gamle og forkludrede, men saa hos Barnet, dér føles det som unaturligt i højeste Grad. Aldrig kunde det lille Barn faa den Tanke ind i sit lille, uskyldige Ho'de: jeg skal betale Penge for den *Luft*, som jeg indaander, — kunde der heller tænkes noget mere idiotisk! — det lille Barn, som hverken veed, hvad Penge eller hvad Indaanding vil sige! — Men saa *Ilden* da? Skal jeg betale — — — — Naa, ja, altsaa: *Sol-Lyset* (men al Ild paa Jorden kommer fra Solen, det veed I maaskee ikke, men saadan er det) — skal jeg betale for Sol-Lyset? — Atter Nonsens! — Og saa *Vandet*, — naar Barnet løber ned i den frie, friske Strand, — skal det saa maaskee have Penge med? — Nej, nej,

nej, det er jo umuligt, det har aldrig i Evighed været Guds retfærdige Vilje. — — Men jeg nævner alt dette, ikke for dets egen Skyld, men fordi at naar vi saa tilsidst kommer til *Jorden*, efter at have nævnt det andet, ja, saa lyder det hundred Tusind Gange værre, dette frygtelige: *Jorden er baandlagt, den er bandsat!* — idet Jordrenten ikke svares til Samfundet, men til Enkeltmanden, som sletingen Ret har dertil. — Ja, jeg er Præstemand — og det er en velsi'net Stilling, jeg er glad ve' den — men Theologien har jeg aldrig rigtig *kunnet* med. Og dette med Arvesynden i theologisk Forstand — det har jeg ingen Brug for. Men der *er* ganske vist een Synd, som bogstavelig raaber fra *Jorden* og op til Himmelen, — og det er Skriget fra den baandlagte Jord, som man, mod Guds Vilje, har røvet Jordrenten fra, ligesom man kunde røve de diende Unger fra Moderdyret. — — — Og nu vil I jo saa nok kunne forstaa, at jeg kan ikke finde en Mand skikket til at være Leder af et folkeligt Foretagende, som saadan en Foredragsforening er, naar han synes, at det fører til Smaatteri og Usseldom, naar Jorden kommer paa de mange, smaa, frie og selvstændige Hænder, der svarer Jordrenten, saadan som det er Guds evige Vilje, ikke til een eller anden Kapitalist, men til Samfundet, som er den eneste, retmæssige Ejer af Jorden. —

Naa, saa er der jo ogsaa dette med Borrevads Optræden overfor Jens Fjordhus, som jo har aabnet Øjnene hos saa mange, ogsaa hos hans Nærmeste, for, at det virkelig er galt fat, — at det synes,

som om den egenlige Menneskekjærlighed har lidt Skade hos ham. Og ligesaadan dette, at han seer paa det som noget unaturligt, at en velhavende ung Mand kan ville have en fattig Pige til Kone. — Naa, ja — der er saa meget. Her vilde jeg gjerne slutte, — jeg vilde nødig nærmere ind paa hans Behandling af et Menneske som Adolf Octavianus Madsen: først ramt ham i det Økonomiske — hans fattige Løn, og siden paa det aller ømmeste Punkt: hans Kjærlighed. Men, som sagt, det haaber jeg ikke der bliver Anledning til nærmere at — — — Og jeg vil saa slutte."

Præsten var bleven meget svedt, rød og alvorlig af denne Tale. Kun meget møjsommelig formaaede han at smile, da han nu gik ned af Talerstolen — og passerede Borrevad paa Vej derop.

„Det ondskabsfulde, giftige, nærgaaende Snak, som Pastor Heymann diskede op med nu tilsidst, skal jeg senere svare paa. Først vil jeg sige noget i Anledning af det mere almindelige Pjat, hvormed han begyndte."

Alle saae til hinanden. Nu var man altsaa ude i det Usædvanlige. Detteher var jo da som at skjælde ud. Oplevelsen, man havde ventet, vilde ikke udeblive.

„Ja, — jeg siger, at de Smaa skal høre ind under noget Større. Ja, det siger jeg. — Der skal være Op og Ned paa alting. Det kan man jo see i Naturen, det kan man see paa den mindste Sten eller Jordklimp. Det er ikke nok, at saadan en lille Sten har noget i Bredden og Længden, den skal ogsaa have noget i Højden, ellers kan den

sletikke existere. — Det er bleven mig sagt, at det kan endogsaa mathematisk bevises, men det kjender jeg ikke. — Et Samfund kan hellerikke have det blot i Bredden og Længden; der skal være noget opad; nogen skal være over, og andre under, ellers saa kan det sletikke holde sammen, saa bliver det til ingen Ting. — Det er noget andet vesterude, paa Heden, — ja, dér behøves der ingen ovenpaa, der kan de alle være lige, for der er Plads nok, de har ingen Ting med hinanden at gjøre. Ja, det er det bedste, det er ogsaa saa langt de bedste af alle Mennesker — dem dér, hvert lille Hus er et Rige for sig, hvor der er baade Op og Ned, og i Bredden og Længden. — Men hvor der boer *mange paa een Plet*, dér bliver det til *en Samling*, enten de vil eller ej, om ikke ved andet, saa ved deres fælles Sladder og ved, at de har fælles Fjender. Og saa snart noget hænger sammen, saa maa der Orden paa det, Op og Ned, Bredden og Længden, nogen til at styre, og andre til at udføre det, ellers bliver det hele først til et Helvede og siden til Ingenting. — Og det er den Vej, vi nu gaar her i Solbjerg og rundt omkring. Det er det, jeg har villet forhindre, men nu maa jeg nok opgive det.

Det er jo den almindelige Tale i den senere Tid, at Pastor Heymann har tilintetgjort al min Indflydelse her i Sognet og er selv blevet den, som — især alle *Smaafolk* følger. Ja, jeg troer det gjerne. — Naar man nemlig fremstiller Folks *Last* som *Dyd*, ja, gjør den til den største af alle menneskelige Dyder, saa skal man nok kunne faa Folk i Tale og faa dem paa sit Parti. — Der er en Last,

som findes hos næsten alle fattige Mennesker: det er den, at de vil have fat i de Riges Penge. Denne Fattigmands-Last eller -Lyst forkynder Pastor Heymann nu som den egenlige, store, menneskelige Dyd, at følge denne sin Lyst er at udføre Guds evige Vilje, det er at oprette Guds Retfærdigheds-Rige paa Jorden. — Det er ikke sært, han faaer Tilhængere! — Men det er en Forkyndelse, som volder tre store Ulykker: for det første fremmer den Fattigfolks Begjerlighed; for det andet forvirrer den deres Begreb om *Tingene*, fordi de kommer til at ansee deres Last for en Dyd; og for det tredie forvirrer den deres Begreb om *Mennesker*, fordi de kommer til at holde en Mand som Pastor Heymann for en Sandhedens Apostel og en Menneskehedens Velgjører, han, som ikke er, og aldrig i sine Dage bliver, andet end en *Pjat-Røv!* — han, der forlanger af de Rige, at de skal virkeliggjøre nogle taabelige Tanker, som han selv ikke bruger til *nogetsomhelst* andet end til at lave sine Prædikener af!"

„Saadanne Udtryk maa De re'nok ikke bruge, Borrevad. Som Ordstyrer maa jeg nedlægge en bestemt —"

„Vær stille! — Lad os være fri for Deres Pjat! — Jeg gad see den Mand herinde, som De fik til at sætte mig ned af Talerstolen! — — — Nej, Jorden er ikke fælles. Var Jorden fælles, hvad var der saa at strides om, og naar Striden var forbi, saa var Livet her i Verden det vel ogsaa. — Det er ikke *Uret*, at nogle er fattige, og andre er rige; det er ikke engang *Uret*, at nogle døer af

Sult, og andre lever i Overflod; for de, som *nu* sulter, vilde behandle de Rige akkurat ligesaadan, hvis de selv kom ovenpaa. Det lærer al Erfaring. Og Lige mod Lige kan aldrig blive *Uretfærdighed.* — Det er *sørgeligt* nok, naar Mennesker døer af Sult. Men at dø er en ærlig Ting, det bliver man ikke ringere af. — Nej, hundred Tusind Gange sørgeligere er det, naar *de, som lever,* kun lever for Usseldom og Smaatteri, — jo, det staar jeg ved! — jeg finder, det er en ganske taabelig Iver, som grasserer nu til Dags, forat skaffe flere og flere Millioner Individer Plads i Verden, mens Kvaliteten af det Rak synker og synker for hvert Aar, der gaar. — Nej, jeg vilde sige til Folk: marsj, marsj, fremad! til Dyd og Dygtighed! — See ikke efter dem, der sakker agter ud! Vi er mange flere end nok endda. Vi kan jo knap spytte for hinanden. Lad os dog faa noget større udrettet end bare dét at opfylde Jorden og blive mangfoldige! — — Det er nødvendigt, at der fyres under Menneskeheden med Sult og Nød og Strid som en Brand, — ellers opper det sig ikke, det løftes ikke, det hele bliver som et klæget, halvbagt Brød, ingen gider æde. — — Nej, Jorden er ikke fælles, og skal ikke være det, ligesaa lidt som Pengene. Men der er noget, som skal være fælles for alle, og som bliver rigere, jo større Fællesskabet er derom, det er det *aandelige.* Hvem der ikke kjender det aandelige, og dog vil stifte Fællesskab ved deres Tale, de giver sig altid til at lave Løgne om Pengene og Jorden, som dog aldrig kan blive fælles. Jo mere uaandelig en Tid er, des større

bliver altid de økonomiske Løgne. — Jeg har søgt at give Folk Smag for det aandelige her i Solbjerg, baade det folkelige og det kristelige. Men nu er det vistnok forbi. Hvem gider høre paa en Taler, naar der paa een Gang kommer en Hund ind ad Døren. Og hvem gider høre paa aandelig Tale, naar først Penge-Løgnene begynder at rumle?"

Det saae ud, som om Borrevad vilde slutte. Han gjorde et Par Skridt til Siden oppe paa Talerstolen. Men pludselig standsede han og sagde: „Hvad angaar det private Snak, som Præsten kom med, da kommer Jens Fjordhus's og mit Mellemværende ingen andre ved end ham og mig. Han har selv ikke fundet Anledning til at rejse Klage imod mig. — Med Hensyn til Octavianus, da vil jeg først, inden jeg svarer, spørge, om det er med hans Minde, at Præsten her har omtalt hans Lønningsforhold?"

„Jo — det —" sagde Præsten. „Ikke sandt, Octavianus, det var vi jo enige om?"

„Ja," svarede Octavianus og rejste sig fra sin Plads, „og A vil sige saa meget, at —"

„Nej, Du maa ikke tale endnu; Morten Borrevad har ogsaa forlangt Ordet efter sin Fader."

„Saa vil jeg tilføje dette," fortsatte Borrevad: „Grunden til, at Octavianus fik mindre Løn i Begyndelsen af sin Tjenestetid hos mig, var den, at Octavianus *var en Tyv,* og derfor foreløbig ikke kunde faa Løn, lige med en hæderlig Karl. Denne Erklæring har Octavianus selv fremtvungen, og maa derfor selv bære Følgerne af den."

Der var megen Uro i Forsamlingen, da Borrevad

gik ned og satte sig paa sin Plads. Octavianus syntes heftig forbitret. Han gik hurtig hen til Præsten og hviskede med ham.

Morten Borrevad var imidlertid kommen op paa Talerstolen. Han var meget alvorlig og stod med nedslagne Øjne, mens han talte, men syntes dog ikke egentlig forlegen: „Jeg var fuldtud enig med min Fader i det, som han sagde om det aandelige og det økonomiske nu til sidst. Men des kjedeligere var det for mig, at der var saa meget af det andet, han sagde, som jeg syntes var rent galt. — Dér synes jeg, at Præsten og Fader har akkurat lige megen Uret. — Der maa jo da sikkert skulle være en Slags Balance imellem de Rige og og de Fattige, forat *det Hele* skal kunne trives. Og hvad der sigter til at bevare den, maa jo være det bedste og det rigtigste for det Hele. — Det er jo muligt, at Georgeismen sigter netop til det. Jeg kjender den ikke nok til at kunne dømme derom, men det gjør sikkert Fader og Pastor Heymann hellerikke. — Men den Balance talte Fader sletikke om, skjønt jeg synes, det hele kommer an paa den. Hvis de Rige stilede efter at bevare denne Ligevægt, ja, saa havde *de* Ret, men det gjør de jo akkurat lige saa lidt som de Fattige. Baade de Rige og de Fattige stiler efter det *mest mulige,* uden Hensyn til, om det hele, Landet, Folket, har Gavn eller Skade deraf. Derfor synes jeg, det er meningsløst at kalde Begjerligheden for en Fattigmandslast, for den er mindst lige saa meget de Riges Last. Ja, det var blot det, jeg syntes, jeg vilde — —“

„Ja, det er en sølle Tid, naar de Unge er for-

nuftigere end de Gamle," mumlede Borrevad halvhøjt, idet hans Søn gik ned.

Bøldrup havde rejst sig og saae spørgende hen til Ordstyreren.

„Ja, kom kun, Proprietær Belldorff," sagde denne. „De var ogsaa indmeldt før Octavianus."

„Jeg staar her i denne Stund," sagde Bøldrup, „ikke forat forsvare mit Kandidatur, men for at tage det tilbages. Det var mig en stor Tilfredsstillelse og en stor Glæde at høre Hr. Andersen, Borrevad Mølle, tale før. Jeg har altid sat Pris paa Andersen, om end vi har kunnet skilles ad paa væsenlige Punkter. Men i Dag har jeg seet, at Andersen er en Mand, som vi — vi andre maa støtte. Han har nævnt Tidens Last ved dens rette Navn: denne usalige Lyst til Penge, denne umættelige Begjerlighed, som har grebet de Mange, og som truer Næstens Gods, og — æh — som gjør Vedkommende selv utilfreds med de Kaar, som Vorherre har givet ham. — Ja, maatte vi dog komme saa vidt engang, saa at det blev den almindelige Betragtning, denne, som Livet overalt lærer os, dette eneste, guddommelige: *Du skal ikke begjere Din Næstes Gods.* Er blot dette slaaet fast imellem os, da svinder al anden Uenighed imellem os ligesom bort af sig selv, og da kan vi række hverandre en Broderhaand. Jeg vil derfor anbefale alle dem, som mulig vilde have givet mig deres Stemmer, at lægge dem paa Hr. Møller Andersen, Borrevad. — Tak for de Ord, Andersen!"

„Maa jeg?" sagde Borrevad.

„Ja, nu var det rigtignok Octavianus's Tur,"

sagde Præsten. „Men dels har han overdraget til mig at sige det, han vilde have frem, — dels tænker jeg, det er bedre, det kommer tilsidst. Saa — æh — værsgod!"

„Der er een Ting, som er uundgaaelig nødvendig, forat Mennesker skal kunne finde sig i de økonomiske Kaars Ulighed, og det er, at det aandelige, det menneskelige Fællesskab, *Æresfællesskabet*, holdes vedlige. Hvor dette Fællesskab findes mellem Store og Smaa, dér vil de Smaa altid være de sidste til at bryde ud, de vil hellere miste Livet end *dét*. — Nød vil aldrig tvinge dem ud, kun Haan og Foragt. Der skal være syndet svært af de Store, før de Smaa opgiver Fælles-Æren: enten ved at gaa ud og danne Underklasse, eller ved at bruge uhæderlige Midler i den økonomiske Kappestrid: de store Samfundsløgne, kujonagtig Klynken og Klagen, *noget forud* i Legen. De vil af sig selv blot bruge det redelige Vaaben: *Arbejdet*, — for selv med Tiden at indtage de Riges Plads. — Men naar først Æresfællesskabet er brudt, da bliver der Plads for de store, ellers utrolige, Samfundsløgne; da tages der intet Hensyn mere, hellerikke til den Balance, min Søn før snakkede om. — Folk, der *fraoven* bryder det aandelige Fællesskab, Æresfællesskabet, — de fortjener, at deres Ejendomme brændes af over Hovederne paa dem, at de gjøres til Trælle af dem, med hvem de brød Fællesskabet. Til dem er intet for ondt! fra dem er det, den sociale Forargelse kommer! — — Naar vi derfor om kort Tid har Socialistoversvømmelsen her i Solbjerg Sogn, naar Landarbejder-Organisationen sættes

i Værk hér, inde fra selve Hovedstaden, — da fortjener Kresten Bøldrup og Hans Nielsen og Kragelund og Jens Lauridsen og hele det øvrige Slæng af Storbønder — *Stornarre!* — med selve deres Forbillede Hr. Rosenbaum i Spidsen, at blive boycottet ud af deres Gaarde, at blive forjaget til en eller anden Fabriksby, hvor det menneskelige Fællesskab i Forvejen er ødelagt. Thi disse Mænd har her i Sognet gjort, hvad de kunde, til at ødelægge Samfundsforholdene, gjøre alting dyrisk, derved, at de brød Æresfællesskabet med de Smaa og saa vidt muligt krængede deres egen, naturlige Menneskelighed af sig for ikke at ligne dem. — Jeg hader aldeles ikke de Smaa. Jeg vil blot ikke, at deres Laster skal gjøres til Dyder. Men jeg hader Narre, der af Forfængelighed øder Samfundet, som Bøldrup og hans Slæng, og jeg foragter Spekulanter i forloren Menneskekjærlighed som Pastor Heymann med Tilbehør! — De er i Virkeligheden værre end Forbrydere, den Slags Folk!“

Jo længere Borrevad havde talt, des stærkere var Udbruddene af Mishag fra Forsamlingens Side blevne — særlig fra Proprietær Kragelund. Da han nu sluttede, var der ligefrem Larm i hele Salen. Stærkest hørtes dog Præstens Stemme, som han, ved at sætte den op i Diskant, kunde gjøre meget gjennemtrængende:

„Hov, hov, hov, hov!“ raabte han. „Nu bliver vi jo til Forbrydere næsten allesammen for Borrevad!“

„Efter dette fastholder jeg mit Kandidatur?“ raabte Bøldrup højt over mod Præsten.

„Ja, natu's!“ svarede denne.

„Han faar ikke en eneste Stemme fra vor Side.“

„Det træffer sig imidlertid saa mærkeligt,“ fortsatte Præsten, som nu var kommen op paa Talerstolen, „at netop i samme Øjeblik som Borrevad udslynger denne Beskyldning for Forbrydelse — Forbrydelse mod Æren eller — æh — Brud paa Æresfællesskabet — imod saamange Mennesker, da rettes der mod ham selv en Beskyldning, som, hvis den er sand, ikke kan andet end berøre hans Ære paa det føleligste. Ja — det er Octavianus — han vilde selv sige det, men jeg har bedt ham lade mig gjøre det; — da jeg selv staar udenfor, kan jeg vist gjøre det mildere. — — Ja, altsaa, *jeg* refererer kun Octavianus's Ord. Han staar her og siger dette: at Borrevad har øvet Pengeafpresning imod ham. — Borrevad greb Octavianus i en Nøds-Handling. Octavianus hører jo til de mange Ulykkelige, der er udelukkede fra Jorden; han *har* ikke Jord, kan ikke komme til Jord, paa Grund af den blodige Jordrente. Og saa havde han i sin dybe Fortvivlelse besluttet, at han vilde gjøre det, man kalder *at stjæle.* Og midt i denne Handling greb Borrevad ham, og saa truede han ham til at tjene sig for mindre end halv Løn, for ellers, sagde Borrevad, vilde han melde hans Tyveri til Øvrigheden.“

Borrevad havde rejst sig og sagde nu: „Er det sandt, Octavianus, at Du beskylder mig for det, Præsten der nævnte?“

„Ja — og A kan yderligere —“

„Derpaa er altsaa Forsamlingen Vidne. — Det,

Octavianus her har sagt, er ubevisligt, allerede af den Grund, at han ingen Vidner har. Han vil altsaa tabe den Sag, som jeg straks anlægger imod ham. — Men dernæst erklærer jeg herved hans Ord for *Løgn.*"

„Men dog ikke dette, at De har benyttet Dem af hans Tyveri til at byde ham halv Løn, og tilvendt Dem selv de Penge, som han ellers skulde have haft," sagde Præsten.

„Jeg har givet ham den Løn, som var aftalt mellem ham og mig. Hvad der var mindre end det almindelige, har jeg givet gamle Ane Jenster."

„Ja, hvorfor, hvorfor har De gjort det, Borrevad?" skvaldrede Jens Lindskov op. „Fordi De ett kunde beholde disse Penge for Deres Samvittighed, ha, ha, ha. Og saa har De vundet Beundring for Rundhaandethed ved det. Omendskjønt det var Octavianus's Penge, De gav hende. — Ane Jenster har ett snakket om andet end de Penge det sidste halve Aar!"

Der blev pludselig dødsstille. Det lod, som om Folk, da Hovedbeskyldningen mod Borrevad maatte opgives, med des større Iver blev optagen af dette mindre.

„Det er Borrevad, der har paastaaet, at han gav sine Folk bedre Løn end andre her i Sognet!" lo Kragelund.

„Det er sgu ogsaa en Maade," raabte Proprietær Rosenbaum, „at holde *Æresfællesskabet* vedlige paa, ha, ha, ha, ha!"

Borrevad stod og saae hen for sig, som om han tænkte paa helt andre Ting. Det gjorde han for

Resten ogsaa. Han hørte endnu det Ord „*Løgn*“, som han lige fornylig havde udtalt imod Octavianus. Og saa tænkte han paa sin Kone. Hun havde jo fraraadet saa stærkt at give Karlen mindre Løn end de andre. — Og idet han ligesom vaagnede op, mærkede han, at der var skeet en stor Forandring: *nu først*, i *dette* Øjeblik, havde han mistet sin Magt over Forsamlingen og for saa vidt ogsaa i Sognet! Og han vidste sletikke hvorfor. Han havde jo da ikke handlet forkeert overfor Octavianus? — eller Ane Jenster? Det var jo i Grunden meningsløst, hvad Folk stadig raabte. Men det var forbi alligevel. Der var noget med hans Øjne — — det var, ligesom hans Blik ikke var fast, syntes han.

Han sagde højt — og det ligesom fraværende, uinteresserede i hans Stemmes Klang gjorde et vist Indtryk: „Da Ordstyreren synes at have glemt sit Hverv,“ — Præsten løb omkring nede i Forsamlingen, — „opfordrer jeg som Formand Folk til nu straks at bestemme Deres Valg, at vi kan faa en Ende paa dettehér. — Rimeligvis kan det skee ved Kaaring. — Vil de, der stemmer paa Bøldrup, række en Haand i Vejret!“

En 20—30 Mennesker stemte paa denne Kandidat.

„De, der stemmer paa Pastor Heymann!“

Omtrent de tre Fjerdedele af Forsamlingen rakte Hænderne i Vejret.

„De, der stemmer paa mig!“

Borrevad havde nærmest ventet, at Latteren ved dette sidste Spørgsmaal atter vilde bryde løs. Men

der blev ganske stille, — og straks efter rakte mindst et ligesaa stort Antal Personer, som de, der havde stemt paa Bøldrup, Haanden i Vejret. — Borrevad saae, det var en Del Gaardmænd, — og saa saae han Jens Fjordhus med Haanden oprakt.

Da mærkede Borrevad, at han pludselig blev kold i Ansigtet og svimmel, og han skulde lige have talt til Morten: at han vist fik et Ildebefindende; — men saa havde han, uden at vide det, faaet fat i sin Hat og sin Stok, — og da var det allerede ovre. Saa gik han hurtig ud af Salen, — hjem.

X.

Dagen efter Generalforsamlingen tog Borrevad op til Sagfører Elsted forat faa rejst Sag mod Octavianus som den, der havde fremsat falsk Beskyldning imod ham for Pengeafpresning. Borrevad bemærkede bl. a., at det kunde gjerne være, han havde meldt Octavianus for Tyveri den Aften for et Aarstid siden, hvis ikke han — ved Octavianus's Anmodning om at blive hans Tjenestekarl — var kommen i Tanker om at fæste ham. Men han havde ikke med et Ord stillet Octavianus *Valget* imellem at blive meldt eller tage Tjeneste paa Møllen; selvfølgelig havde han da hellerikke truet ham til at gaa ind paa mindre Løn ved i modsat Fald at stille Anmeldelse af Tyveriet i Udsigt.

„Selv om der indirekte kunde udledes en Trusel af Deres Ord i den Retning,“ ytrede Sagføreren, „vilde det næppe kunne betegnes som Pengeafpresning.“

„Saa,“ sagde Borrevad. — „Men jeg har nu altsaa i hvert Fald hverken indirekte eller direkte truet ham dermed. — — — See, jeg ønsker ham i og for sig ikke straffet *for Tyveriet*. Men nu

kan Øvrigheden vel vanskelig undgaa at tage sig af den Sag ogsaa. Hvor stor kan Straffen blive?"

„Jeg tænker 4 Gange 5 Dages Vand og Brød."

„Og for Beskyldningen mod mig?"

„En Bøde paa et Halvhundrede Kroner og saa Sagens Omkostninger." — — — —

Saasnart Borrevad var kommen ud paa Landevejen igjen hjemad, kunde han mærke, hvor meget der havde ligget og ulmet i ham, hvor mange Tanker der havde ligget i Dvale siden Mødet igaar, ligget og ventet paa, at denne Samtale med Sagføreren skulde være ovre, for saa at flyve op og gjøre Uro. Han kom til at tænke paa halvkvalte Oldenborrer, der fik Luft nu og kom til Live igjen. — — Elsted skulde hellerikke have sagt dette om „indirekte Trusel". — — — Tvivlesygen i Borrevad tog naturligvis straks Anledning til at opkaste det Spørgsmaal: Har Du saa nu ikke alligevel indirekte sagt saadant noget? Mon Octavianus kunde faa sig til saadan *rent* at opdigte det? — Han syntes aldeles bestemt ikke han havde sagt — — Men Anfaldet kom lidt efter igjen: jamen hvad var det da, Du blev saa sært tilpas af igaar under Mødet, dengang Du raabte: *„Løgn!"* til Octavianus? Var det ikke en Tvivl hos Dig allerede dengang, om Du havde Ret i det Ord *„Løgn"*?

Han *havde* ikke sagt saadant noget til Octavianus den Aften paa Blegepladsen, han *havde* ikke paa *nogen* Maade truet ham!

Naa, nej, saa havde han da hellerikke gjort det, skal vi saa være enige om det, sagde Tvivlene, —

og trak sig ned under Mellemgulvet hos ham og sad og murrede der ganske stille.

Det var ogsaa Kirstines Skyld, at han var kommen ind paa alle disse Tvivl og Betænkeligheder! Det var dette tossede Spørgsmaal, om det var *lovligt* at byde Octavianus mindre end det almindelige. Aak ja, det var den Dag, da Jens Fjordhus kom hjem fra Mosen med Tørvene i Stadsvognen. Han selv og Kirstine havde jo lige haft den Samtale om Octavianus' Løn, før han gik ud i Gaarden og sagde Jens Fjordhus op. Gud veed, om han havde gjort det, hvis han ikke havde været i denne ærgerlige, ubehagelige, urolige Stemning forinden.

Men nu rullede hele det sidste Aars Begivenheder sig op som en lang, sammenhængende, bedrøvelig Aarsagsrække; alle Ulykkerne stammede fra, at han — i Forgaars for et Aar siden, ja! — havde fæstet Octavianus: Jens Fjordhus var nok ikke bleven saa uregjerlig, hvis han ikke havde gaaet og været forbitret over at have Octavianus til Andenkarl, og Borrevad havde vist ikke sagt Jens Fjordhus op, hvis han ikke havde haft Octavianus i Baghaanden, — og saa var Høstgildehistorien ikke kommen, og uden den havde vel ikke Folkene paa Møllen sagt op, — og det om Julen, det havde han vel hellerikke gjort, hvis ikke han havde gaaet og været forpint i Sindet over det andet, — og saa var nu paa den Maade det skjønne, aandelige Fællesskab, de havde haft med deres egne Folk og med deres Naboer forbi — forbi! — Ha, ha, ha! Hans Indflydelse i Sognet var forbi! — Ak, ja! — Maries Livslykke den blev vist ogsaa tynd — efter

den gale Forlovelse! — Og Morten! — hvis det nu ogsaa blev til Strid — i Anledning af Kirsten Thomsen!

Atter var det, ligesom han blev ærgerlig paa sin Kone. Det var, som om hun sagde, at Aarsagen til det altsammen var jo tilsidst hans Gjerrighed og Herskesyge. Det var Aarsagen til, at han havde fæstet Octavianus for den ringe Løn — — havde faaet Marie forlovet med — —

Saa begyndte han at værge sig: han var da ikke Aarsag i, at de havde faaet en forrykt Kapellan til Sognet, hellerikke i, at hans Børn havde gaaet dér og forlovet eller forelsket sig hen i Vind og Vejr — nej, han var ikke. — Og var det hans Skyld, naar det viste sig, at Folk ikke havde mere aandelig Sans, end at de for en ren Bagatels Skyld kunde vende sig bort fra det Gode, de havde ejet. Nej, den Slags — — det var jo kun godt — om ogsaa det var sørgeligt — at det kom for en Dag. Narre sig selv skulde man jo ikke. Og nu vidste man altsaa, hvordan de var — — —

Pludselig — som et Lyn — slog den Tanke ned i ham: een Ting er ganske sikker, at hvis Octavianus ikke havde *frygtet for* at blive meldt, saa var han aldrig gaaet ind paa at tjene hverken for Ingenting, — som han jo først havde tilbudt, — eller for halv Løn. — Det følte Borrevad straks, at den Tanke lod sig ikke bortforklare. — Jamen saa *var* det jo i Virkeligheden Pengeafpresning, ihvad saa Loven tilfældigvis kaldte det! — Og første Gang viste det Gespenst sig for ham, som han nok syntes, havde puslet omkring Vognen, lige siden han kjørte

fra Sagføreren: den Tanke, om han ikke skulde vende om, kjøre op til Elsted og tage sin Klage mod Octavianus tilbage? — Ja, men hvad vilde det sige: altsaa erklære sig uvis, lade Octavianus' Beskyldning staa? — — Nu rejste Gemyttet sig atter til Selvforsvar: Octavianus kunde jo takke sig selv for det hele. Havde han ikke rettet en ærekrænkende Beskyldning mod Borrevad — uden anden Hensigt end den at skade ham — saa var der jo aldrig kommen en Sag ud af detteher. Og ihvad saa Octavianus havde tænkt sig den Aften, saa havde Borrevad ikke sagt noget derom, han havde ikke truet ham til at tjene sig. Det havde han jo ikke? — Aa ja! det var jo dét Spørgsmaal, han var begyndt med! — — —

Solen var gaaet ned i en Skybanke forat blive borte med det samme. — Det var kun nogle faa Minuter siden, da havde Borrevad et Øjeblik haft saa meget Ro og Lind i sine Tanker, saa han ved at see det sidste Skin af Solen paa Skjærvedyngerne langs Vejen havde faaet et Erindringspust fra sin Drengetid, dengang slige Skjærvedynger var mærkelige og Stenene hemmelighedsfuldt kostbare. — Nu var der helt lukket til for hans Drengetid, — det blev der altid, naar han var rigtig trykket og ulykkelig. — — Og Solen var nede, — hvad skulde den ogsaa være oppe efter?

Og mens Mosetaagerne nu steg rundt om Vejen, rejste alle Vanskeligheder sig for hans Sind, — de Vanskeligheder, som den nærmeste Fremtid vilde bringe: at skulle arbejde med Polakker i Roerne i Sommer, og med disse Svenskere paa Gaarden!

— Og ingen Venner i Sognet. — Og det skulde han selv have forskyldt altsammen? —

Det saae ud til Regn, — som man trængte til. Men da han naaede hjem, var det blevet til tør, kold, graa Aftenblæst. — Og hvad kunde det nytte, at det blev Morgen næste Dag. Deraf blev jo ingen Ting bedre.

Da hans Kone kom op til ham i hans Kontor hen paa Aftenen, sad han ved sit Bord, men havde ikke tændt Lys. Hun spurgte ham, hvordan det kunde være, men han svarede ikke. — Lidt efter begyndte han at nynne en Salme, skjønt hans Stemme slog noget Klik. Dér sang hun saa med, hvad vel ogsaa var Meningen fra hans Side. Men de talte ikke sammen.

Midt i April Maaned var der Forlovelsesgilde oppe hos Hjalmar Olesens. Det var Pastor Heymanns Forlovelse med Frøken Wüllner, der fejredes. Der var ingen Udensogns-Gjæster. Deltagerne i Gildet var alle Medlemmer af „Retfærdigheds-Foreningen“. Det var dog allesammen bedrestillede Medlemmer af denne, thi skjønt de ganske ejendomsløse Medlemmer jo principielt seet var fuldkommen ligestillede med de andre, ja, ved visse Lejligheder — offentlige Møder og lign. — ofte paa en Maade blev stillet over, — saa var de dog ikke saa morsomme at have med ved saadan en Festlighed. Octavianus var hellerikke til Stede.

Men det kom af, at han var en Tur i Kjøbenhavn i disse Dage.

Man sad ved Kaffebordet. De Forlovede for Bordenden. Han med Armen om hendes Liv. Han saae straalende glad ud. Gang paa Gang tørrede han Kaffen af sit Overskjæg og kyssede sin Kjæreste saa altforglemmende og inderligt, saa det virkede lidt uselskabeligt, — omtrent som naar en yngre Kone giver sit Barn Bryst i Fremmedes Paasyn. — —

Han dukkede op af en saadan Selvforglemmelse og sagde: „Ja, I kan tro, han var en haard Karl, den Gamle i Møllen! For det, han sagde der paa Generalforsamlingen, det har jeg natu's hørt ham sige mange Gange — og mange Gange haardere — i privat Samtale hjemme. Det var dog især dette fortvivlede, — naar han kom ind paa dét: at man ikke skulde kunne elske Mennesker ene og alene af den Grund, at de var fattige. At dét skulde ikke være Grund nok. — Ja, Holm talte jo om noget lignende ved Sommermødet. – Jeg veed jo med mig selv: jeg kan føle saadan en brændende Kjærlighed, bare jeg hører om et Menneske, der lider Nød. — For saa er det, li'som jeg selv led Nød. Ja, det er jo dét. — Selvfølgelig! — Nej, men det kunde der ikke være Tale om. Slægtskab eller personligt Bekjendtskab, eller Fællesskab om noget aandeligt. Al anden Slags Kjærlighed, sagde han, var Gesjæft. Al den egentlige, rene, demokratiske Medlidenhed med fattige Mennesker, blot fordi de *er* fattige, hm, hm, hm, hm, — det var Gesjæft, sagde han. — Ja, jeg kunde sidde og blive li'som

forstenet, naar jeg hørte derpaa. Jeg kunde ligefrem føle li'som en Kulde hér paa det Sted, hvor mit Hjerte skulde sidde. — Det var forunderligt, det var uhyggeligt!" — — Præsten gav sig atter til at kysse sin Kjæreste.

„Nu har han jo ogsaa forbudt Morten — Sønnen — te han maa faa den Pige, som han elsker," sagde Jens Lindskov. „Det er vel sagtens ogsaa, fordi han mener, te man kan ett elske de Fattige."

„Ja, det kjender jeg jo saa godt," sagde Præsten, atter opdukkende, „at Morten altid har villet have Engmandens Kirsten. Men har den Gamle nu ligefrem forbudt ham det? Har Morten talt til ham om det?"

„Ja, ja, han har," svarede Jens Lindskov, „og den Gamle vil sletikke høre Tale om det, — det har Engmandens Kone selv fortalt. Jo, det er Borrevad, der snakker om, te vi skal holde de Fattige i Æressamfund med vos, — eller hvad er det, han kalder det? — og saa gaar han selv hen og forbyder sin Søn at faa — æh — den Kvinde, som han elsker, blot fordet hun er fattig. — Ja, var han blot *ærlig*, Borrevad. Men der er saa meget Uærlighed og Modsigelse i ham."

„Mon han dog ikke er ærlig?" sagde Præsten.

„Nej, det er det, han ett er. Og det er det, som er mig mest imod ved ham. For A er en ærlig Natur. — Og derfor synes A nu, vi skulde have ham reduxeret, ogsaa helt reduxeret. For saa længe han sidder der paa Møllen, saa sidder han som en Trusel mod — kort sagt — alt godt. Vi kan bygge op og bygge op, og saa en skjønne Dag saa kom-

mer han og rager det hele over Ende maaskee. Saadan seer A paa det, efter min rent private Mening. — Og A mener, te vi skal see at faa ham reduxeret af med Mølleriet. Grønbanken oppe paa min Mark — dér kunde blive en storartet Vindmølle, — og det ligger jo meget nærmere ved Solbjerg By, — saa kunde han sidde og more sig nede i Borrevad Mølle; der kom sgu ingen — A mener, der sku' ingen komme med deres Korn derned!"

„Ja, Du siger noget, Jens Lindskov," sagde Præsten. „Ikke for det, jeg kunde godt unde Borrevad alle de Kunder, han har. Men for Smaafolk her i Solbjerg By vilde det unægtelig være en stor Vinding."

„Ja, og Konkurrencen er jo egentlig heldig for alle," sagde en anden af Gjæsterne.

„A for min Part ønsker nu ogsaa at faa Borrevad sat ud af Spillet," sagde Simon Rasmussen, en ret velstillet Gaardmand, som dog ikke havde sluttet sig til Storbonde-Partiet i Sognet. „Men A mener —"

„Ja, Du mener, gjør Du!" raabte Jens Lindskov. „A kan nok vide, hvad Du mener. Du var jo med dem, som stemte paa Borrevad ved Generalforsamlingen —"

„Var Simon Rasmussen? hm, hm, hm, hm," lo Præsten.

„Jah — —"

„Jo, det er nogen rask' Patrioter, dem," sagde Jens Lindskov.

„Hm, — det er jo saa'en med vos," fortsatte Simon Rasmussen, „te hvissommenstid vi havde

bare haft en mere passelig Mand at stemme paa — —"

„Hvadfor „*vi*"?" raabte Jens Lindskov haanende. „Lad os høre, hvem I egentlig er!"

„I havde jo da Præsten at stemme paa, Simon," sagde Amalie Olesen.

„Ja, — A seer saa'en paa'et," svarede denne, „te — æh — Præsten, ja, det er saa'en personlig — og med hans Forkyndelse. Men vi skal være varsomme med — æh — hvad vi saa'en egenlig *foretager* vos og i det praktiske. Det kan jo være noget andet for Jens Lindskov, for han er nu en Fører-Natur, det er det, han — æh — tilsigter — —"

„Ikke det, der ligner!" sagde Jens Lindskov.

„Jo—v. — Men for vi andre dér stiller det sig noget anderledes. — — Pastor Heymanns Forkyndelse den har jo vundet vos i det hele, skjønt den kan jo nok indeholde Sprængstoffer, — men ham kan vi jo alle være enige om, han har vundet vos personlig. Og det vil vi vist ogsaa blive ved med, saalænge han er vor Præst, især hvis — —"

„Ja, han forlader aldrig den ansvarsfulde Gjerning, han har dannet sig her," sagde Jens Lindskov afgjørende.

„Hov, hov," sagde Præsten leende. „Du er svært sikker i Din Sag."

„Ja, det skulde A dog vel ogsaa kunne være."

„Ja, ja, — jeg tænker saamænd hellerikke paa at flytte for det første."

„Nej, men det er een Ting med Pastor Heymann, hvor forvoven han ogsaa sommetider kan udtrykke sig," sagde Simon Rasmussen, „men —

A troer nu, Octavianus han fører vos i en skjæv Retning. For han gjør sig til Talsmand for de Fattige *paa de Bedrestilledes Bekostning*, og saa forlanger han endda, te vi Bedrestillede skal være med dertil — —"

„Jamen det gjør Pastor Heymann jo ogsaa!" raabte Jens Lindskov.

„Ja, det gjør jeg da re'nok. Ja, natu's, — ikke paa *Bekostning* af — —"

„Det er Dem — det er Dem *personlig*, Pastor Heymann, det er en anden Sag," sagde Simon Rasmussen afværgende. „Men Octavianus's Bestræbelser de gaar ett i Længden — i det lange Løb, — og det kan A paa Maader*) ogsaa sige om Jens Lindskov — —"

„Ha, ha, ha, ha!" lo denne.

„Ja, ja, — Jens Lindskov, — Du har nu Dine Sær-Interesser som Fører-Natur. En Fører-Natur den kommer til at sige saa meget. — Men Octavianus — A kan nu ikke udstaa det Menneske! Han er saa'en en fuldkommen Proletar-Natur. A er ikke engang sikker paa, om han ett er i Kjøbenhavn i dette Øjeblik forat medvirke til, at vi faar Socialisterne herover —"

„Dem har vi jo allerede," sagde Jens Lindskov.

„Ja, ja, — men saa selve Organisterne —"

„Organisterne!" lo Jens Lindskov.

„A mener dem, som organiserer det hele — med Ottetimersarbejdsdag og Fagforbund imellem vore Daglejere o. s. v. — — I samme Øjeblik melder A

---

*) Paa Maader = paa en Maade.

mig ud af Retfærdigheds-Foreningen, og det gjør mange flere endsom A. — Og hvordan vil der saa komme til at see ud her i Sognet? Ja. Kan nogen sige mig det?"

„Jeg tænker, her vil komme til at see meget fornøjeligt ud, hm, hm, hm," sagde Præsten.

„Nej, nej, nej, nej, Pastor Heymann! Ja, A taler ikke imod Dem personlig som Forkynder. De har ført en stor Forkyndelse herind, De har vidst at gribe og samle os alle. Men De maa ikke blive ved med den Forkyndelse for længe, for saa begynder den at splitte i Stedet for at samle vos. — A troer, De skulde begynde at slaa paa flere Strenge."

„Jeg slaar saamænd paa alle dem, jeg har, hm, hm, hm, hm."

„Ja, for det kan nu saa let blive, som De engang selv fortalte om En, der udstrøede en Sæd af Løvetand — —"

„Af Dragetænder, var det vist —"

„Ja, — og der kom saa meget Ukrudt og saa meget Strid op derefter. Og saa er det, om De igjen formaar at dæmpe det. Det er et stort Ansvar — —"

„Hør, skal vi nu ikke holde op med denhér Snak," sagde Amalie Olesen.

„Ja, lad os det," sagde Præsten. „Men hvad skal vi saa snakke om, Amalie? Det maa Du sige os."

„Aa, om det, vi før talte om."

„Før?" spurgte Præsten. „Ja, hvad var det saa?"

„Om Borrevad! — Fortæl noget om Borrevad i Sogneraadet, Jens Lindskov!" sagde Amalie.

„Ja, — snakke ilde om den Borrevad Møller, det er bleven en stor Artikel her i den sidste Tid,“ mumlede Simon Rasmussen. „Men A frygter ogsaa for, te det snart vil blive det eneste, vi kan tale om, uden at komme i Strid med hverandre.“

En Dag i Slutningen af Maj gik Morten Borrevad op til sin Fader i hans Kontor.

Hans Fader, der sad og skrev, vendte sig hastig om paa Stolen, da Morten kom ind ad Døren, og saae spørgende paa ham. — Han saae egentlig sletikke rask ud, den Gamle, — og samtidig med, at hans Ansigt fik et hidsigt, irriteret Udtryk, var der tillige noget fraværende, træt deri, som om han kunde have siddet og grublet og spekuleret meget vedholdende.

„Ja, jeg vil have endelig Besked af Dig, Fader, med Hensyn til det, som jeg talte med Dig om for et Par Maaneder siden.“

„Hvad for noget?“

„Aa, — det, som Du blev saa vred over. Min Forlovelse. — Om min Kjærestes og mine Fremtidsudsigter.“

„Hvad er Din Hensigt med at kalde hende saadan, naar Du taler til mig?“

„Det har jeg virkelig ingen, særlige Hensigter med. Min Kjærest er og bliver hun, ihvordan det saa gaar. — Men jeg vilde gjerne vide, om Du fastholder Din Beslutning, at Du ikke vil hjælpe

mig med Penge i Din Livstid, — naar jeg vil have hende?“

„Ja. — Jeg vil gjøre, hvad jeg kan, til at hindre, at Du vælger lige saa forkeert som Din Søster. — Det er vi vel alle enige om, at det *var* et vanvittigt Valg. Og det skulde *jeg* have forhindret, i Stedet for at fremme det.“

„Du veed jo godt, Fa'er, at Kirsten Thomsen ikke ligner — — Det eneste, Du har indvendt imod hende, er jo ogsaa det, at hun er Barn af fattige Husmandsfolk.“

„Aa, Fattigdommen gjorde vist ingen Ting. Men de *virkelige* Forskjelle maa man respektere. Og der *er* Forskjel paa Gaardmands- og Husmandsvæsen — og paa Slægterne. Det kan ikke hjælpe: det aandelige maa altid støttes af det naturlige, ellers gaar det ikke.“

„Aa ja, gid Du havde holdt paa den Sætning, Fa'er, hvor det betød noget. Saa stod vi ikke i det, som vi nu gjør!“

„Men jeg har ogsaa andre Indvendinger mod hende!“ raabte Borrevad pludselig heftig og sprang op fra Stolen.

„Men hvad er da det?“

„Hun har talt om detteher og bredt det ud — at I ikke maatte faa hinanden for *mig*. Følgen déraf er, at man nu vil bygge en Mølle oppe paa Grønbakken ved Solbjerg By og forlade Borrevad Mølle! Det bliver Skade for adskilligt mere end Din Arvepart!“

„Det havde de vel gjort alligevel.“

„Dette er Anledningen! Det har jeg fra Jens Lindskov selv."

„Hm. — Kirsten har sagt det til sine Forældre og paalagt dem, at de ikke maatte fortælle det videre. Om saa hendes Moder har gjort det alligevel — —"

„Du lovede bestemt, at der ikke skulde blive talt derom *nu i denne Tid*. — Og dén Familie vil Du gifte Dig ind i!"

„Ja, det vil jeg. Og naar Du alligevel sletikke vil hjælpe os, saa gifter vi os med det allerførste. Til at kjøbe et Husmandssted kan jeg nok rejse Penge."

„Gaa Din Vej!" raabte Borrevad. „Skaf en Karl i Dit Sted her i Møllen! — Skal vi to komme ud af det med hinanden herefterdags, da bør vi sikkert ikke sees saa tit som nu!"

XI.

Processen mellem Borrevad og Octavianus var snart til Ende. Da Octavianus stod uden ethvert Bevis for sin Beskyldning, maatte han jo allerede af den Grund tabe Sagen. Han blev idømt en Bøde, der, tilligemed Sagens Omkostninger, udgjorde en Sum af 75 Kroner. Disse udredte Præsten og Olesens og nogle andre Venner.

Men desforuden fik Octavianus for sit Tyveri 4 Gange 5 Dages Fængsel paa Vand og Brød, hvor han jo ikke kunde skaanes for selv at lægge Krop til. Efter dette blev han da ogsaa anseet for en virkelig Martyr; thi han havde jo ikke blot forbrudt sig mod Lovene, men han var ogsaa bleven straffet derfor, baade paa Ejendom og Person, og saa var han til alt dette, bevisligt, et fattigt Menneske.

Sagens Afslutning for Retten var imidlertid ingen Hjælp for Borrevad til at kunne lægge den fra sig. Han vidste jo godt, at han rent formelt havde Ret. Han havde intet Ord sagt, der kunde kaldes en Trusel; men hans Tanker blev stadig ved at kredse om to Ting: om det saa godt som *Sikre*, at Octavianus ikke vilde have anmodet om en Plads paa halv Løn, hvis han ikke havde frygtet for i modsat Tilfælde

at blive meldt, — og om den *Mulighed*, at Borrevad maaskee vilde have meldt ham, hvis han ikke var gaaet ind derpaa. — Denne Mulighed havde i Førstningen, efter at Beskyldningen var bleven rettet imod Borrevad, staaet for ham som ganske usandsynlig, ja, urimelig. Og dette var *maaskee* ogsaa hans egentlige og virkelige Betragtning af Sagen endnu. Men han var ikke selv klar derover. Der kunde nu, efter at Dommen var falden, komme de besynderligste Vishedsfornemmelser i modsat Retning, — skyde op i Sindet som pludselige, skjærende Glimt, — gaaende altsaa ud paa, at han *havde* bestemt sig til at melde Octavianus, hvis denne sagde Nej til at tjene ham; disse Fornemmelser, der naturligvis præsenterede sig selv som *Erindringer*, vilde endogsaa kunne angive samtidige, tilfældige Biomstændigheder, f. Ex. hvordan han havde staaet: støttende sig til Havediget, med venstre Haand paa Ryggen o. s. v., — da han havde taget denne Beslutning med Hensyn til Octavianus. — — Han blev mere og mere indesluttet under alle disse pinlige Grublerier og under Trykket af hele Stillingen paa Gaarden. Havde der ikke været det religiøse Fællesskab mellem ham og hans Kone, vilde ogsaa al Forbindelse med hende have været afbrudt. Men han kunde ikke tale med hende om de Sager, som nu trykkede ham. Hun gjorde et Par Gange Forsøg i denne Retning, men blev viist af — blidt og venligt, men bestemt.

Det syntes virkelig at være hans Mening, at han vilde lade Morten rejse og styre det hele selv. Og hans Kone turde ikke opfordre Morten til at for-

andre sit Forsæt og blive gaaende hjemme. Tværtimod sagde hun ofte til sin Søn, at de kom vist aldrig ud over dettehér, hvis der ikke *skete* noget; og det var jo meget muligt, at Mortens Giftermaal og Bortrejse kunde virke den nødvendige Forandring. Morten havde allerede indledet Underhandlinger med en Husmand vester i Sognet om at kjøbe hans Sted. Gik Handelen i Orden, skulde Ejendommen overtages til 1. August. — — Madam Borrevad maatte mere og mere forundre sig over, at hendes Mand, endda han var et troende Menneske, ikke kunde indsee sine Fejl og see, at hele Ulykken stammede fra dem, — men hans Oprigtighed tvivlede hun ikke om.

Det var en Dag i Juli Maaned, at Borrevad vilde kjøre over til en Gaardmand og Handelsmand vester i Sognet, paa Vesterhede, i Anledning af nogle Unghøveder, som denne skulde kjøbe for Borrevad paa næstkommende Vorbjærg Marked. — Det var for Resten ogsaa Borrevads Hensigt ved samme Lejlighed at forhøre sig om, hvordan det stod til med Mortens Hushandel, — da han ikke kunde faa sig til at spørge Morten selv derom.

Udenfor Leddet, ved Vognporten, „vesten omme“, blev Vognen forspændt. Borrevad havde faaet den eneste danske Tjenestekarl, han nu havde i sit Brød, til at hjælpe sig med Forspændingen. Ganske vist var han Møllerkarl, og maatte jo ikke gjerne tages fra Kværnen; men Borrevad kunde saa daarlig finde sig til Rette med de nye, svenske Karle, — undgik dem saa meget som muligt.

Da Hesten var sat for, gik han ind i Gaarden.

Han skulde have noget andet Tøj paa og hente Stadspidsken, som altid hang i Forstuen. — Da han gik over Gaardspladsen, slog den Tanke ham, at rejste Morten, saa endte det naturligvis med, at han selv maatte sælge enten Gaarden eller Møllen. Hvor skulde han, gamle Mand, som han var, kunde drive begge Dele paa denhér Maade. — Han stod et Øjeblik stille henne ved Hoveddøren og saae over mod Brønden, i Nærheden af hvilken Mads Thomsen og hans Lærling, Jens Fjordhus's Jørgen, var i Færd med at lædske Kalk. Det saae ud, som om han vilde give en Ordre, — men med en egen mismodig, opgivende Bevægelse drejede han sig om og gik ind ad Døren.

Det var en temmelig betydelig Ombygning paa Staldlængen, der skulde foretages, og som Mads Thomsen, der ligesaa godt var Murer som Tømrer og tildels Snedker, havde paataget sig at udføre. Nu lædskede han altsaa Kalk til Foretagendet. Dette Arbejde betroede han kun til sig selv. „Hvem der ett vil selv lædske sit Kalk, han skulde hellerett betro sig selv til at bygge," — var en af de Læresætninger, som han indpræntede sine Drenge.

Hullet, hvori Kalken strømmede ned fra Lædskekassen, var gravet ovre imellem Brønden og Laden. Jørgen Fjordhus trak Vand op af Brønden og bar det i to Spande hen til Lædskekassen. Desuden besørgede han Nedsmidningen af Kalkstykkerne fra Vognen, der var kjørt hen ved Siden af Kulen. — Mads Thomsen stod med en Jernrage og rørte i den kogende, dampende Kalkvælling. Han saae overordentlig betænksom ud; hvert Træk i hans

Ansigt sagde: dettehér det er noget, der helst skal et forstandigt Menneske til at gjøre! — Med Munden sagde han derimod noget andet, ligegyldigt, om end i en Tone, der ganske svarede til de ovennævnte Tanker: „Saa skal vor gamle Mand ud at kjøre, ja, han skal, — ja, han skal saa, — vores gamle Mand han skal ud at kjøre sig en Tur."

Det var bagende varmt med stærkt Sollys, der blændende kastedes tilbage fra den hvide Kalk. — Ovre ved Ladevæggen laa Drengen Niels Borrevad paa Knæ og lugede, efter sin Faders Ordre, Græs bort af Stenpikningen langs Foden af Muren.

Ladeporten var lukket, men den lille Dør i Porten stod aaben. Solskinnet var saa stærkt, saa der syntes ganske mørkt indenfor Døren ved et hastigt Blik derhen. Derinde i Skyggen, paa Loen, sad en af de svenske Karle, Jöns Anderson, og gjorde Gaardens Leer i Stand til Høslætten, som skulde begynde i Morgen, hvis Vejret holdt sig. Han var en Del nævenyttig, han gjorde Ringene fast, der samler Bladet og Skaftet, og fornyede Pinde, der var brækkede i Mejereddet. Der laa en 5—6 Leer omkring ham paa Logulvet lige indenfor Døren.

Der var temmelig stille i Gaarden, — man var først godt kommen i Gang med Arbejdet efter Middagssøvnen. Kun Lyden af Kalkens Kogen og af Jørgen Fjordhus's Fløjten hørtes. Det passede egentlig ikke med Stilen paa Borrevad Mølle, at et ungt Menneske saaledes gjorde sig bemærket, og Jørgen havde vistnok selv en Følelse heraf. Men han havde nu været i Lære i Fjordby et Aar, før han kom til at gaa hos Mads Thomsen, og havde i den Tid

tillagt sig en Del Vaner, som han — trods sin Faders Mishag — ikke saadan kunde aflægge herhjemme i Sognet.

„Nu kan Du holde inde lidt, Jørgen," sagde Mads Thomsen med den beregnende Stemmeklang, som Overblikket over et Foretagende giver.

„Med hvad?" spurgte Jørgen letsindigt. „Med at fløjte?"

„Det kan Du ogsaa godt indskrænke Dig med," svarede Mads Thomsen. Det lød egentlig lidt for familiært til Drengen, men et dannet Udtryk som „indskrænke sig" var det ham altid en Fornøjelse at bruge. — „A mente for Resten med at bære Vand."

Jørgen stak straks Hænderne i Lommen og gik over til Ladeporten, hældede den ene Skulder mod Dørlisten og saae ind til Svenskeren.

„Du sidder og har det godt herinde i Skyggen, Jens," sagde han.

„Jag har det int så illa," svaredes der.

„Du sidder og spærrer Vejen med alle de Leer."

„Här är ju ingen och har någonting att göra." — —

Idet samme lindedes der paa Døren i den modsatte Ladeport — ud til Vejen, — og et Mandfolk stak Hovedet ind deraf.

„Uha, sikken et Mørke I sidder i herinde! — Er dét nu bleven Moden hernede i Møllen?"

„Hvem är Du?" sagde Svenskeren og drejede Hovedet tilbage.

„Goddag, Octavianus!" sagde Jørgen Fjordhus højt i det samme. „Hvor kommer Du fra?"

„A skulde ned til Gartneren og laane hans Have-

saks for at klippe Viggo Heymanns Tjørn. Og saa da A gik her forbi, kunde A høre, I snakkede. Saa tykte A lige godt, A skulde ind at see, hvordan det stod til paa Møllen nu om Tider. Er I ved at bygge?"

„Vi er ett kommen længere end til at rive ned og lave Kalk," svarede Jørgen.

„A saae, Vognen var ved at blive spændt for her vestenomme. Er det ham selv, der skal ud at kjøre — den gamle Pengeafpresser?"

„Ha, ha, ha, ha!" skrannede Jørgen op, „har Du selv fundet paa det Navn?"

Octavianus saae prøvende hen til Svenskeren, men denne syntes intet at forstaa.

„Var det ett 100 Kroner, Du maatte af med i Bøde?" spurgte Jørgen.

„Af med?" sagde Octavianus. „Naar det er *en Sag*, som En kjæmper for, saa kommer En da ett selv til at betale Bøden. Det gjorde mine Tilhængere."

„Du er en Satans Karl!"

„Hvor er han henne, Pengeafpresseren?"

„Ha, ha, ha, ha! — Han er sgu' vist inde at lave sig til at kjøre af By," sagde Jørgen.

„Tør Du gaa ud i Gaarden og raabe *Pengeafpresser* efter ham, naar han kommer?"

„Er Du taabelig! — A har s'gu ingen Tilhængere, der vil betale mine Bøder."

„Ja, saa kan Du da staa li'saa stille og sige højt til Dig selv: „Pengeafpresningsaffære." — Det er der da ingen, der kan gjøre Dig noget for."

„Aa, det kan A jo ett huske, saaen et langsommeligt Ord!“

„„Penge-af-pres-nings-affære?“ Det kan Du da vel nok huske!“

„Ha, ha, ha, ha! Du er taabelig, Octavianus, er Du!“

„Jørgen!“ lød i det samme Mads Thomsens Stemme ude fra Gaarden.

„Jov!“

„Kan Du komme herud og give mig noget mere Vand!“

„Siig det saa: „Penge-af-pres-nings-affære!“ sagde Octavianus.

„Bliver Du saa staaende herinde i Loen?“ spurgte Jørgen.

„Ja.“

„„Penge-af-pres-nings-affære,“ ha, ha, ha,“ lo Jørgen, idet han løb ud af Portdøren til Gaarden. —

Straks efter at Jørgen havde fjærnet sig, gik Svenskeren ogsaa bort af Loen; han skulde hente noget i den anden Ende af Laden til sit Arbejde. — Octavianus stillede sig hen ved Døren til Gaarden og saae ud, men holdt sig saaledes tilbage i Skyggen, saa han ikke kunde sees fra Gaardspladsen.

„Skulde A give Dig en Taar Vand at drikke?“ spurgte Jørgen flot, i Bevidstheden om, at Octavianus hørte derpaa.

„Kan Du nu skynde Dig at forrette Din Pligt,“ sagde Mads Thomsen.

Jørgen løb hen ad en smal Passage mellem den rygende Kalkgrube og en Stendynge, der laa ved

Siden af den, — atter forat være flot i Octavianus's Øjne, — hen til Brønden — og begyndte at trække Vand op. — — — — —

Borrevad havde skiftet Tøj og faaet sin lyse Støvfrakke paa, — gik nu igjennem Salen ud i Gangen og tog Pidsken ned fra Knagerækken. — Han skulde lige til at aabne Døren til Gaarden, — men vendte sig pludselig til Siden og gik hen til Gangvinduet, stillede sig dér og lod Blikket glide ud over Gaardspladsen. — Men han saae ikke efter noget. — Han vilde blot prøve at faa bilagt en Strid i sine tunge Tanker, — nu inden han gik ud til Vognen. Han vilde saa gjerne være fri for disse Grublerier paa Kjøreturen, — men des kraftigere tog de plagsomme Tanker naturligvis fat netop nu. — Det var stadig dette med Octavianus. — Han havde jo efterhaanden i sine ensomme Overvejelser ladet sig drive tilbage af sin Tvivl til den Sikkerheds-Fæstning: at han havde i hvert Fald ikke *sagt* noget til Octavianus, der kunde opfattes som Trusel, — hvordan hans Hensigter saa havde været, det fik staa hen. Sikkerheden angaaende dette havde staaet fast hos ham, siden den Dag han kjørte hjem fra Sagføreren. — Men nu begyndte hans Tvivl ogsaa at angribe dette Sikkerheds-Punkt. De kom rykvis, i pludselige, heftige Anfald, disse Tvivl: *havde* han ikke alligevel sagt noget? *havde* han ikke? — Og hans Erindring var begyndt at blive produktiv angaaende denne Sag. Den *lavede* dét, han frygtede for. — Netop nu for et Øjeblik siden, da han stod inde i sin Stue og trak sin Overfrakke paa, havde denne Satans Erin-

dring paaduttet ham, at han (hin Aften ved Blegepladsen) havde sagt til Octavianus de Ord: „Trækker Du Dig *nu* tilbage, er Du meldt!“ — Han *kunde* jo ikke have sagt disse Ord; ellers maatte han jo have husket dem for længe siden. Alligevel vidste han ikke, hvad han skulde gjøre med dette Erindringsbillede — eller rettere Erindrings-*lyd,* — den var saa afskyelig klar, det var næsten, som om hans egen skarpe, klare Stemme endnu klang i hans Øre. — Han blev vist staaende der ved Gangvinduet i ti Minuter, — hans Blik var uden hans Vidende rettet mod Jørgen Fjordhus, der stadig befandt sig derude ved Brønden og drejede paa Svinget. Saa greb han sig pludselig i det. Det var dog altfor galt at staa her og spilde Tiden. Karlen fra Møllen ventede jo omme ved Vognen.

Han aabnede hastig Gangdøren og gik ud, — gik henimod Leddet.

„Penge-af-pres-nings-affære.“

Hvad var det? — Var det ogsaa noget, han bildte sig ind at høre — — —

„Penge-af-pres-nings-affære.“

Nej det var Drengen derhenne ved Brønden, der sagde det! — —

Det var, som en fremmed Magt tog ved Borrevad. Det rejste ham stejlt op fra den foroverbøjede, grublende Stilling, hvori han havde gaaet! — Han skulde skrige — men kunde det ikke. Han løb med Pidsken i Haanden over mod Brønden. Han saae Jørgen først med febrilsk Hast faa Spanden op og saa kaste den fra sig paa Jorden. Samtidig saae han Mads Thomsen dreje sig rundt og løbe

hen mod Smøgen mellem Stalden og Laden. — Jørgen var lige foran Borrevad, — løb ned mellem Stendyngen og Kalkkulen, — Borrevad paa den anden Side af Stendyngen. Han slog efter Jørgen med Pidsken; det foer gjennem hans Hoved, at Jørgen kunde styrte i Kalkkulen, men han slog alligevel. Jørgen gav et Vræl, men han faldt ikke, og i et Par lange Spring tog han sin Vej fra Stendyngen hen til Døren paa Ladeporten. Borrevad var lige efter, slog igjen, men ramte kun Porten. Jørgen var forsvundet ind igjennem den mindre Døraabning. — Borrevad hørte to høje Skrig. — Men nu fik han sig taget sammen; han havde i Farten stødt Skulderen mod Portens Yderside, — nu rettede han sig, stod et Øjeblik stille og trak Vejret dybt, — derpaa gik han med hurtige Skridt henimod Leddet ud til Vognen, — steg op paa den, fik Linerne af Karlen og kjørte saa. — Han drejede Hovedet og saae Karlen gaa — ikke ind i Gaarden — men tilbage ad Møllen til.

Borrevad var stærkt rystet. Men han fornam det nærmest som en Behagelighed. Dels fordi han dog var sluppet bort fra sin Heftighed, inden den havde voldt Ulykker, dels fordi han i Øjeblikket var friet ud af disse pinlige Tanker fra før. Selve Begivenheden — at altsaa et Menneske havde raabt denne Beskyldning efter ham — havde han foreløbig glæmt, eller han tænkte i hvert Fald ikke paa Betydningen deraf. — Den første klare og bestemte Tanke, der dukkede op i ham, var den: hvor det dog var en stor Lykke, at Jørgen ikke faldt i Kalkkulen. Var dét skeet, saa vilde da sikkert hans

egen Sjælefred for bestandig været forspildt, — for han kunde jo ikke nægte, at han havde indseet Faren derfor og dog fortsat sit vilde Jag efter Drengen. — Saa kom han til at tænke paa det Skraal, Jørgen havde givet af sig, da han passerede mellem Stendyngen og Kalkkulen, — Drengen havde ogsaa snublet lidt, — men han *kunde* umuligt have faaet en Fod ned i Kalken og brændt sig, — saa havde han jo heller sletikke kunnet fortsætte Løbet saa uafbrudt, som han gjorde. — Nej, Gud ske Lov, dér skulde han da ikke have noget at bebrejde sig! — At han, Borrevad, overhovedet følte Angst, maatte jo alene have sin Grund i, at han et Øjeblik selv havde været utilregnelig, og han for saa vidt *kunde* være kommet til at gjøre Ting, som ikke lod sig oprette.

Han havde kjørt rask til under sine Spekulationer. Han plejede ellers ikke at kjøre i Trav op af Borrevad-Dalen, — men det maatte han absolut have gjort; han var allerede kommen ovenfor Borrevad-Lund, da han holdt stille, forat lade Hesten puste, — lige dér, hvor der gaar en Bivej fra, ned til den lille Samling Huse, som kaldes Sigholt. — Han kom i Tanker om, at han hellere med det samme maatte kjøre derned og tale med Per Kvinds Datter Mette om at komme og hjælpe ved Høet, — det blev jo nok ikke til noget med store Hanne alligevel.

Det tog Tid med det Svinkeærinde, næsten en Time. Ingen Voksne var hjemme. Han sendte forgjæves to Smaapiger af Sted efter Mette. Endelig kom hun af sig selv — ude fra Faarene.

Da han naaede op til Hovedvejen igjen, fik han den underlige Idee, at hvis nu nogen hjemme fra Møllen havde været sendt efter ham, saa kunde Vedkommende være sluppet forbi ham her og maaskee være langt paa Vej ad Vesterhede til.

Ja, det var jo sært med saadanne Indfald, tænkte han. Men Grunden kunde jo altsaa kun være den, at hans eget Sind nogle Sekunder havde været saa langt ude, saa han lige i de Øjeblikke *kunde* være blevet ramt af uforglemmelig Skyld. Det maatte jo være dét, der sad i ham endnu. Aa, Gud skee Lov, at det dog ikke var skeet!

Ja, ja, — tænkte han resigneret, mens han kjørte videre, — det kunde han vel hellerikke vente, at de Tanker saadan vilde forlade ham straks: det blev ved at staa ham for Hovedet, at der kom dog nok om lidt nogen efter ham og raabte, — eller ogsaa *imod* ham, paa Vej tilbage fra Vesterhede, hvis den var sluppen forbi ham, — løbende og raabende, uden at han straks kunde høre, hvad den sagde. Aa, det var jo ikke saa underligt, at slige Tanker kom, saadan som han havde mishandlet baade sin Hukommelse og sin Indbildningskraft i den senere Tid!

Han blev da ogsaa ved at sidde og tumle med disse Forestillinger hele Vejen, lige til han kom til det Sted, hvor denne gaar igjennem Truds-Bækken, — der er ingen Bro, — og hvor man har den store Lyngbanke foran sig, som man skal over ad Vesterhede til — — —

Da saae han en Dreng komme frem ad Vejen helt oppe paa Banken foran ham,— snart løbende,

snart gaaende, nedad imod Bækken — — I det samme var det, som om han hørte to høje Skrig langt, langt borte — —

Borrevad blev straks angst, fordi han troede, han saae Syner, — men i næste Nu var den virkelige Rædsel over ham: det var jo Niels, det var hans Søn! det var Budet hjemmefra, der kom ham imøde! — Hvor han maatte have løbet, den stakkels Dreng, at han allerede havde været i Vesterhede! — Dette tænkte Borrevad endnu ligesom paa almindelig Maade. Ligestraks efter oversteg det Hele menneskelige Kræfter for ham, og derfor blev det ogsaa til Gud, der nu handlede med sit eget, som Han vilde. Det var, som Baand brast om ham selv, om hans Hjerte, om hans Sind, han var jo kun Guds eget; Han fik jo gjøre med det, som Han vilde. Men det var en stor Forløsning ikke at være sin egen, han var aldeles ikke ene længere. Det var en meget stor Forandring, der var foregaaet med ham, — og Drengen var ikke engang kommen ned af Banken endnu! — — Borrevad mærkede først nu, at Hesten var gaaet helt ud i Bækken med Vognen, stod og drak. Vandet pladskede af Sted paatværs af Vognen, ind mellem Hjulenes Eger. Det lød saa forløsende i denne tørre Hedeegn. Han kom til at tænke paa den Syrer Naaman i Bibelhistorien og paa at dukke sig ned i Daabens Vande.

Men nu var Drengen kun ganske kort borte. Borrevad kjørte op af Bækken imod ham. Han kom hen paa venstre Side af Vognen, lagde gispende Haanden paa Forlæderet og saae op paa sin Fader.

Han var badet i Sved og forgrædt og alligevel ganske bleg.

Borrevad greb hans Haand: „Hvad er det saa, Niels?“

„Fa'er, — Jørgen Fjordhus er død, han faldt i en Lee indenfor Ladeporten, — han fik den i Brystet — —“ Niels brød ud i en hulkende, hæs Drengegraad.

Saa var der intet Afslag, det var Skaalen fuld, mindre kunde ikke gjøre det! — — Skrigene! — han huskede dem først nu! — — —

Borrevad bøjede sig ned og løftede den lange Dreng op til sig, — og græd ind mod hans Hals — saa værgeløst og smertefuldt, men tillige saa uhindret, befriet, saa det var en hel Aabenbaring for Niels, — han havde aldrig vidst, at hans Faders eller at Verdens egenlige Væsen var saadan.

Drengen fik saa Forlæderet op og kom til Sæde ved Siden af sin Fader. Denne drejede brat om og havde nær væltet, dels fordi det var en ujævn Hedevej, dels fordi han ikke saae godt i Øjeblikket. Saa kjørte han tilbage ud i Bækken; men da han atter hørte Vandets Skvulpen og Pladsken om Hjulene, holdt han stille nogle Sekunder. Niels vidste ikke, om hans Fader lyttede eller maaskee bad. — — Derpaa kjørte Borrevad i skarpt Trav hjemefter.

Aa ja — det skulde altsaa blive et helt andet Liv nu paa hans gamle Dage! — Eller han skulde maaskee dø deraf. Ja, det vilde han snart ogsaa helst. — — Det var jo sørgeligt med det stakkels unge Menneske og for hans Forældre. Men

han var jo dog ogsaa i Guds Haand. Gud kom til at bære alt dettehér. Det var jo altfor tungt for os andre! — — —

Som Borrevad *nu* kjørte, kunde han være hjemme paa et Kvarter.

I det næste Øjeblik, efter at Jørgen Fjordhus var tumlet ind ad Ladedøren, var faldet forover og havde stødt sig Spidsen af et Lee-Blad ind i Lungen, — sprang Octavianus til og løftede ham op uden at mærke, at han ved denne Bevægelse fik Jærnspidsen ud af Brystet paa Jørgen.

Octavianus stod en kort Tid raadvild med ham i Armene. Jørgens Hoved og Lemmer hang ganske slapt ned, og det hivede kun svagt inde i hans Bryst; — han havde givet to høje Skrig, lige idet han faldt om, men derefter havde han været helt stille. — — — — Nu kom Niels ind ad Ladedøren.

„Han er vist død," sagde Octavianus. „Saae Du, hvordan det gik til, Niels?"

„Nej, ikke tilsidst. For da kunde jeg ikke see for Halmdyngen derude. Den var imellem."

„Var der nogen til Stede foruden Dig?"

„Ja, Mads Thomsen. Men han løb jo sin Vej."

„Det er Din Fader, der har slaaet Jørgen ihjel. Han sprang herind efter ham og stødte ham om i Leen."

„Aa nej, det er ikke sandt, Octavianus!" raabte Niels grædende.

„Jo. — Men løb nu efter Morten eller Din Moder eller de andre. A tør ett gaa fra ham." —

Niels vilde først været ovre i Møllen, hvor Morten skulde være. Men da der var nærmere ind i Stuerne, tog han den Vej og traf sin Moder og Marie.

Madam Borrevad rejste sig uden at sige et Ord og løb over til Laden. Marie vilde spørge Niels nærmere ud, — men han fortsatte sin Vej ned til Møllen. — Der var kun gaaet nogle faa Minutter, saa var de fleste af Gaardens Folk, deriblandt Morten, samlede ovre ved Ladeporten.

Jørgen laa nu paa et Dækken henne ved Brønden. Han var afklædt paa Overkroppen, og Marie vadskede hans Saar. Det saae sletikke videre stort ud, men der var kommen en forfærdelig Mængde Blod deraf; der var da heller ingen af de Tilstedeværende, der længere tvivlede om, at Jørgen var død.

Idet Niels kom tilbage, hørte han sin Moder sige til Octavianus: „Det er Løgn, Du siger! Du er en afskyelig Løgner! Men der er heller ingen mere, som troer paa, hvad Du siger om Borrevad!"

Saa vendte hun sig til Mads Thomsen, der netop nu bevægede sig hen til de andre, henne fra Smøgen mellem Stalden og Laden: „Men, Mads Thomsen! — stod De ikke her ved Lædskekassen, da det skete? Veed De ikke, hvordan det gik til?"

„Vi maa ligestraks have Bud efter Doktoren og Herredsfogden," afbrød Morten. — „Jens Andersen, sæt de to Sorte for Stadsvognen og kjør, alt hvad Du kan! — — Og Marie! mon Du ikke kunde gaa

hen og sige det til Jens Fjordhus og hans Kone? Jeg synes ikke saa gjerne, jeg selv vil gaa bort herfra. — Siig kun alt, hvad Du har hørt! Jens troer ikke paa Octavianus's Løgne!"

Marie gik. — Madam Borrevad vendte sig i det samme til Niels og sagde: „Du maa hellere gaa efter Din Fader, lille Niels. Han er jo i Vesterhede hos Peder Klausens. Giv Dig kun god Tid. Og tro endelig ikke det mindste af, hvad Octavianus har sagt!"

Niels satte Træskoene og løb i sine Stunthoser ud af Leddet.

Madam Borrevad og Morten saae begge spørgende til Mads Thomsen, der stadig havde staaet i Positur til at fortælle, siden han fik Opfordringen. Den venstre Haand støttede han til Hoften ved Skjødskindet, den højre hvilede paa Brønddækket: „Ja, see, A staar jo derhenne ved Lædskekarret og rører i Kalken med Ragen. Og Jørgen han stod der ved Brønden og drejede paa Svinget Og saa hører A jo godt, te han staar og mumler een Ting, — men A hører jo ett, hvad det er, — indtil saa hører A, te han staar og siger: „Pengeafpresningsaffære" —"

„Ja, det har Niels fortalt os," sagde Madam Borrevad.

„Naa, ja, ja. — — Saa — æh — lige i det samme kommer jo Borrevad gaaende derovre ved Vesterhuset. Og A tænker ved mig selv: dettehér det gaar galt. Og A begriber jo hellerett, hvordan Drengen kunde finde paa at sige saa'en noget, — — medmindre det skulde være Dig, Octavianus,

der havde sat det i ham?" vendte Mads Thomsen sig til denne.

„Nej, nej! — aldrig et Ord!" svarede Octavianus. „Hvor kommer Du paa det, Mads Thomsen?"

„Ja, ja, det vil vel stedse blive en Gaade. Men han havde jo da lige iforvejen været inde ved Dig i Loen. — — Men A staar og skal lige til at sige jo da: hold Mund! til den Afdøde. Men da havde saa Borrevad allerede hørt det, og med det samme kommer han løbende hen efter Brønden til, saa stærkt hans Ben vil bære ham. — Men saa saae A ikke mere, for A vilde ikke være Vidne. A tænkte jo nok, te det vilde give knubbede Ord, — A tænkte jo ett, te det skulde have bleven til dethér, — men knubbede Ord tænkte A nok te der vilde blive vekslet. Saa A skynder mig ud dér dén Vej — ud af Smøgen og østenom — —"

„Aa, hvor kunde De gjøre det, Mads Thomsen!" sagde Madam Borrevad. „Hvis De havde blevet og — — — saa var det maaskee ikke skeet!"

„Jov, sandt nok, Madammen; men naarenstid te det saa'en kommer rigtig til at gjælde, saa er enhver jo sig selv nærmest. Ja, — er det da ikke sandt!"

„Men vidste De da ikke, at Leerne laa der indenfor Ladeporten?"

„A vidste godt, te Svenskeren sad der med de Leer. Men det skulde Jørgen jo ogsaa have tænkt paa, for han havde jo lige iforved staaet derinde og talt med Octavianus. — Den eneste, som ett vidste noget om Leerne, det var saamænd Borrevad.

— Men saa — Madammen — saa var A ogsaa tilside, forinden Jørgen var kommen saa langt."

„Aa, saa *var* der ingen andre til Stede tilsidst," sagde Madam Borrevad bekymret, „end — —"

„Lad os saa høre af Dig selv, Octavianus, hvad det er, Du vil vidne!" sagde Morten.

Octavianus traadte nærmere, uden at turde møde Mortens Blik, og skulde lige til at begynde sin Beretning, da Madam Borrevad udbrød dæmpet: „Der kommer Jens Fjordhus og Karen — og Marie!"

De kom ind gjennem Smøgen mellem Laden og Staldlængen. Konen, Karen, havde det oprørte i sin Gang, sine Bevægelser, sit Ansigt, som Graaden kan fremkalde især hos Bønderkvinder, og som saa forunderligt minder om Havet i Storm. Hun gik lige hen til Jørgen og kastede sig ned over ham. — „Bitte Jørgen! bitte Jørgen!" blev hun ved at sige, og græd saa sundt og stærkt, saa der var noget kvægende ved at høre derpaa. Det var en Graad, der saa tydelig vilde gavne hende og redde hendes Liv.

Jens Fjordhus stod ved Siden og saae paa Drengen og hans Moder. Hans indre Bevægelse gjorde ham stiv af Holdning; han var ikke vant til at græde af Sorg, — snarere naar han blev rasende. Han var helt rød i Ansigtet, og der løb Gang paa Gang nogle Trækninger henover hans Pande og Hage, der gjerne kunde minde om dem, der kommer paa koghed Mælk, der har trukket Skind. Men Taarerne trængte ikke ud over Øjeranden.

Ingen vilde forstyrre disse to. — Men Morten sagde dæmpet til Octavianus: „Fortæl saa!"

„Ja, De vil jo ett tro mig,“ sagde denne, „men A siger det, som det er. Og A stod jo indenfor Ladedøren. De kom begge to busende helt ind igjennem den, og saa gav Borrevad ham et Stød, saa han faldt i Leen og skreg. Men Borrevad løb tilbage, ud igjen, ligesaa stærkt han kunde, og hen til Vognen udenfor Leddet.“

Lige i det samme drejede Jens Fjordhus sig rundt, styrtede hen til Octavianus, greb ham ved Trøjeopslagene og rystede ham — ja, løftede ham til Vejrs, saa han et Øjeblik kun berørte Jorden med Taaspidserne: „Tør Du sige det igjen, Din Kjæltring!“ raabte han. „Skal Du gjøre Din Husbond endnu mere ulykkelig, end han er! — Tør Du sige det igjen!“

„Aa, Jens Fjordhus!“ bad Morten. „Kom ikke til ham! Bliv fra ham! Der kommer jo bare Kjedsommelighed ud deraf, og han er jo ikke værd at røre ved!“

Jens Fjordhus slap ham, men blev ved at raabe: „Tør Du sige det igjen, tør Du?“

Octavianus var bleven bleg og rystede stærkt. Alligevel svarede han ret behersket: „A tør sige det her, A tør ogsaa sige det, naar A kommer til at staa overfor Herredsfogden!“

Jens Fjordhus hylede uartikuleret som et Dyr af Raseri, men fik derved ogsaa Luft for sin Sorg. — Morten stod henne hos ham, klappede ham paa Skulderen og talte beroligende til ham.

„Hvad er det egentlig, Du tør gjentage, — heller sige igjen, Octavianus?“ lød nu Mads Thomsens knirkende og betænksomme Stemme.

„A tør gjentage, te Borrevad var indenfor Ladedøren og stødte Jørgen om i Leen, og te han løb ud til Vognen efter det!“

„Ja — men, see det passer jo ett for Dig, Octavianus, det kan jo aldrig komme til at passe.“

„Passer det ett, te han løb ud af Leddet?“

„Aa jov, aa jov, — men Borrevad var ett indenfor Ladedøren, og han stødte hellerett til Jørgen.“

„Det kan Du jo ett vide noget om, Mads Thomsen. Du var jo sletett i Gaarden den Gang,“ sagde Octavianus.

„Nej, aa nej,“ sagde Mads Thomsen.

„De løb jo bort, Mads Thomsen,“ sagde Madam Borrevad, „De vilde jo ikke være Vidne.“

„Jov, — men En er jo ogsaa nysgjerrig, En vil jo vide Beskedn, saa A blev jo Vidne saaen paa Maader alligevel. A keg jo straks ind ad det Lufthul i Muren her i Hjørnet. Der kunde A see hen til Indersiden af Porten. Og Borrevad han havde ett saa meget som en Fingerende indenfor, — han kunde overhove-det umuligt see, hvad der foregik indenfor Ladedøren.“

„Tør De gjøre Ed paa det, Mads Thomsen?“ spurgte Morten.

„Jov. — Men det behøves vel ett. Octavianus vil jo vel nok være ved, te han hidtil har husket fejl?“

Octavianus svarede ikke. Han havde Frækhed nok til interesseret at give sig til at undersøge en Skramme paa sin ene Lillefinger.

Jens Fjordhus syntes at ville rive sig løs fra Morten. — Mads Thomsen skyndte sig hen til

ham og lagde sin Haand paa hans Arm: „Saa, saa, — saa, saa, Jens! — her er ett Stedet og ikk'heller ett Tiden til at — æh — tage sig selv til Rette." — Han sagde højt henimod Octavianus: „Gaa Du nu hellere til en Side, Octavianus, og forhold Dig rolig dér. Det var jo muligt, te Du kunde slippe for videre Tiltale, naar Du nu kan undlade at lyve, naar Herredsfogden kommer, og Du skal aflægge Dit Vidnesbyrd sammen med mig." — — Derpaa vendte han sig atter til Jens Fjordhus: „Det er jo ingen Nytte til, Jens, og vil spilde sine Kræfter paa Octavianus. Naar saa'en En den har gjort ondt, saa bliver den jo ved og vil gjøre ondt. Det ene det følger jo af det andet — overalt."

Octavianus havde imidlertid trukket sig over til Vesterhuset, hvor han foreløbig blev ved at gaa frem og tilbage.

Madam Borrevad gik hen til Jens Fjordhus, tog hans højre Haand imellem begge sine og klappede den, men sagde ikke noget, — saae blot op paa ham.

Han syntes rent at glæmme sin Vrede. Han sagde stille og bedrøvet: „Aa, Madammen, hvad skal det nu blive til?"

„Det veed jeg ikke, Jens," svarede hun. — „Men hvis Du og Karen og vi andre engang i Tiden kunde komme over den Sorg med Jørgen, saa var det jo muligt, at det nu kunde blive bedre igjen altsammen."

Karen Fjordhus rejste sig fra Liget og spurgte, om de da ikke skulde bære Drengen hjem i Huset. Men Morten mente, at det var bedst, Liget blev

her i Gaarden, indtil Lægen og Politiet havde været der.

Saa bar de Jørgen ind i Dagligstuen paa Borrevad Mølle og sad derinde allesammen med Undtagelse af Octavianus, som blev gaaende ude i Gaarden. — Der var efterhaanden kommen ikke saa faa Mennesker til fra Nabostederne, — for Resten mest de, der havde plejet at komme til Oplæsningsaftnerne i Møllen. Nu sad eller stod de derinde i Stuen igjen, efter i et halvt Aars Tid slet ikke at have sat deres Fødder der. — Af og til blev der sunget en Salme, og da der naturligvis ingen var, som sagde til de Fremmede, at de skulde gaa, blev de staaende derinde eet Kvarter efter et andet.

Pludselig hørtes der Enspænder-Hestetrampen udenfor Leddet. Man kunde ikke tage fejl af, at det var Borrevads den Brune, der kom. Den tog i Trav nogle mærkelig lange og langsomme Skridt, saa det lød, som om den trak Vognen frem rykvis. — Saa viste selve Kjøretøjet sig i Led-Aabningen med Borrevad og Niels i Agestolen. — Madam Borrevad saae, at Jens Fjordhus tog Armen op for Øjnene. — Vognen kjørte i Trav over Gaarden og hen forbi Vinduerne, hvor Hovslaget lød gungrende og blødt paa den ikke-brolagte Bund.

Madam Borrevad og efter hende de andre — ogsaa Jens Fjordhus — trængte sig ud i Gangen, og netop da kom Borrevad ind ad Hoveddøren. — Det slog Madam Borrevad, at han i dette Øjeblik — blandt de mange Mennesker — saae ud og var, saaledes som hun ellers kun kjendte ham, naar de var ene to, — og som hun syntes, han

maatte ligne sig selv som Dreng. — Hun havde sletikke Anelse om, hvad der nu vilde gaa for sig.

Det tog sig ogsaa underligt nok ud, det, som skete, da Borrevad og Jens Fjordhus mødtes, næsten komisk, — for det saae ud, som om de brødes, og Jens Fjordhus sank i Knæ, — og skjønt Borrevad græd som et Barn, lod det dog til, at Jens Fjordhus bad om Forladelse. Ja, — nu kunde man høre det: „A vil ett gjøre det mere, Borrevad, A vil ett gjøre det mere!"

„Nej, nej, nej, Jens! — siig det dog ikke! — Du gjør jo kun os begge til Skamme dermed! — Aa, men lad os ikke tale til hinanden. Det gjør saa ondt. Lad os tale til Ham, som er større, — lad os bede Ham om Tilgivelse for mig!"

Saa begyndte Borrevad — som han stod — at sige det samme som ved Morgenandagten, og saa vidste jo alle, hvad de havde at gjøre. Og da det var til Ende, var de fleste med Myndighed sat ind i det Hverdagslige, hvad de ogsaa i høj Grad trængte til, — de havde i den sidste Timestid befundet sig som under et Jordskjælv.

Men Borrevad gik ind i Dagligstuen, da han saae Liget der, og kastede sig ned over det. Og da følte hans Kone ret, hvor usædvanligt hans Væsen var, for han kyssede Jørgen flere Gange paa Munden og sagde jublende: „Han har det godt, han har det godt, gid vi alle havde det *saa* godt"! — — Og han var ikke blot bevæget, han var saa hurtig, næsten ungdommelig i sine Bevægelser: see, nu sprang han op fra den Døde, gik hen og tog Jens Fjordhus om Halsen og satte sig med ham paa

Bænken ved Siden af Liget. Hun syntes, de to lignede noget et Billede, der hang hos Naboens, af to gamle Skagensfiskere, hvor den ene sidder med Armen om sin blinde Kammerats Hals og leer med saadan et eget, blidt Isbjørnesmil.

„Nu kan jeg ikke være Din Husbond længer, Jens — —“

„Aa jov, Borrevad!“

„Aa nej, — hvad Myndighed har jeg nu! — Jeg jog Dig af Gaarde før, — men nu kommer Du tilbage, og saa maa *jeg* fra Bestillingen. Det er ogsaa det bedste. Nu kan Morten regjere med Dig — —“

Morten og hans Moder stod og hørte derpaa, men vidste jo ikke ret, hvordan det skulde forstaas.

„Nu skulde der kunne skee noget med mig, synes jeg,“ sagde Borrevad. „Det er, ligesom jeg var helt opløst. Saa velsignet! Jeg maatte kunne strækkes og trækkes og bøjes, og det, der er i Stykker, maatte kunne gro sammen, ligesom paa et Barn. — — Men lad os nu synge og synge, vi har intet bedre at gjøre!“

„Men Fa'er,“ sagde Morten, „skulde vi ikke have talt sammen om Octavianus, for nu er Doktor og Herredsfoged her jo om et Øjeblik?“

„Naa, er de? — Men Octavianus?“

„Ja, —. jeg mener, synes Du ikke, det er bedst, at det sletikke bliver omtalt, hvad han har villet lyve Dig paa, — for nu er han overbevist?“

„Hvad var det, han sagde?“

„Ja, at Du selv havde stødt Jørgen om i Leen.“

„Aa, — nu husker jeg. Ja, Niels fortalte det

jo paa Vognen — — — —" Borrevads Øjne blev pludselig stirrende, — han sad nogle Sekunder ubevægelig, saa udbrød han: „Og nu, i dette Øjeblik, husker jeg mine Ord til Octavianus den Aften, ved Blegepladsen, da jeg greb ham. Jeg sagde det jo udtrykkelig til ham: *saasnart jeg blot begynder at forhandle med Dig, maa jeg med det samme opgive at melde Dig.* — Hvordan kan det være, at nu husker jeg de Ord saa tydeligt, som om jeg havde sagt dem i Dag!"

Han gik hurtig hen til Liget og bøjede sig ned over det: „Havde jeg husket det i Middags, da jeg stod ved Gang-Vinduet, saa var Ulykken vist ikke skeet. — — Men naar vi troer paa Gud, saa opfører enhver af os sig jo dog saa godt, som vedkommende kan drive det til, — ihvor ringe det ogsaa er."

Borrevad gav sig til at synge Salmen: „Han, som har hjulpet hidindtil," — og de andre sang med.

Et Kvarters Tid efter indtraf Lægen og Herredsfuldmægtigen, men deres Forretning var hurtig endt, da de to Vidner nu nøjagtig sagde det samme.

XII.

Pastor Heymann hørte det ringe paa Dørklokken til Kapellanboligen. Han skyndte sig ud i Entreen.

„Naa, saa kom da endelig de rette! — Jeg har ogsaa ventet jer med Længsel. Goddag, min sødeste Emma, goddag, Amalie! Kom nu indenfor alle tre!“

„Endelig *de rette*!“ sagde Amalie Olesen, idet hun sammen med sin Mand og Emma Wüllner traadte ind i Dagligstuen. „Har Du da haft Besøg af nogen, som ikke var de rette?“

„Ja, det kan I tro, — — jah — de rette, de rette! Manden var saamænd god nok. Men naar man sidder og venter sine nærmeste, fortroligste Venner til en lille, lun Middag, saa virker det dog forstyrrende i høj Grad — —“

„Naa, Du gjør os helt nysgjerrige!“ sagde Olesen, dukkende og ranglende med sine Knogler. „Hvem var det?“

„Det var den ene af vore Husmandsførere, Per Klemmensen. Nu er de virkelig kommen, disse to Socialistagitatorer fra Kjøbenhavn — nu til Morgen,

direkte — og saa vil han have, at de skal spise til Middag her hos mig i Dag — —"

„Er det dem, der skal lave Fagforening og Ottetimers Arbejdsdag herovre?"

„Ja. — Men nu kommer det værste. For saa vil Husmændene have disse to Herrer med til Mødet i Eftermiddag om den ny Aktie-Mølle, Jens Lindskovs Mølle, og præsentere dem og Sagen for Forsamlingen. Jens Lindskov bliver jo rasende!"

„Skal de agitere for deres Sager dér paa Mødet?" spurgte Amalie Olesen.

„Formodentlig, — ha, ha, ha!"

„Og Jens Lindskov, som er bleven fanatisk Antisocialist! Og Du, som er Georgeianer! — Ja, dér seer man alligevel, at Du ikke skulde have blandet de to Ting sammen!"

„Kjære Amalie! Det er jo ganske umuligt at undgaa Sammenblanding, naar der er Tale om det sociale. Nogle af Tilhørerne vil have det ene, og andre vil have det andet. Saa maa der jo blive *nogen* Forvirring. — Naa, men selv om der er en Del Uenighed om Sagerne, saa kan jo det personlige nok holde os sammen."

„Det personlige! Ja, *Din* Person, Viggo, *Din* Person! — Sikken Forvirring der blev her i Sognet, hvis man ikke havde Dig! — Ikke Emma?"

„Jo," sagde Frøken Wüllner. Hun syntes undertiden, at Amalie var lidt for voldsom. — „Men saa skal vi altsaa have de to Herrer med ved Middagsbordet?" vendte hun sig til sin Kjæreste.

„Ja, kjære Emma, hm, hm, hm!"

„Saa maa vi vente, til de kommer?"

„Ja, det maa vi. — — Men hør! — nu troer jeg, det ringede. De er der vist!“

Pastor Heymann løb ud i Entreen.

Det varede mærkværdig længe, inden han kom ind igjen. Og han maatte være ene derude i Gangen. Der hørtes ingen Stemmer. — Efter en fem Minuters Forløb rejste Amalie sig forat see derud. Men da gik Døren op, og han traadte ind.

Han var ganske forsvedt og rød i Hovedet, smilende, men vistnok forlegen. Han holdt et stort, blaat Brev i Haanden, som han tydelig nok havde aabnet derude.

„Var det Posten, som ringede?“ spurgte Amalie.

„Det er dog — — nu har jeg aldrig — — Tænk! jeg er kaldet til Sognepræst for Nørre- og Sønderballe ovre paa Fyn! Er det dog ikke underligt!“

„Men Vig—go Hey—mann!“ udbrød Amalie, og det langeligt-kamelagtige i hendes Ansigt fremtraadte betydelig stærkere end sædvanligt. „Vil Du forlade Din Livsgjerning hér! — og nu har Hjalmar og jeg bygget Hus herovre!“

„Ja, — jeg *var* ogsaa helt holdt op med at søge — ogsaa fordi jeg tænkte saa meget paa jer og Huset; men saa hørte jeg af vor fælles Ven Petræus, som jo er godt kjendt derovre i Ministeriet, at der var sletikke Tale om, at jeg kunde blive Gamlingens Eftermand som Sognepræst i Solbjerg —“

„Jamen saa vilde Du jo være Valgmenighedspræst her. Det har Du jo sagt saa mange Gange! — Ellers havde vi da aldrig bygget vores Hus.“

„Troer I, der kunde laves Valgmenighed her?

Ja, for *jeg* troer det ikke. Jeg synes, Folk er altfor spredte og splittede herovre, jeg veed ikke — —"

„Ja, for Du har jo selv spredt og splittet dem ad!"

„Nej, Amalie, det mener Du da ikke?"

„Aa nej, det gjør jeg naturligvis hellerikke. Men vi veed jo godt, at hvor den rigtige, store Menneskekjærlighed bliver prædiket — saadan at det økonomiske kommer med — dér bliver der altid Splittelse og Uenighed — —"

„Naa, ja — —"

„Aa, ja, Du taler saa underlig om det. Det er, ligesom Du sletikke føler Dit uhyre, tunge Ansvar!"

„Jeg maa natu's følge min Overbevisning, — det er der da ingen, der kan forbyde mig."

„Nej, men hvorfor sagde Du det saa ikke i Tide til os?"

Præsten syntes at overhøre dette Spørgsmaal: „Og kan de da ikke ogsaa godt," fortsatte han, „have Trang ovre i Nørre- og Sønderballe til at høre en Kristendom forkyndt, der virkelig tager Sagen op, det store, sociale Samvittighedsspørgsmaal, — og siger til Menneskene, at de skal være retfærdige mod hinanden, sletikke barmhjertige, nej, men at de skal yde hinanden simpel Retfærdighed — —"

„Ja, tænk! hvis vi nu ikke havde bygget det Hus," udbrød Amalie, „saa kunde vi have været med og deltaget i Arbejdet dér ogsaa!"

„Jeg er ogsaa forfærdelig kjed af det, hm, hm, hm. Det kan Du nok tænke, Amalie. Men det taaler jo alligevel ikke at nævnes saadan i den

større Sammenhæng. Det er maaskee dén Maade, hvorpaa I skulde faa Lov at yde jeres Skjærv til det Godes Fremme. Og I har jo da Raad til at tabe nogle faa Tusind Kroner — — Tys! nu er de der!" — Han gik hen til Døren og lyttede. — „Jeg lod Gangdøren staa aaben." — Han syntes lige at ville gaa ud og tage imod de Fremmede, saa vendte han pludselig om, greb med den ene Arm Amalie, med den anden hendes Mand om Skulderen og sagde: „Ja, kjæreste Venner, jeg kan nu ikke lade være at see Guds Finger i detteherre, — at jeg kommer væk i Tide. Jo, for naar man er saa hjertelig greben af Georgeismen, som jeg er, saa er det jo dog paa en Maade uheldigt at være kommen saa stærkt i med Socialisterne. Og hér lod det sig nu ikke gjøre anderledes — —"

Det bankede paa Døren til Dagligstuen.

„Værs'god! hm, hm, hm," sagde Præsten.

Fulgte af Husmand Per Klemmensen traadte de to Herrer Socialister ind ad Døren og gjorde straks flotte, kjøbenhavnske Haandværkerbuk for Selskabet.

Om Eftermiddagen fulgte saa de to Fremmede, Typograf Petersen og Malermester Hansen, med Præsten og hans øvrige Gjæster til Forsamlingshuset. Dette var privat lejet af Jens Lindskov til Afholdelse af et Møde, hvor Bygningen af en Aktie-Vejrmølle paa hans Jord — Grønbakken — skulde forhandles.

Man saae selvfølgelig nøje til de to Fremmede i Forsamlingssalen, men kun nogle faa indviede vidste, hvem de var. I Almindelighed antog man vel, at det var private Gjæster hos Præstens eller Olesens.

Jens Lindskov besteg straks Talerstolen og bød velkommen: „Da A selv har lejet Forsamlingshuset for mine egne, personlige Midler," fortsatte han, „saa kan det vel ogsaa ansees for det korrekteste, at A selv overtager Ordstyrerhvervet. — Det var jo nærmest en lille Privatsag, hvori vi dog allesammen ligesom følte os brøstholdne, der oprindelig afgav den nærmeste Anledning — A siger: *Anledning* — til denne Mølle-Sag og til denne Sammenkomst. Det var Borrevads nylig stedfundne Nægtelse af sin Søns Forlovelse med en fattig Proletar-Pige, — som han forøvrigt nu skal have taget tilbage, — det var denne Nægtelse, der oprindelig lagde det Bygkorn paa, som har tynget vores Vægtskaal til Jorden og bragt Bægeret til at flyde over sine Bredder. — Men det var jo kuns en Smaating, som A endogsaa nødig nævner, og som maaskee nu er fjernet. Nej, det, som er Borrevads store Fejl, og som har gjort ham ubrugelig, ikke blot som Formand for vores Foredragsforening, men ogsaa som Sogneraadsformand, — hvad der nok skal vise sig ved næste Valg, — og som nu har gjort ham ubrugelig endogsaa som den, der skal male vort daglige Brød — altsaa som Mølleejer, — det er dette, te han har ikke den dybe Retfærdighedsfølelse, som er bleven almindelig — eller — æh — nødvendig, ja, uundværlig i vore

Dage. Han har blot dette aandelige — folkelig-kristelige — som han taler om tidlig og silde; men han veed ikke, at det eneste, som virkelig kan forene Mennesker, det er et stort Retfærdigheds-Raab, som man — — hvori alle kan deltage — hver for sig og alle som een. Det er noget, som alle kan forstaa: Retfærdighed, — det er jo den dybeste Trang hos os allesammen. Og det skeer alene derved, at vi tager Jorden i Hænde, saadan som den er udgaaet fra Skaberens Haand, med dens rige Grundværdi, men ubeheftet med nogen Art af Jordrente til Private. — Dette er Henry Georges store Tanke, som har det store Gode ved sig, — til Forskjel f. Ex. fra Socialismen, — at alle kan hylde den, Smaa som Store. De Smaa, fordi den lover dem den Retfærdighed, som de alle Dage saa dybt har sukket efter, — og de Store, fordi det er den Ordning, som er rigest paa frugtbar Drøftelse, en Drøftelse, der aldrig ender i brutal Handling, — saadan som Socialismen, — men en frugtbar Drøftelse, der afføder nye Drøftelser i det uendelige, og nye Synspunkter. Den gavner os alle ved sin sunde Idealisme, og den skader ikke, den kommer ingen for nær. — — Nu vil A saa, med disse mere almindelige Betragtninger som Indledning, rette det Spørgsmaal til de Forsamlede, om de finder, at Borrevad Mølle vedblivende skal være den eneste Mølle her i Sognet, eller om De ikke troer, at Tiden er inde for at rejse en Mølle ligesom paa et bredere Grundlag og med et højere Formaal — rimeligvis oppe paa Grønbakken paa min Mark. — — A troer ikke, vi her skal have en almindelig Dis-

kussion, men enhver kan træde frem og kortelig sige sin Mening, som A saa straks gjendriver, — eller mulig ingenting siger til den. Men vi skal ikke have lange Rækker af Taler, som A saa ikke kan huske, hvad der blev sagt."

Der var et Par Gaardmænd oppe, som begge anbefalede Bygningen af en Aktie-Mølle, hvilket Jens Lindskov ikke havde noget at indvende imod.

Derpaa traadte Octavianus op. Han havde et ligefrem ondskabsfuldt Smil om Munden og vendte sig straks mod Jens Lindskov, mens han talte: „Det kan godt være, at Jens Lindskov vil sige, te det, som A vil tale om, ikke kommer Møllebyggeriet ved. Men det gjør ett saa meget, for naar A først har faaet sagt, hvad A vil, saa tænker A nok, I skal glemme baade Møllebyggeriet og meget andet, og blot tænke paa det, som A har sagt. — — A har to Herrer fra Kjøbenhavn med mig her i Dag, som er udsendt fra Socialdemokratiets Bestyrelse i Kjøbenhavn, forat de skal organisere Arbejderne og Husmændene her i Solbjerg Sogn og maaskee i Omegnen. Nu skal vi ingen Drøftelser have og ingen Sammenblanding mere med Gaardmændene og de Store, men nu vil vi til at tage fat og hjælpe os selv — —"

„A fratager Dig Ordet, Octavianus," sagde Jens Lindskov med udstrakt, bydende Højrehaand. „Du udtalte det selv, da Du begyndte, at dette vedkom ikke den foreliggende Sag — —"

Der var bleven en saa voldsom Uro i Salen efter Octavianus's Tale, saa man næsten ikke hørte, hvad Jens Lindskov stod og sagde. Men nu for-

stærkede han sin Stemme og raabte: „A skal desuagtet straks besvare Octavianus's Udtalelser, da de trænger til hurtig Gjendrivelse. Ja — — hér staar vi nu ved den store Fare, som Pastor Heymanns Forkyndelse hele Tiden har rummet og truet med. Han er selv en Drøftelsens Mand, det veed A meget godt, og derfor har han kunnet samle os alle en Tid, — og han er hellerikke ene om Skylden, for det ligger jo overalt i Tiden — hm, hm — stille! siger A, stille! — — Men han har ikke alletider tilstrækkelig vogtet sig for, at slige Drøftelser og Taler *kan* afføde Handling, og kommer Handlingen, ja, da kommer de usalige Splittelser lige med det samme.“ — Han stod næsten i fem Minuter og ventede, men Spektaklet vilde ikke lægge sig; der raabtes ogsaa til ham. Saa tog han fat igjen: „A seer ikke rettere, som A ogsaa formoder af de Tilraab, som rettes til mig, — end te nu maa vi dele os *faktisk*; de, som har Hus og Arne at forsvare — af en passende Størrelse, ja, de vil rejse sig til samlet Modstand imod den nye Gruppe; *faktisk* kan vi ikke have det mindste med dem at gjøre. — — Ja, A seer med dyb Vemod paa dette, at maaskee Drøftelsens samlende Tider for bestandigt er til Ende, — og vi, som just trængte til et samlende Element — —“

„Ja, lad os nu lade være med at bygge den Mølle, — saa vi ett ogsaa skal skilles rent fra Borrevad!“ sagde Simon Rasmussen højt. „Alle de andre store Bønder dem *er* vi jo skilt fra!“

„Borrevad kan ikke samle os, det kan han umulig!“ fortsatte Jens Lindskov. — „Nej, men vi maa

prise vores Lykke, over at vi endnu har en Mand imellem os, som vi alle *personlig* elsker saa højt, at A troer, han vil formaa at samle os i Forsamlingshuset og i sit Hjem og i Kirken — samle os alligevel i en vis — æh — stor Menneskekjærlighed til hinanden indbyrdes, selv om vi ogsaa faktisk er stridende Modparter. — Det maa Du love os, Viggo Heymann, at Du vil personlig holde sammen paa dét, som Du ved en noget uforsigtig Tale har bidraget til at adsprede!"

Mange havde i Forvejen forlangt, at Præsten skulde tale. Nu blev han næsten baaret frem til Talerstolen af en ligesom skydende eller skubbende Bevægelse i Forsamlingen.

„Ja, — det er noget underligt noget, detteherre," sagde han, da han stod deroppe. „For — æh — kjære Venner, jeg maa jo være fuldt ud ærlig imod jer, nu som altid, og sige jer det, som det er. Og det er da dette — underlige: at jeg er i Dag bleven kaldet som Præst til et Sted ovre paa Fyn, der hedder Nørreballe og Sønderballe. Og dér sidder de nu og venter paa mig og paa, hvad jeg kan have at sige ogsaa til dem. Ja, det er re'nok underligt. Men hvad skal jeg gjøre ved det. Det er jo altid noget underligt noget med Vorherre og hans Vilje. Jeg er selv bleven næsten ligesaa forbavset og overrasket derved, som alle I andre vel sagtens bliver det i dette Øjeblik, hm, hm, hm, hm —"

Der blev i Førstningen ganske stille i Forsamlingen. Derfor hørtes hvert Ord tydelig, da en lille, halt Skrædder gav sig til at raabe: „Har Du nu

glemt alt, hvad vi to har talt sammen om en Valgmenighed her i Sognet, Viggo?"

„Nej, det har jeg re'nok ikke, Hans Kristian. Er der noget, jeg tænker paa med Glæde, ja, saa er det de Samtaler, som Du og jeg havde sammen den Gang i den første, lyse Tid. Men troer Du, Hans Kristian, der er nogen her i Solbjerg, som nu turde tænke paa Valgmenighed, saa opløste som Forholdene pludselig synes at være blevne?"

„Aa, nej," sagde Simon Rasmussen, „lad os nu ett tage os mere paa, end vi allerede har at drages med. A troer, vi skal have nok at tænke paa endda i de første Tider." — Der lød Bifaldsytringer fra flere Sider.

„Ja, saa seer A — *med den dybeste Vemod* paa Forholdene, saa'en som de nu har udviklet sig," sagde Jens Lindskov og traadte atter frem paa Talerstolen, i hvis Baggrund han en Tid havde staaet. — „Saa vil A blot vende tilbage til Hovedgjenstanden for dette Møde, for hvis Skyld A har haft personlig Bekostning og indvarslet til det. Det var den *Aktie-Mølle.* A vil indtrængende bede Folk om nu at udtale sig derom, — skjønt A indseer, ja, seer for mine Øjne, hvor vanskeligt det vil være for Øjeblikket — at faa dem til det." Han stod og ventede noget, men meget faa syntes at høre paa ham; og ingen kom med de ønskede Udtalelser. — „A kan jo saa godt forstaa, te Pastor Heymanns Meddelelse den har rejst en Bølge af Indignation, som har strøet sin Sæd i manges Hjerter her i Forsamlingen, — og ligeledes Synet af den

truende Socialisme, som vi her seer lige under Øjnene. Men — — —"

Der var nu ikke et Menneske, som lagde Mærke til Jens Lindskov, skjønt han endnu en Stund blev ved at tale. — Alle trængte sig enten tæt sammen om Præsten, eller stod paa Afstand og betragtede de Herrer Petersen og Hansen fra Kjøbenhavn.

Endelig raabte Jens Lindskov meget højt: *„Forsamlingen er hævet. Forhandlingsgjenstanden vil blive taget op ved en senere Lejlighed!"*

Men det var der heller ingen, der hørte.

Det varede ikke ret længe efter dette Møde, inden Solbjerg Sogns Befolkning — bortseet fra Folkene i Borrevad Mølle — havde delt og sammensluttet sig „udelukkende efter sociale og økonomiske Linjer", som Jens Lindskov udtrykte sig. Det sociale og økonomiske, — Madspørgsmaalet, — var foreløbig ogsaa det eneste, man interesserede sig for og talte om. Nogle saae paa dette Faktum som et Fremskridt, andre betragtede det som en Tilbagegang.

I Borrevad Mølle skete der, efter Jørgen Fjordhus's Død, den Forandring, som Borrevad straks havde forlangt: Morten overtog Gaard og Mølle, de Gamle gik paa Aftægt. Allerede til November havde Gaarden igjen hele sin gamle Folkebestand med Jens Fjordhus som Avlskarl. Morten holdt ved samme Tid Bryllup med Kirsten Thomsen. —

Morten stod, saa vidt muligt, udenfor den store Madstrid i Sognet, da han havde andre Interesser, som han ansaa for vigtigere, og som han mente bedst at varetage paa denne Maade. Han udøvede sin Borgerpligt: deltog i Valg — og stemte da *venstre,* medens hans Fader stemte *højre.* Men ellers deltog han ikke i Politiken. — Sine Folk gav han altid Topnotering af, hvad der i Almindelighed gaves i Arbejdsløn andetsteds i Sognet, derimod ønskede han ikke at skrue Lønnen i Vejret ved, hvad han gav. Dette indbragte ham nogen Dadel, snart fra det ene, snart fra det andet af de stridende Partier i Sognet. Med sine egne Folk stod han sig derimod altid godt.

Efter et Par Aars Forløb var Borrevad Mølle atter bleven det aandelige Centrum i Solbjerg Sogn, af den simple Grund, at den var det eneste Sted i Sognet, hvorfra der udgik aandelig Paavirkning. — I Kirken var nemlig den gamle Sognepræst bleven eneraadende paany; han var delvis kommen over sin Apoplexi, og var derfor bleven fritaget for at holde Kapellan. — Den megen Kulde og Adsplittelse, som de økonomiske Kampe i Sognet afstedkom, gjorde endogsaa, at man stærkere end tidligere søgte til Møllen forat skaffe sig nogen sjælelig Varme. — Naar Borrevad nu læste op, og de sang og holdt Aftenandagt paa Møllen, sad de, for Pladsens Skyld, altid oppe i Salen. Ved disse Lejligheder saae man da alle Folkene paa Møllegaarden og Møllen og desuden de Unge — og adskillige Gamle — fra Nabostederne, som før var kommen; men saa kom tillige en Del Menne-

sker oppe fra selve Solbjerg By, som var bleven lede og kjede af at høre paa den nye Sogneraadsformand Jens Lindskov og paa Octavianus. —

En Aften henimod Jul, — en tre Aar efter Mortens Overtagelse af Møllen, var man i Oplæsningsrækken naaet rundt, saa man nu atter skulde til at begynde paa „Valdemar den Store og hans Mænd." — Man var kommen igjennem alle Ingemanns Romaner samt Sakso, Snorre, Knytlinga — og flere andre — islandske — Sagaer; saa havde man ogsaa studeret Ludv. Chr. Müller og A. D. Jørgensen noget. Og nu skulde man saa til at begynde her igjen. — Morten havde ved forrige Sammenkomst spurgt, om man ikke skulde læse et eller andet, man ikke kjendte. Men Jens Fjordhus mente, at det kunde Morten jo saa gjøre, naar de andre ikke var til Stede. Her vilde han absolut holde paa at faa det gamle igjen, som de kunde holde Rede paa, — det var vanskeligt nok endda.

Højskoleforstander Holm var i Besøg denne Aften i Møllen. Ved Thebordet, før Folkene og de Fremmede kom til Læsningen, talte Borrevads og Holm en Del om det Aar, da Jens Fjordhus maatte rejse, og da der skete saa mange usædvanlige Ting. — „Saa vel bekomme Maden!" sagde Borrevad tilsidst og rejste sig. Derpaa gik han hen og tog sin Kone kjærtegnende om Hovedet: „Ja, vist saa," sagde han. „Mo'er havde Ret: jeg er af Naturen baade herskesyg og gjerrig. Mine Fingres naturlige Stilling er saadan!" Han viste sine Hænder med krummede Gribe-Kløer. — „Hendes Finger-

stilling er denne!“ — Han gjorde en Bevægelse med Hænderne, som om han saaede.

Derefter gik Herrerne op i Kontoret forat faa nogle Sug af Piberne. Da de vendte tilbage, var alle Tilhørerne komne.

Borrevad satte sig straks til Bordet med Bogen, fik den grønne Skjærm for Øjnene og begyndte at læse:

Aarhundredstjernen for tolvte Gang
Sig over Golgathas Top opsvang —
— — — — — — — — —

Da man var kommen til Slutningen af de følgende Linjer:

— Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal Din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom,
Og vis os hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
Som klare Nordlys ved Midnat funkle!
I store Aander, som over Jord
Med Frelsens evige Banner foer,
Der Herren mægtig sin Haand udstrakte
Og Folkeaanden til Liv gjenvakte!
Lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekjæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
Mit Fødeland ved de dybe Strømme —
Hvad heller raser i blinde Lyst
Forvildet Slægt mod sit eget Bryst —

Da ryster Sjælen og vækker Aanden,
Og styrker Hjertet og ruster Haanden
Til dansk og stor og til herlig Id —
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid!

— udbrød Jens Fjordhus: at det var jo akkurat det samme, som de læste den Aften i Marts Maaned for snart fem Aar siden, da Octavianus kom til Møllen. Og da var det dog Slutningen af Bogen, de læste. „Hvordan kan det være?“ spurgte han.

„Det kan være paa den Maade,“ sagde Borrevad, „at Bogen ender omtrent, ligesom den begynder.“

„Men hvorfor gjør den saa det?“

„Hvorfor!“ sagde Borrevad. „Det er vel, fordi det i Almindelighed er det kjønneste, naar Begyndelsen og Slutningen paa noget kan ligne hinanden.“

„Ja, tu saa er det jo snart gaaet ligesaadan her i Møllen,“ sagde Jens Fjordhus, „naar vi tænker paa før og saa nu.“

Der blev en lille Pavse. — „Naa, men saa skal vi nu til at begynde paa den egentlige Fortælling,“ sagde Borrevad:

Det gungrer i Helligtrekongers Nat
Gjennem Haraldsted Skov paa Hulvejen glat;
I Frostluft pruste de Gangere tre,
Under Hoven knirker den blanke Sne;
Paa Vrinskeren sidder med Sværd og Skjold
En Adelsherre saa høj og bold.

Ham følger Skriver og Vaabensvend;
Ad Roskild stunder det Rejsetog hen.
— Men fjern er Dannemarks Morgen.
— — — — — — — — — —

Da Folkene gik, var det blevet Sengetid. Morten, hans Kone og Søster, de to Gamle og deres Gjæst blev dog siddende lidt endnu.

Efter en Tid at have holdt sig udenfor Samtalen, sagde Borrevad pludselig: „Nu maa I ingenlunde tro, det er min Mening at tage dét tilbage, som jeg indrømmede før: at jeg har været herskesyg og gjerrig; jeg vil tværtimod tilføje, at jeg i sin Tid blandede min Herskelyst og min Paaholdenhed sammen med mine aandelige Bestræbelser paa en meget uheldig Maade, saadan at de første svækkede Virkningen af de sidste —“

„Siden De selv siger det,“ indskjød Holm, „saa troer jeg ogsaa netop, at det var Deres Fejl.“

„Ja, ja, — indrømmet! — Men saa vil jeg alligevel spørge vor kjære Gjæst, om han ikke troer, jeg har Ret i min gamle Betragtning, at det er en Nedgang, menneskelig seet, med al denne Opløsning i herreløse Hobe af smaa Enkelt-Portioner, som det hele stiler henimod i vore Dage; at det er langt skjønnere, naar *nogle* Store fører an, og de *mange* Smaa følger, — end naar alle de Smaa render rundt efter deres egne skjæve Næser og efter Naboernes Snak?“

„Jo," — sagde Forstander Holm. „*Samling* er naturligvis noget langt skjønnere og større end *Opløsning*. Jeg troer ogsaa, at Aristokratiet — naar det ellers er virkelig jordgroet og folkeligt — betegner Sommertid i Menneskehedens Udvikling, Demokratiet betegner Efteraar. Saa der er visselig ingen Grund til at falde i Henrykkelse over, at vi i vore Dage glider nærmere og nærmere hen mod Socialismen. Men paa den anden Side maa vi jo ikke glemme, at Efteraaret er ikke mindre naturnødvendigt end Sommeren, og at det vilde være ganske meningsløst, især for en Mand, der vilde virke med aandelige Midler, at prøve paa at standse den sociale Udvikling i dens Gang. Man vilde kun ødelægge de aandelige Virkemidler derved. — — Naa, endnu taabeligere er det jo dog, saadan som i sin Tid Pastor Heymann her i Sognet, at gjøre selve det sociale Madkjævl til sin Forkyndelses Indhold. Man kan jo dog ikke frembringe Fællesskab — endsige aandeligt Fællesskab — ved at tale om Fordelingen af Mad og Penge mellem Folk. — Noget helt andet er det naturligvis, hvis en Mand tager og deler sin egen Mad og sine egne Penge ud." —

„Saa synes jeg da hellerikke," sagde Madam Borrevad, „man kan kalde Nutidens Kapitalister for Anførere, som der er noget løftende ved at følge for de Smaa. Og ligesaa lidt alle disse Direktører for Aktieselskaber og Andelsforetagender."

„Nej, det har De Ret i, Fru Kirstine!" lo Holm. „Nej, at vi gaar dybere og dybere ind i et socialt Efteraar, det viser sig ikke blot paa de Smaa, som ikke længer vil lyde og følge, men endnu mere

paa Nutidens Store, der meget sjælden er virkelige Førere, men oftest gjør sig til ansvarsløse Udbyttere, der ellers intetsomhelst har med Livet og Udviklingen at gjøre."

„Ja, — og derfor er der een Ting hos Fader, jeg ikke kan begribe," sagde Morten: „at han altid taler nedsættende om Socialisterne og i Almindelighed med Sympathi om de Andre, naar de blot ikke *skaber* sig altfor galt. Disse Andre seer da sikkert sletikke mere paa det Heles Vel, end Socialisterne gjør."

„Hm," sagde Forstander Holm. „Ja, — vort Bonde-Aristokrati — de danske Gaardmænd — har nu foreløbig ikke saa lidt mere Sans for *det Aandelige* og derfor ogsaa for *det Hele*, end Socialisterne har. Hvordan disse samme Bønder vil *arbejde* derfor, det er jo naturligvis en anden Sag."

„Det er det unægtelig!" mumlede Morten. — —

„Aa ja, saamænd!" sagde Borrevad en Stund efter. „Eet er dog godt: at det aandeliges Frembrud og Fremgang, hér og dér hos de enkelte, er *saa nogenlunde* uafhængig af Aarstiderne, baade de sociale og de naturlige og de menneskelige. Ellers havde vi ikke meget at leve efter, saadanne tre gamle Knægte som vi!" — Han rakte den ene Haand til sin Kone, den anden til Forstander Holm. — — — — „Saa er det vel for Resten paa de Tide — — baade for Unge og Gamle!"